

**Material previ a la publicació del núm. 19
de la col·lecció Finestra Oberta titulat
"L'atenció als menors immigrants no
acompanyats a Catalunya. Anàlisi de la
realitat i propostes d'actuació"**

Violeta Quiroga, Jordi Garreta i Montserrat Pedrola

2000

**Infants i adolescents de les minories ètniques en els centres
d'Acollida de Catalunya: vides i experiències.**

Jordi Garreta Bochaca (Universitat de Lleida).

1. Introducció

La immigració d'estrangers a Espanya i, particularment, a Catalunya és un fenomen que per ser relativament recent, incrementar la diversitat cultural i qüestionar les actuacions de les institucions existents ha despertat l'interès d'investigadors o mitjans de comunicació social. Especialment, una part d'aquesta immigració ha tingut un paper protagonista en els mitjans i, en canvi, escàs estudi per part d'investigadors, entre altres coses donar el poc temps transcorregut des de la seva detecció. Ens estem referint a l'entrada de immigrants menors d'edat que la premsa escrita va treure a la llum pública a finals de setembre i principis d'octubre de 1998 destapant la situació que des de fa alguns anys estan vivint els anomenats "immigrants adolescents del carrer": marginalitat, desatenció... En altres paraules, immigrants menors d'edat però amb expectatives d'adults.

Aquest treball es centra en la resposta institucional donada des de Catalunya a la presència d'aquests menors, però que ens referim a aquesta Comunitat Autònoma no significa que no es doni en altres, més aviat al contrari, ja que aquest fenomen sembla més freqüent en altres autonomies com ara l'andalusa. L'interessant en aquest cas es analitzar la forma com la Generalitat de Catalunya, davant l'obligació cívica i social de fer front a aquesta entrada incontrolada de joves estrangers, institucionalment, atent de forma immediata, a aquests menors que pateixen situacions de risc. En realitat ha recorregut a l'estructura existent, concretament el Centres d'Acollida i els d'Urgències, per procurar-les-hi una atenció primària i transitòria. Aquest centres són serveis residencials d'estada limitada (més limitada en els d'Urgències, pel que ho centrarem menys en ells), que tenen per objecte realitzar l'observació i diagnòstic de la situació dels menors atesos que l'Administració catalana ha aprofitat com recurs institucional de xoc per acollir als menors objecte del nostre interès. En altres països, com posa de manifest el Síndic de Greuges en l'informe extraordinari dirigit al parlament de Catalunya (Parlament de Catalunya 2000), aquest tipus de centre per infants i adolescents no existeix com equipament a part dels centres residencials d'acció educativa (CRAE) –on resideixen temporalment els menors als que s'aplica l'acollida simple en institució– si no que cada un d'aquest té places reservades per assumir la funció que realitzen a Catalunya als Centres d'Acollida. Els dos models tenen avantatges i inconvenients. En el document del Síndic es menciona que en l'altre model, el menors s'estalvien el canvi de centre, però el model català resulta adequat a la realitat ja que hi ha llargues cues d'espera per obtenir una plaça en un centre residencial i els equips que atenen a la infància i adolescència (EAIA) estan

sobrecarregats, no sent possible que facin els estudis-avaluacions amb el detall i la rapidesa necessària en aquests casos. En darrer lloc, mencionar que tant la intervenció amb menors d'alt risc com l'estudi-diagnòstic en un centre d'Acollida requereixen d'una especificitat concreta i diferenciada, fet que també justificaria el centre diferenciat.

Pel tractament donar a Catalunya, per la repercussió social que ha tingut la presència de menors immigrants, pels dubtes de com intervenir i les pors de l'administració a no fer-ho adequadament —i que la premsa o divulgui—, etc. ens vam proposar analitzar a través dels professionals que treballen amb aquest menors (inicialment vam voler parlar amb els menors, però vam haver de deixar-ho córrer ja que l'administració va considerar que no s'havia de pertorbar l'anonimat i interferir en les intervencions que fan) els motius d'arribada d'aquest menors immigrants, les seves vivències, les seves expectatives, es a dir el que esperen del seu viatge i, en conseqüència, el que esperen trobar a Catalunya en els centres que els acullen, etc. A més a més, es clar, volem aproximar-nos als reptes estructurals i formatius que aquesta presència imprevista planteja. Així, en les pàgines següents, després d'exposar els objectius i les funcions d'aquests centres es presenta el procés d'entrada en els mateixos. Una vegada realitzat això descrivim, a partir d'una tipologia, als atesos per passar a avaluar les actuacions que es realitzen pensant en aquests menors (generalment les mateixes que per altres usuaris) i analitzar com veuen la diversitat cultural els professionals que han d'atendre'ls. Per finalitzar, abans de les conclusions, presentem la valoració que realitzen aquests professionals d'algunes propostes de futur que poden facilitar el treball en aquestes centres i en altres contextos multiculturals.

2. Els Centres d'Acollida: què són? i a qui atenen?

La premsa escrita, a finals de setembre i principis d'octubre de 1998, van posar sobre la taula una situació que des de fa alguns anys s'està donant a Catalunya, concretament als seus carrers i que té la seva repercussió en uns centres que, com veurem, són els encarregats de treballar amb el col·lectiu als que ens referim: "els infants i adolescents immigrants del carrer". Els Centres d'Acollida¹. Aquests són un recurs destinat a donar resposta immediata als casos greus que es

¹ A nivell legislatiu es pot consultar els següents documents per aprofundir: Decret 162/1986, de 9 de maig (DOGC de 16 de juny de 1986, núm. 700); Llei 11/1985, de 13 de juny (DOGC de 28 de juny de 1985, núm. 556); Llei 26/1985, de 27 de desembre (DOGC de 10 de gener de 1986, núm. 634); Ordre de 14 de març de 1988 (DOGC de 23 de març de 1988, núm. 969); Llei 37/1991, de 30 de desembre (DOGC de 17 de gener de 1992, núm. 1542). Una síntesi de gran part d'aquesta legislació, amb el límit de la data de publicació, pot trobar-se a: Direcció General d'Atenció a la Infància (1992).

detecten, es a dir en els que s'observa un imminent risc per la integritat física o psíquica de l'infant o en els que la complexitat del cas dificulta o impedeix que sigui avaluat de forma ambulatoria en el territori. En aquests centres s'exerceix l'acollida provisional i es dona atenció immediata i transitòria amb la finalitat d'analitzar la seva problemàtica a través d'un estudi diagnòstic, interdisciplinari, que permeti elaborar la proposició més adequada.

La titularitat d'aquests centres correspon a la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI) del Departament de Justícia. La Llei 26/1985 defineix dels Serveis Socials Especialitzats com el nivell d'atenció específica, dirigida al diagnòstic, tractament, recolzament i rehabilitació dels déficits socials, de persones pertanyents a col·lectius caracteritzats per la singularitat de les seves necessitats². Segons aquest document, la tipologia que estableix l'Ordre 15 de juliol, que desplega l'esmentada llei, en el referent a la infància en risc diferencia entre:

- ✓ Establiments d'acollida diürna –presten atenció en horari diürn, durant el qual es realitzen activitats d'acollida, oci i convivència, recolzament comunitari i/o accions preventives d'internament–. Al mateix temps es pot establir la següent divisió entre: establiments de serveis –centres que atenen de forma no continuada i serveis que es poden utilitzar durant un horari fixat per l'establiment– i establiment de dia –on s'ofereix atenció a l'usuari–.
- ✓ Establiments d'acollida residencial –tenen la funció substitutiva de la família per aquells infants i adolescents que per diferents motius necessiten temporalment una acollida residencial– que poden diferenciar-se entre: residències d'estada limitada, són centres d'Acollida, i cases-residència per la infància i adolescència, que poden ser per menors de cinc anys (Llars Bressol); centres per un màxim de 12 menors d'edat majors cinc anys (Llars Familiars); residències infantils per atendre un màxim de 20 usuaris amb una edat compresa entre cinc i catorze anys (Residències Infantils); residències juvenils que atenen un màxim de 20 adolescents i joves entre catorze i divuit anys (Residències Juvenils); centre residencials per un màxim de sis joves de setze a divuit anys que necessiten, per la seva situació, acollida residencial (Comunitats de Joves); i centres d'acollida per una màxim de 15 adolescents de dotze a divuit anys que requereixen atenció en un marc rural per la seva situació psicosocial i les seves necessitats d'aprenentatge prelaboral i laboral.

Per una altra costat, no s'ha d'oblidar l'existència de serveis de recolzament i altres recursos especialitzats, entre aquests darrers destacaríem el servei de medi obert i les famílies acollidores.

Els centres que ens interessen s'han anat diferenciant de forma progressiva de la resta de centres residencials d'atenció a menors. Segons la legislació vigent la definició dels Centres d'Acollida és: serveis residencial d'estada limitada que tenen per objecte realitzar l'observació i el diagnòstic de la situació dels menors atesos i llurs famílies, amb l'objectiu d'elaborar una proposta per resoldre la situació que els porta al centre. En cas de que no sigui separat del nucli familiar, el treball seria realitzar per l'Equip d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (EAIA)³. Per tot l'anterior, els Centres d'Acollida tenen com objectiu general: observar, diagnosticar, guardar i educar en l'atenció immediata i transitòria en les situacions d'urgència dels menors amb alt risc social. En quant a les funcions, aquestes serien: la guarda i educació, l'acollida i la convivència, el descans i l'oci, la higiene, l'atenció psicològica, social i educativa, l'observació i la proposta de mesures a prendre. D'una forma més extensa, els objectius d'aquests centres són:

- ✓ Donar resposta immediata i transitòria d'acollida i protecció a qualsevol menor que es trobi en situació d'alt risc i que no vulgui o no li convingui continuar amb la seva família biològica o en el nucli que li suposi risc.
- ✓ Observar les manifestacions del menor amb la finalitat de realitzar un estudi i emetre un diagnòstic interdisciplinari de la seva situació personal, familiar i social, amb la corresponent proposta de mesures a prendre (retorn a la família biològica, acollida familiar simple i preadoptiva o acollida simple en un Centre d'Acció Educativa).
- ✓ Analitzar la situació de risc del menor a partir de l'observació i l'avaluació raonada del seu estat físic, psicològic, afectiu, educatiu i sociofamiliar.
- ✓ Exercir adequadament la funció substitutòria temporal de la família, es a dir afavorint el desenvolupament harmònic i integral del menor, atenen les seves necessitats bàsiques en l'ordre biològic, psicològic, afectiu, educatiu, lúdic i social.

Els Centres d'Acollida tenen un Projecte Educatiu Marc que podem sintetitzar de la següent forma:

² Direcció General d'Atenció a la Infància (1990).

³ La Llei 26/1985, de Serveis Socials de Catalunya, assenyala com una de les àrees d'atenció pel sistema de serveis socials l'atenció, promoció del benestar de la infància i adolescència amb l'objectiu de contribuir al seu desenvolupament personal, especialment en los casos en que l'entorn socio-familiar i comunitari presenti alt risc social. Conseqüència d'aquesta llei es el Decreto 338/1986 que regula l'atenció a la infància i adolescència i crea com serveis especialitzats els Equips d'Atenció a la Infància i Adolescència (EAIA) (op. cit. Direcció General d'Atenció a la Infància (1990). Les necessitats socials de la infància i l'adolescència...).

1. **Observació i acollida.** En aquest punt s'exposa el que és aquest tipus de centre, el personal que hi treballa, l'ambient que ha de trobar el menor, els espais que defineixen el medi d'observació (físic i material, temporal –diari, com d'estada màxima en el centre–, social –xarxa de relacions entre els diferents agents del centre–, normatiu –normes de convivència, drets i deures– i conceptual –conceptes tècnics en els que es basa l'actuació professional–), etc.

2. **L'educador dels Centres d'Acollida.** En aquest punt podem veure recollides les funcions de l'educador: observar i conèixer al menor i indirectament incidir educativament; observar les manifestacions dels menors, recollir aquesta informació i intercanviar-la amb l'equip educatiu; responsabilitzar-se del Projecte Educatiu Individual del menor que se li ha assignat, amb totes les coordinacions i observacions que això comporta; programar, responsabilitzar-se i motivar la realització de les activitats que realitzaran els menors; possibilitat d'adaptar el menor a les normes de convivència, contenir i canalitzar adequadament les tensions que poden sorgir; ajudar a que el menor conegui la seva situació i la mesura que es proposi; avaluar el treball realitzat.

3. **L'equip educatiu.** Aquest es caracteritza per un treball, uns objectius i una metodologia comunes i una coordinació que permeti l'elaboració, revisió i evolució del treball que es realitzi. Per poder assolir aquests objectius el centre estan compostats, entre altres, pel següent personal: un responsable sanitari, un equip multiprofessional amb la titulació idònia en el àmbits psicològic, pedagògic i social i educadors socials per l'atenció directa –amb una ràtio no inferior al 0,20–. A més a més, hi ha coordinació amb altres professionals externs, per exemple el professorat.

Els Centres d'Acollida de Catalunya es reparteixen per tota la seva geografia, però evidentment són més nombrosos en províncies més poblades. D'aquesta forma, com podem veure en el quadre següent, és la província de Barcelona la que en té un major nombre.

Quadre 1 Centres d'Acollida existents en Catalunya⁴.

Ubicació (població)	Nom del centre	Places disponibles
Barcelona	Vilana	30
Barcelona	Els llimoners	27
El Masnou	Estels	25
Barcelona	D'urgències d'Infants	22
St. Salvador de Guardiola	Estrep	30
Lleida	Raimat	16

⁴ Tot i que no està actualitzat, també pot consultar-se: Departament de Benestar Social (1993).

Tarragona	Residència Infantil Mare de Deu de la Mercè	34
Girona	Llar Infantil Nostra Senyora de la Misericòrdia	-

Font: Elaboració pròpia a partir de dades facilitades per la DGAI.

Depenen de dos factors bàsic, l'àmbit geogràfic i l'interval d'edat dels que hi són atesos, es pot diferenciar els següents tipus de Centre d'Acollida:

- A) Centre d'Acollida d'adolescents: de dotze a divuit anys amb flexibilitat quan es tracta de grups de germans.
- B) Centre d'Acollida d'infants: de zero a dotze anys, amb flexibilitat en el cas de grups de germans;
- C) Centre d'Acollida amb el criteri de territorialitat.

Així, per exemple, el Centre d'Acollida Vilana és pensat per noies de dotze a divuit anys, el Centre d'Acollida Llimoners per infants de zero a dotze, el Centre d'Acollida Estels també per infants de zero a dotze, el Centre d'Acollida d'Urgències d'Infants de zero a dotze, el Centre d'Acollida Estrep per nois de dotze a divuit, etc.

En aquests centres, en funció de la procedència dels seus usuaris, la presència del col·lectiu del nostre interès és diferent, de forma que trobem centres en els que no tenen, i pocs n'han tingut, fills d'immigrants o immigrants adolescents que venen sols i altres en que són la seva població més freqüent. Així, per exemple, en el nostre treball de camp, hem comprovat aquesta diferent presència. Centres com el Centre d'Acollida d'Urgències d'Infants o Centre d'Acollida Estels o Centre d'Acollida Raimat tenen una població menor en comparació a altres com el Centre d'Acollida Estrep o Centre d'Acollida Mare de Déu de la Mercè i Girona que tenen un nombre important d'aquests usuaris.

Els menors d'origen estranger acollits en la Direcció General d'Atenció a la Infància el mes de desembre de 1998 són un total de 193. Els països de procedència es poden veure en el següent quadre, però destacarem la important presència de marroquís en comparació als altres orígens.

Quadre 2. Procedència dels menors estrangers acollits en la DGAI (desembre 1998).

Alemanya	3	Angola	1
Algèria	5	Bolívia	2
Bòsnia	3	Camerun	2
El Salvador	1	Eslovènia	1
Filipinas	2	Franca	3
Gàmbia	4	Gana	4
Gran Bretanya	1	Guinea Equatorial	11
Hondures	2	Índia	3
Lituània	1	Marroc	121
Països Baixos	1	Perú	5
Polònia	1	Portugal	6
República Dominicana	1	Romania	1
Sàhara	4	Santo Domingo	1
Servia	1	Sierra Leone	1
Xad	1	Xina	3

Font: www.gencat.es/benestar/immigra/balanc.htm

La distribució d'aquests en els diferents recursos que existeixen és: sis en acollida en família extensa, trenta-tres en acollida en família aliena, trenta-un en acollida preadoptiva, quaranta-sis ingressats en centres d'Acollida i setanta ingressats en centres residencials. En la mateixa font es comenta que a més a més d'aquest col·lectiu existeixen menors indocumentats, en situació irregular que no estan acompanyats per cap adult i que rebutgen la protecció de les institucions residencials d'atenció a la infància. Aquest col·lectiu de joves, acostuma a viure d'activitats il·lícites, d'economia submergida u altres. Al no tenir domicili fix, ni familiar coneguts a Catalunya, la policia els posa a disposició de la DGAI. El nombre de menors inclosos dins aquesta categoria en el darrer trimestre de 1998 fou de 103, tots nordafricans i la majoria marroquís. Es tracta d'un col·lectiu amb una important rotació per determinades ciutats europees que tenen com localitats de referència, de destí i de trànsit Barcelona, Marsella i Amsterdam. Per aquest col·lectiu el Departament de Justícia ha iniciat un programa de col·laboració amb els Ajuntament de Barcelona i Santa Coloma de Gramenet i determinats centres oberts amb la finalitat d'abordar la seva problemàtica des de la institució residencial que rebutgen. L'objectiu principal és la

tramitació de la documentació i aconseguir que els menors col·laborin amb les institucions de protecció³.

Però una de les primeres qüestions que cal diferenciar és el perfil dels usuaris que ens interessen. D'aquells que provenen de famílies instal·lades a Catalunya i, particularment, els que són objecte del nostre estudi, els immigrants adolescents sense cap recolzament familiar. Aquest diferència servirà posteriorment per diferenciar situacions i necessitats que manifesten els professionals que treballen amb aquests dos grups d'usuaris.

Quadre 2. Presència d'estrangers en els Centres d'Acollida (any 1998).

CENTRE	NÚMERO D'ESTRANGERS O FILLS DE PARES ESTRANGERS	PAÏSOS DE PROCEDÈNCIA	SEXE
Vilana	10	Marroc (6) Guinea (2) Filipines (1) Bòsnia (1)	
Els Llimoners	13	Marroc (3) Alemanya (2) Iran (2) Malàisia (2) Senegal (1) Túnisia (1) Bòsnia (1) Xina (1)	6 dones 7 homes
Estels	¿?	¿?	¿?
D'Urgències d'Infants	¿?	¿?	¿?
Estrep	¿?	¿?	¿?
Ràimat	8	Marroc (3) Algèria (2) Albània (1) Lituània (1) Bòsnia (1)	8 homes

³ Des de la Direcció General de Mesures Penals Alternatives i de Justícia Juvenil s'exerceixen les seves competències sobre la població de joves immigrants (dotze a divuit anys) amb les mateixes condicions que la resta de joves infractors tenen, això sí tenint en compte les característiques diferencials que garantitzen els seus drets com regula la legislació internacional, estatal i autonòmica. El nombre d'immigrants estrangers atesos durant el 1998 fou de 224 joves (d'aquests 166 eren de dotze a quinze anys i 58 de setze a divuit). El lloc de naixement d'aquests és divers, però com en el citat anteriorment la major proporció és de nordafricans i marroquís (entre els de dotze i quinze anys el 6.6% és d'Algèria i el 58.4% de Marroc; i entre els de setze a divuit el 12.1% és de Algèria i el 46.5% de Marroc). Sobre el total, los marroquís representen el 54% i los algerins el 8%. En el conjunt, les problemàtiques més freqüents són: greu retard escolar de la majoria de casos; un important nombre de famílies (93) viuen en condicions precàries (175 casos viuen amb la seva família d'origen); conductes conflictives amb la normativa social (75 casos) i la relació amb grups marginals (60 casos); i increment important respecte anys anteriors de consumidors de drogues, principalment cannabis.

Residència Infantil Mare de Deu de la Mercè	27	Marroc (14) Algèria (9) Sàhara (2) Iraq (1) No consta (1)	3 dones 24 homes
Llar Infantil Nostra Senyora de la Misericòrdia	19	Marroc (15) Mèxic (1) Algèria (1) Palestina (1) Líbia (1)	6 dones 13 homes
TOTAL	¿?	¿?	¿?

Fuente: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels centres.

3. Immigrants en els Centres d'Acollida de Catalunya.

3.1. El procés d'entrada en el centre.

Les vies d'ingrés als Centres d'Acollida són dues: el circuit ordinari, que seria des de la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI) i procedents dels Centres d'Urgències i dels EAIEs propis o delegats; y el circuit extraordinari que es realitza fruit de les ordres judicials⁶.

"P: El procés d'entrada, en principi...quan arriben aquí venen del territori, la majoria, no tots els casos, normalment és l'EAIA qui ha intervingut, que és l'equip del territori, i detecta una situació fragant o de risc i demana a la Direcció General l'ingrés d'urgència al Centre d'acollida per tal d'aprofundir en el diagnòstic del cas i atendre els nans i treure'ls d'aquesta situació de risc, ja sigui per maltractament, o sigui per altres coses, apart que....

Ed: ...maltractaments... maltractaments físics, abandon, sexuals... tot el que representa maltractaments amb el sentit més ampli de la paraula. Aleshores les famílies...

As: Si la majoria la problemàtica que presenten és la toxicomania, pares amb problemes de salut mental i... El nivell d'aquestes famílies és socialment més aviat baix, també hi ha famílies, amb un percentatge no molt elevat, però que són d'un nivell socio-cultural mig-alt, en aquells casos en que hi ha maltractes greus, i a vegades de nens molt petits, on hi ha al darrera, hi ha una dinàmica familiar, doncs, força patològica també. No?" (B1P)

Com observem, existeixen múltiples motius pels que un menor fou ingressat. Els més freqüents, i sobre els que els nostres interlocutors s'han centrat sovint per tractar-se d'un punt important en el procés d'internament, diagnòstic i tractament, són: maltractaments, problemes d'addicció dels pares (sovint poden anar units als maltractaments), problemes econòmics familiars, etc. Dins d'aquesta tipologia d'ingressos, sembla ser que els adolescents immigrants són generalment acompanyats als Centres d'Acollida a través dels Centres d'Urgències que representarien, teòricament, el primer graó⁷.

⁶ Tot i que focalizat en els maltractaments infantils, en el document de la Direcció General d'Atenció a la Infància (1991, pp. 155-162) es pot trobar el circuit de detecció dels casos que generalment s'inicia a partir dels veïns, les pròpies famílies dels menors, la detecció de menors en el carrer, els hospitals, les escoles, els serveis de Benestar Social i els Mossos d'Esquadra i la Central de Policia de Menors (CEPOME).

⁷ "P: i de població, de tot tipus de població, centre d'acollida (...), lo altre són com centres a mig camí, ara s'han inventat la figura de Centre d'Urgències. Els centres d'urgències no surt a la normativa per enlloc, no existeix normativament un Centre d'urgències. S'han inventat els centre d'urgències, per donar protecció o acollida als nans que apareixen un bon dia i l'administració està tancada, m'imagino, no ho sé...

Ts: ...o no hi ha places en el centre...

La policia, en el moment que detecta a un d'aquests adolescents en el carrer els ha de dur als Centres d'Urgències que posteriorment, pel seu caràcter més temporal, els derivarà a altres centres on poden estar més temps i rebre una atenció més específica.

"P: Arriben al centre a través de la Direcció General d'atenció a l'Infància (DGAI) que és qui fa (...) qui fa, qui ordena que un noi pot ingressar. També arriben casos, doncs, per ordre judicial, quan al jutge té coneixement d'una situació, i com a mesura preventiva ordena l'ingrés en un centre d'acollida, mentre es valora la seva situació, no? però la majoria doncs, venen a través de la secció d'urgències del DGAI.

(...)

Com arriben aquests nois immigrants al centre, via judicial, via policia, via administrativa?

P Per Urgències

Via urgències?

P si, el fet d'haver-hi dos centres d'Urgències, aleshores aquest nano arriba pel seu propi peu, perquè la policia, és una situació que... no és dona, en tot cas la policia ja sap que l'ha de portar al centre d'Urgències..." (M4).

L'entrada a un d'aquests centres suposa una estada d'uns sis mesos, això sí, sempre que la intervenció que es realitzi evidenciï una millora de la situació detectada en el moment de l'entrada. En cas contrari, pot realitzar-se una proposta alternativa. Per altra banda, en alguns casos l'estada, per assolir els objectius, pot allargar-se.

"Ps: Nosaltres ens trobem que hem de fer, quan els pares volen recuperar el nen, els hi hem de fer un pla de millora, que té una validesa de 6 mesos, per tant el mínim han d'estar sis mesos, des de què els pares signen aquest pla fins que s'acaba són 6 mesos. El que passa és que si són uns pares totalment negats i als tres mesos veiem que no hi ha possibilitat de retorn als tres mesos és pot fer una proposta, però la mitjana és de 6 mesos, 9...

Ed: ...endavant...si, si... També hi ha casos...

Ps: ...I després també...

Ed: d'aquells que són de 2 o 3 dies, una setmana que són els casos pues d'aquests àrabs o d'altres comunitats que s'escapoleixen es troben i els porten al centre d'acollida, nois escapolits d'altres centres, també...

Ps: ...sí..

Ed: ... nois que han tingut també baralles o conflictes amb la seva família...

Ps: ... adolescents...

Ed: ... adolescents sobre tot... passen per quins fins que es torna a treballar amb la família

P: ...i no hi ha places en els centres... llavors hi ha un centre que és d'estada provisionalíssima, fina que no ingressen en un centre d'acollida, diríem de pre-acollida" (G3)

Ps: (...) també és té perquè s'ha fet la proposta però no hi ha recursos, fins que no troben un recurs o d'un centre o d'una família per adopció es troben que es poden quedar 4, 5 mesos més una vegada acabat l'estudi" (T2).

Però certament, com expressa el fragment anterior, és que l'estada també es troba condicionada per l'actitud que pren l'adolescent. Per exemple, resulta freqüent trobar-se amb que els immigrants adolescents es fugen als pocs dies, pel qual podem veure que qualsevol intervenció o seguiment és difícil.

3.2. Els usuaris dels Centres d'Acollida.

Com hem esmentat, són acollits menors d'edat. Es a dir, la franja d'edat dins els divuit anys. Però no tots junts ja que es diferencia entre infants (de zero a dotze anys) i adolescents (de dotze a divuit). Tot i que aquesta diferenciació es pot flexibilitzar en alguns casos: per exemple quan es tracta de grups de germans.

P: "En principi, el centre abarca de 0 a 12 anys, això no vol dir que de vegades es pugui agafar de més grans si venen amb germans, o si són grups de germans, a vegades s'accepten nanos fins a 14 anys... alguna vegada aïlladament n'hem tingut algun de més gran, però vaja en principi és de 0 a 12 anys, el que passa és que si hi ha germans no se separen, no? El germà d'un de 14 amb d'un, s'accepten els dos" (B1).

Una altra de les excepcions, deixant de banda els motius familiars, són el que s'acostuma a anomenar problemàtiques concretes, tot i que l'habitual es centrar-se en les edats que el centre té assignades. Així ens ho comenta una educadora:

Ed: "Alguna vegada també ens ha vingut un nano gran que venia d'una problemàtica molt concreta i llavors em pregunta que aquest és un centre (inhàbil) perquè, diguem, es baixa una mica el nivell, no?" (B1)

Pel que fa a les famílies, quan aquestes existeixen, presenten perfils diferenciats, com també ho fan els usuaris. Això sí, una constant sembla ser el baix o molt baix nivell cultural. Tot i que en el fragment discursiu anterior i en el que passem a transcriure, darrerament alguns procedeixen de nuclis familiars que no aconsegueixen aquest requisit ja que són de nivell cultural mitjà o alt. Fet, en

contra del que es pugui pensar, que alguns professionals no consideren que els ajudi en la seva tasca.

"P: jo voldria afegir aquí de la procedència de les famílies, en aquests 14 anys, que he dit abans d'ensenyament, si que encara que vinguin famílies, doncs, d'un nivell més alt, amb el que ha dit la meua companya, sobre els maltractaments que llavors es barreja amb salut mental, el nivell cultural és baixísim. Jo vaig veure un full que fan ells, que és diu la compareixença, un tant per cent elevat, quasi bé no sap ni escriure, li han d'escriure, les signatures, és a dir, perquè entenguin tot el que és, o sigui, el nivell, no solament econòmic, perquè tampoc de vegades doncs, diuen un sou i de vegades pot ser un sou de més de cent mil pessetes, que no que sigui molt elevat, però que tampoc es tan, però, el nivell cultural... no ha pujat gens, o sigui, és una data, que recullo i faig una reflexió sobre això. Inclòs ara una memòria que vam fer de centre, doncs, com a pedagoga hi vaig posar, com una coletilla que hi deia, "que si el departament de justícia, o sigui, no es pren en serio –jo estic en contacte amb d'altres països– lo que vol dir l'educació"(...) s'anirà repetint les cadenes aquestes. O sigui la manera de trencar una mica, ambdues generacions, perquè en una no hi és, és aixecar una mica aquests nivells culturals que són baixíssims. Perquè?, perquè agafes les compareixences i bueno, allò és...

Ed: Lo que ens hem trobat aquest darrers anys són aquests altres famílies, diguem-ne, amb uns percentatges molt baixos, però...

Ps: ...sí, també ens ha sorprès, clar...

Ed: ...perquè això és nou, és un fenomen nou...

Ps: ...d'un temps cap aquí no sé si es detecta més, o que passa realment, que n'arriben més facilitats, que no vol dir que abans no maltractés, penso que sempre hi hagut, en totes les famílies els maltractaments, no?. Però si que arriben que abans no arribaven, si que ens hem trobat, i si que és veritat que hi ha una dificultat molt més important per poder arribar a treballar amb aquestes famílies, d'un nivell cultural...

As: ...nivell més alt...

Ps: ...nivell cultural mig alt...

Totes: sí, sí

Ps: ... econòmicament, socialment notable, gent reconeguda, amb uns estudis, no? Clar, arribar a poder treballar amb aquesta gent, encara és més difícil, moltes vegades que amb gent amb un nivell cultural, que podríem dir que hauria de ser més fàcil.

Ed: més que res també perquè aquestes famílies d'un nivell cultural baix ja estan , normalment, més amb contacte amb...

Totes: ...amb els serveis socials...

As: ...amb centres, llavors estan més acostumats també amb...

P: ...diguem-ne que els pares ja són clients habituals...

Ps: ...i nosaltres també estem acostumats, pot ser a, a possessionar-nos, diguem-ne, a un tipus de gent, que no aquesta gent que ens trobem ara, no? això també és un reciclatge que hem de fer nosaltres...

As: ...clar, clar...

Ps: ...estàvem acostumats a trobar-nos parlant amb una persona que té un nivell cultural com nosaltres, i tot de cop ens trobem amb gent de tu a tu. Clar que són gent que estan molt malament i que ha maltractat greument als seus fills" (B1).

També és cert que la població que el centres acullen és condicionada a factors com ara el número de centres que existeixen en la província (criteri de territorialitat), així, per exemple a Tarragona el fet que no existeixi un altre centre fa que calgui acollir a tots els infants i adolescents, independentment del sexe, l'edat o la situació per que requereixen l'acollida. D'aquesta forma, com es pot veure tot seguit en paraules dels interlocutors, els arriba població per maltractaments, abusos sexuals, abandons, situacions de carència econòmica familiar, immigrants adolescents, etc. Aquest fet comporta simultàniament que sovint es trobin saturats i tinguin "llista d'espera".

"Ps: Aquests és l'únic centre que hi ha en tota la província de Tarragona, no n'hi ha cap més, agafem tot el que és la província de Tarragona i tot ve a parar aquí

Ed: si

Ps: i de 0 a 18 anys, de totes les edats i dels dos sexes, masculí i femení.

Ed: L'únic és que estan separats en dos llars, la llar dels petits, que és de 0 a 3, i la llar dels més grans que és de 4 als 18. Pues la problemàtica és molt variada, molt". (T2)

Pel que fa al col·lectiu objecte del nostre interès, en els centres d'Acollida catalans podem diferenciar entre: els que hem anomenat i al que generalment molt investigadors s'han referit com "la segona generació" (una etiqueta polèmica ja que alguns ja han nascut a Catalunya o fins i tot un dels nostres progenitors és nacional) o els immigrants adolescents que arriben sols. Realitzada aquesta distinció, hem de diferenciar en el primer grup entre els que contenen amb recolzament (per ser més precisos amb presència familiar) i els que no. Tot seguit ens referirem breument a cadascuna de les esmentades situacions.

A) *Nens i adolescents amb família a Espanya.* L'arribada d'immigrants a Espanya i específicament a Catalunya ha comportat que alguns portin la seva família o part d'ella, o amb els temps es reagrupin. Tot i que la família es reuneixi, especialment en el moment que tenen unes mínimes garanties de subsistència, sempre es pot derivar a situacions de marginalitat o major marginalitat que repercutirien en tot el nucli familiar, particularment en els menors. Però això no és exclusiu dels que portin la seva parella d'origen, doncs ja sigui amb parella d'origen o de destí es pot derivar a situacions semblants —de fet els nostres interlocutors mencionen en repetides

ocasions com matrimonis d'immigrants amb autòctones, especialment prostitutes, drogoaddictes, etc. poden desencadenar aquestes situacions-. També hem de considerar que tensions entre els pares i els seus fills adolescents també poden comportar l'ingrés de menors en aquests centres. Els requeriments paternes, no sempre observats per les noves generacions, de vegades porten a discussions, dificultats de relació, dificultats dels pares d'imposar-se, etc. Com ens han comentat, es dona un conflicte generacional i cultural. Succeeix sobretot amb les noies que han viscut entre dos models culturals: a una determinada edat es troben que han de respectar el requeriment familiar i acceptar, per exemple, la costum de buscar-les-hi marit o vestir-les d'una determinada forma, etc. trobant-se entre l'espasa i la paret de l'exigència paterna i la de la societat, i principalment la de les amigues. Quan un/a jove es sent pressionat/da per aquests motius, una minoria al nostre parer, es planteja la fugida de la llar familiar com a única sortida per esquivar les demandes paternes i la realitat acaba conduint-lo/la a un d'aquests centres.

"Ps: Són com models de famílies, quan tenen aquests fills adolescents que comencen a presentar problemes, problemes d'autoritat, problemes predelictius, de... del que sigui llavors, és clar, la família es sent molt agredida, ho ha d'amagar, perquè? tant la seva comunitat propera com la d'allà se'n assabentaria, i a ell l'hi ha costat molta suor, perquè porta molts anys lluitant per això.

P: és com un desprestigi

Ts: i l'ajut que és pot dur des d'aquí és viscut no com un ajut sinó com una intromissió (...) això

P: intromissió... perquè tampoc podem oblidar-nos de la manera que ells voldrien, respectant fil per randa una cultura, que toca, encara que no vulguem...

Ps: ..sí...

P: ...amb una normativa que estableix una manera de funcionar que tot va bé amb una cultura interfamiliar... que té conseqüències amb maltractament infantil o desprotecció infantil, com són absències escolars, interescolaritzacions, càstigs físics com a manera d'aplicar una mesura correctiva...violència familiar a vegades, com una distribució de rols entre home i dona, que després també afecta a la manera de criar i educar als fills".

En síntesi, dins aquest grup podem trobar des d'aquells menors procedents de famílies que pateixen dificultats econòmiques i socials a les que presenten conflictes culturals. Generalment, els pares viuen aquestes situacions amb vergonya, creuen que cal amagar la situació viscuda als d'aquí i als d'allí (origen). En aquestes termes, l'actuació de qualsevol professional resulta difícil ja que es considera una intromissió en la seva esfera més íntima i una forma de qüestionar aspectes de les seves costums, tradicions, en definitiva, de llur cultura d'origen.

B) *Infants i adolescents abandonats per la seva família.* Un segon tipus d'immigrants o "segona generació" aollits són els infants i adolescents amb pares amb els que no es pot contar i

que pateixen diferents circumstàncies que facin necessària la seva institucionalització. Així, aquesta i l'anterior de les situacions que no tenim inicialment que diferenciar d'altres usuaris dels esmentats centres, com poden ser els procedents de famílies nacionals espanyoles. Les motivacions que els porten a un centre d'Acollida tampoc difereixen de la tipologia anterior exceptuant l'absència de protecció o referent familiar que cal tenir present en el moment de la intervenció.

"P: de segona generació hem tingut nanos que estaven vivint amb la família i hem tingut nanos que no, que la família, tampoc, no hi havia tanta responsabilitat i no se'n feien càrrec i llavors és diferent. Però els nois que tenien referent familiar, que estan vivint amb la família, són similars a nois que... d'aquí, no? que tenen la família aquí, que és veritat que hi ha diferències que... moltes coses que cal relativitzar-les que s... s'ha fet un esforç, no?... en pensar amb l'esforç que fa la família per adaptar-se aquí a una llengua, a una cultura diferent, a la situació del nano i els altres casos, que no... que no se n'han responsabilitzat tant, pot ser són similars, no? a nanos que no tenen família.

Perquè els casos de 2a generació quins serien els motius d'ingrés?...

P: en algun cas... hi havia sospita de maltractament físic, i en algun cas era més una manca de contenció, no?, nanos que... (...) la família no... nanos que estan en situació de risc. I dels nois que havien vingut que no se'n feia càrrec era més aviat (...) de és que jo ara no recordo... cap cas (...).

Ed: Casos de, bueno familiares, situación muy precaria y que no pueden encargarse económicamente del chaval... (...) los servicios sociales (...)

P: quan vaig arribar aquí la majoria (...) de la situació de risc en que poden estar..."

C) *Immigrants adolescents*. En aquest col·lectiu centrem el nostre interès: en els adolescents que decideixen abandonar el seu país –tot i que no deixarem de realitzar alguns comentaris sobre la situació dels altres dos grups–. No ens són desconegudes, desgraciadament, situacions d'adolescents o joves africans que intenten arribar a Europa, "al paradís", utilitzant mitjans de transport que no sempre els porten a la seva destinació final: com polissons en avions o remolcs de camions, etc. Alguns d'ells han passat i passaran pel Centres d'Acollida o d'Urgències deixant una breu empremta de la seva presència.

Aquests immigrants menors procedents d'Àfrica (principalment del nord) tenen generalment por a explicar com han arribat, on han viscut i la seva vida anterior. La seva por a explicar els antecedents és degut a la desconfiança. Desconfien ja que ignoren amb quines finalitats s'utilitzarà aquesta informació, desconfien ja que descobrir els "seus secrets" (edat i procedència principalment) pot suposar la repatriació i, evidentment, amb el que els ha costat arribar, retornar al seu país és amenaçar el seu "somni". Aquestes reserves condicionen, per tant, la informació de

la qual disposem sobre el procés migratori, tot i que afortunadament l'estada i el tracte acostuma a comportar una confiança que permet a alguns professionals conèixer la veritat de les seves vides i intencions.

En aquest sentit, Espanya i Catalunya en concret no semblen ser, en molts casos, els objectius finals de la immigració. L'atracció de països com França, Holanda o Alemanya és una constant, i en el seu imaginari creuen que aquests països poden satisfer millor les seves expectatives. La informació que circula en les poblacions d'origen, sigui per pioners, per altres immigrants (que evidentment no tornen explicant misèries) o sigui pel que veuen en els mitjans de comunicació (sobretot la televisió) els desperta la convicció de que l'emigració millorarà la seva situació. El motiu per què emigraren els adolescents no difereixen massa amb els dels seus referents adults (veure Portes i Rumbaud 1990; Portes i Böröcz 1992; Castles i Miller 1994; i respecte els immigrants que arriben a Espanya, Ramírez 1996 o Martínez 1997). Buscar un treball (un treball millor), millorar la qualitat de vida, ajudar econòmicament a la família i fins i tot tenir una aventura semblen ser els arguments més freqüents. N'hi ha que consideren que no només és un projecte individual, sinó que familiar, ja que es disposa el projecte de millora en l'emigració dels fills, i, a manca de majors d'edat o com complement d'altres que ja han emigrat, la solució són aquests adolescents.

"Y representa que se han escapado de casa para llegar aquí?...; P: es difícil de decir, su familia te dicen que sí, que no sabían que querían irse. Otros que la familia lo sabía; Ts: y otros que, un poco también les han empujado ¿no? a salir, ¿Que la misma familia les ha impulsado a que se marchen?; P y Ts: sí, sí; ¿Puede ser? Tú que estás más cerca de ellos; Ed: Bueno hay una cierta complicidad de la familia en este hecho, por ejemplo cuando hablamos con la familia, a veces, bueno... te dicen que ellos no saben nada, que el chaval se ha ido, sin avisar. Y cuando le preguntas a la familia si están de acuerdo que su hijo se quede en el territorio, te dicen que sí... Eso es que hay un consentimiento también de la familia...; Y ¿a qué vienen?; Ts: hay chicos que te lo dicen. Que vienen a encontrar trabajo. Y aquí se debe tener 16 años para poder trabajar y esto se les hace difícil de entender. Que hasta los 16 años aquí la ley no permite que trabaje cuesta de que lo comprendan, hacerles entender que existe esta normativa que lo impide".

Altra cosa és que el projecte migratori es pugui realitzar, ja no per la formació que tenen, la seva procedència o els treballs que els esperen, etc. Aquí hem d'afegir, en comparació a la immigració adulta, un nou factor: l'edat. Els anys que tenen, o diuen tenir, no són acords amb l'edat necessària per poder treballar i legalitzar la seva situació, tot i que ells, sovint, no ho comprenen ja que en el seu país ja podrien estar fent-ho.

En síntesi, a més a més de tota la diversitat de problemàtiques que podem trobar en el Centres d'Acollida tres, i sobretot la darrera, han comportat un nou repte pels professionals que hi treballen i que no tots saben comprendre, ni tenen clar com intervenir.

3.3. La perspectiva del col·lectiu de professionals dels Centres d'Acollida

La rapidesa amb que ha penetrat aquest específic fenomen migratori ha obligat als professionals dels centres a fer-hi front reconvertint els seu bagatge, amb formació complementària i amb estratègies varies per fer front als reptes que els planteja la diversitat cultural –que abans representaven alguns gitanos, però que estava poc atesa. Realitat o percepció, el fet és que s'ha donat un canvi en els darrers anys en la composició dels centres, que ja de per sí atenien a innumerables categories de situacions, que ha representat un replantejament i la necessitat d'adaptació de les intervencions que es realitzen. Com veurem a continuació, primer es plantegen entendre aquesta nova situació per, posteriorment, dins el discurs de la valoració de la diversitat cultural, en uns més que en altres, donar resposta a les necessitats que detecten.

L'increment de la diversitat cultural en el Centres d'Acollida, un dels primers reptes que ha suscitat en aquests professionals és la necessitat d'analitzar la nova situació de forma que els permeti comprendre l'heterogeneïtat amb la que han de treballar i les dificultats amb que es trobaran. De vegades aquesta anàlisi és simple, dicotòmica, i en altres presenta una major complexitat. En el primer cas, la representació que es realitzen dels menors els situa en els extrems dels braços d'una balança: a una banda els que accepten i abracen el comportament i valors anomenats occidentals, es a dir, de la societat receptora, que en teoria no els plantejaran importants problemes en la dinàmica establerta, i per altra banda els que els rebutgen i converteixen en font continuada de conflicte el tenir que acceptar-los –que seran els conflictius. Aquesta polarització reflexa també l'elecció que creuen alguns que han de realitzar aquests menors, que es planteja sovint com excloent. Però més enllà de la simple elecció entre extrems, altres consideren que hi ha possibilitats intermitges entre les que l'immigrant ha d'escollir: des d'aquells que sense ser assimilats realitzen opcions properes a aquesta, a aquells que redueixen al mínim imprescindible els valors de la societat d'acollida. Aquí trobem diferents definicions del concepte integració, que pot estendre's a com creuen que ha d' "integrar-se" el menor en el centre: des del seguiment de la dinàmica existent o creació de centres específics per aquests usuaris a l'adaptació d'aquest a la nova realitat. En aquest ventall de possibilitats que tenen els menors

immigrants, l'elecció individual sembla ser la que defenen tots els professionals, ara bé, sempre que existeixin unes condicions mínimes per viure en la "nostra" societat. Però també és cert que molts són conscients de que aquesta elecció no és completament lliure: els condiciona la idea d' "èxit" i alguns comprenen que això passa per optar per aproximar-se al model dominant de la societat receptora.

Més enllà d'aquesta tipologia, el valor de la diversitat cultural i el que pot suposar d'enriquiment per la nostra societat sembla ésser que, a més a més d'un discurs de moda, és una creença que comparteixen molts dels nostres interlocutors. D'entrada, veuen com a positiva la presència de cultures diverses en el Centres d'Acollida. Es considera que si poden i saben aprofitar les situacions que aquesta diversitat crea, tot i que sigui en un context artificial, pot beneficiar al conjunt dels usuaris. Però també és cert que alguns opinen que més enllà d'això, són poques les avantatges, ja que la diversitat comporta dificultat pel que fa a donar un tracte diferencial o canviar la dinàmica existent. Adaptar les actuacions del Centre, la dificultat de fer comprendre a aquests "nous usuaris" el sentit de les mateixes i, a la inversa, de comprendre'ls, el fre per que es doni una fluida comunicació... dificulten el treball quotidià i llavors, pels "problemes" intrínsecs, el valor de la diversitat es relega a un segon pla.

Tot i això, la percepció i les actuacions que es realitzen en els centres per tenir en consideració la diversitat cultural estan condicionades pel nombre d'immigrants menors que s'allotgen dins les seves parets. En centres amb important presència, el desplegament dels recursos és notable, poden tenir més o menys èxit, però s'intenta tenir molt present la cultura i la religió dels acollits. La intenció, com ells mateixos diuen, es mantenir el no sempre fàcil equilibri de les diferents cultures presents. Per altra banda, en centres amb menor presència, l'entrada d'aquests menors pot ser vista de forma diferent segons si distorsiona la dinàmica habitual o no o fa i els professionals es senten més o menys preparats per fer front a la situació. En el cas de que distorsioni, es viu com una situació conflictiva i que afecta, no només al "bon funcionament", sinó també a la percepció que es té d'aquests immigrants. Situació més greu si consideren que tenen una formació insuficient. D'aquesta forma, no només depèn de la quantitat, quan es tracta d'usuaris que "s'adaptin a la dinàmica preestablerta", siguin molts o pocs, o no interfereixin massa en la mateixa, i s'acompanya d'una adequada formació aquesta presència es percep més com una riquesa. En general, la no adaptació i la conflictivitat estarien representades pels menors que rebutgen els valors occidentals i els converteixen en font de conflicte continuat o per aquells que han passat molts vegades pels centres i no creuen que aquests els puguin satisfer les seves expectatives. En

aquesta situació, l'experiència dels professionals amb aquests menors també es converteix en un factor clau per comprendre la valoració que realitzen de la diversitat cultural, així com l'opinió que tenen respecte la concentració d'aquests en uns pocs centres. Si llurs experiències han estat amb menors que ja tenien una experiència negativa i que la seva actitud, inicialment, ja era d'enfrontament, malgrat d'intentar comprendre el que han viscut, se'ls fa difícil percebre aquesta presència com enriquidora pel conjunt dels usuaris.

Però amb tot, aquests professionals, a mesura que van incorporant diferents cultures, es troben amb l'obligació de donar resposta a les situacions creades. Una que han de treballar és la percepció que tenen els usuaris de la diferència, però ja no només del grup minoritari sinó també del que podríem anomenar majoritari. Així, sent conscients o no de les pròpies percepcions, han de treballar en la direcció que la diferència és quelcom normal i positiu, es a dir, procurar la sensibilització de tots els acollits en el valor i les avantatges de la diversitat cultural. Però resulta difícil desenvolupar aquestes qüestions: com fer que algú que percep la seva diferència i que no la veu valorada per la societat modifiqui la seva percepció?, com treballar l'autoestima?, per altra banda, com fer el mateix amb els que els veuen com a diferents?... A més a més, com explicar que no passa res si realment passa, si per ser estranger, procedent d'Àfrica, amb unes característiques físiques que els delaten i adscriuen, suposa en molts casos subordinació, exclusió, marginalitat, etc.? En la societat no seran iguals, cada matí hauran d'enfrontar-se a aquesta amb unes barreres i limitacions que altres no tenen. En conseqüència, és lògic que dubtin si el discurs és útil, si el que fan dona fruits i/o si és el millor que poden fer. Creuen que la sensibilització hauria d'estendre's a altres nivells, a tota la societat. Alguns han detectat (generalment en els "altres professionals"⁸) prejudicis e imatges preconstruïdes de la cultura d'aquests immigrants. Tot i que sigui inconscientment, existeix una jerarquització del valor i el grau de "civilització" i "modernitat" de les diferents cultures que condiciona l'anàlisi que es realitza. A més a més, aquesta sensibilització es troba condicionada, no oblidem que l'estada acostuma a ser breu, pel qual les intervencions no poden plantejar-se a mig o llarg termini i no poden donar resposta a les necessitats d'aquest col·lectiu, que demana per sobre de tot legalització i treball, peticions que són molt diferents a les de gran part d'infants i adolescents que han d'atendre.

trabajo, peticiones que son muy diferentes a las de gran parte de los niños y adolescentes que deben atender.

⁸ Recordem que això no és quelcom inusual, per exemple es observable en els llibres de text escolar segons el conegut treball de Tomás Calvo Buezas (1989).

"Ed: la mayoría que están aquí se fugan al cabo de...; P: los chicos no quieren, de estas características, los chicos no quieren porque cuando tú quieres explorar a un chico y le tienes que explicar lo que quieres, se queda un poco alucinado, preguntando de qué le está hablando, es decir, que no tiene nada que ver con lo que yo quiero, arrégrame la vida, regulariza mi situación, dame un trabajo; Ts: legalízame y dame un trabajo; P: dame un trabajo y déjame. No me vengas con chorradas de estas que me estás diciendo, pero claro, ¿qué hacemos nosotros? Nosotros, si no hay ningún cambio... tampoco existe la posibilidad de pasar, sentarse y hacerlo de forma compartida y conjunta, institucional ¿cómo se abordan estos casos? Entramos con lo que tenemos protocolizado, que es la forma como abordamos los casos de malos tratos infantiles, los casos de desprotección infantil. No es esta la forma de abordarlo, como creemos que se debería hacer con los menores inmigrantes. De una forma más ágil; Ps: sí; P: pero también nos encontramos (...) que Infancia quiere información, información por que estos chicos probablemente acaben en centros residenciales; Ps: sí; P: Un chico que no conoce el idioma, un chico que tampoco entiende demasiado para qué queremos tanta información, pero que necesitamos para poder orientar los profesionales que nos vienen detrás. Y para justificar y documentar si se trata de un desamparo o si es no sé qué cuantos...; Ps: sí, sí; P: por tanto es un chico reactivo, de paso, pero a medida que se le cumplan las expectativas se queda y a medida que se va alargando demasiado se marcha...".

A més a més de la distància que generen les imatges mútues, la distància lingüística i cultural també condiciona la tasca quotidiana amb els acollits (en aquest cas la problemàtica és menor és menor quan han estat almenys en part socialitzats en destí, ja que garanteix un major domini de la llengua i cultura de la societat d'acollida) i amb les famílies, quan existeixen. Així, per exemple, tota la documentació que s'envia als progenitors és de difícil comprensió per molts tot i que coneixin la llengua castellana i/o catalana (i de moment no existeix cap traductor oficial, altra cosa és que amb voluntat s'intenti solucionar amb traduccions realitzades per educadors coneixedors de la llengua pròpia dels pares, que no en tots els centres existeixen). Comprovem doncs que hi ha dificultats de comunicació amb pares i menors pel desconeixement o limitat coneixement del català o del castellà. Sembla evident, doncs, la necessitat de millorar la comunicació i establir relacions entre els implicats partint de la presa de consciència de que es pertany a una realitat cultural concreta, el qual suposa una determinada orientació en la construcció de significats que donen sentit a l'actuació social. Per J. Del Campo (1999) aquest aspecte és bàsic, ja que permet, per una banda, una major flexibilitat a l'hora de valorar perspectives diferents a la pròpia i, per altra, atribueix un caràcter més simètric a la interacció, ja que no s'adopta el criteri de "normalitat" únic, i fins i tot de vegades excloent, sinó que la comunicació passa per la mútua comprensió. Segons l'autor, és innegable que compartir una llengua comuna facilita la comunicació, però també s'ha de prendre en consideració el domini que es tingui d'aquesta. Però no reduint-lo només al llenguatge (o comunicació verbal –vocabulari, entonació, expressions, silencis, codis lingüístics, etc. –), en la comunicació també s'ha de tenir en

compte la comunicació no verbal (parallenguatge, gesticulació, expressivitat, contacte visual, estructura de l'espai, concepció del temps, etc.), ja que ambdós construeixen l' "ambient" o clima comunicatiu que facilitarà o dificultarà les intervencions⁹.

En definitiva, sembla que una de les actuacions prioritàries, deixant de banda el tema legal, es crear un clima adequat per establir una veritable comunicació (entre professionals i usuaris, i entre els propis acollits) en els centres que es veu dificultada per les percepcions i la distància cultural i lingüística. Però aquesta anàlisi quedaria incompleta sinó concedim la importància que es mereix a l'estructura assistencial i les necessitats de formació dels professionals.

3.4. Les dificultats estructurals i formatives d'intervenció en un context multiètnic.

En qualsevol context multiètnic o pluriètnic, la intervenció social es troba amb diferents situacions que són percebudes com problemes que cal resoldre. N. Cardinal (1995) destaca com dificultats més importants: les relacionades amb l'estructura i les relacionades amb la formació necessària per treballar. Els problemes de natura estructural es refereixen particularment a la concepció i a la realització de programes de serveis públics elaborats massa sovint en funció del grup majoritari. Són exemples els: formularis inadequats, preestabliment del nombre de visitants en un hospital, menús inadequats en cafeteries i restaurants, material didàctic inadaptat, etc. Per altra banda, en el referent a la formació, les dificultats generalment sorgeixen d'una comprensió unilateral, per part dels professionals, de les demandes que realitzen les persones de les comunitats culturals i de la dificultat d'adaptar-se a una societat cada vegada més pluriètnica.

"Les problèmes proviennent de barrières relationnelles, soit de la méfiance envers une clientèle inconnue, soit d'une confrontation avec des valeurs différentes qui mettent l'intervenant face à des choix qu'il ne sait pas faire. La travailleuse sociale confrontée aux corrections corporelles faites à un enfant par un parent peut servir d'exemple pour illustrer la nature de ce conflit de valeurs. Les attitudes de méfiance envers une clientèle inconnue –certains parlent de xénophobie– sont associées à la perception de soi négative de certains intervenants, à un positionnement difficile à l'égard de l'identité québécoise dans un contexte où les

⁹ Entre altres, C. Barrete, E. Gaudet y D. Lemay (1993) consideren que existeixen una sèrie d'habilitats necessàries per que es doni una bona comunicació intercultural. Amb la intenció de que ja ens serveixi d'emmarcament de l'apartat de formació, mencionarem que aquestes habilitats són: coneixement d'un mateix i de la pròpia cultura, interiorització de la relativitat de les cultures, saber reconèixer una situació de comunicació intercultural i explicitar els codis culturals respectius, aprendre a negociar (buscar similituds més que diferències, intentar sobrepassar les diferències...), desenvolupar capacitats de comunicació (claredat, precisió... explicar el llenguatge verbal i no verbal que es crea que pot no ser entès o mal entès), prendre's temps per comunicar-se (adaptació de ritmes respectius, assegurar-se d'entendre els missatges...) i ser flexible. També pot consultar-se: Rodrigo (1999).

francophones québécois de vieille souche se sentent menacés. (...) Les problèmes de communication sont des difficultés auxquelles doivent faire face à la fois les bénéficiaires issus des communautés culturelles et les intervenants. Au plan de la communication verbale, les intervenants ne savent pas s'ils sont compris, ce qui est compris, à qu'ils parlent. La barrière linguistique, la piège des mots, sont source d'incompréhension non verbale, les codes non verbaux, la distance corporelle, les gestes, les signes et attitudes ne son pas toujours décodés adéquatement par les professionnels des services. (...) Par ailleurs, la méconnaissance des politiques gouvernementales et des ressources disponibles, comme les réseaux et organismes communautaires, freine l'intervention et limite son efficacité". (Cardinal 1995, pp. 406-407)

És interessant observar aquesta doble problemàtica en els Centres d'Acollida catalans. Les reflexions de M. Laranga (1999) del Centre d'Acolliment per Estrangers de Santa Rosa a Santa Coloma de Gramenet ens poden ajudar a emmarcar la problemàtica estructural quan afirma que el que més ha fallat són els recursos dirigits a aquests menors. Dels trenta menors que tenen en el seu centre, tots han passat per centre de l'Administració, però a cap li ha comportat millora, no ha facilitat el seu arrelament, ja que els programes no eren vàlids per a ells. Aquest seria, segons l'autor, un primer indicador de que l'estructura existent no serveix per aquest tipus de joves, malgrat el qual no s'ha realitzat cap canvi en les mateixes.

Amb l'arribada d'aquests menors la dinàmica del centre es veu alterada, almenys en part ja que en molts casos són sensibles a les seves particulars diferències alimentàries i algun centre intenta anar més enllà treballant la diversitat cultural en tutories, facilitant el seguiment de la creença religiosa, etc. Però més enllà d'una idea imprecisa, generalment es desconeixen la seva cultura, els seus antecedents i com treballar amb ells, pel qual es procura integrar-los en la dinàmica preestablerta sense més contemplacions. Tot i això, molts no acaben d'integrar-se en aquest sentit, entès com acceptació i seguiment de la mecànica del centre.

"Ed: és que... Ps: ... és que no s'arriben a integrar... Ed: ... no, la via d'ingrés és la mateixa, perquè aquí sempre t'arriben de sorpresa Ps: sí. Ed: normalment i llavors el centre també està molt acostumat a rebre gent continuament sense saber qui són i quina és la seva història, llavors.. des del punt de vista de l'ingrés... Ps: ... és igual... Ed: ... no ens modifica la dinàmica. El que passa és que bueno... els altres que hi ha si que els hi... per l'ingrés, no? Ps: ...sí, sí.. Ed: ... els hi modifica una mica la dinàmica, però ... nosaltres des del primer moment que arriben els integrem, vull dir, segueixen el mateix ritme que l'altre, l'únic que respectem, és clar, és els menjars, això sí que se'ls hi respecta i alguna costum que tinguin ells. Això sí, sempre...".

La institucionalització, almenys en l'estructura actual, no sembla oferir la solució més adequada a les necessitats dels darrers temps i així ho posen de manifest els nostres interlocutors, que la consideren fonamentant-se en la seva experiència, un inevitable fracàs.

"Ps: Això és el gran interrogant que tenim; Ed: clar... lo ideal seria que no s'hagués d'arribar això, lo ideal seria aquesta gent, aquests nois, qui sigui, quan arriba al nostre país, pues arribar en condicions i, que pues no hi hagués aquesta diferencia d'opinió segons el tercer i el cinquè món i que la gent pogués anar d'aquí cap allà, però de viatge o de... no? I que en tot cas, bueno... a però això no...mira, ojalà no haguéssim d'internar nois del nostre país en els nostre centre...; ...igual...; Ps: ...i no hi hagués familiars maltractants...; Ed: ...exacte i ojalà poguéssim fer prevenció, per tal que poguéssim atendre els nens a casa seva i evitar la institucionalització...; Ps: ...De tots...; Ed: ...i evitar el desarrelament...; As: ... Clar, Ed: ...Tant o pot patir o més un nen de la mina o de qualsevol barri de nens problemàtics, com ho pot patir, As: ...un nen de classe bien; Ps: ...clar, és el tema que ens trobàvem aquí, vull dir, són nanos que es venen a buscar la vida, són nanos, pues que venen amb una sèrie de.. no hem refereixo que venen amb una sèrie d'expectatives en aquest país i la resposta que es dona és institucionalitzar-los evidentment, el nen està abocat al fracàs... això és el que tenim sobre la taula, Clar, Ps: i com es soluciona això? Clar. Si aquests nois vinguessin aquí fent un intercanvi cultural, això (...) famílies normalitzades, que avui està de moda, anar als EEUU a passar un curs i fer un intercanvi cultural, forma part d'un altra situació".

De fet, no respon al que esperen trobar aquests menors. Un centre com els que existeixen suposa control, normes, seguiment, possibilitat de ser retornat al país d'origen... tot el que rebutgen aquests menors. A més, solen desconfiar de les instàncies públiques i dels seus representants en particular. L'Administració els ha enganyat massa sovint dient-les-hi que els donaria una sortida i la única resposta es mantenir-los llarg temps "diagnosticant" en quina situació es troben¹⁰. El mateixos pedagogs, psicòlegs, educadors..., no poden fer promeses que després no compliran, no poden ni volen generar falses expectatives. I quan, uns no poden donar solucions i altres no poden creure's el que se'ls diu ja que gairebé mai no es pot realitzar, sembla evident que la distància entre ells més que escurçar-se es dilati.

Un altre aspecte de la institucionalització és que en el si d'aquests centres conviuen menors amb els que les relacions no sempre són fàcils sinó es treballa adequadament per millorar-les. Es barregen els que ingressen per maltractaments físics, abusos sexuals... amb infants abandonats emocionalment i amb aquests immigrants la qual història de vida, independència, recursos... els distingeix. Però, com presentarem, els centres específics per menors immigrants no es consideren la solució. Així doncs, si tenim en compte que les relacions entre professionals i usuaris i entre els propis aollits estan condicionades per l'acceptació de la dinàmica del centre i la desconfiança dels aollits envers els professionals i entre ells mateixos, la conseqüència és que es donin situacions

¹⁰ Generalment aquesta lentitud i el no veure que les promeses i les expectatives es compleixen porten a la fugida. D'entrada no comprenen els passos que es realitzen a l'ingressar. Tot el que es demana amb la intenció de conèixer la seva situació, avaluar el seu estat físic, psicològic, afectiu, educatiu i sociofamiliar, a més de ser considerat una intrusió, no és el que esperen, al contrari, volen i exigeixen una resposta adequada a les seves necessitats. En el moment que no veuen que compliran les expectatives van a satisfer-les per altres camins, altra cosa és que per aquests camins se'ls vagin materialitzant.

no desitjables que fan encara més difícil la convivència i les actuacions. Una vegada porten un temps i interioritzen la normativa (recordem que en molts casos no està específicament pensada per ells) la convivència és més fluida, però sempre existeixen conflictes entre els acollits. Alguns ens resulten especialment interessants per posar de manifest la seva diferència (a través d'adjectivacions com negre, moro...), o assenyalar la seva situació d'inferioritat o d'estrangeria. S'ha de tenir present que també es donen situacions en que l'autòcton es sent estranger: s'ha observat que, en centres on existeix un nombre important d'immigrants o fills d'aquests, algun autòcton es pregunta perquè es presta tanta atenció "als de fora", per exemple quan s'adapta l'alimentació, les festes, etc. De fet, s'han donat casos de reacció contra aquesta atenció.

En quan als problemes de formació mencionats per Cardinal, constatem com la necessitat d'una formació específica es reconeguda per tots els nostres interlocutors, tot i que més per uns que pels altres. La novetat i les situacions que es creen, que de vegades els sobrepassen, justificarien sobradament aquesta necessitat. Això ens recorda que aquesta presència, en lloc de ser vista com riquesa pot suposar una càrrega més, més o menys pesada en funció de variables com la major o menor presència d'aquests menors immigrants i d'usuaris en general, el temps d'estada dels primers, la seva conducta, etc. i la formació que tenen. Un dels dubtes que s'exterioritzen com preguntes en veu alta és: com ens posicionem davant aquestes "altres" cultures que estan presents en els nostres centres? L'adaptació de les intervencions i l'actitud que han de prendre davant aquesta presència "estranya" o poc coneguda és una de les seves majors preocupacions, debatent-se entre la necessitat de control e intervenció i la por a no encertar, a ser presa de llurs estereotips i a rebre la crítica de que discriminen –la por a ser etiquetats com racistes és present en els discursos dels nostres interlocutors, el que els porta de vegades a comportar-se més indulgentment i això, pot ser percebut pels altres usuaris disgustant-les. Per tot l'anterior, completar la formació és una de les demandes de molts professionals, tot i que de vegades consideren prioritari tenir la possibilitat metafòrica d'aturar la marxa del tren per reflexionar i analitzar les situacions, per estudiar com actuar davant elles. L'exigència de donar resposta a cada nova situació, que constantment van apareixent, obliga a actuar sense el temps de reflexió que consideren òptim. A més a més, la necessitat d'exposar-ho tot en informes genera, més en uns que en altres (en funció de la dinàmica del centre, es a dir, si el ritme és més frenètic o una mica més relaxat) descontent i insatisfacció. En ocasions a això s'hi suma la inestabilitat i inseguretat laboral, que incrementa el descontent que es reflexa en els discursos.

Una de les qüestions que creuen que haurien de conèixer amb més profunditat que els ajudaria a posicionar-se és la cultura dels països de procedència d'aquests menors (element comú als que viatgen sols o als que han nascut aquí o ja tenen la seva residència aquí amb la família). Els comportaments, les tradicions, els diferents papers socials –sobretot de gènere i edat–, l'educació que s'imparteix, les creences religioses... són aspectes considerats bàsics per intervenir i fins i tot atansar-se a ells. A més a més, conèixer com s'adapten, viuen i com han canviat els seus referents culturals a Catalunya, són qüestions importants que també consideren útils. Per aquests professionals, la formació específica en aquests termes és una forma d'anticipar-se i evitar situacions que sense voler creen distàncies i conflictes ja que el desconeixement existent fa que es caigui en error i incomprensions per ambdues parts que interfereixen qualsevol contacte. A més, els usuaris, quan s'adonen d'aquest coneixement, interès i valoració, accepten de més bon grat la relació amb el professional.

També es considera necessari aprofundir en qüestions legals, els recursos existents i els passos que s'han de realitzar per regularitzar un immigrant (tot i que primer caldria clarificar quina solució es dona a aquests menors). Es tracta en realitat d'ampliar els seus coneixements bàsics per respondre adequadament a molts qüestions que els hi fan, sense possibilitat d'errors.

Per altra banda, malgrat de que la breu estada d'alguns usuaris i la "integració" d'altres en els centres eviten la manifestació de moltes situacions anòmales que podrien donar-se, especialment les que sorgeixen del recel mutu, però és evident que es creen conflictes als que cal fer front i que acostumen a resoldre amb la col·laboració de tot l'equip i d'acord amb la formació que tenen, que en aquest sentit no consideren del tot insuficient. Així, una tercera qüestió formativa que els interessa és aprofundir en estratègies per la resolució de conflictes. No es tracta d'una proposta espontània, en el darrers anys han proliferat postgraus o cursos sobre aquesta temàtica, que nosaltres situaríem dins del que s'ha anomenat comunicació intercultural (tot i que els conflictes no són només culturals) i que coneixen. Si tenim en compte que l'objectiu explícit de la resolució de conflictes no és altre que l'establiment de l'harmonia original, de la comunicació i la cooperació en les relacions humanes de forma no coercitiva ni dirigista, es pot afavorir que les parts implicades en un problema de relació trobin per si mateixes la forma de resoldre'l d'una forma efectiva i actuant sobre les causes que han originat el problema (Vinyamata 1998). Com sovint els conflictes sorgeixen de la dificultat d'expressar-se i comunicar-se, com hem comprovat, i degeneren en malentesos i un increment de la por envers els altres o envers el sistema en què es

viu o desenvolupen les nostres activitats, cal reinvertir el procés, es a dir, desfilar el cabdell que s'ha format.

Per una altra banda, com hem assenyalat anteriorment, alguns creuen que existeixen prejudicis i imatges preconstruïdes. Davant una situació com aquesta, la realització de cursos de sensibilització, més enllà de la formació, no sembla una idea fora de lloc i podria evitar la comprensió unilateral i afavorir l'adaptació a una societat cada vegada més multiètnica. La necessitat de valorar la diversitat (més enllà del discurs social i institucionalment acceptable), relativitzar les diferències, ser conscients de les pròpies posicions etnocèntriques i de la jerarquització cultural que tots realitzem, etc. sembla ser també un objectiu de futur a plantejar-se. N. Cardinal (1995) ja considerava important entre les necessitats formatives per a la intervenció en context multiètnic les actituds, a més de les competències adquirides, els coneixements i les habilitats. Concretament, l'autora creu que les principals necessitats són sensibilitzar respecte a: l'evolució i la composició ètnico-cultural de la societat; l'experiència migratoria dels immigrants (i nosaltres hi inclouríem també de les altres minories ètniques i manifestacions de diferència cultural); la diferència i els mecanismes de diferenciació ètnica; de la pròpia adscripció cultural i identitària; i la problemàtica del racisme. Però la sensibilització no només hauria de pensar-se pels professionals que treballen en contextos multiètnics, que ja de per sí estan més sensibilitzats, sinó que també haurien d'incloure, com M. Laranga (1999) recorda, a tota la societat. El barri, l'associació de veïns, tots aquells que conviuen amb aquests menors haurien d'estar més sensibilitzats sobre la situació que viuen, de forma que no apareguin situacions de conflicte i fins i tot de violència.

En síntesi, recuperant la distinció entre estructura i formació es constata que en ambdues qüestions cal realitzar canvis i actuacions específiques. L'estructura existent no sembla donar la resposta necessària a aquests acollits malgrat de que es realitzen algunes adaptacions i, tot i que cada vegada hi ha més oferta de formació bàsica i complementària (anys enrera no s'impartien tants cursos, ni existien tantes publicacions) que consideren que les aniria bé, la dedicació, la càrrega extra que representa al haver-se de fer generalment fora de l'horari laboral, els desplaçaments excessius... obstaculitzen la possibilitat de la seva realització.

3.5. Propostes de futur, alternatives a la situació present

En aquest darrer apartat hem volgut aprofundir, a partir de l'opinió dels professionals, en dues solucions que s'han discutit, i fins i tot aplicat, com a forma de millora la institucionalització dels menors immigrants: si és necessari tenir educadors especialitzats, es a dir, coneixedors de la cultura/es d'origen, i en concret també procedents d'altres països, i si és necessària la creació o concentració en centres específics d'aquests menors. Començant per aquesta darrera, sembla, a la vista de la nostra recerca, que l'opinió més comuna és voler integrar aquests menors en els centres existents, tractant d'aproximar la necessitat de protegir i educar al menor i les seves demandes, es a dir adaptant l'estructura existent. Per altra banda, la presència d'un educador coneixedor de la cultura i sobretot de la llengua sembla que comporta evidents avantatges, tot i que no es troba lliure de reticències i problemes.

Respecte la primera qüestió, la creació de centres diferents per immigrants menors d'edat no agrada a la majoria dels nostres interlocutors. La necessitat d'integració justificaria aquesta resposta: no es pot integrar segregant, que no fa més que reafirmar la diferència. Aquesta opinió també és compartida pels que tenen en el seu centre major presència d'immigrants que són a la pràctica centres amb elevada concentració. La segregació només es justificaria si la intenció no és integrar-los en aquesta societat, sinó donar resposta conjuntural a uns immigrants que acabarien residint en altres llocs. Al mateix temps, treballar amb aquesta diversitat de situacions personals es fa difícil si no s'incrementa el nombre de professionals, concretament de professionals preparats per atendre a aquest col·lectiu. Però evidentment, tot i que es tracta d'una minoria, alguns no veuen amb els mateixos ulls la segregació. Hi ha professionals, que limitats pels seus recursos i sobrecarregats de treball, veient-se incapaços de fer front a situacions tan diverses, acceptarien aquesta concentració sempre que significués al mateix temps millora pels usuaris.

"Ed: suposo positivament, que ens afectaria positivament, perquè si són ingressos que nosaltres no tenim recursos, ni ells volen estar aquí, si van a parar en un lloc més especialitzat o més adequat, més positiu per ells i per nosaltres, no?... Ara com és que aquests nois... Ara dubto que és quedessin tampoc... pues bueno a lo millor si, si veuen altres nois de la seva cultura, allí... hi ha educadors també penso que n'hi havia dos..."

Pt: ...és que és molt poc gratificant, veure que ingressen els nanos i que no els hi pots fer res, no és deixen, no pots... clar no..."

Com, actualment, la institucionalització suposa un control que els menors esquiven, alguns professionals creuen que s'hauria de buscar una solució més acord amb les demandes d'aquests

joves, de forma que no es tingüés que modificar la dinàmica dels centres. En la seva opinió, si les necessitats d'aquests menors són diferents, en conseqüència, s'ha de donar situacions diferents. Per la majoria, la solució més adequada és una major dotació de recursos per realitzar aquesta atenció en els mateixos centres d'una forma flexible i adequada, evitant en tot moment la concentració. Un d'aquests recursos més valorats és l'educador procedent del país d'origen o bé coneixedors d'aquest, de la seva cultura i del seu idioma. El problema resideix en que la diversitat de procedències (malgrat que molts siguin marroquins), exigiria contractar molt personal que no sempre tindria a qui atendre. I, per altra banda, la itinerància tampoc permetria un treball en profunditat més enllà de la traducció. Tot i això, en un dels centres que té un educador coneixedor de l'idioma, es reconeix que la seva presència ha comportat una ajuda. Aquesta visió positiva d'aquest professional, al que anomenen mediador, també és compartida per la Asociación Pro Inmigrantes de Córdoba-Andalucía Acoge que n'ha incorporat per treballar amb menors immigrants, en aquest cas d'Andalusia:

"(...) decir que la mayoría de los chicos llegan con intención de trabajar, pero al ver que en lugar de un trabajo, lo que les espera es un centro de protección donde a duras penas se le entiende, y donde además nadie conoce de su cultura de origen, se siente fracasado, pero con el suficiente orgullo como para no reconocerlo y emprender el viaje de vuelta a su país, con lo que eso además supone en estas sociedades. Estas características se han dado en el 80 por 100 de los chicos que han pasado por nuestro centro, lo que ha dificultado el trabajo enormemente, ya que partimos de una situación de desconfianza. Así, el trabajo de los mediadores ha sido fundamental, al convertirse en referentes válidos, y al saber convencer a los chicos de la importancia que tiene aprovechar el recurso al máximo, ya que es una oportunidad única para iniciar un camino normalizado en nuestro país" (Ruano y Asociación Pro-Inmigrantes de Córdoba 1999, p.189).

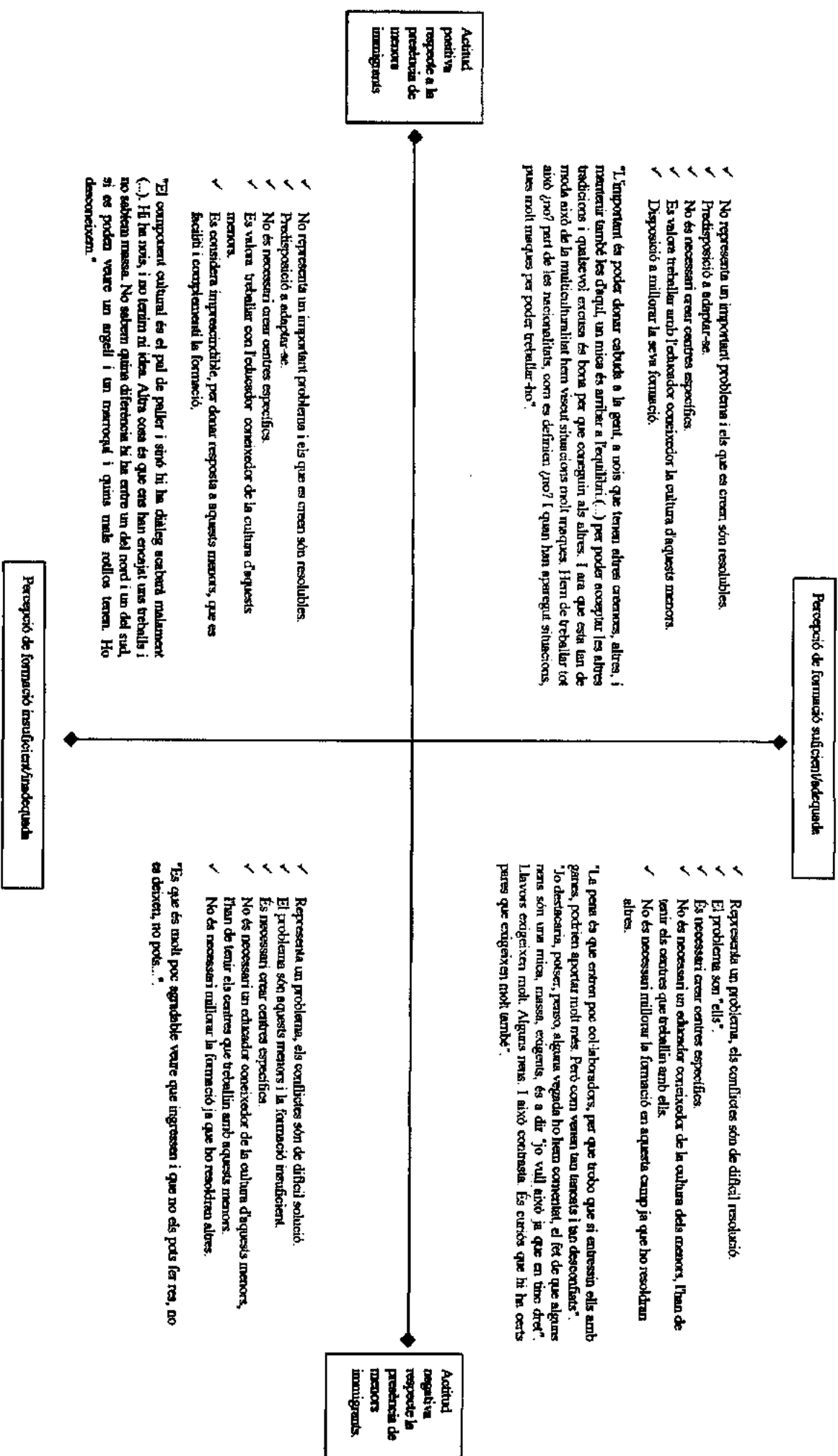
A nivell de comunicació, facilita la comprensió i s'eviten malentesos, en vences millor les barreres que es creen per por i desconfiança, etc. Mentre, els que encara no tenen aquesta figura en el seu centre la valoren i reclamen ja que una persona que conegui la llengua d'origen i que fins i tot sigui africà (magrebí o subsaharià, segons els casos, i del mateix país de procedència si fos possible) pot comportar un nombre important d'avantatges. Fixant-se en els beneficis que comporta, reivindiquen el dret a gaudir de les avantatges que suposa establir una comunicació més fluïda amb els adolescents i aprofitar la confiança que pot generar en el menors trobar-se amb algú més "proper".

Malgrat tot, alguns indiquen que la incorporació d'un educador estranger no està exempt de problemes, per exemple, de relació, d'acumulació de responsabilitats i de desconfiança en alguns

moments. La creació d'un equip, com la seva consolidació, requereix d'un temps de relació i treball. I l'arribada de nous membres també, i per alguns encara més quan es tracta d'un educador estranger per les reticències, prejudicis, que acostuma a comportar. En segon lloc, donat que són pocs els educadors que coneixen la cultura d'aquests menors i de les seves famílies pot arribar a tenir tal acumulació de responsabilitats que no cobreixin satisfactòriament totes les necessitats que existeixen. En tercer lloc, pot ser que la formació d'aquests educadors no sigui prou adequada per fer front a certes qüestions de la pedagogia, psicologia, i això impedeixi, per part dels altres professionals, tenir-les-hi total confiança. Però no només per la formació que tinguin. L'etnocentrisme podria esbiaixar la traducció i interpretació del que els seus acollits diuen. En aquest sentit, per alguns professionals dels centres, el tenir que acudir a un "mediador" els genera desconfiança per que creuen que pot exagerar una part de la informació o, potser, que se'ls escapin certs detalls o bé, intencionadament, els amaguin o esbiaixin. La manca de control sobre part del procés i la comunicació habitual amb l'usuari encara crea més incertesa en el treball quotidià, sobretot de professionals que ha de fer el diagnòstic. Per altra banda, s'indica el poc temps que passaran en el centre, que per alguns, principalment els que estan a favor d'un centre específic per immigrants, és poc profitós i conclouen que no té sentit incorporar aquest figura al seu centre.

Finalment, abans de subratllar les principals conclusions, sintetitzarem esquemàticament els discursos trobats entre els professionals a partir de dos eixos. El primer, horitzontal, defineix quina és l'actitud que prenen davant la presència de menors immigrants: des d'aquells que prenen una actitud positiva i valoren l'enriquiment que comporten les relacions interculturals, fins els que fan tot el contrari la veuen com una càrrega i font de conflictes. Per altra banda, l'eix vertical definiria la valoració que fan de la seva formació per afrontar aquesta "nova presència": des de considerar-la suficient i adequada fins els que creuen que és insuficient. El quadre posterior, confeccionat a partir de l'anterior, permet diferenciar quatre discursos: els que valorant la multiculturalitat pel que pot representar d'interculturalitat, consideren que tenen una formació adequada per enfrontar-se al repte que planteja, els que realitzant la mateixa valoració creuen necessitar formació complementària, els que valoren negativament aquesta presència considerant-la una font de conflictes i distorsió de la dinàmica i que creuen tenir formació adequada per realitzar la seva tasca (pel qual els culpables de que no tinguin l'èxit desitjat és dels menors) i els que també veient que és font de conflicte creuen no tenir la formació òptima (pel qual ambdues parts comparteixen la responsabilitat de l'escàs èxit). Aquests dos darrers discursos, tot i que minoritaris, defenen la necessitat de crear centre específics pel qual la presència en el seu centre d'educadors d'origen o coneixedors de la cultura dels menors no tindria sentit.

Quadre 2. Esquema dels discursos sobre la diversitat en la institució i els efectes en aquesta

4. Conclusions

La presència d'immigrants adults procedents de països de l'anomenat Tercer Món és un fenomen que es pot analitzar des dels extrems que dibuixa el trajecte d'un pèndul: pel seu efectes positius o pels inconvenients que presenta. Generalment aquesta darrera direcció és la que han pres els mitjans de comunicació social al destacar els perills de la immigració. Altra qüestió molt diferent és quan ens referim als menors d'edat, una realitat cada vegada més palpable, en que els mitjans s'han caracteritzat per jugar un paper de denúncia i de crítica davant l'actuació de l'Administració. L' "aparició social" i després mediàtica va comportar que la Generalitat de Catalunya es plantegés com respondre a aquesta necessitat. El resultat fou la utilització de la estructura assistencial-residencial existent per donar resposta a aquest col·lectiu que presenta un perfil i unes expectatives molt concretes. D'aquesta forma, la situació que anteriorment vivien l'escola i els seus professionals davant el redescubriment de la diversitat cultural (en el sentit de que no se'ls prestés una excessiva atenció, a excepció de la direcció assimilacionista o segregacionista) afecta ja a altres institucions educatives, en aquest cas no formals. Pedagogs, psicòlegs, educadors socials, treballadors socials, entre altres, es troben amb que han de fer front a noves situacions, que de vegades són una, o una altra, pesada càrrega en la seva ja plena agenda.

El govern autònom, a través dels Centres d'Acollida i Centres d'Urgències, entre altres, intenta resoldre la situació d'aquests immigrants adolescents o fills d'immigrants que viuen situacions de risc (per aquests darrers els centres serien la solució lògica al ser tractats com qualsevol altre ciutadà). Però la intervenció en contextos multiètnics o pluriètnics, com posa de manifest N. Cardinal, xoca amb problemes o dificultats, principalment les relacionades amb l'estructura (sobretot de concepció i realització de programes públics elaborats freqüentment des del grup majoritari) i amb la formació (dificultat d'adaptar-se a una societat multiètnica i comprensió unilateral per part dels professionals de les demandes de les persones de les comunitats culturals). Segons aquesta distinció, i a partir dels discursos de quatre grups de discussió formats per professionals dels Centres d'Acollida, observem que la institucionalització en l'estructura actual no dona la resposta adequada i esperada pels immigrants menors. Respecte a la formació, malgrat el bon nivell dels professionals, la introducció de cultures que deconeixen, amb les distàncies culturals i tensions , quan no conflictes, que es generen les situen

davant un nou repte pel qual sol·liciten un complement formatiu que el doni la seguretat necessària per complir amb les seves funcions. Així, sorgeixen peticions de rebre formació/informació sobre les cultures d'origen, legislació, resolució de conflictes, etc., tots aquells aspectes que creuen imprescindibles per intervenir amb èxit en les situacions que els planteja aquest col·lectiu. Per això també reivindiquen una estructura més flexible i adaptable a les necessitats d'aquests joves. En cas contrari, les estades curtes fan inviable qualsevol intervenció, tot i que poden solucionar el "problema" conjunturalment.

Davant l'evidència que el model actual amb el que s'acull a aquests immigrants no sembla el més adequat, entre altres motius per què no desitgen la reclusió, ens hem proposat valorar la possibilitat d'introduir educadors procedents dels països d'origen de la majoria o de tots els acollits o, almenys, coneixedors de la seva llengua y cultura i, per altra banda, la creació de centres especialitzats en aquests menors. En referència a la concentració, la dificultat que suposa integrar en el funcionament del centres existents a aquests "nous acollits" ha comportat que algun centre, en la pràctica, en tingui una elevada presència –i que és el que més ha adaptat la seva dinàmica a les necessitats d'aquests usuaris, tot i que no sense problemes. Mentre que, altres de recent creació estan pensats especialment per atendre'ls. El debat sobre la creació de centres específics està obert ja que des de l'Administració catalana es contempla com una forma de donar la resposta més adequada. Amb aquesta idea no estan d'acord la majoria dels professionals, tot i que alguns ho veurien amb bons ulls. En general, es creu que la segregació no és el millor remei si el que es pretén és integrar –com s'ha dit, en un primer moment la diversitat cultural es considera positiva per l'enriquiment mutu que pot produir, sempre que no alteri massa la dinàmica preestablerta, que pot estar més o menys adaptada a aquest col·lectiu–, però la interferència distorsionadora que comporta en determinats centres i moments fa que alguns ho vegin com la única solució possible. Per altra banda, alguns professionals creuen que per vèncer certs esculls, a més del lingüístic, seria positiu tenir un educador que trenqués el gel i dirigís l'adaptació dels acollits a l'estructura. Podria ser del mateix país d'origen d'aquests joves, però aquesta mateixa condició és el que malgrat ser una figura que convenç a la majoria, frena a altres que argumenten que no està absent de problemes, ja sigui per la relació entre professionals, de confiança, etc., que creuen que condiciona el treball.

En síntesi, certes situacions que pocs anys enrera només apareixien en unes institucions molt

concretes, particularment en l'escola, amb l'arribada d'immigrants menors d'edat i la necessitat d'acollida d'alguns descendents d'immigrants, ha estat necessari qüestionar si l'estructura existent i la formació dels professionals d'aquests centres és la més adequada. Si ens cenyim a l'exposat, sembla del tot necessària una major adaptació d'ambdós aspectes a aquesta "nova presència", ja que l'acollida d'aquests menors en situació de risc en centres no sembla donar els resultats esperats i la formació dels professionals necessita d'un complement que els faciliti l'adaptació a aquesta realitat. D'aquesta forma, per la major part dels nostres informants, dins el marc actual, s'hauria de dotar de recursos materials i humans als centres existents de tal manera que és pogués donar resposta adequada al conjunt dels usuaris.

5. Bibliografia

ARANGO, J.: "Las "Leyes de las migraciones" de E.G. Ravenstein, cien años después", en *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 32 (1985), pp. 7-26.

ARANGO, J.: "El "Sur" en el sistema migratorio europeo. Evolución reciente y perspectivas", en *Política y Sociedad*, 12 (1993), pp. 7-19.

BARRETTE, C.; GAUDET, E.; LEMAY, D.: *Guide de Communication interculturelle*. Québec, Éditions du Renouveau Pédagogique Inc, 1993.

CALVO BUEZAS, T. : *Los racistas son los otros*. Madrid, editorial Popular, 1989.

CARDINAL, N.: "Perfectionnement des intervenants en milieu multiethnique: des besoins aux éléments de solution". En OUELLET, F. (dir.): *Les institutions face aux défis du pluralisme ethnoculturel*. Québec, Institut Québécois de Recherche sur la Culture (1995), pp. 403-417.

CASTLES, S.; MILLER, M.J.: *The age of migration. International population movements in the modern world*. London, The Macmillan Press Ltd, 1994.

DEL CAMPO, J.: "Multiculturalidad y conflicto: percepción y actuación". En ESSOMBA, M.A. (coord.): *Construir la escuela intercultural. Reflexiones y propuestas para trabajar la diversidad étnica y cultural*. Barcelona, Graó (1999), pp. 47-53.

DEPARTAMENT de BENESTAR SOCIAL: *Directori de serveis socials d'atenció a la infància i adolescència*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, 1993.

DIRECCIÓ GENERAL d'ATENCIÓ a la INFÀNCIA: *Les necessitats socials de la infància i l'adolescència a les comarques de Girona*. Girona, Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, 1990.

DIRECCIÓ GENERAL d'ATENCIÓ a la INFÀNCIA: *Els maltractaments infantils a Catalunya. Estudi global i balanç de la seva situació actual*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, 1991.

DIRECCIÓ GENERAL d'ATENCIÓ a la INFÀNCIA: *Llibre blanc de legislació d'infància*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, 1992.

GARRETA, J.: "Inmigración, desviación social y delito. Inmigrantes marginados e inmigrantes delincuentes". En SOLÉ, C. (edit.): *Racismo, etnicidad y educación intercultural*, Lleida, Universidad de Lleida (1996), pp. 29-62.

GARRETA, J.: *La integració en l'estructura social de les minories ètniques*. Lleida, Publicacions de la Universitat de Lleida, 1999.

GAUDET, E.; LAFORTUNE, L.: *Pour une pédagogie interculturelle*. Québec, Éditions du Renouveau Pédagogique Inc, 1997.

FUNES, J.: "El marc del debat". En VVAA: *Menors immigrants. Sols o desemparats*. Barcelona, Fundacions Jaume Bofill, Serveis de Cultura Popular i Estudi i Cooperació (edició interna) (1999), pp. 5-22.

LARANGA, M.: "Una aproximació des del carrer". En VVAA: *Menors immigrants. Sols o desemparats*. Barcelona, Fundacions Jaume Bofill, Serveis de Cultura Popular i Estudi i Cooperació (edició interna) (1999), pp. 23-31.

MARCÓ, A.: "Reflexions des d'un centre de menors". En VVAA: *Menors immigrants. Sols o desemparats*. Barcelona, Fundacions Jaume Bofill, Serveis de Cultura Popular i Estudi i Cooperació (edició interna) (1999), pp. 32-40.

MARTÍNEZ VEIGA, U.: *La integración social de los inmigrantes extranjeros en España*. Madrid, Trotta, 1997.

PARLAMENT DE CATALUNYA: "Informe extraordinari del Síndic de Greuges al Parlament de Catalunya sobre els centres d'acolliment per a infants i adolescents desamparats de Catalunya, any 1999", en *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, VI Legislatura, nº 12 (2000), pp. 3-25

PORTES, A.; BACH, R.L.: *Latin Journey. Cuban and Mexican immigrants in the United States*. Berkeley, University of California Press, 1985.

PORTES, A.; BÖRÖCZ, J.: "Inmigración contemporánea: perspectivas teóricas sobre sus determinantes y modos de acceso", en *Inmigrantes bajo sospecha*, Alfoz nº 91-92 (1992), pp. 20-34.

PORTES, A.; RUMBAUD, R.: *Immigrant America*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1990.

RAMÍREZ GOICOECHEA, E.: *Inmigrantes en España: vidas y experiencias*. Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1996.

REX, J.: *Race and ethnicity*. Milton Keynes, Open University Press, 1986.

REX, J.: *Ethnic minorities in the modern nation state. Working papers in the theory of multiculturalism and political integration*. London, Macmillan Press LTD, 1996.

RODRIGO, M.: *Comunicación intercultural*. Barcelona, Anthropos, 1999.

RUANO, E. i ASOCIACIÓN PRO-INMIGRANTES DE CÓRDOBA: "La situación de los menores extranjeros en Córdoba. Experiencia de Quince meses de intervención", en *Migraciones*, 6 (1999), pp. 161-192.

SERRA, L.: "Una plataforma pide más centros de acogida para los "niños de la calle", en *Vivir en Barcelona* nº 5 (2000).

SOWELL, T.: *Migrations and cultures. A world view*. New-York, HarperCollins Publishers, Inc, 1996.

VINYAMATA, E.: "La resolución de conflictos, un nuevo horizonte", en *Educación Social* 8 (1998), pp. 10-17.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
DEPARTAMENT D'ANTROPOLOGIA SOCIAL I CULTURAL

PROJECTE DE TESI DOCTORAL

ELS NOSTRES NENS DEL CARRER

*Menors immigrants irregulars d'origen
magribí no acompanyats a Catalunya*

VIOLETA QUIROGA RAIMÚNDEZ

Febrer del 2000

ÍNDIX

1. ESTAT DE LA QÜESTIÓ.....	4
2. OBJECTIUS, HIPÒTESIS I METODOLOGIA	
2.1. Objectius i contingut de la tesi.....	5
2.1.1. Objectiu principal	5
2.1.2. Descripció sintètica del fenomen a estudiar	5
2.1.3. Objectius específics.....	11
2.1.4. Descripció d'algunes variables significatives del fenomen a estudiar.....	11
2.2. Hipòtesis	19
2.3. Metodologia i tècniques	19
3. BIBLIOGRAFIA UTILITZADA EN EL PROJECTE	25

1. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

El fenomen dels menors immigrants irregulars d'origen magribí no acompanyats és relativament nou a Catalunya, al igual que a la resta de l'estat espanyol. El seu origen el podríem situar en els últims tres o quatre anys de la dècada dels 90. Amb anterioritat no hi ha consciència significativa d'aquest fenomen ni de la seva concentració i visibilitat en determinats nuclis urbans.

Per aquest motiu resulta molt difícil de poder presentar un estat de la qüestió gaire extens i detallat, ja que les fonts sobre aquest tema són mínimes, i els estudis i investigacions pràcticament inexistents. Des de que aparegué el fenomen l'únic seguiment documental possible prové dels reculls de premsa, a partir de nombroses notícies, articles i reportatges que divulguen i denuncien durant aquests darrers anys les dures condicions de vida d'aquest col·lectiu immigrant a les nostres ciutats.

A finals de 1998 i durant 1999 les administracions públiques (autonòmiques i municipals) es veuran desbordades per aquest nou fenomen, anomenat per la premsa -de manera una mica sensacionalista- com a "nens del carrer". Mentre el sector públic posarà en marxa diverses línies d'actuació específiques, el sector privat -principalment Caritas Diocesana, alguns centres de dia i diverses associacions d'immigrants-, començarà a atendre aquests menors i a plantejar-se noves formes de treball amb ells.

Simultàniament s'encetarà un intens debat sobre el tema -que encara perdura avui- entre l'administració, algunes institucions privades, els cossos de seguretat i alguns centres d'estudi, el qual afavorirà una major reflexió i crítica en profunditat del fenomen, no exemptes de polèmica en molts moments. Tot i així, el primer i únic document publicat fins avui sobre la qüestió és un quadern de la col·lecció Debats de L'Aula Provença de la Fundació Jaume Bofill, titulat *Menors immigrants: sols o desemparats?*, el qual és fruit d'un debat celebrat el dia 21 d'abril de 1999 entre representants de l'administració, del sector privat i d'algunes associacions que atenen aquests menors.

A més de l'anterior quadern, i cenyint-nos a Catalunya, Laura Diez Bueso presenta una anàlisi del fenomen des de la perspectiva legal en l'informe *Els menors immigrants* (setembre 1999) dins de L'Observatori de la immigració a Catalunya. Trobem un altre treball, en aquest cas de Jaume Funes i de José Luís Carol, en el qual es descriu com incideix el sistema penal sobre els menors immigrants "desemparats": *Niños, niñas y adolescentes inmigrantes no comunitarios en España* (gener 1998). També existeix un informe no publicat de la Direcció General d'Atenció a la Infància de la Generalitat de Catalunya on es descriuen les *Característiques de la població magribina* i, dins d'aquesta, la dels *estrangers indocumentats menors no acompanyats* (1999). Igualment són documents de referència importants les memòries anuals i projectes educatius (1999) del Servei Al-qantara de Càritas Diocesana, els quals intenten teoritzar i emmarcar el fenomen a fi de donar una resposta més adequada a les necessitats dels menors.

També volem citar el text de M'jid Najat (directora d'una associació d'atenció als nens del carrer al Marroc) *La migration clandestine des mineurs. Un vrai mythe*. Es tracta del resum d'una ponència seva en la qual planteja les causes del fenomen, les conseqüències de la immigració clandestina dels menors i les formes que utilitzen per aconseguir-ho. Semblantment ens volem referir a la psiquiatra Amina Baragach, que ha fet una anàlisi del fenomen migratori i de les seves conseqüències.

Finalment, volem indicar que alguns llibres publicats recentment a Espanya fan referència al fenomen de manera molt breu i superficial. Ens referim, per exemple, a l'estudi portat a terme per l'Universitat de Deusto *Los inmigrantes irregulares en España* (Ruiz Olabuénaga i altres, 1999), en el qual es classifica com a "aventurers" a aquest tipus de menors immigrants. També volem citar un estudi que està fent actualment la Universitat de Lleida sobre els menors en centres d'acollida, i en el qual s'inclouen els menors immigrants.

2. OBJECTIUS, HIPÒTESIS I METODOLOGIA

2.1. Objectius i contingut de la tesi

2.1.1. Objectiu principal

Investigar el nou fenomen dels menors immigrants irregulars d'origen magribí no acompanyats* a Catalunya, centrant l'estudi principalment als municipis de Barcelona i Santa Coloma de Gramanet.

* En endavant, per abreviar, se citen amb les sigles de "MIOMNA"

2.1.2. Descripció sintètica del fenomen a estudiar

A finals dels anys 90, concretament durant els últims tres anys de la dècada, començaren a aparèixer pels carrers de les ciutats de Catalunya menors immigrants irregulars o indocumentats d'origen magribí amb la característica especial i novedosa de tractar-se de menors immigrants sense l'acompanyament de cap referent familiar o adult.

Aquest fet no es considerà significatiu, malgrat ser ja un fenomen visible i notori al centre de la ciutat de Barcelona i al municipi de Santa Coloma de Gramanet, fins que a finals de 1998 i començaments de 1999 alguns mitjans de comunicació començaren a divulgar i a denunciar el fet que molts dels MIOMNA sobreviuen i dormien en dures condicions al carrer i en espais públics. A partir d'aleshores han estat múltiples els articles i reportatges que s'han fet ressò d'aquesta problemàtica, tant a la premsa catalana com a l'espanyola, utilitzant el terme "nens del carrer" per referir-se als MIOMNA, un terme només utilitzat habitualment per referir-se a menors que viuen en condicions similars en els països del tercer món. Aquests nous "nens del carrer", a més de les problemàtiques que acostumen a patir aquest tipus d'infants en qualsevol metròpoli del món, pateixen la circumstància particular de ser immigrants i d'haver entrat al país receptor de forma irregular i indocumentats.

És important remarcar, tanmateix, que la majoria dels MIOMNA o "nens del carrer" adquiriran aquest darrer atribut en traslladar-se al nostre país i descobrir la impossibilitat d'acomplir el seus objectius o projectes de vida, plantejats abans del procés migratori. Malgrat l'opinió, de nombrosos professionals i agents socials que treballen amb menors, segons la qual els MIOMNA no tenen cap plantejament o projecte migratori quan surten del seu país, l'observació participant i el treball de camp (entrevistes en profunditat i informals) realitzats fins al moment m'han conduït a l'opinió contrària, tot i que la decisió d'emigrar i el projecte de vida que es proposen els MIOMNA no siguin tan elaborats ni conscients com en el cas dels adults immigrants, regulars o irregulars. Entenem la formulació de qualsevol projecte migratori com un procés *que comprende los primeros momentos de reflexión, de diseño y planificación*

del proyecto, junto con la consecución, más o menos onerosa y prolongada, de los recursos necesarios para el viaje, y finalmente, el transporte mismo (Ruiz Olabuénaga, Ruiz Vieytez y Vicente Torrado, 1999:89).

L'objectiu principal dels MIOMNA és millorar la seva situació, de la forma que sigui; sobretot la seva situació econòmica, ja que tenen interès en adoptar nombrosos valors de la cultura occidental en relació al poder adquisitiu i al nivell de consum transmesos diàriament pels mitjans de comunicació al Magrib. Segons un informe de Càritas Diocesana de Barcelona, concretament del seu Servei Al-Qantara d'atenció als MIOMNA, al seu país d'origen aquests menors *vivien en barris de classe obrera-baixa, on la precarietat econòmica i les dificultats d'inserció laboral, escolar i professional són importants. Viuen com a molt difícil la inserció en el món laboral amb un sou que permeti el nivell de consum desitjat... Tenen en conjunt una visió d'Europa determinada, com a lloc on és possible realitzar les seves aspiracions, condicionada pels mitjans de comunicació i per les vivències que transmeten les persones que ja han emigrat* (Informe no publicat, novembre 1999). Per aquesta raó un dels objectius més importants del seu projecte migratori es treballar per millorar la seva realitat, sigui individual o familiar. No obstant, no convé oblidar altres motius tant o més importants, com el desig d'aventura, de viatjar, de canviar de lloc, de reciprocitat d'oportunitats... No perdem de vista que el col·lectiu al qual ens referim són menors adolescents (16-18 anys) o preadolescents (9-15 anys) amb sommis de grandesa i d'aventura característics de qualsevol noi o noia de la seva edat. Però fins i tot des de molt abans (10-11 anys en alguns casos, i d'altres a partir dels 13-14 anys) sorgeixen en ells les primeres idees de viatjar a Europa, que poc a poc són madurades; fins que, de sobte, un dia es descobreixen planificant silenciosament¹ (sols o bé amb amics) l'estratègia de sortida, molts quan encara són a l'escola o l'han abandonada i estan aturats, o bé d'altres, més grans, mentre estan treballant d'aprenent en algun taller.

Llavors comença l'estudi exhaustiu de l'operació de sortida, que en la majoria dels casos és a través del port de Tànger, al Nord del Marroc i a només 14 km. de les costes espanyoles. En aquest port acostumen a observar el pas de mercaderies de les empreses de transport amb camió i el pas d'estrangers provinents dels hotels que viatgen amb autobús. No obstant, el procés d'estudi és molt més llarg: com poden arribar a Tànger, si no són d'allà, i amb quins mitjans; com poden sortir de Tànger, quan serà el moment més adequat i oportú, amb quin mitjà de transport (camió o autobús); com poden amagar-se per passar la frontera d'Algeciras sense ser descoberts; etc. Aquesta etapa pot arribar a durar en algunes ocasions més de dos anys si viuen a la mateixa ciutat de Tànger, però és més curt si provenen d'altres indrets: un o dos mesos vivint al port o als carrers de la ciutat, fins que intenten el viatge. Cal tenir en compte que la majoria dels MIOMNA provenen del Marroc, de

¹Utilitzem l'expressió "silenciosament" no perquè no ho parlin amb els seus amics o companys, sinó perquè no es transmet, en la majoria dels casos, als referents familiars o als referents adults més directes. Si es fa, normalment topen amb el seu rebuig per la perillositat de l'esdeveniment i per un cert proteccionisme dels pares. Aquest argument sembla ser contradictori a aquells plantejats per sectors que afirmen que els pares, els familiars o els referents adults més directes impulsen la sortida del jove com a condició per millorar la situació econòmica familiar. En la majoria dels casos, només quan han tingut èxit i han aconseguit creuar l'estret i arribar a Espanya truquen per telèfon a les seves famílies o a coneguts per explicar-lis on estan i tranquil·litzar-los.

zones urbanes com Tànger, Casablanca, Tetuan, Fez o bé Marràqueix, encara que emigren també menors d'Algèria i d'altres països del Magrib però amb un percentatge gairebé insignificant².

A diferència dels immigrants irregulars adults, els MIOMNA gairebé sempre es traslladen com a polissons, en la majoria dels casos de camions o autobusos que embarquen als vaixells que travessen l'estret de Gibraltar, i en alguns pocs casos introduint-se directament als vaixells. La raó d'aquesta diferència és que els menors no disposen de diners suficients per pagar els serveis de les màfies que des de les costes magribines traslladen milers d'immigrants a Europa, generalment per mitjà de les conegudes *pateras*. A fi de no ser descoberts, els menors acostumen a amagar-se en els llocs més inversemblants dels camions o autobusos: sobre el dipòsit de la benzina, agafats a l'eix de les rodes, sota la cabina del conductor... gairebé sempre corrent un gran risc.

Gairebé tots els MIOMNA fracassen en els seus primers intents, i ho reintenten una i altra vegada fins aconseguir-ho: *Muchas, muchas, uno o dos meses siempre cada día, cada día, en la noche [después de] trabajar y después a bajar la frontera... Después un mes no, después dos meses más, otra vez... 20 o 30 [veces] siempre, siempre la policía... comisaría, ya está, como te llamas, cuántos años tienes, ya está, fuera (M.R. 29/9/1999)*. L'èxit del trasllat dependrà en la majoria de casos d'oportunitats inesperades que sorgeixen durant el llarg període d'espera i d'observació en els llocs de trànsit dels camions i autobusos. Per això, malgrat que el procés migratori hagi estat llargament concebut -com hem assenyalat anteriorment-, quan el viatge esdevé possible a partir d'una oportunitat inesperada el MIOMNA viatja pràcticament com a únic equipatge amb la roba que duia posada, sense cap roba d'abric per a la travessia. Si l'intent té l'èxit previst, llavors el menor es trasllada amb més roba de l'habitual (per ex.: tres pantalons, un damunt de l'altre, dos parells de mitjons, dues samarretes i un jersei a sobre, etc.)

Quan finalment l'intent dona resultat positiu, l'arribada a Espanya no compleix les expectatives creades: entorn hostil, incomprensió cultural, pressió policial, dificultats per treballar, problemes d'habitatge, etc. Però la raó principal de les frustracions dels MIOMNA obeiran al marc legal vigent al nostre país: legislació d'estrangeria espanyola i europea -que també s'aplica als adults irregulars-; legislació laboral i llei de protecció jurídica del menor de Catalunya -que s'apliquen de manera diferent i específica al col·lectiu al qual ens referim-. En definitiva, els MIOMNA es trobaran amb una societat que no els deixa entrar de forma legal al país, que no els deixa treballar ja que no tenen el permís de treball ni l'edat mínima per fer-ho, i que molt menys els permet deambular amb plena llibertat pels carrers en tractar-se de menors que necessiten protecció.

En aquestes condicions, la caiguda dels MIOMNA en el món de la marginació urbana esdevé imparable. Segons la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAJ)

²Segons dades del centre d'acollida ESTREP només un 1% dels menors que atenen són d'Algèria, mentre que més d'un 80% són del Marroc.

de la Generalitat de Catalunya les poblacions més escollides eren fins ara Sevilla, Alacant, València, Múrcia, La Rioja o Lleida, per treballar com a temporers en tasques agrícoles. Quan s'informen que la legislació espanyola prohibeix explícitament el treball de menors de 16 anys, marxen cap a les grans ciutats -Madrid i Barcelona- o bé treballen per empresaris sense escrúpols que els hi paguen misèries. També són utilitzats per empreses il·legals de confecció, bolígrafs, ensamblat de petites peces, de calçat o de joguines (Manel Capdevila, cap d'urgències de la DGAI. Informe no publicat, 1999). A Catalunya els MIOMNA treballen al camp a diverses comarques gironines, lleidatanes, i a la comarca barcelonina del Maresme. Altres dels menors treballen a l'entorn urbà en poblacions de la rodalia de Barcelona, especialment a Santa Coloma de Gramenet on hi trobem un nucli important de petits tallers de confecció il·legals propietats del mateix col·lectiu immigrant marroquí, on els MIOMNA treballen en condicions precàries i totalment irregulars.

D'altra banda, gairebé des del primer moment que trepitgen territori espanyol (Ceuta, Algeciras, Granada, Almeria...) els MIOMNA són reiteradament detinguts³ pels cossos policials⁴ en ser immigrants indocumentats i, a més, menors. Quan això s'esdevé passen a disposició dels serveis d'atenció a la infància de l'administració corresponent i immediatament, si és possible, se'ls interna en un centre de menors. En aquest procés els MIOMNA acostumen a manifestar sempre que estan indocumentats i no col·laboren a facilitar la seva identificació (nom, edat, filiació, procedència...) degut a la desconfiança i a la por d'una possible sanció o, fins i tot, de l'expulsió del país.

Un cop entren en el circuit dels Centres de Menors, els MIOMNA es caracteritzen per fugides contínues degut a que rebutgen la vida en uns centres que han estat concebuts per acollir infants i joves amb problemes personals i familiars greus, i que han necessitat la separació dels seus pares i l'internament. La vida en un centre significa per a un MIOMNA la pèrdua de la seva llibertat i mobilitat i la impossibilitat d'acomplir el seus desitjos tan esperats: treballar, viatjar, tenir èxit... Llavors comença una pràctica d'escapoliments continus i de contínua mobilitat per fugir d'aquesta mena de coacció.

L'alta mobilitat és un factor que dificulta la ubicació dels MIOMNA en el temps i en l'espai i, en conseqüència, el seu arrelament i socialització. Els canvis de ciutat

³S'ha de remarcar que quan s'atura pels carrers a qualsevol immigrant (adult o menor) se li demana automàticament el permís de residència. Si no porta cap documentació legal al respecte llavors se'l considera infractor de la llei i se'l pot detenir per no complir la legislació establerta. Tanmateix, la falta comesa per l'immigrant irregular és administrativa, no penal, però se'l deté seguint el mateix procediment que qualsevol persona que ha realitzat un delicte. A continuació se'l posa a disposició de la comisaria nacional o provincial d'estrangeria i documentació i, en última instància, d'un jutge. Així, l'immigrant irregular (també el MIOMNA) des de la seva entrada adquireix socialment un nou rol, el rol de delinqüent.

⁴S'entén que el cos policial està compuesto por todos aquéllos que se ocupan del mantenimiento del orden público que, en este caso, comprende desde los funcionarios de aduana hasta los policías municipales, pasando por los policías [sigui la policia nacional com la policia autonòmica] y los miembros de la Guardia Civil. El marco legal español constriñe a todos los representantes del orden, por su misma condición, a imponer al inmigrante irregular el estigma social de la delincuencia. Este, por definición, es un quebrantador de la ley (Ruiz Olabuénaga, Ruiz Vieytez, Vicente Torrado, 1999: pàg. 163)

són freqüents, amb llargs viatges a través de la geografia espanyola i europea. Els desplaçaments més habituals són a França, a Itàlia i als Països Baixos, en moltes ocasions amb l'objectiu de buscar un parent o conegut, o bé per aconseguir un somni basat en la idealització que n'han fet a partir de les imatges de les antenes parabòliques.

A Catalunya aquesta realitat no difereix de la d'altres comunitats autònomes (el 90% dels menors ingressats al Centre d'Acol·lida Hortaleza de Madrid s'escapoleixen (informe de la DGAI no publicat, 1999)) i reforça la nostra idea que l'internament no és un recurs vàlid per aquest tipus de nois, i molt menys en uns centres pensats per infants i joves autòctons amb altres problemàtiques.

El rebuig de l'internament forçós i la impossibilitat de treballar de forma regular aboca en la pràctica aquests joves-menors a la vida al carrer. A partir d'aquest moment aquest dur i perillós *modus vivendi* es converteix en un factor més decisiu que la mateixa entrada irregular al país receptor, i introdueix els MIOMNA en una espiral de degradació personal progressiva: primer seran petits delictes per sobreviure; després, malifetes més grans per satisfer el nivell de consum desitjat; i, finalment, la delinqüència com a forma de vida. En poc temps, doncs, es veuen immersos en un món totalment marginal, robant, traficant amb drogues, formant part d'alguna xarxa de delinqüència i, en ocasions, prostituint-se. I tot això, en la majoria dels casos, sense deixar de fer vida als carrers.

Les opinions en relació a la vida als carrers dels MIOMNA no són unànimes. S'ha afirmat que molts dels MIOMNA, que pràcticament sempre són de gènere masculí, ja eren considerats al seu país d'origen nens "del" carrer, amb les característiques que això suposa: nois que viuen exclusivament al carrer; de 12 a 15 anys d'edat; amb un nivell escolar de 2 a 3 anys; un 95% pertany a famílies desestructurades o en trencament familiar; un 90% inhala cola o carburants de cotxes; es dediquen a la mendicitat i a la prostitució; un 48% ha patit abusos sexuals; presenten greus afeccions de pulmó, pell, desnutrició, malalties venèries i fort retard en el creixement; etc.⁵. Però les postures dels professionals, tant del país d'origen com espanyols, sobre aquest punt no són homogènies, ja que mentre alguns afirmen que ja arriben al nostre país com a "nens del carrer", d'altres sostenen que al Marroc simplement eren "nens en el carrer", és a dir, nens amb famílies, amb referents afectius clars, però que passaven gran part del temps al carrer com una forma de vida.

Un dels professionals que defensa la primera opinió, Abdeladim Al Gauta⁶ manifesta que *hay hasta mil niños en todo Marruecos que llegan a Tanger con la intención de pasar a Europa*. Segons ell el problema apareix quan no ho aconseguixen i *se quedan estancados en Tanger, empiezan a esnifar pegamento y*

⁵Són dades obtingudes de l'Associació BAYTI, una organització no governamental que treballa amb els nens del carrer a la ciutat de Casablanca des de fa més de cinc anys.

⁶President d'una associació caritativa, anomenada DARMA "Nuestra casa", que es dedica als nens que viuen en els carrers de Tanger.

*la vida en la calle acaba por empeorar su comportamiento. Un especialista francès afincat a Tanger i especialista en immigració afirma que llavors els menors ja no volen venir a Europa per treballar sinó que *atravesar el Estrecho se convierte en una aventura y, si lo consiguen, se dedican a robar, a trapichear con drogas e incluso a prostituirse.* (BAQUERO, Antonio; 1999)*

En canvi, la Dra. en psiquiatria M'jid Najat (Directora de l'Associació BAYTI, abans esmentada) manifesta el seu desacord amb aquest plantejament, ja que *para esconderse debajo de un camión y intentar llegar a Europa hace falta querer mejorar, es decir, tener un proyecto. Un niño drogadicto no es capaz de elaborar un plan así.* (BAQUERO, Antonio; 1999). Segons aquesta segona línia d'opinió, per a aquests menors al seu país d'origen el carrer es conforma com un espai de joc, d'aprenentatge i de socialització, generat sobretot per la manca d'espais als habitatges que aglutinen famílies nombroses i extenses. En relació a la família, també cal tenir en compte que alguns d'aquests menors provenen de famílies efectivament desestructurades, però no sempre malgrat facin vida al carrer. Volem dir que algunes famílies que serien considerades desestructurades des d'un punt de vista occidental, no ho són des de la perspectiva de la cultura àrab. Aquests nens "en el carrer" acostumen a estar escolaritzats (de 3 a 8 anys), encara que amb un fort índex d'absentisme i d'abandonament, i ajuden a l'economia domèstica per mitjà de la venda ambulant, la neteja de cotxes, l'aprenentatge d'oficis diversos, etc. D'acord amb aquest segon plantejament, que nosaltres compartim, és posteriorment, per tant, al intentar sortir del port de Tanger i en arribar a les ciutats espanyoles, que la majoria d'aquests menors passaran de ser "nens en el carrer" a "nens del carrer", ja que -tal com sostindrem en les hipòtesis de la nostra tesi- la formulació del projecte migratori és molt laboriós, tant en temps esmerçat com en esforços dedicats.

2.1.3. Objectius específics

1. Esbrinar les característiques i problemàtiques pròpies dels MIOMNA, i més especialment aquelles que els diferenciï dels adults de condició similar.
2. Investigar perquè els MIOMNA emigren sols o acompanyats per altres menors, sense cap referència familiar o adulta.
3. Aprofundir de quina manera el marc legal (la legislació d'estrangeria espanyola i europea, i la llei de protecció jurídica del menor) incideix sobre el fenomen i les pràctiques dels MIOMNA.
4. Analitzar les causes que expliquen que aquest fenomen s'hagi desencadenat en especial intensitat a finals de la dècada dels 90 a Catalunya.
5. Conèixer la concentració del fenomen dels MIOMNA a Barcelona i a Santa Coloma de Gramanet, i les pràctiques d'aquests menors que hi resideixen.

6. Estudiar i avaluar els recursos generats des de l'administració pública i el sector privat per donar resposta al nou fenomen dels MIOMNA.

2.1.4. Descripció d'algunes variables significatives del fenomen a estudiar

Com ja s'ha esmentat a la justificació de l'objectiu principal, hi ha moltes similituds entre el fenomen de la immigració irregular adulta d'origen magribí i els MIOMNA. Però també hi ha característiques diferents, les quals confereixen a aquest tipus d'immigració una identitat pròpia que convé descriure i analitzar.

Ja en l'apartat anterior s'assenyalaven algunes característiques i problemàtiques pròpies dels MIOMNA que quedarien incloses en **el primer objectiu específic**. Les tornem a enumerar, afegint-ne algunes més: infants (pre-adolescents) i adolescents immigrants sense cap referent familiar o adult; majoritàriament del gènere masculí; decisió i planificació d'emigrar silenciosa; estudi exhaustiu i previ de l'operació de sortida; mitjà de transport utilitzat (camió i/o autobús); fracassos múltiples i retorn, sense fer-ne partícips a les seves famílies o referents adults; comunicació de l'acció migratòria a les seves famílies un cop ja són al país receptor; decepció en no poder treballar de forma regular i davant la impossibilitat d'arreglar el permís de residència; rebuig a l'internament en centres d'acollida; alta mobilitat en l'espai geogràfic espanyol i europeu; por a facilitar la seva identificació; *modus vivendi* al carrer ("buscar-se la vida"⁷) una vegada han refusat les ajudes institucionals; problemes d'habitatge; implicació en xarxes d'explotació, de delinqüència, i fins i tot, de prostitució; etc.

Uns dels elements claus per entendre el nou fenomen dels MIOMNA és l'edat d'aquest nou tipus d'immigració irregular, així com el fet que immigrin sols o bé acompanyats per altres menors, sense cap referència familiar o adulta. En aquest punt, **el segon objectiu específic** pretén confirmar, a partir del cas concret dels MIOMNA, que l'edat és una construcció totalment cultural i que és sobre aquesta base que cal interpretar l'edat en què es produeix aquest tipus d'immigració. Per fer-ho, convé emmarcar les fases del cicle vital dels infants, dels pre-adolescents i dels adolescents de gènere masculí en la nostra cultura occidental, d'una banda, i en la cultura àrab d'origen dels MIOMNA, de l'altra, per veure la gran diferència entre els períodes, les categories i les pautes d'aquestes etapes de la vida entre ambdós entorns culturals. Bernardi (1985) distingeix dues categories dins del concepte de l'edat: l'edat psicològica i l'edat estructural. La primera mesuraria el desenvolupament cronològic mentre que la segona mesuraria la capacitat per realitzar certes activitats socials. En el nostre cas, l'edat psicològica dels MIOMNA aniria dels 9 als 15 anys en alguns casos, i majoritàriament dels 16 als 18 anys; mentre que l'edat estructural tindria característiques d'infants-preadolescents en alguns casos, i d'adolescents en altres.

Així doncs, mentre que en el nostre marc cultural espanyol i europeu on emigren

⁷ A partir d'aquest moment ens referirem al *modus vivendi* dels MIOMNA com "buscar-se la vida", denominació que ells utilitzen per referir-se a aquesta qüestió.

els MIOMNA els més petits són considerats infants, els més grans són preadolescents i adolescents, en el seu marc cultural magribí originari són considerats -si més no els pre-adolescents i adolescents- com uns "petits homes" (segons la terminologia de Jaume Funes, 1999, pàg. 5), és a dir, com a pràcticament adults amb gairebé tots els deures i drets. Primer, assumirien els deures dels adults i després poc a poc aconseguirien els drets i entre ells el dret a emigrar. Mentre que a occident els infants, preadolescents i adolescents són menors que han d'estar protegits pels seus pares o familiars directes -o en última instància per l'administració competent-, ja que aquesta etapa suposa que la persona encara no es prou madura per poder aconseguir un desenvolupament integral ple; al Marroc els preadolescents i els adolescents es veuen en la necessitat de treballar per ajudar en l'economia domèstica com a conseqüència de la precarietat econòmica que pateixen les seves famílies. Per tant, el MIOMNA assumeix el primer dret i deure dels adults: el treball, i així anirà perdent el dels infants: l'escola. Poc a poc, tindrà més drets i deures d'adults que no pas d'infant, el procés és progressiu un de l'altre. Per això, en aquests casos emigrar no és una opció que els hi sigui negada, ja que són considerats gairebé adults i a més molts dels seus referents adults emigren també. Possiblement, és una conseqüència a l'assimilació d'aquestes obligacions.

De fet, el ritus de pas de l'adolescència a l'edat adulta ve determinat per un element de caire econòmic en la majoria de societats: l'accés al treball. Per això la situació econòmica de qualsevol societat resulta determinant a l'hora de configurar la categoria de les edats estructurals. És sabut que en les societats tradicionals i/o en vies de desenvolupament els adolescents són considerats una mà d'obra imprescindible i que, per tant, aquesta etapa no es considera com a tal sinó que els infants esdevenen directament joves-adults, amb tots els drets i deures que això comporta. Creiem que, en aquest sentit, el marc cultural marroquí actual no es diferencia gaire del marc cultural de certes regions espanyoles de fa quatre o cinc dècades.

A la pràctica s'esdevé, per tant, que l'estatus i els rols assignats als MIOMNA en el seu país d'origen canvien radicalment en el país receptor: perden la seva condició d'adults i de treballadors, la seva autonomia i llibertat personals...; i passen a adquirir altres categories com la condició d'immigrant irregular, d'infant (amb els corresponents drets a l'educació, a la salut; però no al treball), de persona controlada sota el pretext de protegir-la, etc. Per això el **tercer objectiu específic** planteja com el marc legal (sobretot la legislació d'estrangeria espanyola i europea, i la llei de protecció jurídica del menor) incideix de manera decisiva sobre el nou estatus i el rol dels MIOMNA, i com això es tradueix específicament en les practiques diàries d'aquest col·lectiu.

La Llei d'Estrangeria espanyola de 1985 estava gairebé exclusivament focalitzada al control policial dels no nacionals presents al territori espanyol, i va suposar, en la pràctica, l'enduriment de les condicions de permanència a Espanya dels estrangers adults, fent augmentar el gruix d'estrangers en situació il·legal. Però cap a la dècada dels anys 90 aquest control es complementa amb algunes mesures tendents a facilitar la integració social dels immigrants. Durant aquest mateix període entra

Bodde & ...
?

també en vigor l'anomenat Conveni de Schengen, que obligarà a harmonitzar la política espanyola d'estrangeria amb la de la majoria de països de la Unió Europea, i que especialment obligarà a l'estat espanyol a endurir encara més les seves fronteres, a fi d'evitar que el territori de la península esdevingui la porta d'entrada de la immigració il·legal marroquí cap a Europa. En paral·lel, i degut a la pressió social i de les ONG, el govern elabora un Pla per a la Integració Social dels Immigrants i impulsa una reforma de la Llei d'Estrangeria, que no s'aprovarà fins a finals de desembre de 1999 enmig d'una intensa polèmica política.

El problema del marc legal esmentat és que, en la pràctica, produeix conductes considerades com a delictes, ja que en estar al país de forma irregular crea sentiments de por i d'incertesa que moltes vegades els agents de la policia i la societat interpreten com la voluntat d'amagar o de fugir d'un delictes. L'Escola de Chicago assenyala que la llei tipifica una conducta com a delictes i que la desviació és una propietat concedida a la conducta de certs grups.

Tot aquest marc legal afectarà també als MIOMNA. No els serà permesa l'entrada de forma legal al país i, per tant, com molts adults, la seva entrada es produirà dins de la irregularitat més absoluta. En conseqüència, els MIOMNA seran detinguts pels cossos policials, però a diferència dels adults, seran posats a disposició automàticament de les administracions pertinents de protecció del menor, en base a la Llei de Protecció Jurídica del Menor, del nou Codi Civil i de la Llei d'Enjudiciament Civil. S'ha de remarcar que aquesta darrera llei té prioritat sobre l'anterior, ja que abans que la condició d'immigrant, la condició de menor dels MIOMNA és més important, i això suposa que tenen els mateixos drets de protecció que els menors del territori. És important destacar que no hi ha cap disposició específica sobre els menors immigrants a l'estat espanyol, encara que hi ha en procés parlamentari una Proposició no de Llei sobre la residència de nois estrangers, destinada a facilitar la tasca de les institucions tutelars, centres d'acollida i de totes les administracions implicades. Però, mentre no sigui aprovada aquesta nova Proposició no de Llei, la qual vol aconseguir un major control dels menors, la majoria dels MIOMNA són internats en centres d'acollida⁶ dels quals s'escapoleixen al cap de poques hores.

Si la Llei d'Estrangeria porta a tractar els MIOMNA com a futurs delinqüents, la Llei de Protecció Jurídica del Menor porta a tractar-los com a un infant o jove problemàtic, el qual necessita de control i, per tant, d'internament. Llavors la societat en general, reafirmada per les legislacions vigents, construeix un discurs hegemònic on els MIOMNA són percebuts com a menors inadaptats al sistema, els quals rebutgen qualsevol tipus d'ajuda. Així entren a formar part dels grups que són conceptualitzats com a desviats ja que no poden acomodar-se al discurs majoritari. El discurs dominant, és a dir la norma, pressuposa el que s'espera d'ells (que acceptin el control, que acceptin la protecció, que acceptin l'internament...), però el que transforma una conducta en estigmatitzada no és la conducta en si mateixa, sinó la seva valoració social. En qualsevol cas, no es posa en dubte el discurs hegemònic (les

⁶Els centre d'acollida han estat concebuts per acollir infants i joves amb problemes personals i familiars greus, i que han necessitat la separació dels seus pares, familiars o referents adults i finalment l'internament.

respostes de les administracions al fenomen), sinó que es posa en dubte tot el col·lectiu estigmatitzat.

Les pràctiques dels MIOMNA estaran totalment condicionades per aquestes imatges: les múltiples detencions -els hi demanen identificar-se més de set o vuit vegades al dia-; solucionar el problema d'habitatge⁹; aconseguir treballs irregulars amb l'objectiu de ser regulars en el futur; el sentit comunitari o grupal amb els iguals¹⁰; el *modus vivendis* que comporta l'augment del nivell de consum, però no d'estalvi; l'especialització de delictes; la venda de drogues; les causes judicials pendents; etc.

El quart objectiu específic vol analitzar les causes que expliquen que aquest fenomen s'hagi desencadenat en especial intensitat a finals de la dècada dels 90. De fet, ningú no sembla conscient del fenomen dels MIOMNA fins llavors. Des de que omençen a denunciar-se els primers casos, el fet ha augmentat progressivament. Un article periodístic comentava: *la entrada de menores "sin papeles" crece un 37% en Andalucía, Cataluña y Madrid* (El periodico, 21 de setembre de 1999). Possiblement les causes són múltiples i estan interrelacionades, però en aquest apartat només se n'assenyalaran algunes que es consideren més significatives.

Una d'aquestes causes podria estar relacionada amb la migració del món rural al món urbà. En la majoria de països en desenvolupament¹¹ existeix un intens flux de migració del camp a la ciutat. Al Marroc, concretament, s'ha produït en les últimes dues dècades d'aquest segle d'una forma especialment forta. Normalment, les causes d'aquest tipus de migració són una combinació de factors: l'explosió demogràfica al camp, l'esgotament de les terres, el baix rendiment associat a l'escassa tecnologia, la falta de noves inversions al camp, l'increment de l'atracció de la ciutat per la concentració dels serveis de l'administració, de salut i d'educació, i la millora de les vies de comunicació entre el camp i la ciutat. En general, els migrants pertanyen al sector més pobre dels camperols, el qual no disposa de la preparació necessària per ingressar en el sector urbà modern. Inicialment ocupen les cases més barates de les ciutats (generalment al casc antic), per traslladar-se més tard a les perifèries dels espais urbans, als coneguts barris obrers i barris marginals.

De fet, la gran majoria dels MIOMNA procedeixen de les ciutats marroquines que més immigració rural han hagut d'absorvir: Tanger, Casablanca, Arache... Allà

⁹ Els MIOMNA no tenen l'oportunitat de llogar un pis, ja que són menors i a més immigrants irregulars, només poden anar a poques pensions molt marginals, però que normalment estan ja ocupades. Generalment, ocupen en grup diferents edificis abandonats de barris o del casc antic, on viuen en condicions infrahumanes. No obstant, en moltes ocasions l'únic lloc on troben refugiar-se del fred i de les diferents condicions meteorològiques són sota els ponts o diferents espais públics.

¹⁰ El grup és un mecanisme d'enllaç o mediació entre els subjectes i una dèbil i insuficient dimensió comunitària. Per una banda ofereixen la satisfacció de la necessitat de pertinença, un grup capaç de fer front a la solitud en la que viuen, però també poden organitzar la identitat personal que el jove no troba en una vida sense projecte o en una vida amb un projecte tancat. Amb aquesta estratègia de supervivència no s'oposen a la estructura social sinó que cobreixen els seus defectes.

¹¹ Mirar, per exemple, *como sobreviven los marginados* de Lomnitz a America Llatina.

vivien en barris de classe obrera o bé en barris molt marginals allunyats del centre de la ciutat. Un d'aquests barris d'on provenen molts MIOMNA és un famós barri de Tanger conegut com Charbandiban: *es un barrio peligroso, no se puede salir por la noche* (H.B. 21/10/99). Pel que fa als pares d'aquests menors, normalment treballen en feines poc qualificades, mentre que les mares s'encarreguen de la llar familiar o cusen a casa en les seves hores lliures. La explosió demogràfica també és habitual en aquests nuclis urbans. És estrany trobar un MIOMNA que sigui fill únic. Els únics casos que hem conegut tenen el pare malalt o mort. En la majoria d'ocasions els MIOMNA són o bé els germans grans o bé els més petits de la família. El primer cas s'explicaria perquè es veuen responsables d'ajudar a l'economia familiar i no ser cap càrrega; i el segon cas perquè els pares ja són massa grans per posar límits gaire rígids als fills més petits.

Una altra causa de l'eclosió del fenomen dels MIOMNA a finals dels 90 és la creixent dificultat per trobar feina a les ciutats del Marroc. Com hem indicat anteriorment, els pares treballen en ocupacions poc qualificades, i els seus fills acostumen a quedar-se dins del mateix circuit, de forma similar al que sosté Paul Willis quan diu que a Anglaterra *los chicos de la clase obrera consiguen trabajos de clase obrera* (Paul Willis, 1998). Els MIOMNA rebutgen l'escolarització (només la segueixen de 3 a 8 anys) i els pares tampoc li donen prou importància, ja que consideren suficient que els seus fills sapiguin escriure i llegir mínimament, tot i que molts menors no han assolit ni tan sols aquests coneixements bàsics. De fet, molts deixen l'ensenyament primari molt aviat per la necessitat econòmica familiar, pel descrèdit de la institució escolar, i perquè es relacionen amb grups de joves en les mateixes condicions que es desmotiven els uns als altres (el concepte de "col·legues" de Paul Willis). Llavors acaben a l'atur o bé d'altres, més grans, comencen a treballar d'aprenents en algun taller amb sous molt baixos o bé ajuden als seus pares. Aquests menors amb una escassa formació ho tindran molt difícil per millorar les condicions laborals dels seus pares. Només convé recordar que actualment al Marroc l'atur afecta greument als joves universitaris. Per això l'emigració internacional semblarà *a priori* una bona sortida per trencar aquesta roda, tant per als adults com per als joves-adults que són els MIOMNA.

Una altra causa a considerar per entendre aquest nou fenomen és el desenvolupament dels mitjans de comunicació a finals del segle XX. Les antenes parabòliques permeten avui a qualsevol família marroquina de veure com viuen o com "diuen viure" els habitants de l'altra banda del Mediterrani. En moltes de les cases d'on provenen els MIOMNA, o bé en altres cases del barri, de familiars, de veïns o d'algun amic hi ha antenes parabòliques. Allà els adults i els menors aturats, sols o en grup, passen moltes hores davant de l'aparell màgic (al igual que en el nostre país) que els mostra imatges d'un món meravellós i enlluernador; on les oportunitats semblen fàcils d'aconseguir.

També l'avenç en els mitjans de transport (vaixells, avions, cotxes, camions i autobusos), la millora de les infraestructures (carreteres, aeroports, terminals de vaixells i d'autobusos) i dels serveis destinats a una població benestant (operadors, agències, hotels, càmpings...), l'increment del temps lliure i de les possibilitats

econòmiques¹² ha comportat l'afluència de migracions temporals per raons de consum cultural, és a dir, allò que coneixem com turisme. Molts autors definirien aquest procés com un neocolonialisme, ja que el país receptor no té cap elecció. Al Marroc, aquest fet ha traslladat a grans masses de població dels països rics al seu territori. Però aquest turisme, a banda d'aportar molts elements positius, també n'aporta de negatius, entre els quals hi ha principalment la transmissió d'estereotips. Aquests estereotips reforcen els ja creats per les imatges de les antenes parabòliques: europeus rics, vestits nous occidentals, aspecte saludable, joves relaxats i despreocupats per la subsistència diària... Això encara vindrà més reforçat per la imatge que transmeten els propis emigrants quan tornen de vacances al seu país -percebuts com els mateixos turistes-, ja que es converteixen en un mirall per als seus propis familiars, veïns, amics i coneguts.

Tots els MIOMNA segueixen amb devoció aquests estereotips, fins i tot en el país receptor, i contribueixen a reproduir-los. Encara que dormin al carrer i visquin en condicions molt difícils, és freqüent que enviïn fotos a les seves famílies davant de motos i de cotxes esportius, i que vesteixin robes i calçat de les marques esportives de més prestigi, també ben conegudes al Marroc. Les fotografies enviades pretenen aconseguir la tranquil·litat familiar i demostrar l'èxit personal davant dels parents i coneguts. Aleshores el menor es converteix en un líder a imitar, i en un orgull i una esperança per a la família. Tanmateix, la realitat és ben diferent a les aparences: el MIOMNA se sent sol, perdut i desanimat, en no haver aconseguit els somnis ideats. Per això busca a d'altres menors en les mateixes condicions per compartir el seu fracàs la decepció i reforçar-se en contra de l'adversitat. En efecte, molts dels MIOMNA es concentren en llocs ben concrets de les ciutats catalanes i per això **el cinquè objectiu específic** pretén conèixer la concentració del fenomen a Barcelona i a Santa Coloma de Gramanet, i les practiques d'aquests MIOMNA que hi resideixen.

En el cas de la ciutat de Barcelona els espais ocupats per excel·lència pels MIOMNA són la plaça de Catalunya, la plaça Reial, la plaça d'Espanya, el barri del Raval, els ponts de Glòries i el de Marina, el Maremagnum i el Port Olímpic. Alguns d'aquests indrets tenen la peculiaritat que serveixen alhora com a llocs de trobada, d'informació, de reunió, d'aprenentatge, de treball, d'habitatge, de socialització... I, a més, alguns d'aquests espais són compartits tant per menors que viuen a Barcelona com per aquells que viuen a Santa Coloma de Gramanet -ja n'especificarem les causes més endavant-. És el cas de la plaça de Catalunya, la plaça Reial, el Maremagnum i el Port Olímpic.

A Barcelona la plaça de Catalunya actua com un lloc d'informació, tant per als menors residents com per als nousvinguts a la ciutat¹³; de trobada i de reunió; d'aprenentatge per "buscar-se la vida" prop dels més experts; de treball, robant i venent

¹² En els països desenvolupats l'ajuda complementària de la dona en l'economia domèstica a partir de la Segona Guerra Mundial dona opcions per fer altres coses: entre elles viatjar i fer turisme.

¹³ Molts MIOMNA afirmen que ja coneixien Plaça Catalunya des del Marroc perquè algun amic o conegut hi havia assenyalat com un punt clau d'apropament al col·lectiu a Barcelona.

drogues a turistes; de socialització, en definitiva, per descobrir els codis d'aquesta societat desconeguda. El barri del Raval compleix la funció d'apropar els MIOMNA a la seva realitat cultural: en les creences (al carrer de l'Hospital hi ha els llocs de culte islàmics, les carnisseries àrabs...), en el menjar (és on hi ha la gran majoria dels restaurants marroquins, algerians, paquistanesos...), en els costums (és on hi ha la concentració més gran de població àrab de la ciutat i, per tant, freqüenten la llengua, els vestits, les actituds àrabs), en l'habitatge (hi ha cases deshabitades ocupades pels menors, centenars d'habitatges barats llogats per famílies immigrants i, fins i tot, per menors), en el treball (els menors hi treballen de forma irregular en molts dels negocis o petits tallers dels seus compatriotes), en la socialització (en locals i bars freqüentats només per immigrants), etc. El pont de les Glòries i el de Marina actuen principalment com a dormitori, però també hi ha implícites altres funcions: cohesió de grup, socialització, aprenentatge...

En el cas de Santa Coloma de Gramanet, els espais ocupats pels MIOMNA són la plaça del Rellotge (la qual compleix una funció similar a la de la plaça de Catalunya de Barcelona) i el barri de Santa Rosa (el qual equivaldria al barri del Raval). Els espais de socialització i de lleure de Barcelona (plaça de Catalunya, plaça Reial, Maremagnum i Port Olímpic) són aquells que acostumen a ser compartits tant pels MIOMNA que viuen a Barcelona com pels que viuen a Santa Coloma. Els menors de Santa Coloma durant els primers mesos viuen i treballen allà, sense desplaçar-se gaire a Barcelona. Tanmateix, a mesura que passa el temps i s'ajunten sovint a la plaça del Rellotge amb altres menors amb més temps de residència, comencen a traslladar-se als llocs de trobada de Barcelona. I alguns d'ells, que han entrat en un procés de deteriorament personal, passaran a viure de manera permanent a Barcelona.

Aquests són alguns exemples concrets per comprendre la importància dels espais en la vida dels MIOMNA. Aquests espais poden ser objecte d'estudi per si sols, però estudiats en el seu conjunt això ens ha de permetre de situar i d'emmarcar els MIOMNA a Barcelona i a Santa Coloma de Gramanet, com dos nuclis representatius d'aquest col·lectiu, i a partir d'aquí investigar les seves pràctiques. Com que tots aquests indrets són espais públics, resulta fàcil de localitzar els MIOMNA quan van en grup, de la mateixa manera que ho fan la policia, la DGAI, els serveis socials, les ONG, els educadors de carrer o els periodistes. En ser un grup "visible" l'interès de l'administració i de la policia per controlar-lo és molt més gran, a fi que no distorsionin la imatge d'aquests espais públics.

En el sisè objectiu específic pretenem d'estudiar i d'avaluar els recursos generats des de l'administració pública i des del sector privat per donar resposta al fenomen dels MIOMNA.

Pel que fa a l'administració pública, els recursos generats o reforçats per atendre aquest nou fenomen són: el servei d'urgència de la DGAI (de nova creació); el centre d'urgència "Roure" per a MIOMNA menors de 12 anys (de nova creació); el centre d'urgència "Lledoners" per a MIOMNA de 12 a 18 anys (de nova creació); el centre d'acollida "Estrep" (reforçat); i el SAAEMI (servei d'assessorament i d'atenció a menors immigrants, de nova creació). A més, els centres residencials per a menors de

l'administració han augmentat la seva població d'origen immigrat. Aquests recursos del govern de la Generalitat intenten abastar tot el territori català. Però també han generat recursos les administracions locals. Així, l'Ajuntament de Barcelona i el de Santa Coloma de Gramanet han contractat a dos i a tres educadors de carrer respectivament per atendre el fenomen a les dues ciutats i intentar fer que els MIOMNA segueixin els circuits establerts. També en els pròxims mesos s'espera l'obertura d'un nou centre de baixa exigència concertat entre la Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona i Creu Roja.

En el sector privat els recursos generats o reforçats a la ciutat de Barcelona són el centre de dia "Al-Qantara" (el pont) de Caritas Diocesana (de nova creació); el Casal dels Infants del Raval (reforçat); i el Centre Obert Joan Salvador Gavina (reforçat). En determinades activitats o accions puntuals també trobem algunes ONG i institucions com IBN Batuta, la Plataforma en defensa dels menors immigrants, Infancia Viva-Meninos da rua, la FAVB i ADESCI. A Santa Coloma, ara per ara no hi ha cap recurs especialitzat, sinó que s'utilitzen els mateixos destinats als immigrants adults, com per exemple el Centre d'Acolliment per a estrangers de Santa Rosa. No obstant en aquests últims mesos l'Ajuntament, a partir de les propostes dels educadors de carrer, s'ha plantejat noves línies d'actuació.

Creiem que l'estudi i l'avaluació d'aquests recursos, juntament amb una anàlisi profunda del fenomen dels MIOMNA a Catalunya -comparat amb altres CCAA i altres països europeus- ens permetrà de plantejar noves propostes d'actuació més encertades i coherents amb les autèntiques necessitats dels MIOMNA. Com ja hem indicat, aquesta tesi es limitarà a estudiar el fenomen a Catalunya, encara que se citaran, no de forma exhaustiva, altres experiències en altres CCAA i en altres països europeus (França i Itàlia principalment).

2.2. Hipòtesis

1. La majoria dels MIOMNA abans del procés migratori no eren "nens del carrer" sinó "nens en el carrer"; i és una vegada començat el procés migratori -sigui durant l'espera de la sortida al port de Tanger o bé durant el procés de degradació personal en ciutats espanyoles i/o europees- que es converteixen en "nens del carrer".
2. El marc legal actual (sobretot la legislació d'estrangeria espanyola i europea, i la llei de protecció jurídica del menor) facilita el procés d'estigmatització, de marginació i d'exclusió social dels MIOMNA.
3. Els centres d'internament de menors no cobreixen les expectatives ni les aspiracions dels MIOMNA al nostre país.

2.3. Metodologia i tècniques

Les dificultats per portar a terme aquest treball són múltiples. Una primera és la dificultat d'accés a aquest grup, tant pel fet de ser immigrants irregulars, com pel fet de

ser menors que rebutgen els circuit establerts i que desconfien de qualsevol persona adulta.

Una altra dificultat és la seva amplitud temàtica, ja que es pretén situar el menor immigrant en els seu país d'origen (per això es realitzarà treball de camp al Marroc amb menors que pretenen emigrar des dels ports de Tànger, Tetuan i Casablanca) per poder estudiar el procés migratori des dels seus inicis i poder entendre millor les causes d'aquest nou fenomen. D'aquesta manera serà més fàcil reflexionar després sobre les característiques d'aquest fenomen al nostre país, partint dels objectius de sortida dels menors, i entendre millor perquè les respostes de les administracions públiques i del sector privat no cobreixen fins avui les expectatives dels MIOMNA.

Una altra dificultat important és la manca d'altres treballs d'investigació sobre aquesta tema al nostre país i a Europa, tal com hem indicat en l'apartat sobre l'estat de la qüestió.

I, per últim, una darrera complicació és la comunicació amb els MIOMNA, ja que l'etnògraf en moltes ocasions haurà d'utilitzar un traductor per poder mantenir una conversa amb ells. Som conscients dels perills que aquesta última dificultat comporta. Però el baix nivell de coneixement de la llengua castellana per part dels MIOMNA, d'una banda, i el baix coneixement de l'investigador sobre l'àrab marroquí, de l'altra, faran imprescindible el suport d'un traductor en moltes ocasions. Tanmateix, totes aquestes dificultats també es converteixen en un dels principals atractius de la investigació.

La metodologia de treball l'hem dividida en tres fases diferents per intentar aconseguir l'observació del fenomen holísticament. Considerem la diferenciació d'aquestes tres fases com una eina per facilitar el treball, però en cap cas per emmarcar els MIOMNA en una o altra fase categoricament, ja que les etapes no són estàtiques:

1. Els MIOMNA que són dins d'una institució, sigui acceptant o rebutjant l'internament en un centre d'urgència, d'acollida o residencial, i segons estiguin més o menys institucionalitzats.
2. Els MIOMNA en fase de transició cap a alguna institució, és a dir, que rebutgen qualsevol tipus d'internament a centres però que mantenen contactes amb centres de dia i amb educadors de carrers a fi que que tornin al circuit institucional -si han deixat d'estar-hi- o intentant captar els nouvinguts. En aquesta fase gairebé tots els MIOMNA passen obligatòriament algunes nits en els centres d'urgència quan són "detinguts" pels cossos de seguretat.
3. Els MIOMNA fora de qualsevol institució, és a dir, aquells que no accepten cap tipus d'institucionalització, ni d'internament en centres, ni tampoc de contacte amb els centres de dia. Sinó com a màxim només algun contacte puntual amb els educadors de carrer i amb algunes associacions benèfiques o persones individuals amb bona voluntat.

El pla de treball inclou les fases, el calendari i els nivells de descripció i anàlisi que a continuació es detallen:

1. Documentació. Recopilació sistemàtica de material bibliogràfic i documental, que implica una tasca d'anàlisi de fons documentals en biblioteques, hemeroteques i arxius; buidatge d'expedients de diferents centres d'urgències, centres d'acollida, centres residencials i centres de dia; i, finalment, obtenció de dades de les pròpies administracions autonòmica (DGAI) i locals. Normalment, aquest primer nivell seria realitzat abans de començar el treball de camp, encara que no s'ha d'oblidar que aquest seguiria durant totes les fases posteriors. En el nostre cas, però, la fase de documentació més seriosa i intensa s'ha anant realitzant després d'un primer contacte d'observació del fenomen, d'una durada de sis mesos aproximadament, i de recollida de nombrosos articles sobre la qüestió apareguts en els mitjans de comunicació. Actualment això ho seguim realitzant intensament paral·lelament a la fase de treball de camp i d'observació participant.

Aquesta fase ha abarcat fins al moment actual uns 4 mesos aproximadament, de setembre a desembre de 1999, tot i que se segueix realitzant conjuntament amb el treball de camp i l'observació participant.

2. Treball de camp i observació participant. Aquesta és la fase nuclear del present treball. L'única forma de disposar d'una informació de qualitat és realitzant un treball etnogràfic previ, amb la inversió de tot el temps i l'esforç que resultin necessaris. La metodologia utilitzada en aquesta investigació principalment consistirà en el treball etnogràfic, propi de l'Antropologia Social, mitjançant tècniques del mètode qualitatiu. Però també s'utilitzaran algunes tècniques del mètode quantitatiu, a fi de poder situar representativament el fenomen a Catalunya. Al final de l'estudi ens agradaria passar una enquesta als professionals o agents socials que treballen amb els MIOMNA, i si fos possible, als mateixos menors, com a mètode de contrastació de les hipòtesis.

Les tècniques del mètode qualitatiu pròpies de l'Antropologia que s'utilitzaran en la investigació són les següents:

***L'entrevista en profunditat:** Hem escollit l'ús d'aquesta tècnica per obtenir un material de mostra, el qual no respon a un criteri de representativitat estadística sinó de trobar variables significatives que ens permetin una comprensió dels problemes que la investigació planteja. Es allò que Joan Josep Pujadas anomena "relatos biográficos paralelos". Es tracta d'una tècnica molt utilitzada en els estudis sobre immigració, sigui nacional o internacional. La dificultat que implica -com ja s'ha esmentat anteriorment- la preservació de la intimitat en l'estudi de la immigració irregular, obliga a una relació de confiança i de respecte entre l'investigador i l'informant. Per aquesta raó el coneixement mutu contribueix a aconseguir que les informacions siguin clares i precises, i a garantir la qualitat de les dades. Volem remarcar que això ha estat possible en el nostre cas en treballar el propi investigador dins d'una institució que atén nombrosos MIOMNA. Som conscients del risc de manca d'objectivitat que aquesta proximitat pot comportar, però també dels avantatges que suposa aquesta facilitat per

apropar-se a l'objecte d'estudi.

Les entrevistes en profunditat les focalitzarem en uns apartats específics i en diferents àmbits temàtics concrets. Això ens permetrà d'arribar de la millor manera possible a l'anàlisi dels testimonis personalitzats en relació a les variables predeterminades. I al mateix temps ens permetrà flexibilitat en l'ordre que s'hagi assenyalat en la guia de l'entrevista en funció del propi discurs de l'informant i possibilitant la introducció de nous elements, l'aprofundiment d'alguns i, si es creu convenient, l'exclusió d'altres (Roca, 1992: 92). En aquest cas, hem realitzat entrevistes en profunditat als MIOMNA utilitzant la tècnica de la història de vida com a eina principal (aquesta etapa ja està en marxa). També es realitzaran entrevistes en profunditat a diferents professionals que treballen amb els MIOMNA en recursos de l'administració pública i del sector privat, i a persones individual que mantenen relacions estretes amb aquest col·lectiu. I per últim, l'objectiu serà emprar aquesta tècnica amb els diferents cossos de seguretat (estatals, autonòmics i locals) i amb alguns juristes i advocats, ja que ho considerem imprescindible per arribar a un coneixement global del fenomen.

***Història de vida.** Considerem que aquesta tècnica ens permet penetrar de forma privilegiada en el desenvolupament del procés migratori, podent accedir a substancials informacions sobre nombrosos aspectes: la transmissió dels models normatius en els processos de socialització-inculturació, tant en el país d'origen com en el país receptor; la relació dialèctica entre aquests models i els models "alternatius", col·lectius i individuals, adoptats pels MIOMNA; el paper de les institucions i d'altres "mediacions" en la transmissió dels models; l'articulació entre les ideologies, els sabers i les pràctiques, etc. Tots aquests aspectes, tal com es donen en cada etapa vital i en les transicions -de vegades amb importants canvis- d'unes etapes a les altres. En definitiva, es tracta d'una tècnica especialment adequada per a comprendre el procés continu i sempre inacabat de construcció socio-cultural de la "identitat", al país d'origen i al país receptor; i per a comprendre la percepció del procés d'"integració", d'"assimilació", d'"estigmatització", d'"exclusió" i de "marginació social". I això ho farem considerant les relacions existents entre biografia, història i estructura social on es creuen biografia i història, i així aproximar-nos fins i tot a la comprensió dels canvis d'època. (Vendrell, 1995: 109). S'ha utilitzat aquesta tècnica gairebé en totes les entrevistes en profunditat realitzades als joves MIOMNA. I s'ha prioritzat cronològicament en nou àmbits diferents: 1/ situació socio-familiar al Marroc; 2/ trajectòria escolar al Marroc; 3/ objectius i decisió de dur a terme l'emigració; 4/ trajectòria laboral al Marroc i a Espanya; 5/ pas de la frontera i incidències; 6/ recorregut i etapes fins a Barcelona; 7/ trajectòria en les diferents institucions de l'administració pública i del sector privat; 8/ socialització amb els iguals a Barcelona i a Santa Coloma de Gramanet; 9/ condicions de vida i *modus vivendi*. A partir d'aquests apartats intentarem esbrinar com i quan els MIOMNA planegen la seva migració, les seves causes i com la porten a terme. També intentarem comprovar les limitacions d'aquests joves al país receptor per aconseguir els seus objectius i, en conseqüència, la seva desesperació i desil·lusió enfront del sistema. I, finalment, la seva exclusió i marginació socials, concretat en la seva forma de "buscar-se la vida".

la Infància, per la gran quantitat de dades obtingudes fins avui. La qual cosa ajudarà a fer un contrast d'hipòtesis de mitjanes i proporcions treballant amb un marge del 95% i el 99% de confiança.

**L'enquesta. Aquesta tècnica serà utilitzada al final de la investigació com a mitjà de contrastació de les hipòtesis plantejades a la investigació. Com assenyala Teresa San Roman Penso en primer lloc, que el treball de camp tradicional [Considerat com el treball de camp] és insubstituïble, però ho és tan sols en la mesura que cal, abans de preguntar, saber com fer-ho. Ho és del món conceptual i relacional dels altres com per pressuposar que valen les hipòtesis que imaginem, que seran fructíferes les categories que anem a emprar, em sembla molt més útil optar per un treball de camp tradicional perllongat abans de perfilar hipòtesis i d'encunyar categories. Aquest aprenentatge crec que es previ. Però un cop "concloem", les "conclusions" són només les hipòtesis i els instruments conceptuals bàsics sobre els que hom ha de dissenyar la posada a prova per l'experiència. Per aquesta posada a prova, les tècniques varien segons els temes i context, i donat que l'Antropologia no ha dissenyat mètodes de contrastació, podríem assajar els d'altres disciplines sense por. (1984).*

Per finalitzar amb aquesta fase, especificarem el calendari de realització del treball de camp. El pronòstic de duració d'aquesta fase serà de 8 mesos aproximadament (de gener a setembre del 2000), encara que l'acompliment d'aquesta fita vindrà determinada per l'avenç o les dificultats que poden aparèixer durant el transcurs de la mateixa. Som conscients de les dificultats d'apropament i d'accés a aquest col·lectiu, i per aquesta causa es difícil de fer pronòstics de temps de durada. De mitjans de juliol fins a finals d'agost l'investigador -com ja s'ha dit anteriorment- es desplaçarà al Marroc per seguir el seu treball de camp al país d'origen de la majoria dels MIOMNA.

3. Elaboració dels materials. S'ha d'assenyalar que a la vegada que es realitza la segona fase s'aniran elaborant diferents materials, com per exemple la transcripció de les cintes, la classificació temàtica de les fitxes, el buidatge d'expedients, el creuament de dades, etc.. I en aquesta tercera fase es farà l'elaboració final dels materials de la investigació, l'anàlisi de les dades i les conclusions.

Els mesos de realització d'aquesta tercera fase comprendrà els mesos finals de la fase anterior (finals de juny, juliol, agost, setembre) i dos mesos d'aquesta tercera fase pròpiament (setembre i octubre del 2000).

4. Redacció de la tesi doctoral. Aquesta fase pot coincidir amb els moments de l'anàlisi de les dades i de les conclusions de la fase anterior. Aquesta es concretarà en la redacció dels plantejaments de la investigació *a priori* i dels resultats *a posteriori*, recolzada per un marc teòric elaborat seguint les prescripcions i els esquemes de qualsevol Tesi Doctoral.

Pensem que el treball de redacció de la tesi pot durar entre 4 i 6 mesos (de novembre a març del 2001). Així, si és possible accomplir les fites d'aquest calendari, la tesi doctoral es podria defensar davant el tribunal a l'abril o maig del 2001.

3. BIBLIOGRAFIA UTILITZADA EN EL PROYECTO

AL-QANTARA. Un projecte d'esperança per als menor magribins indocumentats i no acompanyats que viuen a casa nostra. Barcelona: Càritats Diocesana, novembre de 1999. (Informe no publicat)

BACARIA, Jordi i altres. Migración y cooperación mediterráneas. Barcelona: Icaria, 1998.

BAQUERO, Antonio, a EL PERIODICO. Niños polizones. Barcelona, 8 de juny de 1999.

BECKER, H. Outsiders, studies in the sociology of desviance. New York. The free Press of Glencoe, 1963.

DEBATS DE L'AULA PROVENÇA. Menors immigrants: sols o desemparats?. Barcelona: Col. Debats de l'Aula Provença de la Fundació Jaume Bofill, 21 d'abril de 1999.

DE LOMNITZ, L.A. Como sobreviven los marginados. México: siglo XXI, 1987.

DIEZ BUESO, Laura. "Els menors immigrants" a Observatori de la immigració a Catalunya. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, informe setembre 1999.

BERNARDI, B. Age Class Systems. Cambridge University Press: New York, 1985.

DIRECCIÓ GENERAL D'ATENCIÓ A LA INFÀNCIA. Característiques de la població magrebí (estrangers indocumentats menors no acompanyats). Barcelona: DGAI, 1999. (Informe no publicat)

J.A.R./A.F., a EL PERIODICO. La entrada de menores "sin papeles" crece un 37% en Andalucía, Cataluña y Madrid. Barcelona, 21 de setembre de 1999.

FEIXES, Carles. "Antropología de las edades" a Prat & Martínez Eds. Ensayos de la Antropología social y cultural. Barcelona: Ariel, 1996.

FUNES, Jaume i CAROL, José Luís. Niños, niñas y adolescentes inmigrantes no comunitarios en España. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, gener 1998.

GOOFMAN, E. Estigma. Buenos aires: Amorrortu ed., 1995.

LIAZOS, Alexander. La pobreza de la sociología de la desviación. PREGUNTAR A ORIOL DADES DE LA BIBLIOGRAFIA.

M'JID NAJAT. La migration clandestine des mineurs: un vraie mythe. Resum Ponència. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, novembre 1999.

RUIZ OLABUENAGA, J.L.; RUIZ VIEYTEZ, E.J.; VICENTE TORRADO, T.L. Los inmigrantes irregulares en España. Bilbao: universidad de Deusto, 1999.

SAN ROMAN, Teresa. Sobre l'objecte i el mètode de l'antropologia, a Quaderns de l'Ica. Barcelona: núm.5, 123-133, 1984.

WILLIS, Paul. Aprendiendo a trabajar. Avila: Akal, 1988.

INFORMACIÓ ORAL

Entrevista en profunditat (M.R. 29/9/1999)

Entrevista en profunditat (I.B. 21/10/1999)

**POSTGRAU : TREBALL SOCIAL I EDUCATIU AMB
IMMIGRANTS**

ICESB – FUNDACIÓ PERE TARRÉS – U.R.L.

**PROJECTE : MENORS IMMIGRANTS EN CENTRES
RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA.**

MONTSERRAT PEDROLA VALL

ÍNDEX

MENORS IMMIGRANTS EN CENTRES RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA

1. DIAGNÒSTIC.

A) ANÀLISI DE LA REALITAT.

- Immigrants menors a Catalunya. Arribada de nouvinguts d'altres països a Barcelona i cinturó.....pg. 1.
- Increment de demandes des de la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAi) per ingressar menors qu han emigrat sols a Centres Residencials d'Acció Educativa.....pg. 4.
- Necessitat de nous planjaments als C.R.A.E per atendre menors i immigrants no acompanyats.....pg. 8.

B) DETECCIÓ DE LES NECESSITATS.

- L'estatus d l'adolescentpg. 9.
- Dificultats dels immigrants provinents de: l'entorn cultural; les situacions familiars concretes; el fet de l'emigració, l'impacte del país de recepció.....pg. 12.
- Límits legals.....pg. 16.

C) ESTABLIMENT DE PRIORITATS I DELIMITACIÓ DEL PROBLEMA.

2. DEFINICIÓ DEL PROJECTE.pg. 22.

3. PLANIFICACIÓ.pg. 25.

- Marc referencial bàsic.....pg. 26.

- Aspectes bàsics de l'organització interna.....pg. 27.

- Aspectes educatius.....pg. 29.

4. APLICACIÓ.pg. 36.

5. AVALUACIÓ.pg. 37.

BIBLIOGRAFIApg. 38.

ANEXES

PROJECTE : MENORS IMMIGRANTS EN CENTRES RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA

1. DIAGNÒSTIC

A) ANÀLISI DE LA REALITAT

Immigrants menors a Catalunya. Arribada de nouvinguts d'altres països a Barcelona i cinturó.

Durant els últims dos anys s'ha detectat l'existència creixent de joves, sobre tot magrebins, que arriben sols al nostre país o perden per , diferents causes, el contacte amb les seves famílies residents a Catalunya o a altres llocs. Tot i així, la majoria provenen del Marroc i Algèria, són menors d'edat legal al nostre país, sense documentació que els identifiqui ni referència familiar propera i que probablement han arribat aquí formant part de la càrrega de camions, amagats als ferros inferiors d'aquests, en viatges organitzats per altres adults immigrants, entre molts altres mètodes més.

Arriben aquí amb la idea d'un futur idealitzat i relacionat amb la millora econòmica i social, amb les ganes i l'esperança d'arribar a ser un heroi per la seva família i el barri d'on han marxat.

La seva principal intenció és poder-se buscar la vida d'una manera millor que com poden fer-ho al seu país donada la precarietat econòmica familiar. Estan responent a una demanda social (la del país d'origen) i moltes vegades és la família qui decideix el viatge del menor, potser més que ells mateixos. Es crea d'alguna manera complicitat amb la família i un cert compromís per part del noi/jove que emigra. Podem parlar doncs, en molts casos, de responsabilitat moral d'aquests nois cap a la família. Si és així no hi ha dubte que, en un principi, aquests joves són sentimentalment molt sans.

Provenen de països denominats Tercer Món, de característiques específiques penoses i difícils. Moltes famílies humils viuen el procés d'emigració d'aquests joves com una solució, com a mínim pel futur dels seus fills i, potser, també una solució per ells mateixos i la resta de família. La seva esperança.

L'expectativa d'aquests nois quan emigren del país és principalment la de treballar per tal d'enviar diners a les seves famílies o fer una vida autònoma. Una vegada arribats al nostre país no és tan fàcil treballar i encara es complica més si són estrangers i, a més, menors d'edat. Alguns d'aquests joves nouvinguts arriben a treballar en activitats econòmiques submergides i mal retribuïdes, però la majoria en un principi fan vida al carrer.

Inicialment es tractava d'un grup reduït de nois l'edat dels quals oscil·lava entre els dotze i els divuit anys però en poc temps aquest grup ha anat en augment i ja

podem parlar també de pre-adolescents (entre els nou i els catorze anys) i de majors d'edat que, sovint, manifesten tenir una edat inferior a la real.

Es comença a detectar un fort increment presencial de població menor d'edat estrangers (nois) que es concentren a zones concretes de Barcelona i àrea metropolitana. A Barcelona: Plaça Reial, Plaça Catalunya, Pont de Marina; a Santa Coloma de Gramenet: Barri del Raval i Santa Rosa, concretament al Parc dels Pins (Motocross) i rodalies.

Tots aquests joves deambulen pels carrers, dormen sota ponts, boques de metro, caixers automàtics, edificis en construcció, cotxes abandonats o a qualsevol lloc buscant recer. Malviuen en una situació de supervivència.

Un cop arriben aquí tenen dificultat per poder sobreviure i molts s'inicien en la delinqüència. Fins i tot està confirmada la presència d'immigrants adults instal·lats aquí des de fa anys que, a canvi de protecció, de promeses per adquirir la documentació necessària (falsa o no) al nostre país o, simplement per deixar-los dormir sota un sostre o donar-los menjar, els encarreguen feines diverses com ara robar o traficar amb petites quantitats de drogues, entre d'altres "treballs" més complicats i desagradables. Molts d'aquests joves tenen diligències policials obertes. La situació d'aquests menors d'edat legal a Catalunya comença a crear un cert malestar social.

A partir del mes de febrer de 1998 els mitjans de comunicació comencen a fer-se ressò d'aquests grups de menors majoritàriament d'origen marroquí. Aquest fet va provocar que la majoria de nois marxés de la ciutat o s'amagués esperant que passés la pressió policial i institucional causada per l'aparició de la premsa la notícia de la seva situació.

Tot i així, al cap de pocs mesos quan l'alarma social s'ha apaivagat els joves es tornen a trobar als mateixos llocs i a d'altres però, amb el pas del temps molts dels joves estan més deteriorats, el grup ha augmentat i la situació es va agravant.

En el debat periodístic creat i en la confrontació entre grups polítics sobre el tema han sorgit aspectes i s'han utilitzat arguments que, a vegades, a part de ser més perjudicials que beneficiosos, són falsos.

A partir d'entrevistes i converses amb aquells professionals que mantenen un tracte directe amb aquests menors podem constatar que per aquests joves l'accés al treball, diners, menjar, etc.; és molt difícil i es comencen a agrupar buscant mecanismes de supervivència i defensa.

Molts mostren clars indicadors de deteriorament mental, desnutrició, manca d'higiene, consum de tòxics, inici en l'alcohol, en el consum de dissolvents; amb mostres clares de no dormir durant moltes hores, crisis nervioses, agressivitat, etc.

Venent per buscar-se la vida; no són infants sinó joves que s'han jugat la vida per arribar aquí i guanyar diners. Defugen de les forces policials però també de qualsevol solució (Centres d'Acollida, Centres Residencials, etc.) vista des del punt de vista d'un infant.

A partir d'aquí es reobren els dubtes sobre el marc legal que empara als menors i sobre les entitats i institucions encarregades de protegir-los, el seu control, els recursos i les estratègies a emprar.

En el cas en que hi ha menors en situació de desemparament la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAi) de la Generalitat de Catalunya ha d'assumir i exercir la tutela dels infants; en el cas dels menors estrangers a més, el primer pas és procurar el retorn dels nois/es a llurs famílies mitjançant la coordinació amb els països d'origen i en el cas de menors indocumentats els ha de tramitar els documents personals imprescindibles així com el permís de residència.

Els dubtes i acusacions sorgeixen quan entre administracions, entitats i institucions comencen a plantejar-se competències.

Es fa necessària la participació de tots perquè també hi ha parts del problema que afecten a estrangeria, policia i fiscalia.

Mentre el debat continua molts d'aquests menors continuen cometent petits delictes i deteriorant-se al carrer. Veuen la figura policial com un enemic que els persegueix, que són buscats i que els volen fer fora del país. Després de les intervencions de les forces de seguretat alguns dels nois són derivats a la DGAI, pel que no és estrany que aquests joves associïn aquesta amb la policia. L'entrada a un centre d'acollida no els soluciona res del que ells havien vingut cercant al nostre país. A més, ells se senten lliures i responsables únics de la seva vida sobre tot si han estat un temps vivint al carrer.

Sembla ser, doncs, que tenim davant nostre a una generació o col·lectiu per la que no estàvem preparats.

Cal entesa entre totes les entitats, ajuntament, administracions i totes les parts implicades per poder donar resposta a aquest fet social.

For each

- [illegible]

Increment de demandes des de la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI) per ingressar menors que han emigrat sols a Centres Residencials d'Acció Educativa.

La finalitat dels Centres Residencials d'Acció Educativa (C.R.A.E) a Catalunya és poder donar resposta a les necessitats d'acollida residencial i educativa de determinats menors dels quals la guarda i/o tutela la sustenta la Direcció General d'Atenció a la infància (DGAI) del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya; de manera que substitueix a la família temporalment d'aquells menors que per diverses causes contemplades en el marc legal vigent, no puguin romandre en el seu nucli familiar habitual.

La delegació als C.R.A.E dels drets de guarda i educació d'aquests menors exigeix precisar el tipus d'acció educativa que s'està realitzant amb la supervisió de la DGAI que, alhora, té l'obligació de notificar-ho periòdicament a Fiscalia per tal que pugui exercir amb coneixement de causa la defensa dels infants i adolescents en situació de desemparament i/o d'alt risc social.

" A nivell general, podem considerar que és un lloc on es poden atendre les necessitats dels menors en aquells casos en que la família no pot o no està capacitada per fer-ho, o quan és precís protegir al menor, d'alguna forma d'abandonament, maltractaments o explotació, o quan està en perill la seva integritat física, psíquica o moral. Per això, majoritàriament els centres tendiran a reproduir les condicions de vida ordinària, amb unes dimensions reduïdes i abarquant franges d'edat àmplies " (Projecte Educatiu Marc de la Direcció General d'Atenció a la Infància, gener de 1995).

Atenent a la seva finalitat, existeixen dos tipus de centres:

- **Centre d'Acollida.**

És el recurs que dona resposta immediata als casos en que es precisa una situació d'urgència, quan es detecta que existeix greu risc per a la integritat física i/o psíquica del menor o quan la complexitat del cas, dificulta o impedeix que sigui avaluat de forma ambulatoria en el seu territori.

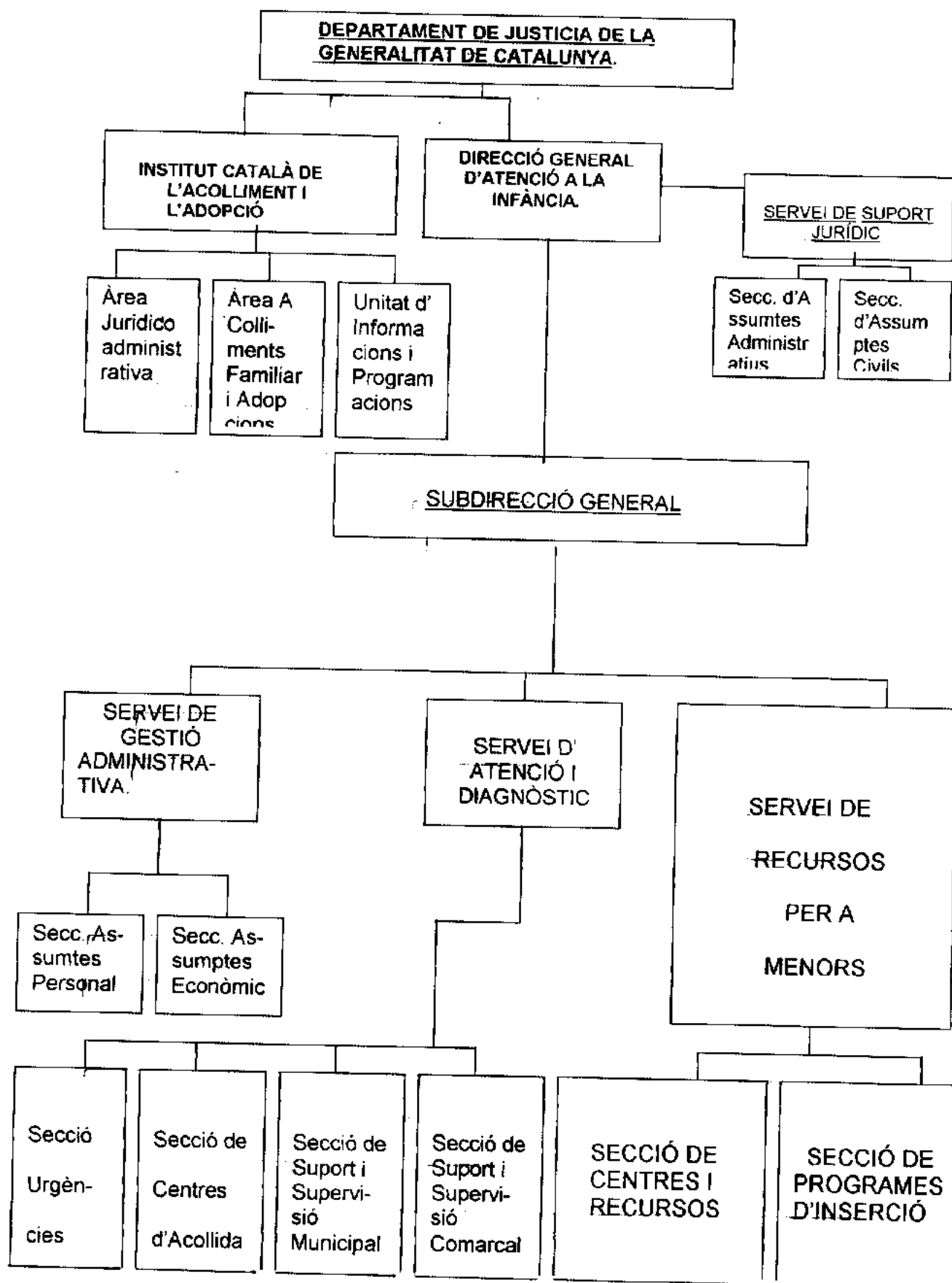
En els Centres d'Acollida s'exerceix l'acolliment provisional del noi/a atorgant-se l'atenció immediata i transitòria als menors abandonats i maltractats, amb la finalitat d'analitzar la seva problemàtica mitjançant un estudi diagnòstic, interdisciplinari, que permeti elaborar la proposta mesura més adequada.

- **Centre Residencial d'Acció Educativa o C.R.A.E**

Són els que, existint una avaluació i proposta de mesura, ofereixen alternativa al medi familiar inexistent, deteriorat o en greu dificultat. Remarcant que es tracta de centres d'ACCIÓ EDUCATIVA i es bo que als educadors/es que hi treballem no se'ns obli el caire educatiu de totes i cadascuna de les accions i intervencions que s'hi porten a terme.

Sobre els centres residencials ja n'hem parlat més amunt i en seguirem parlant donat que aquest estudi es centrarà en aquest tipus de recurs.

A continuació exposo un quadre orientatiu dels recursos de la DGAI.

- Encara que no existeixin dades oficials, els menors immigrants que arriben sols i ingressen a un C.R.A.E són la majoria nois i joves adolescents tot i que cada vegada n'arriben de més joves. De moment sembla que no hi ha casos de noies en la mateixa situació.
- Molts arriben a un C.R.A.E després d'haver passat primer per un Centre d'Acollida. Aquesta primera estada s'ha fet llarga i, a voltes incomprensible pels joves i, per experiència, arriben decebuts de les respostes rebudes i "cremats" d'institucions. Aquests són pocs comparats amb els que s'escapoleixen del Centre d'Acolliment abans de ser derivats a altres llocs.
- Aquí també cal tenir en compte a aquells joves que, tot i haver complert la majoria d'edat legal aprofiten no estar identificats i també el marge d'errada que poden oferir les proves radiològiques sobre l'edat aproximativa del noi, per tal de poder gaudir de la protecció de l'Administració i evitar-se l'expulsió immediata del país.
- La majoria no tenen cap o ben poc domini dels idiomes parlats a l'Estat espanyol. Tot i així, alguns ja porten un temps pel país, al carrer o a d'altres centres i quan arriben a un C.R.A.E entenen una mica millor el castellà i, amb més dificultat, el català.

Aquestes característiques són generals i no són les úniques però sí que semblen suficients per poder afirmar que moltes de les necessitats que presenten aquests menors obliga als educadors/es dels C.R.A. Es i a tot l'Equip Educatiu d'un centre a plantejar-se un tipus d'objectius específics per a aquests joves que, a part dels comuns i fins ara recollits al seu Projecte Educatiu de Centre, varien en relació a la nostra població autòctona.

L. C. C.

Necessitat de nous plantejaments als C.R.A.E.s per atendre menors immigrants no acompanyats

Degut a l'increment de demandes des de la DGAI per ingressar menors estrangers extracomunitaris que han emigrat sols als Centres Residencials d'Acció Educativa (C.R.A.E); molts centres com el nostre han hagut de reflexionar sobre la situació i les formes d'actuació que hem de dur a terme no només com a professionals sinó també com a persones davant la realitat d'aquests menors.

No es tracta de diferenciar aquests nois de la resta de la població que atensem sinó més bé de saber reconèixer i tenir en compte els elements i les necessitats específiques d'aquests joves, de manera que la nostra intervenció sigui el més eficient i profitosa possible de cara al desenvolupament, integració i autonomia del noi/a i la del grup de nois/es que conviuen al Centre. Més endavant parlarem de les programacions generals i, amb aquestes, de programacions més específiques o programes de treball individuals.

Totes les reflexions fetes en aquest Projecte parteixen de la realitat d'un C.R.A.E on la tercera part dels menors que hi viuen són nois magrebíns de religió musulmana que han arribat a Catalunya sense família ni papers que els identifiquin. Alguns tenen la família aquí i varen venir de ben petits però per problemes sociofamiliars la DGAI n'ha assumit la guarda o tutela.

Evidentment els plantejaments que se seguiran en aquest estudi són susceptibles de canvis i molt discutibles. En el fons tot aquest Projecte vol ser una reflexió per tal de donar peu a moltes opinions i punts de vista diferents i, si pot ser, clarificar i arribar a unificar criteris d'intervenció per tal de millorar la tasca dels educadors/es especialitzats que treballen a un C.R.A.E .

B) DETECCIÓ DE LES NECESSITATS

L'estatus de l'adolescent.

Sobre l'adolescència s'han escrit un gran nombre de llibres des de diferents perspectives i moltes pàgines intentant donar-li una definició ajustada.

En el context d'aquest projecte crec que cal parlar d'adolescència des de dues vessants:

- 1.- L'adolescència entesa com una creació humana no massa allunyada en el temps. Des de l'òptica d'un producte social i històric concret.
- 2.- L'adolescència entesa com una etapa clau del desenvolupament humà (psicologia evolutiva).

Des d'una perspectiva global i sense deixar de tenir en compte aquests dos punts podem dir que l'adolescència és el pas, entès aquest com a transició i transformació, de la infància a la vida adulta. Tot i així, no podem parlar d'adolescència sinó d'adolescents, doncs aquesta etapa i l'edat varien moltíssim d'unes persones a unes altres en funció del seu sexe, procés evolutiu, experiència, societat i cultura en la que viuen.

El terme adolescència apareix a les cultures més modernitzades en les que el pas a la vida adulta és llarg i heterogeni, un pas que, podríem dir, no està ben estructurat.

El començament de l'adolescència se situa a la pubertat i a la nostra societat i en les últimes dècades la duració de l'adolescència va en progressió, en el sentit que cada vegada passa més temps des que es deix de ser nen/a i es comença una vida independent.

A altres llocs de la Terra, i especialment en el que denominem Tercer Món; el procés es realitza de manera diferent, hi ha diferència en la velocitat de maduració (Cánovas, G. 1995). Entre altres coses perquè :

La duresa del medi social en el que viuen (precària situació econòmica, elevat nombre de germans, ...) actua d'accelerador en el procés de maduració de molts adolescents que s'internen aviat al món laboral per col·laborar i/o sostenir a les famílies .

La situació econòmica de les famílies occidentals permet que els joves/adolescents es mantinguin a l'àmbit familiar amb totes les necessitats primàries cobertes (a vegades, més que cobertes), fet que no actua precisament com a estimulant del procés de maduració.

Circumstàncies més concretes del nostre país com l'atur, el preu de les vivendes, la formació com a promoció social, la competitivitat ... , influeixen en els nostres joves i condicionen les seves possibilitats d'independitzar-se i formar una família.

" La societat actual fa viure de manera conflictiva els seus adolescents, no sap on col·locar-los; el sol fet de ser adolescent es converteix en una situació problemàtica.

Fins el punt és problemàtica l'adolescència per la societat que nega que existeix si no és com a problema " (FUNES, J. 1996).

Remarcar molt breument una sèrie de característiques essencials que cal tenir presents quan parlem d'adolescents i joves, tenint en compte que la nostra tasca com a educadors/es ens obliga a conèixer i intentar entrar a la ment d'un adolescent, en la seva forma de pensar i en la seva escala de valors.

Els adolescents passen per una etapa amb una lògica i característiques pròpies; entre les principals podem anomenar:

la recerca de la identitat com a persona, entenent que si adolescència és transició, construcció a la vida adulta, una part clau d'aquest itinerari està constituïda pel procés d'adquisició i d'integració de la persona, de les lògiques de funcionament de la societat en la que viuen (FUNES, J. 1994).

Aquesta recerca es caracteritza per un procés de trencament amb la infància, entre d'altres, els pares deixen de ser el principal model de conducta (conflicte i oposició, però al mateix temps elements de referència), es busquen altres models conductuals.

Darrera aquesta característica considero necessari tenir en compte la importància del grup pel jove/adolescent. Tot adolescent pertany a algun grup. Per aquesta pertinència cal compartir una sèrie de semblances personals i valors. Aquests sovint, acostumen a topar amb els costums familiars, el que produirà discrepàncies entre el grup d'iguals i la família.

El grup, els amics i amigues, condicionen l'adolescent, fins i tot fins el punt d'imposar-se a la família o els pares.

El grup és per l'adolescent el lloc on comparteix les seves confidencialitats, dificultats i dubtes; on cerca afinitats, identitats,

Es tracta d'una etapa on l' àmbit emocional-relacional és molt intens (sentiments intensos, desconsol, aparatositat de les dificultats, ...).

Ja hem parlat una mica sobre la relació entre iguals i ara ens referirem a la seva relació amb els adults.

En el fons penso que es tracta d'una relació d'amor/odi de l'adolescent cap a l'adult, sempre matisant que aquest concepte pretén expressar el procés de construcció dels adolescents per oposició i per imitació.

S'oposen per tal de reafirmar que són diferents però a la vegada necessiten dels adults més propers per tal que els orientin i els donin suport de com poder trobar una manera de ser, una manera d'avançar. Caminar amb l'adolescent, estar al seu costat, pendents de les seves demandes i dubtes ens dona als adults autoritat per indicar els límits (FUNES, J. 1994), i això no és cosa que s'accepti de bon grat.

Sobre tot el que s'ha expressat sobre els adolescents o "l'adolescència" m'agradaria demanar-vos que intentéssiu fer un exercici, com un joc de rol. Imagineu-vos que sou un/a jove marroquí de Casablanca el qual un dia decideix canviar de país per millorar la seva qualitat de vida o, si més no, amb expectatives de cercar l'èxit (ja sigui impulsat per l'esperit d'aventura, per necessitat, per la família, etc). El noi es juga la vida per arribar al lloc on decideix anar.

Ha viscut una primera socialització al país del qual prové, en aquest cas del Marroc, i arriba a Catalunya.

Seguiu imaginant com pot viure el noi l'allunyament del seu nucli familiar, la separació de la família extensa, el grup d'amics, del barri, ... etc.

Plantegeu-vos també que aquest és un joc de rol dels difícils doncs cal conèixer mínimament les pautes culturals per les que es regeix aquest noi i tenir en compte que, amb tota seguretat, el noi mostrarà desconeixement de les pautes i normatives de l'entorn cultural "occidental".

Per finalitzar, intenteu traduir el que hem parlat sobre l'adolescència (recerca de la identitat, models de conducta, conflicte, oposició, etapa de transició, referència, ... etc.) a la situació que es presenta en aquest exercici.

No se si us haurà servit de res aquest plantejament però el que si és cert és que aquest cúmul d'elements poden fer que els menors que emigren sols presentin una sèrie de necessitats que cal que tinguem en compte partint de diferents aspectes com poden ser: el fet de tractar-se de joves/adolescents, les situacions familiars concretes, l'entorn cultural, la vivència personal de l'emigració, l'impacte del país de recepció i les experiències viscudes abans d'arribar a un Centre Residencial d'Acció Educativa.

Dificultats dels immigrants menors provinents de:

- l'entorn cultural; - les situacions familiars concretes; - el fet de l'emigració; - l'impacte del país de recepció.

En aquest apartat vull començar per exposar tres històries de vida de tres nois marroquins que han estat o estan al nostre C.R.A.E.

Crec que la descripció d'aquestes diferents històries de vida ens pot ajudar a pensar en molts dels elements que calen tenir en compte per conèixer algunes de les dificultats que presenten aquests menors immigrants.

- En **Milouda** té setze anys, a punt de complir els disset. Va néixer a Tànger, a una casa molt propera al port. Té cinc germans més, una germana set anys més gran que treballa a una fàbrica i, amb els diners que guanya, paga el lloguers de la casa i els altres quatre germans tenen quinze, tretze, vuit i quatre anys. El seu pare ven flors per la nit pels carrers de Tànger i la seva mare s'ocupa de la casa.

Des que era ben petit en Milouda anava cada dia al port, coneixia a tothom i entrava i sortia dels vaixells sense que ningú s'estranyés. Alguna vegada i de ben petit havia anat i tornat de Melilla en algun d'aquests vaixells. Un cop amb un amic van decidir amagar-se a un vaixell i entrar a l'Estat espanyol. Des d'Andalusia van arribar a Madrid en tren i al veure's sense diners i sense res van demanar ajut. Els van portar a un Centre de Madrid, des d'allí van anar un dia al Consolat del Marroc, i un cop tornats al Centre van decidir escapolir-se i tornar-se'n per on havien vingut. No van tenir cap problema.

Quan van arribar a Tànger els pares d'en Milouda van preguntar-li al noi on havia estat i ell els va dir que a Madrid. El noi recorda que els pares no sabien on era aquest lloc i que quan ho van saber no s'ho podien creure. Ho explica com un record agradable, com una proesa que ben pocs, a la seva edat, podien explicar.

Amb els anys en Milouda no deixava d'anar a l'escola però ensenyava i ajudava a molta gent a canvi de diners a amagar-se als vaixells per tal de poder emigrar. La policia del port el coneixia de petit i per tant no els estranyava que el noi entrés als vaixells per tal d'anar a comprar tabac o ensenyar-los el vaixell a altres companys.

Quan la seva mare va saber que el noi guanyava diners amagant emigrants als vaixells va prohibir-li fer-ho per por a represàlies.

Un dia Milouda va decidir anar-se'n a França o bé Holanda "a fer diners fàcilment".

La família va estar d'acord amb la seva marxa.

Es va amagar amb un altre company als baixos d'un camió dins un vaixell però els van descobrir i els van tancar a una cabina on els van donar menjar i tabac fins poder atracar a port francès i ser retornats al Marroc. Tot just arribant al port es van escapolir per un respirador del sostre, es van amagar un altre cop sota els camions i, havent sortit, es van barrejar entre els altres viatgers del vaixell. En Milouda va perdre de vista al seu company d'aventura.

Un cop a França una família el va acollir perquè el jove havia explicat moltes mentides i misèries de la seva vida. Va estar una temporada allí i va conèixer les

difficultats de poder seguir viatjant fins Holanda. Quan la família que el va acollir va voler regularitzar la situació del noi aquest va decidir fugir cap a l'Estat espanyol perquè no volia que coneguessin les mentides que els va dir per poder viure amb ells tot aquell temps.

No va tenir cap problema per arribar a Barcelona però un cop allí, sense diners ni recursos va conèixer un grup de joves al carrer en la mateixa situació. Una vegada, un d'aquests joves el va portar a casa d'un adult marroquí que els prometia solucionar-lis la seva situació d'"il·legalitat" al país a canvi de petites "feinetes", els oferia protecció, diners, roba, drogues i vida fàcil. No va passar massa temps perquè en Milouda s'iniciés en les drogues i la delinqüència. Ja no trucava als seus pares per a res ni els enviava diners. Dormia pel matí i sortia per les nits, moltes d'aquestes nits diu no recordar res del que va fer. Li varen obrir diligències a dojo però això ja no semblava importar-li a en Milouda.

Una de les moltes vegades que va ser agafat per les forces de seguretat el varen derivar a la DGAi i d'allí a un Centre d'Acollida. Milouda havia agafat tuberculosi i havia d'estar en tractament durant molts mesos. Al Centre d'Acollida el jove hi va romandre uns sis mesos però per una disputa amb un educador es va escapar sense acabar el tractament mèdic i va tornar als carrers. Al cap de dos mesos el varen tornar a agafar i el van portar directament a un hospital de TBC. Quan ja no hi havia perill de contagi el varen traslladar al nostre Centre. Durant vuit mesos va seguir el tractament prescrit per solventar la tuberculosi, al mateix temps es van començar a tramitar el seu N.I.E i el permís de residència per tal de poder matricular-se a un curs d'hosteleria.

Coneix l'àrab, entén bé el castellà, el català i el francès però els parla amb més dificultat.

Actualment ja ha acabat el tractament mèdic prescrit, va a una escola d'Adults per aprendre el castellà i català, els seus "papers" estan en tràmit, les notes del curs han estat excel·lents i està fent pràctiques a un restaurant on pot guanyar algun diner i on li han fet una oferta de treball, el seu contracte de treball també està tramitant-se. El noi torna a estar en contacte amb la seva família i de tant en tant els envia diners. Ara per ara a en Milouda només el preocupa poder obtenir el permís de residència i de treball principalment per poder-se guanyar la vida, viure sol i ajudar una mica a la seva família. Una altra de les seves preocupacions és poder arribar a ser absolt de tots els judicis de faltes que se li van presentant referents a l'època en la que estava al carrer.

Anotació: Havent passat gairebé un any des que es va començar amb aquest Projecte podem dir que finalment hem aconseguit el permís de treball i residència d'en Milouda i actualment està contractat com a ajudant de cuina a un hotel de prestigi de la zona. Ara ja no va a l'Escola d'Adults i només li falten pocs mesos per arribar a la majoria d'edat. Estem en contacte amb el Pla Interdepartamental per a majors de divuit anys.

- L'**Ahmed** va néixer a Casablanca i és el més gran de cinc germans. La causa de l'emigració fou de tipus socio-laboral. La seva família hi va estar d'acord. El pare treballa de manera esporàdica, actualment està a l'atur i la mare s'ocupa de la casa i dels seus fills.

Al port de Casablanca el noi es va amagar en un camió dintre d'un vaixell fins que va arribar a Algeciras. Continuà en el camió que anava a França i va baixar a Barcelona.

Arribat a Barcelona passa uns dies al carrer fins que el deté la policia. Es passa quasi un mes a la Verneda fins que no diu que és menor d'edat i la prova radiològica de

canell així ho confirma. La policia el posa a disposició de la DGAI. Segons Rx té actualment disset anys.

Ha estat escolaritzat al Marroc uns quatre o cinc anys, coneix l'àrab i una mica de francès.

Passa set mesos a un centre d'acollida i és derivat al nostre Centre. S'inscriu a l'Escola d'Adults per tal d'aprendre el castellà i el català però li costa molt i deix d'anar-hi. Tot i així coneix i parla amb dificultat el castellà i entén un xic de català.

En el moment d'arreglar-li els papers tenim problemes perquè Ahmed diu que la família no pot enviar-li cap document. Al Centre tenim un educador marroquí que és qui parla amb les famílies d'aquests nois. Amb el temps el noi ens diu que té dinou anys i que no sap com solucionar la seva situació. Trobem a un constructor de la vila que el vol contractar, li tramitem tots els documents per no estar en situació irregular, treballem conjuntament amb el Pla Interdepartamental per majors de divuit anys de la DGAI i el donem de baixa del Centre.

El seguim veient assíduament.

- **En Brahim** té catorze anys. El seu pare està casat dues vegades. Del primer matrimoni té cinc germanastres i del segon una germana de setze anys i una altre de tres anys. Durant el primer matrimoni i havent tingut els cinc fills es van traslladar a l'Estat espanyol. Després d'un any el pare es va casar amb la mare d'en Brahim. Tots els casaments i naixements dels fills han tingut lloc al Marroc encara que els fills del segon matrimoni, entre ells Brahim, s'han criat a una vila del barcelonès.

La família viu dins els límits de la pobresa, el pare no té feina i els seus ingressos provenen d'una pensió d'invalidesa. Apuntar que el pare prové d'una zona rural del Rif. La mare fa feines esporàdiques i amb els ajuts de Serveis Socials ha alimentat als fills, els ha escolaritzat i ha pogut pagar el material escolar necessari.

El pare passa llargues temporades al Marroc i entre la parella existeixen conflictes. La mare exposa a Serveis Socials que té dificultats per cuidar a en Brahim entre altres coses perquè el noi presenta conductes de caire provocador que coincideixen i s'amplifiquen cada vegada que el pare deia que volia tornar al Marroc a viure i la mare volia quedar-se al barcelonès. En aquest aspecte hi ha diferències notables entre la família. La mare declara reiteradament ser partidària de restar a Catalunya i el pare tendeix a retornar al seu país. Així també, la germana gran d'en Brahim s'ha adaptat força bé aquí, vesteix de manera totalment europea i es comporta, en trets generals, com els companys del seu entorn. En Brahim en canvi es mou més entre els nens marroquins més inadaptats a l'escola i es mostra ambivalent.

El contacte permanent amb el Marroc fa que la família segueixi guardant uns costums diferenciats del medi en el que viuen i molt arrelats a la seva religió i cultura de procedència.

La mare es va posar a treballar durant dos anys i acabava la feina a les dues de la matinada. Mentrestant en Brahim es quedava jugant al carrer fins aquesta hora amb amics que la mare li desaconsellava. Quan va deixar la feina va voler posar ordre a la vida del seu fill però en Brahim va continuar pel carrer fins altes hores de la matinada sense aconseguir que el noi obeís les ordres dels seus pares. En aquestes sortides en Brahim es relaciona, sobretot, amb nois magrebins nouvinguts.

Un dia en Brahim va escapolir-se de casa i quan el van trobar el noi va relatar davant del jutge que rebia maltractaments del pare pel qual es va ordenar el seu ingrés a un hospital on li van detectar cicatrius i contusions. Posteriorment i durant una estada del pare al Marroc el noi manifesta haver rebut maltractaments de la mare,

des de l'hospital es detecten ferides encara sense cicatritzar. La dinàmica disfuncional de la família no sols s'expressa a través de la situació de maltracte, sinó també a través de la problemàtica del comportament d'en Brahim (problemes a l'escola petits furtis, trastorns del comportament, etc).

Després d'intentar ajudar a la família i a en Brahim en el nucli familiar a través dels recursos socials de la vila sense cap resultat positiu la Direcció General d'Atenció a la Infància procedeix a una assumpció de la tutela del noi quan aquest comptava amb vuit anys.

En Brahim ha passat per varis centres i durant dos anys que va romandre al nostre Centre els trastorns de conducta i la seva actitud feien fins i tot perillar la seva integritat física. En Brahim va ser traslladat a un Centre més específic i contenidor donat que en dos anys la seva situació s'havia agreujat notablement (escapoliments, iniciació en drogues, trastorns de conducta, crisis nervioses, autolesions, ...)

Val a dir que en tot aquest temps no vàrem observar cap mostra d'interès pel noi per part de la seva família tret de la seva germana gran que, alguna vegada, el trucava per telèfon. El noi en canvi no va deixar de posar-se en contacte amb els seus familiars i de viure intensament molta por a l'abandonament de la seva família.

Amb l'exposició d'aquestes històries de vida no pretenc treure'n cap conclusió doncs des de l'inici d'aquest Projecte ja hem deixat clar que no es pot generalitzar.

Es tracta de reflexionar sobre la relació entre l'emigració d'un menor / jove / adolescent a un país estrany i el possible maltractament que aquest fet, amb totes les causes, situacions i conseqüències que s'hi impliquen, suposa per als menors que arriben a Catalunya des d'altres països.

L'arribada a un país desconegut a més de l'entrada a l'escola i/o institució socioeducativa i formadora, pot convertir-se per alguns immigrants en un lloc de contradiccions i conflictes, tenint en compte que se'ls educa en la cultura i valors del país acollidor, però per a certs nois aquests valors culturals són contradictoris amb els seus propis. Hi ha valors que no es poden integrar i que el nen/adolescent ha de mantenir dissociats.

Aquesta situació es fa molt més complicada i difícil de manejar pels menors, sobretot joves, en què aquesta contradicció abona la rebel·lió pròpia de la seva condició d'adolescent.

Les expectatives d'aquests nois no sempre coincideixen amb la realitat i molts immigrants es troben en difícils situacions, no només econòmiques, sinó també socials i psicològiques. (Piqué, G; Manich, C i Solera, G.).

socials i psicològiques. (Piqué, G; Manich, C i Solera, G.).

Limits legals

De tots els apartats dels que consta aquest Projecte us he de dir que potser és aquest el que més he hagut d'indagar, llegir, preguntar i documentar-me per tal de poder oferir una visió general de la legislació vigent sobre el tema que ens ocupa.

Tots els professionals que d'alguna manera hem treballat o treballem amb estrangers extracomunitaris coneixem d'alguna manera la indefinició legal, administrativa i judicial existent a l'Estat espanyol, l'arbitrarietat que s'ha donat moltes vegades en l'aplicació de la normativa legal confosa en molts punts i el mal funcionament de la burocràcia ministerial i de l'administració. També estem informats dels resultats de certes Regularitzacions (com la de l'any 1991 i especialment a Barcelona) així com els llargs retards en els que poden arribar els permisos de residència (fins la paradoxa de que molts cops quan arribaven ja estaven caducats). La mala aplicació de normativa o la manca d'aquesta contribueixen a aquest desordre.

En aquest Projecte ens hem de centrar en la legislació vigent pel que fa al tema d'Estrangeria i a la vegada al tema de les Entitats Públiques i la protecció dels menors estrangers a l'Estat espanyol i concretament a Catalunya.

La pràctica de molts professionals en l'àmbit de menors estrangers extracomunitaris que han emigrat sols sense referents familiars al nostre país (entre d'altres casos) ens demostra que, com ja he dit anteriorment, primer són estrangers i després menors desemparats o en "alt risc social". Tot i així, molts treballs i estudis fets per gent docta en el tema deixen clar que hi ha molts punts a tractar i, potser, no es adequat que les administracions parlin de "buit legal" en comptes d'aprofundir i treballar per aconseguir restablir uns mínims nivells de protecció integral del menor en general per buscar el seu desenvolupament equilibrat com a persona.

Les societats modernes han de tenir com a un dels seus objectius principals el de garantir la protecció dels menors.

L'Estat espanyol en aquest últims vint anys ha passat per un gran canvi respecte les concepcions jurídiques en matèria de protecció de menors. Aquest canvi s'ha anat produint a través de successives reformes i contrareformes que han donat com a resultat una normativa molt jove en tots els sentits.

Al mateix temps que s'anaven operant aquest canvis i les Comunitats Autònomes assumien protagonisme en la matèria es van anar introduint en el sistema una sèrie de convenis internacionals com: el Conveni de la Haia sobre *competència d'autoritats i llei aplicable en matèria de protecció de menors*; el Conveni de la Haia sobre *desplaçament il·licit de menors*; el Conveni de Nacions Unides sobre *Drets del nen*; i el Conveni de la Haia relatiu a la *protecció de l'infant i la cooperació en matèria d'adopció internacional*.

Dins l'àmbit estatal són importants les reformes del Codi Civil (CC) l'any 1981 caracteritzada per *desenrotllar* l'article 39 de la Constitució espanyola i en especial, per la idea de "*dotar al menor d'un adequat marc jurídic de protecció*", aquesta expressió la trobem a l'exposició e motius de la Llei Orgànica 1/1996 de Protecció Jurídica del Menor, de modificació parcial del Codi Civil i de la Llei d' Enjudiciament

* En aquest apartat no fem esment de la nova Llei d'Estrangeria (Ley Orgànica 4/2000 de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social) donat els resultats de les eleccions del 12 de març del 2000 i la possible modificació que ultimament estem sentint sobre aquesta Llei

Civil (BOE núm. 15 de 17 de gener de 1996 (d'ara en endavant LPJM). I també la reforma del CC de 1987 (Llei 21/1987 d'11 de novembre).

Un model que recentment ha estat reformat a través de la LPJM i a les diferents legislacions autonòmiques és el de contemplar les mesures protectores en els supòsits de desprotecció del menor a l'estat espanyol. Així, es diferencien dues grans situacions: juntament amb la situació de desemparament que havia estat incorporada al sistema espanyol per la Llei 2/1987 (ampliant el concepte d'abandonament que definia el CC), s'introdueix la nova situació de risc. La Llei espanyola ha reconegut, juntament a la situació de desemparament, que suposa la situació extrema de desprotecció del menor en el seu medi originari, la nova situació de "risc personal o social" en el que es pot trobar el menor. Malauradament el legislador no ha definit quan es pot entendre que el menor es troba en situació de "risc". Fins i tot alguns conceptes en la definició de desemparament resulten realment ambigus donat que poden ser interpretats de moltes maneres.

Tot i així podem dir que la legislació de Catalunya considera que el menor està desemparat :

- a) Quan falten les persones a les que per llei correspon exercir les funcions de guarda, o quan aquestes persones estan impossibilitades per exercir-la o en situació d'exercir-les en greu perill pel menor.
- b) Quan s'aprecii qualsevol forma d'incompliment o de l'exercici inadequat dels deures de protecció establerts per les lleis per la guarda dels menors o manquen els elements bàsics pel desenvolupament integral de la seva personalitat.
- c) Quan el menor presenta signes de maltractaments físics o psíquics, d'abusos sexuals, d'explotació o d'altres de naturalesa anàloga.

Atenent a tot l'exposat en molts casos l'Administració compleix la llei i considera als menors sols sense referències adultes i, moltes vegades sense documentació, com a menors (adolescents) desemparats. El problema estriba en el tipus de protecció que reben donat que les diferències econòmiques i culturals han de tenir aquí la seva expressió.

Respecte el casos de menors sense referències familiars al nostre país considerarem dues situacions. La primera és aquella en que un menor de curta edat es troba totalment abandonat a l'Estat espanyol. Quan el primer lloc conegut d'estança sigui el territori espanyol, l'article 17 del CC presumeix que han nascut a l'Estat espanyol i els atribueix directa i automàticament la nacionalitat espanyola. A partir d'aleshores, se'ls haurà d'aplicar el règim general de protecció previst al nostre sistema sense cap especialitat.

El segon supòsit tracta aquells casos en que el menor estranger es troba en situació de desemparament, existint els indicis suficients per considerar que té una altra nacionalitat diferent a l'espanyola, encara que resultés indeterminada a nivell jurídic. El nostre Ordenament el que fa en un principi davant aquestes situacions es estendre al menor estranger totes les mesures de caràcter protector i educatiu que fos necessari oferir-li, quedat encomanat al servei de protecció de menors de la Comunitat autònoma corresponent, posant-ho en coneixement el Ministeri Fiscal (article 63 del Reglament d'estrangeria). Si fracassa la reinserció en l'àmbit del país de la seva nacionalitat o el de residència dels seus familiars, s'estendran aleshores els mecanismes de protecció pensats pels nacionals, sense tenir ja en consideració el caràcter internacional de la situació. Malgrat tot, l'estrangeria del menor determina una cautela especial: assumida la tutela per l'entitat pública ha de regularitzar-se la seva situació de residència legal.

Es diu que amb aquest nou sistema, a part d'aconseguir la plena integració social i legal del menor estranger des del moment en que es qualifica la situació de desemparament, també s'aconsegueix situar-lo en condicions òptimes per adquirir la ciutadania espanyola als dos anys d'haver-se constituït la guarda o tutela de la institució competent.

Formalment ben segur que deu ser així però a la pràctica la regularització de residència legal i de treball (per els que tenen 16 o més anys) és llarga i feixuga i mentre el temps passa els C.R.A. Es no ens podem permetre que un noi vagi a treballar per enviar diners a la família mentre la seva situació no sigui del tot legal.

Tampoc poden cursar qualsevol Formació Ocupacional sense aquells requisits.

Fins i tot per aprendre el castellà i el català a alguna Escola d'Adults es requereix, com a mínim una petició directe de la DGAI.

Tot això sense deixar de tenir en compte a aquells nouvinguts menors de setze anys que han d'escolaritzar-se.

Aclarir també que el dret a l'educació i formació s'entén estès a tots els estrangers però no així el dret a obtenir la titulació específica si la situació d'aquests no està regularitzada per llei. Tampoc poden accedir a un contracte de pràctiques si no tenen un permís de treball.

I aquestes regularitzacions a vegades són interminables.

Finis quan es pot allargar l'estada d'un menor estranger a un C.R.A.E que ha vingut al país a buscar-se la vida en aquestes condicions?

La interpretació donada a la legislació sobre protecció de menors té en compte el greuge comparatiu que es dona en aquests casos?

Es contempen els interessos d'aquests menors i la no interferència de la seva vida escolar, social o laboral?

Caldria una modificació de la llei del menor per recollir totes les expectatives i crec que encara que no fora bo un dret excepcional per aquests menors no estaria de més plantejar-se uns drets especials que no fomentessin diferències amb els menors nacionals.

Evidentment, darrera d'aquests drets han d'existir uns deures però crec que si partim de la realitat d'un C.R.A.E on la població que atensem són nois entre els catorze i els divuit anys, autòctons i no autòctons, però els uns tenen uns certs drets i els altres no (recordem l'interminable tràmit de documentació per poder accedir a diversos recursos i serveis), es fa molt més difícil per aquests menors entendre la necessitat d'un suport socioeducatiu com una mesura per optimitzar la seva situació i per tant, també és més delicat parlar i treballar els deures d'aquests menors.

C) ESTABLIMENT DE LES PRIORITATS I DELIMITACIÓ DEL PROBLEMA

A les pàgines 6 i 7 d'aquest Projecte us he parlat d'una sèrie de característiques que, al meu parer, presenten molts dels menors que han emigrat sols del seu país d'origen (la majoria magrebins i, actualment, sobre tot del Marroc) per tal de millorar la seva qualitat de vida i potser, la dels seus familiars. Fins i tot m'he atrevit a parlar de **tipologia** atenent a les circumstàncies en les que es troben quan arriben a Catalunya, la situació que es genera i les necessitats que aquests joves "habitants del carrer" presenten.

Tot i així, també he especificat que aquest Projecte vol ser una reflexió per tal de donar peu a moltes opinions i punts de vista diferents i, si pot ser, clarificar i arribar a unificar criteris d'intervenció per tal de millorar la tasca dels educadors/es especialitzats que treballen a un C.R.A.E" (pàgina 8).

Quan es tracta d'establir prioritats i delimitar el problema ens trobem que, d'alguna manera hem de relacionar les causes generadores, els efectes que provoquen i les manifestacions que s'observen. Cal definir quines són les necessitats prioritàries en funció de la rellevància o la gravetat dels diferents problemes i, a partir d'aquí, delimitar-ne les prioritats que abordarem tenint en compte els recursos dels quals partim.

El que vull dir amb tot això, i que per cert no he parat de dir-ho en tot el Projecte, és que no es pot generalitzar ni "posar-ho tot en el mateix sac". Hi ha heterogeneïtat en aquests joves i alguna problemàtica específica possiblement no podria ser abordada per la tipologia del nostre C.R.A.E. . Existeixen fases de deteriorament per les que pot passar algun d'aquests joves que un Centre com el nostre, amb tots els recursos que pot tenir a l'abast, no seria el més idoni per intervenir i existeix el nostre P.E.C que, tot i que està subjecte a modificacions, no pot alterar la base fonamental d'aquest; quina és la nostra identitat com a Centre, quins som els objectius que pretenem assolir i quina és l'estructura organitzativa de la nostra petita institució.

Malgrat això, com que aquest Projecte és meu, m'agradaria dir que l'estructura organitzativa del sistema presenta limitacions i dificultats que, a voltes, són insalvables per un C.R.A.E, per molta bona predisposició que hi hagi. El mateix passa amb els Centres d'Acol·lida o a d'altres centres de la DGAI. Potser en casos de menors emigrats sense referents familiars al territori no és tant important un diagnòstic per tal d'elaborar la proposta de mesura "corresponent", tal i com s'està portant a terme fins ara, com la col·laboració organitzada de tots els professionals (d'entitats, d'ONGs, de diferents administracions,...) i persones que d'alguna manera s'han acostat a aquests joves i han estat fent algun tipus de seguiment en concret del menor, (educadors al carrer, en algun punt de trobada, serveis socials, mediadors, etc) per tal de poder agilitar i diagnosticar inicialment la mesura i els recursos més adients. Em reservo el dret de dir que, si aquesta situació idíl·lica és produïda, els Equips Educatius de cada C.R.A.E en algun moment podrien valorar l'ingrés o no del menor sempre atenent al tarannà de cada centre, a criteris socioeducatius i als

interessos del menor proposat. De la mateixa manera podrien fer la valoració altres entitats col·laboradores que han estat en contacte amb el menor.

Però no ens equivoquem, no parlo de decisions ni d'un diagnòstic inicial d'aquests menors preses única i exclusivament per un grup de entitats, estaments i professionals dispersos sinó que aquesta plataforma de col·laboració organitzada hauria de venir fomentada per la mateixa DGAI.

Fins i tot, en aquest espai idíl·lic, seria profitós poder afegir al mapa de recursos de la DGAI una secció especialitzada per tal de treballar i afavorir aquesta comissió o col·laboració organitzada i, directament, a molts menors en especials i precàries situacions.

Un dels pilars d'aquesta secció hauria d'afavorir una comissió interdepartamental per poder tractar i assumir amb més coneixement de causa la realitat i les necessitats específiques d'aquests menors que han emigrat sols (o d'aquells que, sense ser immigrants, no encaixen en cap mena de suport i/o institucionalització i deambulen durant temps pels carrers).

I això no vol dir diferència i per tant discriminació, com podrien interpretar-ho els més crítics, la discriminació es dona quan un d'aquests menors ingressa a un C.R.A.E i aquest, per diversos motius, no els pot oferir molts elements bàsics que afavoreixin el seu desenvolupament integral.

El nostre C.R.A.E està situat a una comarca prop de la ciutat de Barcelona en un medi que podríem qualificar de semi-urbà per diferenciar-ho d'una vila petita allunyada i amb dificultats de comunicacions o gairebé urbà. Es tracta d'un Centre Residencial a petit que busca assemblar-se el més possible a una llar familiar ordinària i que, per tant, afavoreix la tendència a la normalització màxima de la vida dels menors que hi resideixen. Hi treballem sis educadors/es i el director i atenem nois entre els catorze i els divuit anys perquè la nostra infraestructura no ens permet ser un centre mixt.

Es treballa per a la integració del noi/jove a la nostra societat i, en la majoria de casos, per aconseguir la seva autonomia i integració laboral quan l'edat i les circumstàncies els ho permeti.

La gran part de nois immigrants no acompanyats que arriben al nostre Centre han passat primer per algun/s centre d'acollida. Uns quants d'aquests han passat una temporada a aquest tipus de centres (els que hem rebut nosaltres s'hi ha estat de cinc a onze mesos) i després se'ls ha derivat a un centre com el nostre, d'altres han ingressat a diversos centres d'acollida però al poc temps s'han escapollit i han tornat al carrer, alguns d'aquests han passat tant temps a un centre d'acollida com tornant a viure al carrer com al principi i quan són localitzats el deriven al nostre centre; i d'altres han passat per varis centres residencials abans d'arribar al nostre.

En cap moment m'agradaria que s'entenguessin les meves paraules com una crítica directa als centres d'acollida, ni al recurs que per nosaltres (els C.R.A.E) suposa un estudi diagnòstic de la majoria de nois. Només vull correlacionar el temps que passa o pot passar un noi immigrant no acompanyat a un centre d'acollida amb la finalitat d'analitzar la seva problemàtica mitjançant un "estudi diagnòstic"* i el temps

** Vull puntualitzar que personalment crec que el fet de parlar de "diagnòstic" no és un terme del tot adient a l'àmbit que ens ocupa. Potser em decantaria cap a termes més educatius que clínics i parlaria d'observació i valoració, síntesi avaluativa, ... entre d'altres que se'm mostren més escaients.*

que pot suposar aquesta estada pel noi que ha emigrat del seu país per les raons que ja hem anat exposant.

L'òptica des d'on es planteja la mateixa mesura de temps d'estada és del tot ben diferent.

Tal com està plantejat actualment el sistema de protecció de menors, crec que els centres d'acollida poden oferir poques respostes per a aquests nois. Han d'iniciar un diagnòstic amb molt poques dades sobre aquests joves que, a més, no entenen perquè se'ls reté allí moltes vegades en contra de la seva voluntat, molts tenen por i desconfien de donar les seves dades, també n'hi ha que tenen més edat que la que diuen o tenen causes civils pendents i temen pel seu futur. I la por es tradueix en desconfiança.

No crec que un acolliment provisional de cinc, vuit, onze mesos, en aquestes condicions, pugui servir per elaborar un estudi diagnòstic d'aquests menors en les mateixes garanties d'èxit que el d'altres menors en diferents circumstàncies. I no només això, l'experiència em fa pensar que, en molts casos, es manté o creix la desmotivació, la baixa autoestima i la desconfiança d'aquests nois cap a tot el que es pot assemblar a administració.

Sembla ser que el sistema i els programes que s'utilitzen no són gaire adients o vàlids per a molts d'aquests joves.

Cal tenir en compte que la majoria d'aquests joves que han ingressat al nostre Centre, entre d'altres característiques, han emigrat sols i no tenen referents familiars aquí; provenen d'altres cultures i estils de vida (han passat per una primera socialització al país d'origen), no coneixen o ben poc els idiomes parlats a Catalunya i, malgrat les seves expectatives de millora social, s'han trobat al carrer sense recursos i amb l'obligació de sobreviure.

A aquests menors no els convé viure les institucions com un fre en la seva recerca. Aquests nois inicialment no busquen amor, ni tendresa, ni caliu familiar. Cerquen un suport per la seva aventura, aventura que a vegades ni tan sols s'han plantejat.

"Endreçar el desconcert, ordenar els sentiments, descobrir on s'ha arribat (...), són tasques personals imprescindibles, però gens fàcils de fer quan el sobreviure és l'imperatiu principal" (Majo. Maria.1997)

Nosaltres el que fem és l'acompanyament, seguiment individualitzat i orientació dels joves en la seva activitat "normal"; pretenem estar al costat del jove per poder esdevenir referents i, quan calgui, confidents; aspirant a provocar que el jove pugui interioritzar aquest referent. Pretenem que quan el jove hagi d'optar, ho pugui fer el més lliurement possible, i pensem que un exercici de llibertat és poder ser orientat, des de l'estimació i la confiança, per adults referents que siguin crítics i alhora acceptats pels joves. (BASTÚS, J.M. 1996).

També pretenem compartir amb ells el dia a dia i les situacions que se'n desprenen, els conflictes, les anècdotes divertides, les dificultats, en definitiva, conviure amb ells i, com efecte de retroalimentació, aprendre els uns dels altres i de les moltes coses que ens van succeint.

Pel que fa als nois immigrants estic d'acord amb Rita Sever quan admet l'assumpció bàsica que els immigrants estan condemnats a experimentar, en la primera fase del seu procés d'adaptació, un estat de "marginalitat temporal". No obstant això, el gran repte de les funcions socioeducatives és evitar que es perpetui una "marginalitat permanent".

Tot i així, crec que en aquest Projecte no es adient parlar de multiculturalitat i em decanto a parlar de diferències de tots i cadascun dels nois que viuen al Centre. Si la convivència al Centre està basada en el respecte i l'acceptació de les diferències (siguin del tipus que siguin), en sorgeix un grup més o menys integrat on la convivència de diferents formes culturals és un fet normal, no problemàtic en sí.

J. Ma. Achotegui ens diu que s'ha de tenir una visió no essencialista de les cultures. No han d'entendre's com quelcom sacralitzat, pur, immutable sinó que han d'entendre's com formes d'estructuració de la vida col·lectiva vinculada a determinats contextos històrics i socials. Aquesta visió pot afavorir el diàleg entre diferents grups ètnics, possibilitant que les diferències puguin ser viscudes en forma de complementarietat. També, quan parla de menors i del "dol migratori", explica que les limitades capacitats cognitives d'aquests (en comparació amb immigrants adults) dificulten molt més l'elaboració d'emocions relacionades amb les tensions i frustracions però també parla de la seva gran capacitat de contacte i interrelació amb el nou.

"Nosaltres hem de treballar des del dret i no des de la patologia i l'etiqueta, no podem dissenyar recursos i respostes per a adolescents, exclosos o amb dificultats socials des de la idea que són un problema, sinó des de la idea que tenen dret a un procés educatiu exactament igual als seus col·legues, als seus companys adolescents que no tenen aquestes dificultats o necessitats. És important fer-ho des del dret a créixer i madurar en condicions idònies, no des de l'aparició d'una etiqueta específica que en alguns casos anomenem risc social, en altres casos delinqüència o desamparament. (...) Ho hem de fer des de la idea que hi ha etapes de la vida en les quals calen determinats tipus d'intervenció. (...) Cal fugir de la idea de prevenció. La idea de prevenció, com idea d'atacar les causes d'una possible dificultat posterior, és una idea perversa de l'educació" (FUNES, J. 1996)

Aquesta és la perspectiva que tenim sobre la nostra intervenció. Cada noi/jove és un món a part, amb les seves necessitats, recursos potencials i habilitats específiques i a partir d'això els educadors/es hem de fer la nostra feina sense perdre de vista el context on ens ubiquem i els recursos amb els que podem comptar.

El que si és cert és que amb menors immigrants depenem encara més de totes les institucions que tenen a veure no només amb menors sinó de la bona disposició i voluntat d'aquelles que tenen a veure amb polítiques d'estrangeria i que per elles mateixes ja creen desigualtats entre els nostres joves.

Per concretar una mica més quina és la raó de ser d'aquest Projecte acabaré per definir quina és la finalitat del nostre Centre vers aquests menors:

- Oferir acollida i atenció integral i continuada a menors immigrants no acompanyats en situació de desemparament.
- Crear un ambient familiar (llar) que faciliti la integració social, present i futura, i en el que es doni resposta a les necessitats legals, judicials (en els casos en els que ho requereixin), d'alimentació, vestit, allotjament, salut, treball, educació, habilitats socials, ... i a quantes contribueixin al seu creixement i maduració personal, conforme un programa individual segons edat i preparació.
- Donar-los recolzament tant quan estan al Centre com si l'han d'abandonar per raons d'edat en: la recerca de feina, tràmits, habitatge de transició, ajuts i recolzament per a la seva sortida (Pla Interdepartamental per a majors de divuit anys i d'altres).

Els professionals hem de creure i creiem que en la mesura que aquests nois coneguin, convisquin, participin, adquireixin coneixements i aprenguin coses seran capaços de tirar endavant, però aquest procés ha de passar a través de la realitat de cada persona.

La diferència cultural, de maneres i estils de viure, d'una lògica vital que explica les seves formes de vida, el possible procés de degradació personal d'aquests nois en molts (o tots) els aspectes, fa que no sempre es puguin seguir esquemes preestablerts.

Tot i així, hi ha possibilitats de respondre a l'intervenció socioeducativa i aquesta ha de ser la base de la nostra recerca.

3. PLANIFICACIÓ

En aquesta fase del Projecte aniré definint i identificant quin és el camí que anem seguint al nostre Centre per tal de desenvolupar el que és la nostra intervenció socioeducativa amb aquests menors immigrants. Abans, però vull apuntar que es tracta d'una de les moltes alternatives possibles i que aquesta respon al tarannà del nostre Centre, per tant, de ben segur que hi ha altres alternatives i a més, complementàries. La gran pena és que no es coneguin o sigui molt difícil documentar-se en un tema tant actual com els menors que han emigrat sols d'altres països amb diferències socioculturals acusades que, per diverses circumstàncies, resideixen a un C.R.A.E. És evident que cal seguir treballant i estudiant models d'acolliment i de tractament a la diversitat perquè encara ens queda molt per fer.

És complicat enfocar la planificació d'un Projecte quan es parteix d'una indefinició legal que, en molts aspectes, no contempla el desemparament i la protecció dels menors immigrants de igual manera que els menors autòctons. Hem de partir de la mancança de molts dels recursos viables fins a obtenir la legalitat d'aquest menor que, per ser immigrant, encara no és ciutadà d'aquest país en igualtat de condicions i, per tant, la nostra intervenció està, encara, molt més limitada del que desitjaríem.

Els internaments en centres residencials ha esdevingut un recurs a Catalunya utilitzat quan s'ha d'apartar, pels motius que sigui, el menor del seu ambient quotidià. Existeixen altres recursos en principi, prioritaris als centres residencials (acolliment familiar simple, entre d'altres). No hi ha un recurs més vàlid que un altre. El problema està en esbrinar quin dels recursos existents actualment s'adapta millor a les diferències i necessitats dels menors.

Atenent a tot l'exposat en aquest Projecte els nois/joves immigrants tutelats per la DGAI sembla que s'haurien d'adaptar millor a una situació de grup-internament en una residència o pis supervisat, que a una possible vida familiar. Ells s'han hagut d'apartar del seu ambient quotidià amb la diferència que la raó d'aquest allunyament respon a unes necessitats que, actualment, no poden ser abordades per un acolliment familiar simple perquè, entre altres coses, la societat en general no està preparada per poder oferir uns mínims d'educació intercultural.

Aquests nois ja tenen una família i la relació entre ells no perjudica al menor immigrant, ans el contrari, ja hem vist com en molts casos la manca d'aquest nucli familiar i el canvi de context (amb altres pautes culturals) es converteix en el principi de moltes de les seves dificultats actuals. A més, si molts d'aquests nois no s'haguessin separat de la família a l'emigrar estarien passant per un procés de socialització considerat "normal" en el seu país d'origen i context.

I els puc assegurar que és així, no en va el nostre Centre ha mantingut contacte amb altres entitats que treballen amb menors a d'altres indrets del món i també estem mantenint intercanvis d'educadors/professionals de diversos centres d'altres països (en concret al Marroc).

Aquestes experiències ens fan constatar que aquests "nois de carrer" que viuen aquí no eren "nois de carrer" abans del seu procés migratori.

a) Marc referencial bàsic.

Entenem per integració el procés mitjançant el qual es propugna la participació dels immigrants en la societat receptora. Partint del reconeixement i el respecte de les diferències culturals, ètniques, religioses, etc, és quan una política d'integració posa l'accent en la igualtat de drets i d'obligacions de tots els ciutadans. Es tracta de donar a cadascun la possibilitat de formar part d'un mateix teixit social, dins del qual els individus s'adhereixen a uns valors comuns i entre tots treballar per anar construint el país, reforçant aquests valors i aportant-ne de nous que el facin més ric, plural, obert. I el concepte d'interculturalitat va estretament lligat al d'integració.

Entenent la interculturalitat com un concepte actiu, de transformació, de relació i d'interacció entre tots els membres d'una societat. (Comissió Mixta ACM-FMC.Marlleu, 1995).

El marc teòric referencial de la nostra Llar s'orienta cap a afavorir la integració social i laboral dels nostres joves que, per diferents circumstàncies, es troben en situació desavantatjosa en relació al jovent del nostre país en general.

Donada l'edat, que per ella mateixa ja demana un seguiment i ajut molt personalitzat, i els factors que han provocat l'arribada dels menors a la nostra Llar, gran part dels esforços fets o per fer s'encaminen a poder aconseguir l'autonomia i plena responsabilitat del menor en els seus actes per tal que, acompanyats els divuit anys (en alguns casos abans), puguin circular de manera normalitzada per la societat. Molts d'aquests joves tenen problemes familiars i es pretén que amb aquesta autonomia, sàpiguen situar la seva família a un lloc on no representi un obstacle per la seva trajectòria de vida.

En els menors immigrants la finalitat és pràcticament la mateixa (desenvolupament harmònic, inserció social i laboral, autonomia) però el que han de saber situar i conèixer és la diferència cultural, de tal manera que aquesta no acabi representant una dificultat en el seu desenvolupament com a persona amb drets i deures sinó el contrari, que els obri expectatives positives pel seu procés individual.

Per això, quan parlem de Projecte per a menors Immigrants no hem de deixar d'ubicar-lo al context on es porta a terme, la tipologia i diversitat de joves que atenem i la societat que ens envolta.

No és possible treballar sectorialment la intervenció socioeducativa amb immigrants i excloure la població majoritària dels objectius donat que "el social" inclou al conjunt de la població. Des del començament és molt necessari tenir en compte els interessos i necessitats del conjunt encara que s'estableixin estratègies metodològiques diferenciades i, en molts casos, amb principis de discriminació positiva.

La meua proposta es basa en un estil de treball inspirat en la **investigació-acció-participació** (i en la filosofia i molts dels estudis portats a terme per Ander-Egg i d'altres).

Evidentment crec que aquesta metodologia ens pot ser necessària i útil per encarar determinats processos i situacions, però no és la panacea, no és exclouent d'altres formes d'actuació i d'investigació, ni és l'única metodologia d'intervenció socioeducativa que cal tenir en compte per poder treballar amb menors immigrants i no immigrants a un C.R.A.E.

La raó de més pes que hem fa optar per una metodologia de la investigació-acció-participació (IAP) ha estat la necessitat de portar a la pràctica formes

d'intervenció socioeducatives en les que puguin participar efectivament les persones involucrades en aquest Projecte per tal de beneficiar-se'n. Entenem l'IAP com a principis, mètodes i conceptes que tenen a veure amb la manera d'abordar la realitat.

Quan parlo d'**investigació** no ho faig en sentit d'investigació bàsica i pura. Ja hi ha masses investigacions i estudis molt ben argumentats que, alhora de ser portats a la pràctica no donen el resultat que s'esperava.

Quan es tracta d'estudis que es realitzen per resoldre problemes, com és el nostre cas, no és necessària una llarga investigació per començar a actuar. A més, creiem que l'**acció** mateixa (en el sentit d'inserir-se en el procés de preocupacions i de lluites dels sectors de població que atenem) ajuda a conèixer els problemes, necessitats i centres d'interès que tenen els seus destinataris.

Un cop arribats aquí, l'Equip Educatiu del nostre Centre i promotor del Projecte ha de començar el més aviat possible a prendre mesures per resoldre els problemes. Això, encara que pugui semblar contraproductiu, té la seva explicació per dues raons importants:

- Alguns dels problemes i necessitats d'aquests menors són massa evidents i urgents com per esperar la realització d'estudis previs més o menys complets abans d'emprendre qualsevol tipus d'acció.
- Ja hem anat veient que un equip que opera sobre el terreny realitzant només "investigacions" (i més si la gent no té cap participació i està aclaparada per problemes i necessitats), pot predisposar adversament al grup potencialment destinatari que no entén "per a que serveix" tot això que s'està fent, sense avançar en la solució dels problemes concrets que els afecten.

Per acabar, afegir que per portar a la pràctica formes d'intervenció socioeducatives com les que es pretén aquí en les que existeixi la **participació** efectiva dels menors involucrats en el Projecte no n'hi ha prou en crear espais i possibilitats de participació sinó que es necessari que aquests puguin tenir instruments i mitjans per fer-ho. I això vol ser una forma de potenciació d'aquests nois mitjançant l'adquisició de coneixements, sabers i habilitats útils que complementin (o ajudin a sistematitzar) els que ja tenen a través de la seva experiència.

b) Aspectes bàsics de l'organització interna.

Pel que fa als aspectes de l'organització general ja hem esmentat anteriorment que es tracta d'un Centre Residencial d'Acció Educativa que és col·laborador de la DGAI i que per tant a través d'un conveni es garanteix l'existència d'un marc adequat que possibilita realitzar la tasca educativa.

Es tracta d'un Centre petit, adequat per nou places, que funciona les vint-i-quatre hores del dia durant els tres-cents seixanta cinc dies de l'any.

La finalitat de la nostra Llar i la tasca encomanada ja ha quedat ben palesa al llarg d'aquest Projecte. Només puntualitzar que la intenció d'elaborar un Projecte per a menors immigrants neix de la vocació, la necessitat i la voluntat de donar respostes adequades a aquests nois i que, per tant, han augmentat els esforços i la dedicació de tot l'Equip Educatiu sense partir d'un fons de finançament específic per a que es pugui portar a terme. De ben segur que els resultats de la nostra tasca millorarien si partíssim d'altres pressupòsits i ajuts.

Les situacions socials, polítiques i econòmiques ens obliguen a adaptar-nos per tal d'oferir respostes actuals i vàlides a fi que els nois orientin les seves vides.

Pel que fa als aspectes específics de cara a aquest Projecte dir que l'Equip Educatiu compta amb un Director el qual ha viscut més de cinc anys a diversos països de l'Àfrica treballant en l'àmbit assistencial i socioeducatiu i després a Catalunya amb entitats d'ajut als immigrants, dos pedagogs (un d'ells especialitzat en treball social i educatiu amb immigrants), dos educadors socials i dos educadors especialitzats. Val a dir que un d'aquests educadors especialitzats té estudis universitaris, és de nacionalitat marroquina (berber) i porta ja nou anys treballant al nostre Centre. La figura d'aquest educador ens ha estat molt útil a l'hora de comunicar-nos amb els nois immigrants que no coneixen el nostre idioma quan arriben a la Llar i també amb les seves famílies. També ha estat i és una figura i recurs clau per poder comprendre molts indicadors que a la resta d'educadors/es ens era difícil d'entendre pel seu caire abstracte i de diferenciació cultural.

Respecte Centre aquest no ha deixat d'ingressar menors emigrats sols d'altres països en els deu anys que porta en funcionament.

Per portar a terme aquest Projecte no ens hem distribuït les tasques dels educadors/es de manera diferent. Seguim mantenint la figura del tutor/a i cotutor/a com a referents específics de cadascun dels nois. Posem èmfasi en que la parella tutorial estigui formada per dos educadors de diferent sexe perquè creiem que és un element que positivitza la coeducació.

El que sí ha augmentat és el volum de feina d'aquells responsables d'aspectes administratius, legals i judicials dels nois donat que el fet de tractar-se d'immigrants, la majoria indocumentats, ja comporta hores i dedicació. Si s'afegeixen aquells casos que, estant vivint al carrer, se'ls va obrir diligències policials el problema encara s'agreuja més.

També s'han dedicat moltes hores i esforços en la formació dels educadors per poder abordar la realitat d'aquests menors en millors condicions. Manifestem, d'entrada, directament i sense embuts, el nostre convenciment que no hi ha *cap pràctica educativa neutra* o innocent. Amb això vull dir que totes les actuacions educatives, tant si són amb infants com amb adults, estan fortament condicionades per les posicions ideològiques i per les orientacions sociopolítiques generals i específiques (institucionals i no institucionals, explícites i no explícites...). La incidència real que inevitablement tenen les causes i les conseqüències del fet migratori sobre qualsevol actuació socioeducativa i formativa que es vulgui realitzar amb aquests col·lectius, obliga als projectes i als equips d'intervenció socioeducativa a fer una lectura conscient i prendre posteriorment una posició coherent. (CARBONELL, F. 1997).

És necessari proporcionar a aquests joves els instruments i la capacitat necessària per saber com participar. I aquesta no és una feina fàcil.

Els educadors/es hem d'estar capacitats per ajudar a aquests joves a **elaborar un procés personal d'incorporació social** però aquest procés amb adolescents no es pot portar a terme si l'argument que oferim a aquests nois és el de pensar que s'han de preparar pel dia de demà i han de pensar en el seu futur. Cal plantejar intervencions globalitzadores i multidisciplinàries que tinguin sentit per a tots i cadascun dels nois pels quals estan dissenyades i que responen a la detecció de problemes quotidians i reals —en el millor dels casos percebuts com a problema pels propis afectats— i a l'objectiu de desenvolupar destreses i habilitats per poder-los solucionar de manera autònoma. Es tracta doncs d'una metodologia o estil de treball i no tant d'una forma d'organitzar un contingut d'aprenentatge o de seqüenciar possibles actuacions educatives.

És difícil sintetitzar, aquí proposarem trets fonamentals de desenvolupament d'aquesta iniciativa no sense abans basar-la en una descripció molt flexible dels elements que en formen part per tal d'afegir-hi i/o corregir els elements exposats en funció de les necessitats.

Quan un noi ha d'ingressar al nostre Centre intentem que la seva entrada sigui el més voluntària possible (dins l'obligació en la que es pot trobar el noi pel fet d'haver d'ingressar a un centre residencial o no tenir una altra opció millor). Aquesta voluntat relativa s'acostuma a treballar en diferents fases: primer, se li exposa al noi la possibilitat d'ingressar a la Llar; al cap d'uns dies se'l convida a dinar acompanyat pel seu referent o tutor i a conèixer el lloc i se'ls explica el nostre funcionament i la normativa per la que ens regim per tal de garantir un mínim d'organització; passat uns dies el noi passa un cap de setmana a la Llar i decideix si vol quedar-se o prefereix que se li busqui una altra opció. Si la decisió és quedar-se una de les primeres coses que fem és llegir-li tots els informes que ens han arribat d'ell, parlar sobre el que el jove creu que hi té alguna cosa més a dir i plantejar-li el seu ingrés a la Llar com un punt de partida per començar a treballar en aquells aspectes que el poden ajudar a transformar la seva situació actual. Posteriorment el tutor/a i el cotutor/a expliquen al noi amb més detall la normativa i es poden discutir aquells punts que no queden prou clars, també elaboren amb el noi el seu pla de treball individual i, si es considera necessari, es consensuen pactes que són importants de cara a responsabilitzar al noi en el seu procés.

Quedi clar que no som partidaris de que un noi ingressi al nostre Centre totalment en contra de la seva voluntat, amb pressions i precipitació, tot i així, nosaltres no tenim la suficient autoritat per portar-ho a terme "a la nostra manera" però no per això no fem els possibles per a que sigui així.

Amb els joves emigrats sols, l'acollida inicial pren un caire diferenciats. En primer lloc perquè no s'acostuma a donar la possibilitat que el noi pugui venir amb cap referent o antic tutor/a, a més molts d'aquests nois ingressen amb caràcter d'urgència per tal que no romanguin més temps al carrer (opció que per a molts d'ells és millor que ingressar a un centre residencial) i, en últim terme perquè ells han vingut per viure i treballar i no pas a perdre el temps mentre algú es preocupa per explicar-los com s'han de fer les coses. Els seus interessos giren més al voltant de guanyar-se la vida i

sobreviure als desafiaments d'una nova, complexa i difícil situació. Tenen necessitats molt més importants que complir una normativa o ampliar el seu nivell d'instrucció. En aquest sentit creiem que un dels primers objectius del Centre és **poder oferir al noi una acollida que faciliti una primera integració**. Un dels costums que tenim és no escriure ni llegir res a la primera trobada que tenim amb el noi immigrant que acaba d'ingressar i desconeix totalment el funcionament de la nostra institució, creiem que els dona més seguretat al parlar, si més no, pot generar més tranquil·litat i confiança.

En primer lloc partim de la idea que la situació actual del noi no és en cap sentit el que el mateix jove esperava a l'emigrar. Ells van deixar el seu país i la seva família a canvi d'una altra cosa que precisament no és viure al carrer, ni guanyar diners de la manera que molts ho han hagut de fer. Però tampoc ho van fer per sentir-se menys lliures que abans i haver de complir una normativa (la del Centre) que, al cap i a la fi, no saben si els servirà de res.

La nostra Llar els proposa una altra alternativa per tal de tirar endavant, ara bé el pas de la proposta a la realitat els pertoca a ells, als nois que l'assumeixen o no, que la distorsionen en fer-la seva parcialment.

Creiem oportú poder oferir-los alguna cosa que per ells és important i valoren, a canvi de que provin de romandre un temps a la Llar perquè pensem que és una de les millors maneres d'assegurar-nos la seva permanència (més o menys temps) i la seva **adaptació a la vida del Centre**. A més, la seva permanència ens dona l'oportunitat de conèixe'ns i poder **treballar satisfactòriament les relacions interpersonals**. Nosaltres (l'Equip Educatiu) estem aquí per orientar-los i ajudar-los en la mesura que ells vulguin que se'ls ajudi.

Pensem que el fet que la Llar sigui una casa petita sense reixes on els nois entren i surten sense problemes (sota les mesures establertes) afavoreix la decisió de quedar-se. Un altre aspecte important és que entre els nostres nois hi ha immigrants que inicialment van arribar en semblants o pitjors condicions i ja estan solucionat la seva situació.

Tot i així, aquests nois volen **treballar i regularitzar la seva situació** (en aquest ordre). La prestació que els oferim és la possibilitat d'assolir el seu objectiu.

El fet de tractar-se d'un Centre situat a un nucli semi-urbà fa que moltes persones de la vila es coneixin. Això possibilita que el noi pugui trobar una "feina" aviat. També els expliquem on poden anar a oferir-se i preguntar si necessiten a algú per ajudar-los a la feina i com s'acostuma a fer, les formes més acceptades i adequades per l'entorn, ... etc. En la mesura del possible, procurem que siguin ells mateixos els que es busquin un lloc per poder treballar.

Donat que la seva situació encara no està regularitzada utilitzem un contracte d'aprenentatge autoritzat per la DGAi per a aquells nois que necessiten aprendre un ofici (veure ANNEXE 1). I podem dir per experiència que molts d'aquests joves acaben tenint una oferta de treball dels mateixos empresaris que els possibilita aconseguir el permís de treball. Intentem que siguin els nois mateixos, amb el nostre acompanyament i orientació, els que ofereixin facilitats a l'empresari per poder-los contractar. Això implica moltes vegades tenir que fer nosaltres tots els tràmits pertinents per por a que l'empresari, donades les dificultats, es repensi la oferta de treball però pensem que poder obtenir una feina i regularitzar la seva situació és un dels millors incentius. Hem de dir també que, si es busca, sempre es van trobant persones més sensibles i implicades que estan disposades a oferir oportunitats a aquests joves.

Per un altre costat, els tràmits per regularitzar la seva situació es fan conjuntament amb el noi. Primer ens posem en contacte amb la seva família i els expliquem on està el noi i el que pretenem fer i en poc temps ens arriben els papers necessaris per començar els tràmits (partida de naixement amb fotografia inclosa, certificat de penals, passaport si en tenen, D.N.I del país d'origen,...). Com a mínim començarem per demanar el Permís de Residència. Ells fan llargues cues d'espera al Consolat corresponent si cal, i a la Subdelegació del Govern juntament amb l'educador/a que els acompanya i els orienta, veuen molta més gent en semblant situació, es desesperen juntament amb els educadors/es quan ens posen alguna traba, però, de la mateixa manera, no defalleixen perquè saben que molts dels companys de la Llar han passat pel mateix i al final ho han aconseguit.

El nostre objectiu és que, **a la llarga aprenguin a renovar els seus "papers"** sense por i amb molta tenacitat. Som conscients però que el fet d'acompanyar-los en un primer moment potencia la seva confiança en nosaltres i els compromet més afectivament.

Vull puntualitzar aquí que en la tramitació de documents el fet de tractar-se de menors tutelats per la DGAI només ha afavorit en alguns casos que ens donin dia i hora a la Subdelegació més aviat que el que acostumen a fer amb immigrants adults. L'espera per a l'obtenció de permisos o la nacionalitat és igual d'angoixant i llarga per a tots els "estrangers extracomunitaris".

Abans de seguir endavant dir que un dels aspectes que creiem que és important és que als nois estrangers els quedi clar que si bé un dels seus primers objectius és el d'aconseguir la seva situació legal al país la nostra tasca no és precisament aquesta i, tot i que s'intentarà fer el que es pugui al respecte, hi ha diferents estaments implicats en el tema i per tant, no és responsabilitat nostra l'obtenció o no dels seus "papers" sinó dels diferents tràmits i entitats que hi tenen a veure.

El fet de no tenir cap document atorgat per la Subdelegació del Govern que acrediti d'alguna manera "l'existència" d'aquest menor estranger al nostre Centre i per tant tutelat per la DGAI, dificulta en gran manera no només el seu accés al món del treball sinó que també fa impossible que aquest noi pugui accedir a qualsevol curs de Formació Ocupacional. És interessant al respecte saber que l'obtenció d'un Número d'Identificació per a Estrangers (NIE) provisional fa possible que aquests nois es puguin matricular a un curs d'aquest tipus perquè, amb molta insistència i tenacitat es pot obtenir aquest document provisional en poques setmanes. Es tracta de emplenar un imprès per a estrangers indocumentats segons l'article 63 del Real Decreto 155/1996 pel que s'aprova el Reglamento de ejecución de la Ley Orgánica 7/1985. (a l'ANNEX 2 podreu veure el tipus d'impresos dels que parlo en aquest apartat).

Com és explicable, una de les primeres coses que demanem al noi tot just arribat, és **resoldre la dificultat de la comunicació**. Per això, els nois assisteixen a classes de castellà i català a una Escola d'Adults de la vila. Paral·lelament a la Llar reforcem aquests aprenentatges intentant que els resulti útil el vocabulari que aprenen i amè. Val a dir que riem molt quan els ensenyaem alguna paraula nova o ells ens l'ensenyen en àrab o berber. A títol d'exemple ens serveix que els nois immigrants escriguin a una etiqueta per diferenciar l'embotit de la nevera "embotit per a moros" i "embotit per a cristians" i els puc assegurar que aquestes diferenciacions viscudes

amb naturalitat no són en cap cas perjudicials per ningú, ans el contrari, serveixen per a que els que no mengen porc no es trobin que a la nevera només hi ha embotit de porc perquè els que si en poden menjar s'han menjat l'embotit o carn d'altre tipus sense pensar-hi. És una altra manera de **conviure, compartir i respectar** encara que per a molts pugui semblar escandalós. Creiem que aquestes expressions i moltes altres que utilitzem a la Llar en els contextos adients i amb molta responsabilitat i respecte no són font de conflictes, antagonismes ni hostilitats. El vocabulari no és per ell mateix un indicador de respecte, ho són les idees i el pensament de cadascú traduït en fets i comportaments. Es pot observar a la Llar que quan es cuina (i això és una tasca que en algun moment fem tota la nostra comunitat, nois i educadors/es) es va en compte de no utilitzar els mateixos estris de cuina o barrejar-los per cuinar menjar que la seva religió potser no els permet. Els uns pregunten el perquè d'aquestes coses, els altres ho expliquen a la seva manera, i el dia a dia amb l'ajut del diàleg i el respecte a tots i per tots fa que no resulti un problema els diferents estils de vida de tots els que formem part de la comunitat.

Diu Duccio Demetrio: "(...) raonar sobre la tasca educativa tenint en ment, i de front, infants i joves sobretot estrangers, classes pluriètniques i grups de barri, no significa moure's per si mateix i únicament amb modalitats inspirades pels valors de l'interculturalisme pedagògic, o almenys no succeeix així des del punt de vista pedagògic. A fi que sembli intercultural educativa sempre és necessari preguntar-se: *què és el que estic fent per crear les condicions de l'intercanvi cultural?*". (1999).

Algun dels nois ha fet el Ramadà, d'altres no ho han volgut fer i també es discuteixen per aquestes coses. Es bo que s'entengui que cadascú es lliure de fer el que cregui convenient sempre que no perjudiqui a ningú. També és bo aprofitar el conflicte per parlar i aprendre sobre l'Islam, conèixer la festa de l'Aid-el Saghir ("festa petita"), la festa de l'Aid-el Fitr (ruptura del Ramadà), celebrar plegats la festa de l'Aid-el Saghir ("la festa gran" o festa del corder) perquè sempre és bo celebrar coses i saber-ne alguna més com que aquesta última se celebra als setanta dies d'acabar el Ramadà.

També ens complau molt conèixer la gastronomia d'altres països i sobretot, provar-la. Escollar música que no coneixem, etc.

Pensem que aquestes pràctiques serveixen de marcadors de la seva identitat. Conèixer-les permet a tota la comunitat respectar-les i també potenciar-les per no perdre-les; utilitzar-les com elements de o per la integració. El conviure tots junts ofereix una imatge mútua més pròxima i més real, i es rebaten a vegades molts estereotips creats sobre diferents cultures (Al respecte veure ANNEXE 3, quadre de pràctiques materials elaborat per GALVIN, I i FRANCO, P. (1996) que ens pot orientar una mica sobre manifestacions culturals del col·lectiu immigrants).

És important doncs, **buscar la integració social del menor immigrant (i de tots els nois) dins del respecte a les seves arrels culturals**. Que les normes socials es vagin assumint progressivament, que mantingui contactes amb el seu país i les relacions familiars quan s'escau però també cal fomentar les seves relacions amb l'entorn que ens envolta. Aquest últim aspecte ens està costant més d'assolir, observem que en la mesura que hi ha més nombre de nois marroquins al Centre aquests tendeixen a agrupar-se i a vegades a autoexcloure's en alguna de les activitats que porten a terme la resta de nois o relacionar-se amb persones de la vila

immigrants o fills d'immigrants. Possiblement això obeeix a la seva baixa autoestima i complexes d'inferioritat, que potser tots animem inconscientment, tot i que poden existir altres causes. Aquesta és una de les moltes situacions que hem de seguir treballant, coneixent i cercant respostes mitjançant estratègies d'intervenció. Per un altre costat no els falta informació i possibilitats de conèixer i estar en contacte amb associacions, entitats i grups que existeixen en el seu entorn i amb els que puguin identificar-se, els canals pels que pot obtenir informació, coneixement dels recursos de la societat receptora, assistir a classes de llengües maternes, etc.

Dos grans objectius en els que es fonamenta la nostra tasca a la Llar són: **afavorir l'autoestima dels adolescents i el coneixement de si mateixos.** D'aquests se'n desprenen d'altres que hi tenen molt a veure: **desenvolupament i consolidació de les diverses habilitats socials, bàsiques per a una òptima inserció social i laboral dels adolescents.**

Ens podríem allargar moltíssim si ens endinséssim en el tema de l'adquisició d'habilitats. Teòricament tenim molts programes que es poden adreçar i s'adrecen a cadascun dels joves a partir d'un programa individual o pla de treball personalitzat que s'ajusta més a la realitat i les necessitats de cada noi. A la pràctica existeixen molts objectius d'aquests programes que s'utilitzen a la vida quotidiana de la Llar de diverses maneres amb la finalitat que l'adquisició de coneixements, sabers i habilitats complementin els que ja tenen a través de la seva experiència i, a més, formin part d'aquesta.

No es tracta d'aplicar una metodologia estricta sinó uns criteris metodològics, una manera d'entendre l'acció educativa de manera que, dialogant i relacionant-nos amb el noi, també li pugui ser més entenedor el perquè de moltes de les nostres intervencions.

Les habilitats que treballem tots plegats varien en funció del moment, el noi/s, la situació que es dona, l'educador/s que intervé, ... i molts altres factors, tot i així es prioritzen una sèrie d'hàbits atenent al que aquest Projecte pretén que el jove assoleixi i atenent també a la finalitat del nostre Centre vers aquests menors (veure pàgina 24):

- Promoure en ells la creació d'hàbits socioeducatius com la convivència, el treball en grup i per a la comunitat, la responsabilitat, la consideració envers els altres, la constància, la puntualitat, l'ordre i la netedat. Preparar a aquests joves per fer front a les seves responsabilitats, personals, familiars i socials.
- Motivar-los envers feines que els retornin la confiança en les seves possibilitats, descobrint i potenciant les seves capacitats, destreses i valors.
- Donar-los eines perquè assoleixin la incorporació al món laboral: visites a empreses, descoberta d'oficis, realització de cursos de formació ocupacional...
- Reforçar el desenvolupament d'aquells continguts de formació bàsica i d'expressió (lecto-escritura, càlcul, expressió mínims) per tal de superar el bloqueig i la submissió que li pot generar la ignorància. Pensem que és més viable i atraient una oferta a estones reduïdes, en horaris convenients, en grups flexibles i amb continguts ben clars i pràctics. Estem treballant per poder arribar a disposar de dossiers amb temes variats que ens permetin, amb el temps, una aplicació flexible, segons els grups i les circumstàncies.
- Educar les actituds i valors.
- Promoure que els joves s'exercitin en la realitat laboral normalitzada, per enfrontar-se i tractar amb els conflictes de la seva integració i així poder

maniobrar amb més desimboltura, per generalització d'allò que ha adquirit, en qualsevol situació de relació laboral.

- Promoure la incorporació del immigrants a la societat i cultura del país tot respectant la seva pròpia cultura i costums.
- Conèixer els aspectes de la legalitat espanyola que afecten especialment els immigrants i donar-los elements de referència per a la tramitació de la documentació bàsica.
- Promoure activitats que possibilitin l'autonomia personal i l'igualtat d'oportunitats.
- Sensibilitzar a la societat que ens envolta, començant per la més propera, de la problemàtica concreta en la que es troben alguns dels nostres nois per tal de fomentar la participació i la convivència.

Mantenim bones i freqüents relacions i contactes amb altres professionals i persones de l'entorn amb els quals el noi, d'alguna manera, es relaciona. No ens podem permetre el luxe de centrar-nos només en el desenvolupament i maduració del noi a la Llar.

4. APLICACIÓ.

Ja heu pogut anar veient que a la nostra Llar, la intervenció pren tota l'amplitud de la vida quotidiana i, per tant, ens enfrontem a la difícil tasca "d'educar" en el sentit més extens de la paraula.

Tot l'Equip Educatiu reconeix com a prioritari desenvolupar actuacions, que pretenem que siguin eficaces, per a la consecució de fites i objectius amb els nois immigrants, però fins fa relativament poc no es comença a parlar de concreció de les accions i de les nostres intervencions.

Hi ha qüestions bàsiques que estan en el nostre pensament i, normalment en el treball de tots, que es comencen a sistematitzar. Però també hi ha una gran quantitat de necessitats i opcions d'una complexitat més gran que presenten més dificultat pel seu abordatge.

Actualment estem treballant per tal d'especificar com anem materialitzat aquest oferiment de "bon tracte" que pretenem proporcionar-li al noi/jove que arriba al nostre Centre i com valorarem i incidirem el seu desenvolupament.

Utilitzem molts objectius que es poden perseguir per tots i cadascun dels nois i que ja han estat utilitzats amb anterioritat encara que expressats en diferents termes, i molts d'ells han anat sorgint en funció de les necessitats d'aquests menors immigrants i definits per primers vegada.

Tots els plans de treball individual i molts programes s'han fet, lògicament, per a nois concrets. Les estratègies s'han pensat, s'han anat definint i elaborant en funció de les persones "reals" a les que ens adrecem, existents, amb característiques i circumstàncies de la vida particulars. Centrem el treball en aspectes concrets de cada noi per poder observar el seu progrés i conèixer el procés d'aquests i els efectes de la nostra intervenció. Però també anem treballant i homogeneïtzant alguns objectius més concrets per a menors immigrants. És a dir, encara que vagin sorgint objectius nous, existeixen objectius ja definits que poden donar cos a programes nous en funció de les necessitats del moment.

Som conscients de la lentitud de tot aquest procés però hem de seguir dissenyant maneres de fer les coses, hem d'anar provant, comprovant les dificultats i ajustar-nos al real.

Això constitueix el disseny i la planificació de la nostra intervenció; una vegada pensat i compartit es porta a terme per l'Equip amb la major coherència possible, salvant les diferències individuals. Establim la manera d'observar com evolucionen tots i cadascun dels objectius en el temps (utilitzem diferents registres elaborats a l'efecte), intentem temporalitzar la intervenció. Revisem la situació de cada noi, reflexionant la manera més adequada d'aproximacions a les seves dificultats i buscant la millor manera de desenvolupar les seves potencialitats. Obtenim resultats, amb més dificultat podem establir conclusions i podem fer estudis diversos.

Pensem que aquest és el camí, la única manera d'anar garantint una major qualitat educativa, no només intencional sinó actuacional. Cal professionalitzar més el nostre servei i materialitzar a través de documents escrits el que es pensa, el que es dissenya i com s'intervé, així com els seus resultats.

5. AVALUACIÓ .

L'avaluació haurà de confirmar tant les necessitats del noi/adolescent com la capacitat del recurs de Centre residencial d'Acció Educativa per respondre a les mateixes.

Ja hem vist a la planificació que l'execució del disseny d'intervenció d'aquest Projecte consisteix en mesurar periòdicament els resultats obtinguts, comparar-los amb els resultats previstos i introduir modificacions i rectificacions per retornar el procés a uns límits acceptables.

Tenim en compte tres grans moments en el procés del disseny de l'avaluació (VILAR, J.1996):

- 1a. Concretar el tipus d'informació necessària i rellevant.
- 2a. Recollir la informació.
- 3a. Valorar la informació i donar a conèixer els resultats de l'avaluació.

En qualsevol cas cal fer un esforç previ per determinar quina és la informació rellevant i fonamental de què cal disposar per valorar l'adequació del Projecte i seleccionar els mètodes més adequats per fer de l'avaluació un procés útil i fluid.

Estem encara una mica lluny de poder plasmar els resultats en un informe final que serveixi per fer una síntesi del Projecte i veure realment què s'ha aconseguit amb la intervenció. Encara no estem en condicions de poder oferir un balanç final que serveixi per fer una revisió i valoració global de la incidència del Projecte sobre la comunitat.

Només podem dir que ja són molts els nois emigrats sols que viuen i treballen a la nostra població i voltants i que tot i que molts no sabem què se n'ha fet d'ells a d'altres els veiem amb assiduitat i podem observar com, poc a poc, van augmentant i millorant el seu cercle de relacions amb l'entorn en el que viuen. Només per això val la pena seguir treballant, formant-nos, conèixer i contrastar idees.

BIBLIOGRAFIA

ACIM (1997), "Infància i Diversitat a Catalunya (1). Tema monogràfic" a *INFORMacim*, núm. 17. Barcelona. Ed. Associació Catalana per a la Infància Maltractada.

ACIM (1997), "Infància i Diversitat a Catalunya (2)" a *INFORMacim*, núm. 18. Barcelona. Ed. Associació Catalana per a la Infància Maltractada.

ACM-FMC (Manlleu, 21-03-1995), *Les Administracions locals davant el fet migratori*. Manlleu. Comissió Mixta ACF-FMC.

ANDER-EGG, E. (1990), *Repensando la investigación-Acción-Participativa comentarios, críticas y sugerencias*. Ed. Servei Central de Publicacions del Govern Basc. Departament de Treball i Seguretat Social. Direcció de Benestar Social. Vitoria-Gasteiz.

ANDER-EGG, E. (1991), *Introducción a la planificación*. Siglo XXI de España Editores, S.A. Madrid.

ARNÁIZ, P. – DE HARO, R. (Eds.). (1997), *10 años de integración en España: Análisis de la realidad y perspectivas de futuro*. Murcia. Ed. Servicio de Publicaciones. Universidad de Murcia.

ASCIB. (1999) *Plan de actividades 99*. Barcelona. Asociación Socio Cultural IBN BATUTA.

BARDAJÍ, F. I NAVARRO, J. M. (1995), *Guia de recursos per a l'atenció del immigrants estrangers no comunitaris*. Reus. Pla d'Acollida i Promoció dels Col·lectius d'Immigrants al Tarragonès. Consell Comarcal del Tarragonès.

→ BOLZMAN, C. (1999), "Polítiques d'immigració versus polítiques de l'immigrant" dins *Educació Social*, núm.1, gener-abril. Ed. EUES Pere Tarrés. Barcelona.

BOSCH-MARÍN, J. (1984), *El niño entre dos culturas*. Madrid. Centro de Documentación y Estudios Sociales Infancia Española.

→ BOUAMAMA, S. (1999), "El racisme de la diferenciació" dins *Educació Social*, núm.11, gener-abril. Ed. EUES Pere Tarrés. Barcelona.

CABRERA, F i DONOSO, T i MARÍN, M.A. (1993), *Manual de formación pedagógica básica para formadores*. PPU. Barcelona.

CANOVAS, G. (1995), "Adolescentes y alcohol" dins *Infancia y Sociedad*. núm.33. Madrid. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

CARBONELL PARÍS, F. (1997), *Immigrants estrangers a l'escola*. Editorial Altafulla. Fundació de Serveis de Cultura Popular.

CAPDEVILA, M. (1996), "L'educador i la programació. Una experiència concreta en un Centre de Tractament depenent de la Direcció General de Justícia Juvenil" dins *Educació Social*, núm.3. Ed. Fundació Pere Tarrés – Escola de l'Esplai. Barcelona.

CENTRO NUEVO MODELO DE DESARROLLO. Traducció: Choza, J. (1994), *Norte Sur. La fábrica de la pobreza*. Madrid. Editorial Popular.

CENTRO NUEVO MODELO DE DESARROLLO. Traducció: Díaz, C. (1995), *Sobre la piel de los niños. (Su explotación y nuestras complicidades)*. núm.24. Madrid. Acción Cultural Cristiana.

CRUA, F. (1996), "Treballar les habilitats en l'atenció primària", dins *Revista de Treball Social*, núm.144, desembre. Ed. Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya. Barcelona.

DE LEÓN, S. (1998), "Menores extranjeros: regulación y tratamiento policial" dins *Policía*, núm.126. Dirección General de la Policía.

DEMETRIO, D. (1999), "La funció socioeducativa des d'una perspectiva ecològica" dins *Educació Social*, núm.11, gener-abril. Ed. EUES Pere Tarrés. Barcelona.

DEPARTAMENT DE BENESTAR SOCIAL (1991), *Pla Interdepartamental d'Immigració. Document de Presentació*. Barcelona. Ed. Generalitat de Catalunya.

DEPARTAMENT DE BENESTAR SOCIAL (1997), *Informe sobre el desenvolupament del Pla Interdepartamental d'Immigració. Anàlisi, Avaluació i Propostes. 1993-1996*. Barcelona. Ed. Generalitat de Catalunya.

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (1996), *Educació Intercultural. Orientacions per al desplegament del currículum*. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.

DEPARTAMENT DE TREBALL I SEGURETAT SOCIAL. ADMON. de la COMUNITAT AUTÒNOMA D'EUSKADI. (1991) *Manual de elaboración de planes de servicios e intervenciones individualizados*. Ed. Servei Central de Publicacions del Govern Basc. Bilbao.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA (1992), *Informe sobre el treball social amb immigrants estrangers a la província de Barcelona*. Barcelona. Ed. Diputació de Barcelona. Servei de Serveis Socials.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA (1991), *Informe sobre el treball social amb immigrants estrangers a la província de Barcelona*. Ed. Diputació de Barcelona. Àrea de Serveis Socials.

- DIPUTACIÓ DE BARCELONA. (1997), *II Informe sobre immigració i treball social*. Barcelona. Ed. Diputació de Barcelona. Àrea de Serveis Socials.
- ESPINAR, J.M. (1995), "La protección del menor extranjero en el sistema jurídico del menor" a *Infancia y sociedad*. Madrid.
- ESTEVE, J. (1994), "Sobre la posició de l'estranger en l'estat constitucional. Tres marcs de referència: estat de dret, estat social, estat democràtic" dins *Fòrum*, núm.2 (juliol). Departament de Benestar Social. Generalitat de Catalunya.
- FONT, M. et alter. (1992), *Guia Didàctica: Materials per alfabetització de població immigrant nord i centre africana*. Barcelona. Ed. Hacer.
- FUNDACIÓ JAUME BOFILL: *La Immigració estrangera a Catalunya*. Col. "L'Estat de la qüestió". Barcelona. Ed. Jaume Bofill.
- FUNDACIÓ SERVEIS DE CULTURA POPULAR. *Experiències de Pedagogia Social*, núms: 1, 2, 7, 21, 31, 36, 39, 43 (Ed. Altafulla) i 46 (Ed. Altafulla). Barcelona.
- FUNES, J. (1995), "L'educador social i els adolescents" dins *Educació Social*, núm.1, setembre-desembre. Ed. Fundació Pere Tarrés – Escola de l'Esplai. Barcelona.
- FUNES, J. (1996), "Necessitats educatives dels adolescents en situació de risc social" dins *Educació Social*, núm.2, gener-abril. Ed. Fundació Pere-Tarrés – Escola de l'Esplai. Barcelona.
- FUNES, J; LUQUE, E i RUÍZ, A. (1997), *La reincidència en la Justícia de Menors*. Barcelona. Centre d'Estudis Jurídics. Generalitat de Catalunya.
- FUNES, J. (1997), *Drogas y Adolescentes*. Madrid. Ed. Santillana S.A.
- FUS GRUP DE FUNDACIONS. (1998), *Memòria 1997*. Barcelona. Ed. FUS Grup de Fundacions.
- FUS GRUP DE FUNDACIONS. (1999), *Memòria 1998*. Barcelona. Ed. Fus Grup de Fundacions.
- GALVÍN, I.; FRANCO, P.(coord.) (1996). *Propuesta metodológica para el trabajo social con inmigrantes*. Madrid. Ed. Siglo XXI.
- GARCÍA, L. P. (1998) "Los programas de integración gitana" a *La Escuela ante la Inadaptación Social*. Madrid. Fundación Banco exterior. Col. Seminarios y Cursos.
- GIMÉNEZ ROMERO, C. *Inmigrantes extranjeros en Madrid*. Vol.II. Comunidad de Madrid.-Consejería de Integración Social.
- GOLDSTEIN, A. P. , SPRAFKIN, R. P. , GERSHAW, N. J. I KLEIN, P. (1989), *Habilidades sociales y autocontrol en la adolescencia*. Barcelona. Martínez Roca.
- GONZÁLEZ, V.(Dir.). (1995), *Inmigrantes marroquies y senegaleses en la España Mediterránea*. Ed. Generalitat Valenciana. Conselleria de Treball i Afers socials.

- GORDALIZA, B. I PLANAS, P (1996), "La participació en un centre residencial d'acció educativa" dins *Revista de Treball Social*, núm.144, desembre. Ed. Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya. Barcelona.
- GRUPPER, E. (1999), "Discurs narratiu i diàleg intercultural. Envers una pedagogia de la relació" dins *Educació Social*, núm.11, gener-abril. Ed. EUES Pere Tarrés. Barcelona.
- JORNADAS DE ANTROPOLOGIA DE MADRID II(1991) *Malestar cultural y conflicto en la Sociedad madrileña*. Asociación Madrileña de Antropología. Madrid. Consejería de Integración Social. Comunidad Autónoma de Madrid.
- LAPETRA, P. (1996), "Los programas de tratamiento educativo en residencias infantiles. Análisis de una experiencia" dins *Bienestar y Protección Infantil*, núm.2, març. Ed. FAPMI (Federación de Asociaciones para la Prevención del Maltrato Infantil). Madrid.
- LÀZARO, A. (1995), "La funció social dels centres d'atenció a la infància" a *Fòrum*, núm.3, octubre. Departament de Benestar Social. Generalitat de Catalunya.
- LOSADA, T.; SOLER i AMIGÓ, J. (1990) "Els treballadors africans a Catalunya. Aspectes socials i culturals" a Col. "Debats de l'Aula Provença". núm.6. Barcelona.
- LOSADA, T. (1996), " Interculturalitat i integració de la migració magrebí" a *Mediambient*. núm.16. Ed. Generalitat de Catalunya.
- MALGESINI, G. i GIMÉNEZ, C. (1997), *La integración social de los inmigrantes extranjeros en España*. Madrid. Trotta.
- MALGESINI, G. i GIMÉNEZ, C. (1997), *Guía sobre migraciones, racismo e interculturalidad*. Madrid. La Cueva del Oso.
- MARTÍNEZ, A. (1996), "Programa per al desenvolupament de les habilitats socials en el marc dels centres diürns per a adolescents" dins *Educació Social*, núm.3, maig-agost. Ed. Fundació Pere Tarrés – Escola de l'Esplai. Barcelona.
- MARTÍNEZ, M. (1996), "Promoció i intercanvi cultural dels immigrants de la zona IV de Terrassa" dins *Educació Social*, núm.3, maig-agost. Ed. Fundació Pere Tarrés – Escola de l'Esplai. Barcelona.
- MASLLORENS, A. (1995), *Informe sobre la immigració*. Barcelona. Editorial Deriva.
- MEDINA, M. E., " L'avaluació, garantia de qualitat per als programes d'intervenció social" dins *Educació Social*, núm.5, gener-abril. Ed. Institut de Formació de la Fundació Pere Tarrés. Barcelona.
- MONTÓN, M. J. i SOLERDELCELL, M. (febrer 1999), " Experiències socioeducatives amb adolescents nouvinguts" a *Finestra Oberta*. núm. 7. Barcelona. Ed. FUS Grup de Fundacions.

- MONTOYA, J. M. (1987), "La minoria gitana en la Comunidad de Madrid." Dins *Cuadernos de Trabajo*, núm.5. Comunidad de Madrid. Consejería de Salud y Bienestar Social.
- MONTULL, J. A. (1994), *Chicos de la calle*. Madrid. Ed. CCS.
- MORENO, P. (1994), *Dormir al raso*. Madrid. Rosa.
- MURO, Ma M, (1996), " El futur de les Aules-Taller ", dins *Educació Social*, núm.2, gener-abril. Ed. Fundació Pere Tarrés – Escola de l'Esplai. Barcelona.
- NAVARRO, J.M. (1997), *El Islam en las aulas*. Ed. Icària.
- PÉREZ, P. (1999), " Una familia de chicos sin familia". Madrid. Document inèdit.
- PEROTTI, A. (1999), "La construcció social de la categoria de l'exclòs" dins *Educació Social*, núm.11, gener-abril. Ed. EUES Pere Tarrés. Barcelona.
- SÁNCHEZ, A. (1994), "Breve aproximación a los centros de internamiento de extranjeros" a *Extranjeros en el paraíso*. Barcelona. Ed. Virus.
- TORRALBA i ROSELLÓ, J.M. (1997) *Factores d'incidència en el temps d'estada d'infants i adolescents en un centre residencial d'acció educativa*. Formació i Investigació Social i Criminologia. Documents de Treball. Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia.
- ÚCAR, X. (1997), "Animació Sociocultural, complexitats i models d'intervenció" dins *Educació Social*, núm.5, gener-abril. Ed. Institut de Formació de la Fundació Pere Tarrés. Barcelona.
- VALLS, J (1996) " 14-16 anys. Problemàtica escolar i inserció social " dins *Educació Social*, núm.2, gener-abril. Ed. Fundació Pere Tarrés – Escola de l'Esplai. Barcelona.
- VILAR, J. (1996), "De la planificació a la programació. Instruments metodològics per al disseny de les intervencions socioeducatives" dins *Educació Social*, núm.3, maig-agost. Ed. Fundació Pere Tarrés – Escola de l'Esplai. Barcelona.
- V.V.A.A. (març 1997), *L'educació davant la migració estrangera i les minories ètniques*. Jornades d'Integració Social. Mataró. ACM-FMC.

MAPA DE CENTRES

Estudi sobre els Centres Residencials d'Acció Educativa

- Criteris i paràmetres per a la definició de centres
- Equipaments i recursos
- Recursos humans

Comissió tècnica DGAJ - FEDAIA - EUTS - Better Consultants
Barcelona, 7 de maig, 1999

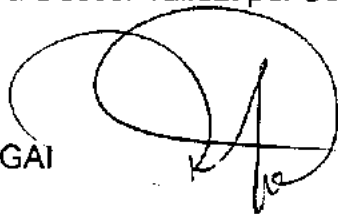
Dins el projecte d'**Elaboració del Mapa de Centres de la DGAI**, el Comitè de Direcció va encarregar la formació d'una comissió de treball per analitzar des d'un punt de vista tècnic tres aspectes del projecte relacionats amb els Centres: tipologia, equipaments i recursos humans.

La comissió ha estat formada per: Ramón Crespo i Araceli Lázaro (per part de DGAI), Núria Fabra i Xavier Puig (per part de FEDAIA), Àngels Renom (per part de l'EUTS), Miquel López i Santiago Tintoré (per part de Better Consultants).

Com a resultat de les reunions mantingudes per aquesta comissió es presenta a continuació el document de treball que desenvolupa els aspectes esmentants i en recull les conclusions.

Aquest document haurà d'esser validat pel Comitè de Direcció del Projecte.

– Ramón Crespo - DGAI

– Araceli Lázaro - DGAI

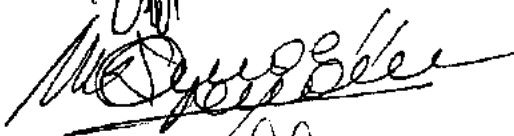
– Núria Fabra - FEDAIA

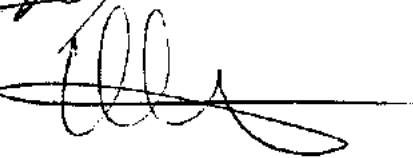
– Xavier Puig - FEDAIA

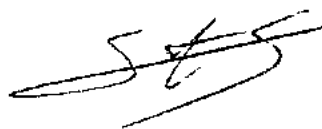
– Àngels Renom - EUTS

– Miquel López – Better Consultants

– Santiago Tintoré – Better Consultants

Índex

1. Introducció.....	4
2. Criteris i paràmetres per a la definició de centres residencials d'acció educativa	6
2.1 Consideracions prèvies.....	6
2.1.1 Normativa legal.....	6
2.1.2 Línies d'actuació	7
2.2 Criteris d'actuació	8
2.2.1 Criteris organitzatius:.....	8
2.2.2 Criteris educatius:.....	10
2.3 Classificació dels centres residencials segons l'objectiu prioritari d'actuació	10
2.4 Paràmetres diferenciadors dels centres.....	13
2.4.1 Edat	14
2.4.2 Sexe	15
2.4.3 Cultura.....	15
2.4.4 Territori i context socio-geogràfic.....	15
2.4.5 Necessitats educatives.....	15
2.4.6 Grup de convivència.....	18
2.5 Tipus de centres: conclusions.....	18
3. Equipaments i recursos en centres residencials d'acció educativa.....	20
3.1 Consideracions prèvies.....	20
3.2 Centres verticals, centres per marge d'edat centres diferenciats per sexe a partir de 12 anys (tipologies 2, 3 i 6.4).....	23
3.3 Pisos assistits i llars funcionals (tipologies 7 i 4).....	24
3.4 Centres de nadons i primera infància (tipologia 1).....	25
3.5 Centres d'educació intensiva (tipologies 5.1 i 5.2).....	27
3.6 Centres d'educació específica per a joves embarassades i mares adolescents amb els seus fills (tipologia 6.1)	29
3.7 Centres d'educació específica per a infants i joves amb disminucions psicològiques o físiques (tipologies 6.2 i 6.3)	32

4. Recursos humans en centres residencials d'acció educativa	34
4.1 Consideracions prèvies.....	34
4.2 Pisos assistits (tipologia 7).....	36
4.3 Llars funcionals (tipologia 4)	36
4.4 Centres de nadons i primera infància (tipologia 1).....	36
4.5 Centres d'educació intensiva (tipologies 5.1 i 5.2).....	37
4.6 Centres d'educació específica per a joves embarassades i mares adolescents amb els seus fills (tipologia 6.1)	37
4.7 Centres d'educació específica per a infants o joves amb disminucions psicològiques o físiques (tipologies 6.2 i 6.3)	37
5. Annex.....	38

1. Introducció

En el moment actual s'està fent una redefinició de la xarxa de centres residencials d'acció educativa. Aquest treball s'està fent per encàrrec de la DGAI. Per tal efecte s'ha establert una metodologia d'estudi de la xarxa actual, definició de criteris i establiment d'una proposta de xarxa per als propers anys.

Dins aquest marc s'ha constituït un grup de treball tècnic amb l'objectiu d'aportar elements de reflexió, criteris i paràmetres per la definició d'equipaments per l'acolliment residencial d'infants tutelats per l'administració. Aquest grup està configurat per professionals tècnics com a representants de les entitats: DGAI, FEDAIA, EUTS, Better consultants.

Per aquest treball s'ha fet un recull documental i s'ha consultat a diferents experts, per tal de reunir documentació sobre la definició i situació actual d'aquests recursos, així com perspectives de futur en relació al treball educatiu en CRAEs: Projecte Educatiu Marc de CRAEs, Reculls de legislació vigents d'àmbit estatal i autonòmic, Articles d'experts en el camp socio-educatiu d'atenció a la infància, pla interdepartamental per a majors de 18 anys, Projectes educatius de diferents CRAEs, Projecte marc dels EAIAs, Instruccions de la DGAI, Projecte Marc d'Acolliments simples en família aliena, l'estudi de camp realitzat per l'EUTS en relació a la situació actual i perspectives de treball als CRAEs, així com dades obtingudes a partir del treball de diversos professionals en l'àmbit de la infància.

Les conclusions a les que s'ha arribat en aquest grup de treball s'han plasmat en el present document, amb l'ànim d'aportar elements, criteris i paràmetres que creiem han de ser tinguts en compte a l'hora de definir la xarxa de Centres residencials d'Acció educativa.

Això articula dos eixos d'actuació:

- **L'atenció:** entesa com el deure d'atendre les necessitats de desenvolupament dels infants: alimentació, higiene, allotjament, habitualment, salut (física i mental), ...
- **L'Educació:** entesa des d'una concepció àmplia: curricular i social. Per tant fent referència al dret a l'escolarització i als serveis educatius compensadors; i al dret a una educació social que li permeti un procés de socialització que garanteixi el dret a la igualtat d'oportunitats i la seva promoció social.

Per últim assenyalar que tota actuació ha de considerar l'infant com un subjecte de drets, que per tant ha participar de forma activa en el seu propi procés.

La llei ressenya que l'actual treball de definició de la xarxa de centres residencials d'acció educativa té una incidència directa sobre els processos socio-educatius dels infants, adolescents i joves atesos dins la xarxa actual, i per tant cal que siguin tinguts en compte a l'hora de realitzar dita definició.

d'acció educativa

2.1 Consideracions prèvies

2.1.1 Normativa legal

Per la definició de CRAEs cal tenir en compte la legislació vigent en relació a l'atenció a la infància. Aquesta normativa queda recollida al Projecte Educatiu Marc per a Centres Residencials d'Acció educativa. D'una forma específica s'han recollit, per a fer aquest document, aquells decrets que estableixen criteris referits de forma explícita a la regulació d'equipaments residencials.

Per tant, fem referència al decret 284/96 del 23 de juliol, de regulació del Sistema Català de Serveis Socials. Entre els serveis socials d'atenció especialitzada inclosos en l'annex del decret, hi trobem:

- Centres d'acollida.
- Centres Residencials d'Acció Educativa:
 - a) Centres residencials
 - Poden especialitzar-se segons les franges d'edat en:
 - Nadons i primera infància: 0-3 anys.
 - Centres per infants i adolescents (4 a 12 anys).
 - Centres per adolescents (13 als 16 anys).
 - Centres per a joves de 16 a 18 anys.
 - Centres verticals: franges d'edat diverses.
 - b) Llars funcionals: acolliment simple d'un màxim de 8 nens/es.
 - c) Pisos assistits: joves de 16 a 18 anys.

En el decret 2/1997, en el que s'aprova el Reglament de protecció dels menors desemparats i de l'adopció, trobem una altra subclasse dins els Centres Residencials d'Acció Educativa:

- d) Centres d'Educació Intensiva.

2.1.2 Línies d'actuació

Ens referim a línies ja que volem enunciar diferents formes d'actuació que sense pretendre esdevenir models, és a dir marcs reguladors d'actuació, defineixen una filosofia i metodologia de treball referida als paràmetres d'actuació. Formulant una definició oberta que permeti anar optimitzant, a través de la investigació, la praxi educativa.

A continuació fem referència a diferents línies d'actuació que han definit el treball en Centres Residencials les darreres dècades:

- ⇒ Línia Assistencial
- ⇒ Línia de Normalització
- ⇒ Línia de la Responsabilitat.

Aquestes línies s'han anat succeint en el temps. En el moment actual s'està definint una línia d'actuació de Responsabilitat que parteix de la línia de la normalització. Aquest canvi es produeix fent una nova lectura d'alguns aspectes, a partir de la reconceptualització de l'infant com a subjecte de drets i per tant de deures. D'aquesta manera podem dir que és una línia en procés de definició, que entén l'infant com a subjecte responsable i la societat com a garant dels seus drets. En detalllem a continuació alguns elements de cadascuna d'elles:

Línia Assistencial

- És una línia d'actuació que dóna resposta a necessitats socials.
- Crea recursos especialitzats per cada taxonomia i exerceix una clara funció de control social.
- Es basa en una metodologia d'actuació que no té en compte la voluntat i interessos de la persona.
- Actua sobre el subjecte.
- No treballa contra l'exclusió.

Línia de Normalització:

- És una línia que dóna resposta a les necessitats de la persona.
- Crea recursos per la població i facilita l'accés de les persones amb més dificultats.
- Crea recursos especialitzats el més semblant possible als seus anàlegs en el seu entorn.
- Actua a partir de les capacitats, interessos i voluntat del subjecte.
- Prepara al subjecte per a la competència social.
- Actua amb el subjecte
- Treballa per a la integració.

Línia de la Responsabilitat (complementa a l'anterior):

- S'inscriu en el marc dels Drets i Deures de les persones propis de les societats democràtiques.
- És una línia que es centra en les relacions que el subjecte estableix amb el seu entorn.
- Té en compte els subjectes i el context social per la creació de recursos.
- Actua a partir de les capacitats, interessos i voluntat del subjecte en relació a les exigències d'allò social.
- Actua amb el subjecte i el seu entorn social.
- Treballa per la promoció i la participació del subjecte.

2.2 Criteris d'actuació

D'acord amb les línies exposades i les disposicions de la legislació vigent, recollim alguns criteris:

2.2.1 Criteris organitzatius:

1. **Descentralització:** actuació a tot el territori.
2. **Sectorització:** Establir una xarxa de serveis a tots els territoris.

entorn comunitari.

4. **Vinculació a l'entorn familiar:** Respectar, en la mesura del possible, les actuacions en el propi context social, familiar i cultural de l'infant.
5. **Desjudicialització:** protegir i no iniciar processos judicials que poden estigmatitzar a l'infant o al jove, afavorint l'agilitat dels processos i diferenciant els drets civils de les lleis penals.
6. **Desinstitucionalització:** Treballar per a utilitzar els recursos més adients a les necessitats de l'infant evitant les institucionalitzacions no necessàries.
7. **Coordinació i treball interdisciplinari.**
8. **Professionalització dels serveis.**
9. **Plasticitat:** idoneïtat dels perfils de recursos respecte a les necessitats emergents.
10. **Titularitat:** Els centres poden ser públics o privats.
11. **Intervenció de l'administració:** S'estudiarà per cada infant les mesures més idònies per la seva atenció i educació.

→ La separació de l'infant o el jove de la seva família com a últim recurs: l'internament es produirà quan es consideri idoni i no s'hagi pogut evitar la separació del seu entorn familiar, social i cultural.

→ Temporalitat limitada: La durada de l'internament s'ha de fixar en relació a la situació de l'infant i de la seva família.

→ Treball i seguiment a l'entorn familiar des del medi: per garantir els criteris d'actuació abans esmentats és necessari fer una revisió de la dotació de recursos dels serveis socials d'atenció primària i especialitzada dels territoris. Aquesta revisió ha de permetre garantir els recursos suficients per fer un treball amb la família i l'entorn de:

- 1- Prevenió: per permetre evitar internaments no necessaris.
- 2- Seguiment: per poder modificar els motius que van originar l'internament en el menor temps possible.
- 3- Treball de seguiment post-internament: que garanteixi una atenció adequada al medi per a la reinserció de l'infant o el jove en el medi.

2.2.2 Criteris educatius:

1. **Participació i responsabilització** dels subjectes d'atenció i les comunitats. El subjecte té drets i deures, ha de ser responsable (en funció del seu grau de maduresa) dels seus actes, participar en la dinàmica del grup, en el seu procés educatiu i en els plans d'actuació que tenen a veure amb el seu futur.
2. **Integració i normalització:** els centres han de ser un reflex de la societat (en la distribució de sexes, multiculturalitat, etc.) i el més semblant possible a una família. Han de permetre la promoció de l'infant o el jove partint del principi d'igualtat d'oportunitats.
3. **Vinculació a l'entorn socio-geogràfic:** facilitar el procés en l'entorn socio-geogràfic natural de l'infant per facilitar la seva articulació.
4. **Individualització:** treball personalitzat de cada individu i el seu entorn familiar. Atenció a les capacitats, potencialitats i interessos particulars.
5. **Circulació i competència social:** preparar el subjecte per poder desenvolupar-se en el seu entorn socio-cultural amb igualtat d'oportunitats, amb l'objectiu de la seva promoció social.
6. **Estabilitat** de referents que permetin establir amb els infants vincles educatius.
7. **Continuïtat:** Minimitzar trasllats i afavorir la continuïtat.
8. **Privacitat:** dret a la intimitat de l'infant o el jove.
9. Respecte a la **identitat** de l'infant: cultural, familiar, ...

2.3 Classificació dels centres residencials segons l'objectiu prioritari d'actuació

Segons l'objectiu prioritari d'actuació recollim la classificació del Decret 2/97 del 7 de gener:

- **Centres d'acollida:** Són serveis residencials d'estada limitada que tenen per objecte:

- a) Donar resposta immediata i transitòria d'acollida a qualsevol situació d'alt risc i ha d'ésser separat del seu nucli familiar, i exercir la funció substitutòria temporal de la família.
- b) Fer l'observació i el diagnòstic de la situació dels infants o joves atesos i les seves famílies per tal d'elaborar la proposta de mesura corresponent.
- **Centres Residencials d'Acció Educativa:** Són aquelles institucions on resideixen temporalment els infants o joves als quals s'aplica la mesura d'acolliment simple en institució.

Aquest decret amplia la informació que consta a l'annex del decret 284/96 de 23 de juliol, de regulació del Sistema Català de Serveis Socials, pel qual es defineixen els centres residencials com: -"els serveis residencials d'acolliment, per la guarda i educació dels seus usuaris, mentre no poden retornar amb la seva família o se'ls troba una acollidora"-.

El decret també especifica en relació als CRAEs:

- Els CRAEs comptaran amb un Projecte educatiu validat per l'organisme competent
- El seu objectiu és la guarda i educació.
- Les seves funcions: Acolliment i convivència, Allotjament i menjador, descans i lleure, higiene, atenció psicològica, social i educativa.
- Els seus destinataris: infants i adolescents en règim de guarda o tutela de la DGAI.
- Podran especialitzar-se en funció de les franges d'edat, (ja s'hi ha fet referència al punt 1.1.):
 - Centres per nadons i primera infància: són centres per a infants de 0 a 3 anys. Disposaran d'una ràtio educador social/menor resident no inferior a 0'25.
 - Centres per a infants i pre-adolescents: són centres per a infants de 4 a 12 anys. Disposaran d'una ràtio educador social/menor resident no inferior a 0'10.
 - Centres per a adolescents: són centres per a joves entre els 13 i els 16 anys: Disposaran d'una ràtio educadors social/ menor resident no inferior a 0'10.

- Centres pera a joves: són centres per a joves de 16 a 18 anys. Disposaran d'una ràtio educadors social/ menor resident no inferior a 0'10.
- Centres verticals: són aquells centres que acullen infants e joves de franges d'edats molt diverses, en atenció a la problemàtica que presenten els acolliments institucionals de grups de germans, Disposaran d'una ràtio adaptada al nombre i edat dels infants o joves residents.
- Es podran utilitzar centres residencials d'acció educativa amb sistemes d'educació intensiva per a infants o joves entre els 12 i els 18 anys que requereixin d'aquests mètodes educatius per avançar en el seu procés educatiu.
- Pisos assistits: per a joves de 16 a 18 anys. Que segons l'esmentat decret es defineixen com els habitatges (pis assistit i/o comunitat de joves) que oferiran un servei de caràcter assistencial i educatiu per a joves entre 16 i 18 anys, per les quals es considera necessari iniciar un procés de desinternament progressiu per assolir la majoria d'edat amb la capacitat suficient per obtenir la integració social, i mantenint-se la tutela i control per part de l'entitat pública de protecció d'infants o joves.
 Objectius: guarda, educació i preparació per a la vida autònoma.
 Funcions: Preparar el desinternament d'aquests joves d'una forma gradual i progressiva, a través d'un pla de treball individual que permeti desenvolupar les seves potencialitats vers la plena autonomia en arribar a la majoria d'edat.
 Destinataris: adolescents entre 16 i 18 anys que han estat en CRAEs de la DGAJ.
 Personal: Educadors socials. Es procurarà que aquests habitatges siguin de règim d'autogestió, tot rebent el suport extern d'un educador i si cal el suport tècnic d'un psicòleg i/o assistent social.
- Es podran crear, promoure o concertar centres residencials d'acció educativa específics destinats a atendre infants, que no puguin ser adequadament integrats en els altres centres perquè requereixin uns tractaments i unes atencions molt especialitzades.

- Les llars funcionals són serveis consistents en acolliments simples d'infants o adolescents amb un màxim de vuit infants o joves. Aquestes estaran regides per una persona o família acollidora degudament validada i comptaran amb el suport d'un educador.

2.4 Paràmetres diferenciadors dels centres

Entenem com a paràmetres diferenciadors de centres aquelles característiques de la població atesa que poden ser susceptibles, des del punt de vista dels tècnics del grup de treball, d'incidir en la tipologia de centre residencial.

Així doncs exposem a continuació paràmetres proposats pels diferents membres del grup de treball, els quals s'han analitzat i s'exposa la incidència que realitzen en relació a la necessitat d'especialització dels centres residencials.

La relació de paràmetres exposats al grup de treball que poden segmentar la població i determinar la tipologia de centres és la següent:

- Edat
- Sexe
- Cultura ?
- Territori i context socio-geogràfic ?
- Necessitats educatives
- Grup de convivència.

Com a consideració general es valorà que no és possible classificar la idoneïtat d'un recurs per a un infant o jove amb una anàlisi d'aquests paràmetres de forma esbiaixada, sinó que atenent als criteris anteriors; la valoració d'idoneïtat d'un recurs residencial per un infant haurà d'incorporar diferents paràmetres en relació a la globalitat del cas, les prioritats i objectius de treball i propostes de futur. Així doncs l'edat, el sexe, ... no podran ser un paràmetre independent dels objectius de treball i perspectives de futur de cada infant.

2.4.1 Edat

L'edat ha de ser considerada com un paràmetre que es remet a les característiques individuals de cada infant en relació al seu procés de desenvolupament. Com a criteri general però, es creu necessària l'existència dels següents tipus de centres a disposició dels grups de població especificats:

- Centres per a nadons i primera infància (fins als 3 anys).
- Centres per a joves embarassades i mares adolescents amb els seus fills.
 - Aquests dos primers tipus de centres s'entenen com una possibilitat a disposició del criteri dels equips tècnics responsables, però en cap cas s'han de prendre com una obligació en funció de les edats o circumstància.
- Pisos assistits per a joves en procés d'autonomia (de més de 16).
- Centres verticals (de 3 a 18 anys).
- Centres horitzontals per marges d'edat (de 4 a 12 anys, de 12 a 16 extensible a 18 anys, de 16 a 18 anys).
 - Aquest últim tipus de centres s'utilitzarà en funció de les necessitats educatives quan es consideri oportú per part dels equips tècnics responsables.
 - La divisió que s'exposa és diferent que la plantejada al decret 284/96, ja que fet un replantejament atenent als canvis produïts en l'estructura social a partir de la implantació de la LOGSE. Considerem que hi ha unes modificacions en la circulació social dels infants i joves i en el context social, en general. Produïdes per la incorporació dels nens/es de 12 anys als Instituts, l'escolaritat obligatòria fins als 16, les modificacions de la xarxa de recursos (escolars, lúdics, esportius,... que això porta implícit), l'establiment de noves relacions socials i canvis en els grups de convivència, els processos actuals d'inserció laboral,....

2.4.2 Sexe

Els centres han de ser mixtes. Hi haurà centres en funció del sexe per a determinats sectors de població en funció de les seves necessitats. Es preveu que aquests casos només es donaran a partir dels 12 anys.

2.4.3 Cultura

Els centres han de ser interculturals.

Els centres amb una població multiètnica hauran de disposar del recursos interns especialitzats per treballar amb els elements propis de l'educació intercultural.

S'ha de preveure la utilització dels recursos socio-educatius interculturals, humans i materials, de la xarxa comunitària.

2.4.4 Territori i context socio-geogràfic

Prioritàriament els nens/es, adolescents i/o joves han de residir en centres de la seva comarca. Només en casos específics pot ser recomanable la residència lluny del seu entorn territorial natural.

Per tant, la distribució de centres dependrà, bàsicament, de les necessitats de la població resident en centres a cada zona.

2.4.5 Necessitats educatives

Els CRAEs han de ser integradors, pel que les necessitats educatives específiques no poden ser motiu d'exclusió i/o segregació. Els centres han de treballar per l'acceptació de la diversitat.

Hi haurà centres per aquells infants o joves que presentin importants problemes de convivència amb altres infants o joves, o que tinguin necessitats educatives especials.

Segons aquest paràmetre diferenciem els següents tipus de centre:

1- Centres Residencials d'acció educativa. (Definits a l'inici del punt 0).

2- Centres Residencials d'acció educativa d'Educació Intensiva. Queden definits al decret 27/97, on es descriu: el seu objectiu és la contenció i educació d'infants i adolescents amb necessitats educatives especials. Cal remarcar que la mesura d'un centre d'educació intensiva només s'adoptarà després d'un **DIAGNÒSTIC PREVI** i per tant quan es dictaminï la seva conveniència. Aquests poden ser:

- a) Trastorns de conducta (necessitat de més contenció).
- b) Infants o joves que no accepten mesures educatives.
- c) Psicopatologies que requereixen suport psiquiàtric. Els centres destinats al tractament d'aquestes necessitats estaran en col·laboració dels Departaments de Justícia i Sanitat, definint les competències de cada departament.

3- Centres Residencials d'Acció educativa d'Educació Específica. Atendran aquells infants que sota criteris normalitzadors no puguin ser adequadament integrats en els altres centres perquè requereixin uns tractaments i unes atencions molt especialitzades.

- a) Dificultat sexual (identificació o relació).
- b) Disminucions psicològiques. Els centres destinats al tractament d'aquestes necessitats estaran en col·laboració dels Departaments de Justícia, Benestar Social i/o Sanitat, definint les competències de cada departament. Aquests corresponen als centres residencials per a persones amb disminució que regula el decret 284/1996 de la Generalitat de Catalunya de regulació del Sistema Català de Serveis Socials.
- c) Disminucions físiques. Els centres destinats al tractament d'aquestes necessitats estaran en col·laboració dels Departaments de Justícia, Benestar Social i/o Sanitat, definint les competències de cada

departament. Aquests corresponen als centres residencials per a persones amb disminució que regula el decret 284/1996 de la Generalitat de Catalunya de regulació del Sistema Català de Serveis Socials.

Els següents dos objectius s'han de tenir en compte per als centres amb infants o joves amb disminucions tant físiques com psíquiques:

1. Treballar globalment els infants o joves amb disminucions, proporcionant una assistència bàsica (prioritàriament per la manca de fer-ho des de la pròpia família).
2. Els centres amb infants o joves amb disminucions greus requereixen una assistència residencial permanent i han de preveure totes les etapes del creixement personal.

Hi ha certs aspectes a tenir en compte referents a la població de disminuïts:

- Cal escollir el centre adequat a les característiques de la deficiència i tipus de minusvalia.
- La minusvalia de mobilitat és la més treballable però també la que més afecta a la orientació i la possibilitat de relació social. En la valoració d'adjudicació de centre, s'haurà de contemplar les dificultats de l'entorn arquitectònic.
- El medi rural aparentment facilita millor la integració (cases d'una sola planta, carrers més espaiats...), però el medi urbà té més equipaments de suport (ascensor, rampes...).
- Per a infants i joves amb problemes físics i limitacions sensorials, considerar tres aspectes:
 1. Capacitat de mobilitat autònoma de l'infant o el jove.
 2. L'espai urbà (arquitectònic i urbanístic).
 3. La xarxa de transports existent.

2.4.6 Grup de convivència

Inspirats en el decret 2/1997 que aprova el Reglament de protecció dels menors desemparats i de l'adopció, l'organització dels centres residencials d'acció educativa reproduiran les condicions de vida d'una família de tal manera que permeti el creixement **harmònic** i estable dels infants i adolescents que hi resideixin. Els grups de convivència seran reduïts i comptant cada menor amb un educador/a tutor/a de referència.

Des d'un punt de vista tècnic s'estableix que les unitats de convivència seran com a màxim de vuit places. És recomanable que els centres no tinguin més de dues unitats de convivència.

2.5 Tipus de centres: conclusions

Cal puntualitzar que aquesta és una classificació general de centres, i que la decisió d'internament d'un infant o jove en un d'aquests centres no vindrà únicament determinada per les distincions de centres aquí establertes. Atenent al principi d'individualització, la valoració de idoneïtat d'un recurs residencial per un infant haurà d'incorporar diferents paràmetres referents a la globalitat del cas, prioritats i objectius de treball i propostes de futur per a ells/es.

Tenint en compte aquesta observació inicial enumerem els següents tipus de centres:

1. Centres de nadons i primera infància (fins als 3 anys).
2. Centres verticals.
3. Centres per marge d'edat (de 4 a 12 anys, de 12 a 16 anys i de 16 a 18 anys).
4. Llars funcionals
5. Centres d'Educació Intensiva
 - 5.1 Centres per a infants o joves amb dificultats conductuals.

- 5.2 Centres per a infants o joves amb psicopatologies (requereixen suport psiquiàtric). Aquests centres seran en col·laboració dels departaments de Justícia i de Sanitat.
- 6. Centres d'educació específica
 - 6.1 Centres per a joves embarassades i mares adolescents amb els seus fills.
 - 6.2 Centres per a infants o joves amb disminucions psicològiques. Aquests centres seran en col·laboració dels departaments de Justícia, Benestar Social i/o de Sanitat.
 - 6.3 Centres per a infants o joves amb disminucions físiques. Aquests centres seran en col·laboració dels departaments de Justícia, Benestar Social i/o de Sanitat.
 - 6.4 Centres diferenciats per sexe per a joves a partir de 12 anys amb dificultats de convivència que requereixen una contenció educativa específica.
- 7. Pisos assistits per a joves en procés d'autonomia (majors de 16 anys).

3. Equipaments i recursos en centres residencials d'acció educativa

3.1 Consideracions prèvies

En aquest capítol descrivim els equipaments i recursos necessaris en centres residencials d'acció educativa en funció de les necessitats de cadascuna de les tipologies enumerades a la secció 2.5.

Tot i que aquestes tipologies de centres tenen necessitats diverses, assumim que hi ha certes característiques que són comuns a tots ells i els descrivim a continuació.

En primer lloc cal aclarir que parlem dels centres residencials que, partint dels criteris i paràmetres establerts al capítol 2, entenem com a òptims o desitjats. Els centres han d'estar dividits en unitats de convivència de com a màxim vuit places i que, en tot cas, seria recomanable que no tinguessin més de dues unitats de convivència. Els equipaments i recursos dels quals parlem fan referència a centres d'aquestes dimensions.

Les recomanacions necessàries que han de complir els centres residencials independentment de la tipologia a la qual pertanyin són les següents:

Consideracions generals:

- Tots els centres han de tenir condicions adients de salubritat, lluminositat, amplitud, ventilació i seguretat.
- Els centres han de respectar l'entorn i l'ambient d'allà a on estiguin situats.
- Els centres han d'estar integrats en el seu entorn facilitant d'aquesta manera la circulació social dels infants i joves residents.
- La distribució d'espais dins el centre ha d'afavorir la convivència.
- Cal parar especial atenció a l'estètica i confortabilitat segons els referents d'una llar. En aquest sentit els centres disposaran del mobiliari i recursos

necessaris per al temps de lleure, reforç, etc.: taules, cadires, sofàs, moble biblioteca, llibres, televisor, jocs...

- És important que els infants i joves tinguin algun espai que puguin personalitzar lliurement.
- Tots els centres tindran un sistema de calefacció adient.
- Il·luminació: en principi natural, si és artificial, semidirecta amb llums d'emergència.

Espais privats:

- És d'especial importància que tots els centres disposin al menys d'una habitació individual per acollir a infants o joves que ho requereixin.
- Els centres disposaran de dues cambres de bany per unitat de convivència. Disposaran dels elements necessaris que disposa la normativa en contingut i nombre: lavabo, WC, dutxes, banyera (en tot cas es disposarà d'alguna banyera al centre per les seves finalitats educatives i terapèutiques).

Espais i materials d'ús comunitari:

- Tots els centres han de disposar de cuina com a element normalitzador i potenciador de la convivència, equipada amb electrodomèstics d'ús quotidià. En els centres a on no hi pugui haver una cuina per cada unitat de convivència convé que existeixi al menys un office a cada unitat.
- Espai de magatzem i espai de rebost: aquests dos espais estaran destinats a l'emmagatzematge de material de la casa, productes de neteja i alimentaris.
- Bugaderia: en un o diversos espais s'ha de tenir una zona a on disposar de les màquines de rentar i assecar (si és el cas), estris per planxar, guardarrobia, etc.
- Tots els centres han de tenir una farmaciola en dependències d'ús habitual de l'educador/a o de l'equip educatiu.
- Convé disposar de material lúdic adient i algun aparell informàtic a cada centre per l'aprenentatge dels infants i joves.

Aspectes a tenir en compte:

Els següents recomanacions són d'especial importància per que tots els centres puguin acollir infants o joves amb disminucions sota criteris normalitzadors.

- Ventilacions exteriors amb vidres de seguretat.
- Les escales han de complir els següents recomanacions:
 - Superfície de l'estesa antilliscant.
 - Passamans a ambdós costats.
 - Bon nivell d'il·luminació durant la nit.
 - Girs d'escala a 90° o 180° per evitar la desorientació dels invidents.
 - Nombre d'esglaons seguits sense replà entremig inferior a 12.
 - Replà de llargada mínima 1,20 m.
- Serveis higiènics:
 - Espai lliure central d'1,50 m².
 - Espai per accedir lateralment als aparells de 0,80 m.
 - Portes dels sanitaris d'obertura preferentment cap de fora.
 - Rentamans sense pedestal.
 - Alçada dels wc de 0,40-0,45 m.
 - Barres de suport.
 - Aixetes preferentment amb palanca.
 - Miralls d'alçada 0,90 m.

Recursos externs:

- Cal tenir en compte que l'entorn social més immediat pugui oferir els recursos necessaris per a la socialització, l'aprenentatge escolar i laboral i recursos lúdics i sanitaris.
- Hi ha d'haver una bona xarxa de comunicacions.
- El barri ha de disposar d'ofertes lúdiques, formatives i laborals.

3.2 Centres verticals, centres per marge d'edat centres diferenciats per sexe a partir de 12 anys (tipologies 2, 3 i 6.4)

Els centres residencials d'acció educativa, pel que fa als recursos amb els que han de comptar per a donar acolliment simple en institució, hauran de tenir en compte ~~de~~ recomanacions del decret on es detallen les condicions materials de les residències. (Cal fer una relectura del decret i una proposta de modificació per tal d'adequar les condicions materials i funcionals que allí es detallen a la realitat d'un recurs educatiu, ja que algun dels articles no s'adequa a la població que s'atén a l'objectiu de normalitzar la convivència.)

Els recursos que ha de disposar el centre són:

Espais privats:

- Habitacions: Les habitacions podran ser compartides o individuals. Els centres adequaran aquestes estances atenent a les característiques de la població del moment. És recomanable disposar del màxim nombre d'habitacions individuals possible i una taula per diversos usos (ús personal, realització de tasques formatives,...). Cada resident tindrà un armari per al seu ús individual.

Espais comunitaris:

- Menjador i sala d'estar: Aquestes dues estances hauran d'estar dissenyades i conceptualitzades sota el paràmetre de la polivalència. Cal ser flexible en tant la seva utilització: sala de jocs, d'estudi, d'esbarjo,...

Espais per al personal:

- Serveis per al personal laboral: cal disposar de lavabo amb un espai que s'utilitzi com a canviador.
- Despatx/habitació d'educadors/es: espai de treball tècnic amb un lloc previst per al descans. Disposarà d'una taula, cadira, espai per a la realització d'entrevistes, arxiu, ordinador, telèfon, llit.

- Despatx de direcció: contindrà elements necessaris per a desenvolupar la seva funció. Com a mínim s'hauria de garantir una espai per a la realització d'entrevistes, taula, cadires, ordinador, fax, telèfon, arxiu, caixa forta,...
- Sala de reunions: aquesta sala podrà coincidir amb els despatx d'educadors/es o amb algun altre espai polivalent.

3.3 Pisos assistits i llars funcionals (tipologies 7 i 4)

Atesa la definició recollida en l'informe tècnic elaborat arrel del Mapa de centres del pisos assistits i de les llars funcionals, entenem que aquestes institucions han de reunir les condicions materials necessàries i suficients per a atendre els infants i joves en règim d'acolliment simple en institució que faci que l'ambient de la casa s'aproximi a l'estructura física d'una llar familiar o a un pis de característiques normals. Donat que els primers estan dissenyats per a treballar l'autonomia d'aquells infants i joves que s'aproximen a la majoria d'edat i els segons estan creats per a que siguin regits per una família o persona acollidora (assimilant-se a una llar de qualsevol família), aquests habitatges hauran de reunir unes condicions mínimes que garanteixin la normalització de les relacions i el procés educatiu i la socialització dels infants i joves acollits. Per tant, poden gaudir d'una estructura adaptada a una dinàmica familiar o de pis compartit diferenciant-se dels requisits exigits per la normativa dels altres centres residencials d'acció educativa.

Tenint com a punt de referència les condicions materials del decret, actualment en revisió, s'hauran de tenir en compte les següents recomanacions:

Espais privats:

- Habitacions suficients per a donar cabuda als infants i joves acollits i la família/parella responsable.
- Les habitacions hauran de ser individuals. Només en casos de grups de germans es podran utilitzar habitacions de manera compartida. En aquests casos és recomanable no excedir el nombre de tres persones per habitació.

- És recomanable que tinguin una taula per diversos usos (ús personal, realització de tasques formatives,...). Cada resident tindrà un armari pel seu ús individual.
- Dues cambres de bany.

Espais comunitaris:

- Menjador i sala d'estar. Aquestes dues estances hauran d'estar dissenyades i conceptualitzades sota el paràmetre de la polivalència. Cal ser flexible en tant la seva utilització: sala de jocs, d'estudi, d'esbarjo,...

Espais per al personal:

- L'educador/a disposarà d'una habitació. Aquesta haurà de ser multifuncional, en el sentit que pugui servir de despatx, arxiu, espai pel descans, sala d'entrevistes, ...
- Els espais d'ús de la família acollidora han de ser independents dels aquí referenciats i no es mencionen en aquest apartat.

Donades les dimensions d'un pis o d'una vivenda cal que la concepció dels espais sigui flexible per donar cabuda a diferents opcions: per exemple la conversió d'habitacions compartides en habitacions individuals; espais polivalents que puguin cobrir diferents funcions com és ara esbarjo, reforç a la formació, visites.

3.4 Centres de nadons i primera infància (tipologia 1)

Els equipaments dels centres de nadons han de compaginar la concepció del centre com una llar familiar amb la necessitat de dotar-la de tots els recursos, sistemes de seguretat i higiene que la legislació vigent estipula per un col·lectiu d'aquestes característiques.

Espais privats:

- Habitacions compartides amb un màxim de 4 nens per habitació.
 - Aïllades acústicament.

- Sistema de calefacció regulable.
- Llits de superfície plana, de baranes amb separació entre barrots de 10 cm.
- Envans amb finestrals o vidrieres àmplies.
- Cambra de bany: lavabos, WC i banyera adaptada. (Una per unitat de convivència).
- Lavabo amb canviador, amb ventilació a l'exterior.

Espais comunitaris:

- Sala de jocs polivalent amb paviment amortidor, parets recobertes i envans amb finestrals o vidrieres amples. (Una per unitat de convivència).
- Un pati d'esbarjo (únicament en els centres amb més d'una unitat de convivència i per la unitat de nadons): assolellat, sòl tou (sorra, gespa, terres especials...), sense piscina.
- Cuina dotada de rebost i amb biboneria (pica, fogó, taula, frigorífic...) per la unitat de lactants.
- Una habitació equipada amb aparells d'infermeria.
- Espai per desar els cotxets.
- Sala de visites separada de les unitats.

Espais per al personal:

- Serveis per al personal laboral: cal disposar de lavabo amb un espai que s'utilitzi com a canviador.
- Despatx/habitació d'educadors/es: espai de treball tècnic amb un lloc previst per al descans. Disposarà d'una taula, cadira, espai per a la realització d'entrevistes, arxiu, ordinador, telèfon, llit.
- Despatx de direcció: contindrà elements necessaris per a desenvolupar la seva funció. Com a mínim s'hauria de garantir una espai per a la realització d'entrevistes, taula, cadires, ordinador, fax, telèfon, arxiu, caixa forta,...
- Sala de reunions: aquesta sala podrà coincidir amb els despatx d'educadors o amb algun altre espai polivalent.

Aspectes a tenir en compte:

- Angles de les portes amb protecció antipinça-dits.

- Mecanismes elèctrics: a una alçada de 1,60 m.
- Mobiliari de superfície porosa, inastellable, amb vores romes, angles arrodonits, etc.
- Juguines atraumàtiques, inastellables, rentables, inempassables, no tòxiques.
- Finestres i balcons amb sistemes de seguretat.

3.5 Centres d'educació intensiva (tipologies 5.1 i 5.2)

Espais privats:

- Habitacions: han de ser d'ús individual, separades per sexe. En cas que siguin compartides, i tenint present el sexe, el màxim serà de 3 places.
- Totes han de disposar de llits, armaris individuals i una taula amb cadira.
- Habitacions individuals de contenció: tenint present les necessitats de contenció conductual o psiquiàtrica dels joves, cal que es compti amb 1 habitació individual per unitat de convivència, que faciliti l'adequat aïllament (amb les condicions materials adients- llit fixat, corretges, vidres de metacrilat, etc.).

Espais comunitaris:

- Menjador: un per grup de convivència, amb taules, cadires i armaris per guardar els útils de menjar.
- Sala d'estar: ha de disposar de material de joc, de lectura, i audiovisuals.
- Sala polivalent: espai d'usos diversos, separat de les habitacions per permetre el descans, amb accés exterior per poder ser utilitzat per a fumar.

Espai per al suport escolar:

- Una aula per docent amb un màxim de 5-6 places, equipada amb taules, cadires, pissarra, armaris, taula i cadira per al mestre.
- Sala de professors i altre personal docent equipada amb taula, cadires, arxius, armaris, ordinador, impressora, telèfon i comunicador.
- Magatzem per al material equipat amb arxius, armaris i prestatgeries.

- Biblioteca equipada amb taules, cadires, prestatges, armaris, arxivadors, llibres, revistes i material didàctic.

Espai per al programa de formació ocupacional:

- Espai polivalent per a tallers equipat amb armari amb clau, taula de treball i cadires.
- Un taller per docent amb un màxim de 5-6 nois/es equipada amb taula de treball i cadires, armari amb clau per guardar eines perilloses i materials adequats al contingut dels tallers.
- Magatzem per a materials dels tallers equipat amb armaris i prestatgeries.

Espais lúdics-formatius:

- Pista poliesportiva que pugui ser utilitzada per la població veïnal.
- Espais naturals que possibilitin activitats d'horta, jardineria, atenció als animals, etc.

Espais per al personal:

- Serveis per al personal laboral: cal disposar de lavabo amb un espai que s'utilitzi com a canviador.
- Despatx/habitació d'educadors/es: espai de treball tècnic amb un lloc previst per al descans. Disposarà d'una taula, cadira, espai per a la realització d'entrevistes, arxiu, ordinador, telèfon, llit.

Altres espais físics necessaris (separats de la llar on resideixin):

- En funció del nombre de personal que no dina/sopa al centre amb els infants i joves caldrà tenir un menjador o bé una sala amb un office.
- Sala de visites equipada.
- Sala d'entrevistes: per al treball indiferent dels diferents tècnics.
- Sala de reunions: espai de treball de l'equip educatiu i l'equip tècnic.
- Despatx de direcció: contindrà elements necessaris per a desenvolupar la seva funció. Com a mínim s'hauria de garantir una espai per a la realització d'entrevistes, taula, cadires, ordinador, fax, telèfon, arxiu, caixa forta,...
- Despatx del subdirector/a o coordinadors/es: equipat amb taula, cadires, material d'arxiu, taula de reunions, telèfon i comunicador.

- Despatx de l'administrador/a i administratiu/ua: equipat amb taula, cadires, material d'arxiu, ordinadors, màquina d'escriure, telèfon i comunicador.
- Despatx de psicòleg/a i/o psiquiatra: equipat amb taula, cadires, armari, arxivador, telèfon i comunicador. Ha de comptar amb una sala de psicoteràpia de grup amb material adient (taula, cadires, etc.).
- Despatx de pedagog/a: equipat amb taula, cadires, armari, arxivador, telèfon i comunicador.
- Despatx de l'assistent/a social: equipat amb taula, cadires, armari, arxivador, telèfon i comunicador.
- Sala d'infermeria: equipada amb els armaris de seguretat, llitera, taula i cadires, nevera per a medicaments, material d'infermeria, i telèfon i comunicador.

Aspectes a tenir en compte:

- Donades les característiques dels joves atesos, cal que els equipaments reuneixin unes condicions específiques:
- Endolls protegits.
- Portes de seguretat.
- Matalassos no inflamables.
- Fixació al tema d'alguns elements de seguretat.
- Encastament d'instal·lacions elèctriques, aigua, calefacció.

Recursos externs necessaris:

- Hi ha d'haver una bona xarxa de comunicacions.
- Hi ha d'haver un Hospital amb Unitat psiquiàtrica i un Centre de Salut d'Atenció Primària en l'entorn pròxim al centre.

3.6 Centres d'educació específica per a joves embarassades i mares adolescents amb els seus fills (tipologia 6.1)

Espais privats:

- Habitacions: han de ser d'ús individual per a la mare i el seu nadó. O bé doble si disposa d'elements per a fer una divisió simbòlica en dos espais

privats (mampara i/o armaris divisoris en dos espais). Han de disposar d'un llit i armari per la mare, i d'un llit (a posar després del naixement del nadó) i un simfonier per la roba de l'infant. D'un canviador pel nadó.

- Bany per les mares: bany complet amb banyera (que permeti el joc amb l'infant) i bidet (per l'higiene post-part).
- Bany per a nadons: és necessària una banyera adaptada (alçada), un rentamans, un wàter (per quan se'ls treuen els bolquers) i un vestidor.

Espais comunitaris:

- Menjador-Sala d'estar: espai d'ús polivalent. Ha de disposar d'un espai contigu per al joc dels infants a mode de parc infantil, on els nens/es puguin jugar al terra en una zona limitada. Ha de disposar de material de joc i lectura per les mares (revistes de preparació al part, atenció de l'infant,... lleure... i de material de joc per als infants que permeti la seva estimulació i evolució.
- Cuina: ha de ser un espai normalitzat, de mides habituals d'un pis per facilitar l'autonomia de les noies. Ha de disposar d'esterilitzadors de biberons, microones i petits electrodomèstics d'ús comú: minipimer, ...
- Sala polivalent: espai d'usos diversos per a les mares, aquest espai ha d'estar separat de les habitacions per permetre el descans dels nadons, ha de tenir un accés a l'exterior per poder ser utilitzar per a fumar. Ha de disposar d'estris per l'estudi: ordinador, material fungible (bolígrafs, paper,...), material de consulta i material lúdic.
- Espai de joc exterior: pati o terrassa que permeti l'estada de les mares amb els nadons i el joc dels petits a l'aire lliure i el sol.

Espais per al personal:

- Despatx/habitació d'educadors/es: espai de treball tècnic amb un lloc previst per al descans. Disposarà d'una taula, cadira, espai per a la realització d'entrevistes, arxiu, ordinador, telèfon, llit.

Altres espais físics necessaris (separats de la llar on resideixen):

- Sala de visites: espai per a rebre les visites familiars de les mares. Ha d'estar separada de la unitat de residència per evitar conflictes i incidències en els espais on resideixen els infants i nadons.
- Sala d'entrevistes: espai per al treball individual amb les noies: tutories, psicoteràpies, consultes,
- Sala de reunions: espai de treball de l'equip educatiu.

Materials específics necessaris:

- Cucos per als nadons més petits, bressols, cadiretes, caminadors, trones i cotxets.

Aspectes a tenir en compte:

- Els endolls han d'estar protegits i alts (1,60 m d'alçada).
- Tots els vidres han d'estar securitzats o ser de metacrilat.
- No ha de ser de fàcil accés des de l'exterior, per poder donar seguretat a les mares i els nadons i evitar conflictes violents amb familiars contraris a la situació de la mare.
- La decoració és molt important ha de ser adient als nadons, petits infants i a les mares adolescents.

Recursos externs necessaris:

- Hi ha d'haver guarderies infantils municipals (a partir dels 6 mesos).
- Hi ha d'haver un Hospital pediàtric pròxim, per atendre les mares (en el pre-part, part i post-part) els nadons.
- Hi ha d'haver un Centre de Salut d'Atenció primària pròxim, amb servei de preparació al part.

3.7 Centres d'educació específica per a infants i joves amb disminucions psicològiques o físiques (tipologies 6.2 i 6.3)

Aquests centres atendran aquells infants i joves que no puguin ser atesos sota criteris normalitzadors en altres centres no destinats específicament a disminuïts. La seva adscripció ha de ser interdepartamental i ha de partir dels convenis de col·laboració entre els Departaments de Sanitat, Benestar Social i Justícia.

Sempre que el tipus de disminució, deficiència o discapacitat ho permeti, és preferible que les activitats relatives a la formació escolar i laboral es produeixin a fora del centre, el que implica que els centres no haurien de disposar de tallers ocupacionals propis ni aules escolars, sinó que els infants i joves haurien d'utilitzar recursos externs al centre. La implicació de la comunitat i el treball de promoció de l'autonomia dels infants o el joves són alguns dels objectius que es persegueixen en aquests centres.

Cal tenir en compte que tots els espais dels centres han de complir la normativa de supressió de barreres arquitectòniques i tant el mobiliari com els accessos interns i externs han de ser adaptats i accessibles).

Espais privats:

- Habitacions: individuals per aquella població amb deficiències mentals profundes, demències greus i alteracions fortes de la percepció.
Col·lectives, separades per gènere per aquella població amb disminucions i discapacitats lleus i de percepció sensorial.
Llits adaptats, segons minusvalies.
- Cambra de bany, WC, lavabos i dutxa adaptats.

Espais comunitaris:

- Sala per fer activitats d'estimulació, recuperació, aprenentatge, amb capacitat per disposar els materials necessaris. Llumínosa.

- Espai per descans, residents¹.
- Habitació per guardar material específic (cadires, bastons, cunyes...), medicaments i material higiènic.
- Sala de visites.
- Habitació equipada amb aparells d'infermeria.

Espais per al personal del centre:

- Despatx/habitació d'educadors/es: espai de treball tècnic amb un lloc previst per al descans. Disposarà d'una taula, cadira, espai per a la realització d'entrevistes, arxiu, ordinador, telèfon, llit.
- Despatx de direcció: contindrà elements necessaris per a desenvolupar la seva funció. Com a mínim s'hauria de garantir una espai per a la realització d'entrevistes, taula, cadires, ordinador, fax, telèfon, arxiu, caixa forta,...
- Espai de treball per altres professionals del centre (psicòleg/a, assistent/a social, terapeuta, etc.) quan és un centre específicament de població amb discapacitats.
- Sala d'entrevistes: per al treball indiferent dels diferents tècnics.

Serà necessari adequar els equipaments i recursos segons siguin un, varis o tots, els infants i joves amb minusvalies ingressats al centre. En funció d'això caldrà augmentar tant l'adequació i la distribució dels espais interiors com el personal educatiu.

¹ Si la població no és exclusivament amb minusvalies, les sales poden ser espais polivalents que s'adaptin a les activitats del centre.

4. Recursos humans en centres residencials d'acció educativa

4.1 Consideracions prèvies

En el present capítol es defineixen els recursos humans necessaris en centres residencials d'acció educativa.

La legislació existent fins ara al respecte (decret 284/1996) estableix únicament les ràtios mínimes educador/a social / infant o jove resident en funció de les edats, no en funció de la tipologia d'infants o joves.

Donades les limitacions de la legislació, presentem a continuació una sèrie de recomanacions especificant quines figures són necessàries, així com el nombre d'educadors/es necessaris, per al correcte funcionament dels diferents tipus de centres. En primer lloc presentem aquelles recomanacions comuns a tots els centres i a continuació aquells que són específics per a cadascun d'ells.

És necessari puntualitzar que, al igual que en els capítols anteriors, ens referim a centres segmentats en unitats de convivència de com a màxim vuit places. Tal com ja hem dit anteriorment, és recomanable que aquests no disposin de més de dues unitats de convivència.

Així doncs, les recomanacions en matèria de recursos humans que han de complir tots els centres independentment de la seva tipologia són les següents:

- Director/a professionalitzat/da, responsable de les guardes ^{2 3}.
- Equip mixte d'educadors/es socials o col·legiats/des. Cal mantenir la referència de referents adults d'ambdós sexes en tots els torns.

² Document annex: 2ª proposta entorn el perfil professional de les persones responsables dels centres residencials d'acció educativa i dels centres d'acolliment per a la infància i l'adolescència.

³ Actualment s'està treballant en l'elaboració d'altres documents relatius als perfils professionals dins els centres residencials.

- De cara a establir el nombre mínim d'educadors/es que han d'estar presents al centre definim:
 - Temps d'atenció directa: franges horàries en les quals està previst atendre als infants o joves tant a dins com a fora del centre (acompanyaments).
 - Temps d'atenció indirecta: franges horàries que es dediquen a reunions de coordinació amb altres equips, avaluació, etc.

Per raons de protecció i seguretat de l'infant o el jove, i de qualitat de l'atenció educativa cal garantir la presència del següent nombre d'educadors/es al centre:

1. Temps d'atenció directa:

1.1 Horaris diürns de dilluns a divendres:

- a) Centres d'una unitat de convivència: 3
- b) Centres de dues unitats de convivència⁴: 5

1.2 Nits:

- a) Centres d'una unitat de convivència: 2
- b) Centres de dues unitats de convivència⁴: 2

1.3 Caps de setmana:

- a) Centres d'una unitat de convivència: 2
- a) Centres de dues unitats de convivència⁴: 3

2. Temps d'atenció indirecta:

2.1 Horaris diürns de dilluns a divendres:

- a) Centres d'una unitat de convivència: 2
- b) Centres de dues unitats de convivència⁴: 3

- Administrador/a o gestoria.
- Suport administratiu.
- Personal específic dedicat a cuina, bugaderia, neteja i manteniment. El nombre de professionals de l'equip de personal de serveis es valorarà en funció de les unitats de convivència i les característiques de l'espai físic del centre.

⁴ Aquest nombre d'educadors s'aplicarà únicament en els casos en els quals les unitats de convivència del centre estiguin annexes.

- En el cas dels centres de dues unitats de convivència es contemplaran equips comuns de direcció, serveis i, si és el cas, tècnics.

4.2 Pisos assistits (tipologia 7)⁵

- Un/a educador/a de presència real a cada torn, inclòs nits, festius i caps de setmana (contemplar temps de reunions, programació i avaluació).
- Un/a coordinador/a - director/a responsable de les guardes i de la gestió econòmica i administrativa.

4.3 Llars funcionals (tipologia 4)

- Un referent estable preferentment professional del treball socio-educatiu (membre de la família acollidora).
- Suport real d'un/a educador/a en els moments de presència de nens (inclòs festius i caps de setmana). Aquest/a educador/a ha de tenir espais de programació, reunions i avaluació.

4.4 Centres de nadons i primera infància (tipologia 1)

- Un/a diplomada en infermeria per hores donada la presència de nadons amb malalties importants que necessiten un seguiment o tractament mèdic acurat.
- Les característiques de la població atesa en aquests centres requereix un/a psicoterapeuta infantil especialitzat/da en nadons que pugui fer tractament psicoterapèutic, si cal, i assessorar a l'equip en l'abordatge dels casos, entenent que la resta de problemàtiques poden ser derivades al CSMIJ.

⁵ Per als pisos assistits no serà necessari, en cap cas, el suport d'un/a assistent/a domèstic/a ni de manteniment.

4.5 Centres d'educació intensiva (tipologies 5.1 i 5.2)

Les característiques de la població atesa en aquests centres requereix:

- Vigilància de seguretat.
- Equip tècnic:
 - En centres per a infants o joves amb dificultats conductuals: un/a psicòleg/a, un/a pedagog/a i un/a assistent/a social.
 - En centres per a infants o joves amb psicopatologies: un/a psiquiatra, dos psicòlegs/es i un/a auxiliar tècnic sanitari.
- Mestres de taller formatiu - ocupacional en funció de les activitats.
- Mestres d'aula escolar en funció del nombre d'aules.

4.6 Centres d'educació específica per a joves embarassades i mares adolescents amb els seus fills (tipologia 6.1)

Les característiques de la població atesa en aquests centres requereix un psicòleg/a per al seguiment terapèutic i suport emocional en relació a les respostes d'afiliació, entenent que la resta de problemàtiques que puguin afectar a les joves seran derivades al CSMIJ.

4.7 Centres d'educació específica per a infants o joves amb disminucions psicològiques o físiques (tipologies 6.2 i 6.3)

En el cas en que la xarxa pública no pugui donar resposta a les funcions de psicòleg/a o fisioterapeuta per als infants o joves caldrà contractar-los com a personal intern dels centres.

5. Annex

**EL PERFIL PROFESSIONAL DE
LES PERSONES RESPONSABLES
DELS CENTRES RESIDENCIALS
D'ACCIÓ EDUCATIVA I DELS
CENTRES D'ACOLLIMENT PER A
LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA**

**Comitè d'experts en formació de recursos
humans en l'àmbit dels serveis socials**

Document aprovat en data 27 de novembre de 1998

1. JUSTIFICACIÓ I OBJECTIUS

- 1.1. Introducció al marc legal
- 1.2. Definició dels centres residencials d'acció educativa i dels centres d'acolliment
- 1.3. Objectius

2. DEFINICIÓ DE LES FUNCIONS DE LES PERSONES RESPONSABLES DELS CENTRES RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA I DELS CENTRES D'ACOLLIMENT

- 2.1. Funcions en relació amb l'organització del centre
- 2.2. Funcions en relació amb el personal del centre
- 2.3. Funcions en relació amb els infants i adolescents

3. PERFIL PROFESSIONAL I APTITUDINAL DE LES PERSONES RESPONSABLES DELS CENTRES RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA I DELS CENTRES D'ACOLLIMENT

- 3.1. Perfil professional
- 3.2. Perfil aptitudinal

4. PROPOSTES EN RELACIÓ AMB LA FORMACIÓ ESPECÍFICA TEORICOPRÀCTICA DE LES PERSONES RESPONSABLES DELS CENTRES RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA I DELS CENTRES D'ACOLLIMENT

- 4.1. Formació teòrica
- 4.2. Formació en pràctiques

1. INTRODUCCIÓ

1.1) Introducció al marc legal

El Decret legislatiu 17/1994, de 16 de novembre, en matèria d'assistència i serveis socials, té per objecte *"ordenar, estructurar, promoure i garantir el dret a un sistema de serveis socials de responsabilitat pública en l'àmbit territorial de Catalunya"* (art. 1).

Aquest Decret legislatiu estructura funcionalment el Sistema català de serveis socials, en serveis socials d'atenció primària i en serveis socials especialitzats (art. 9).

El Decret 284/96, de 23 de juliol, de regulació del Sistema català de serveis socials, respon al mandat establert al Decret legislatiu 17/1994, de procedir al seu desplegament reglamentari, tot actualitzant les condicions funcionals i la tipologia dels serveis i establiments socials.

Segons aquest Decret, els serveis socials d'atenció primària constitueixen el punt d'accés immediat al Sistema català de serveis socials i, mitjançant equips multiprofessionals, porten a terme funcions d'informació, orientació i assessorament, de treball comunitari i de detecció i prevenció, formulen propostes de derivació als serveis socials d'atenció especialitzada, i apliquen tractaments de suport a famílies i grups.

Els serveis socials d'atenció especialitzada constitueixen el nivell d'actuació específica dirigida al diagnòstic, la valoració, el tractament, el suport, i la rehabilitació dels dèficits socials de les persones pertanyents a col·lectius o segments de la població caracteritzats per la singularitat de les seves necessitats.

Aquests serveis actuen mitjançant professionals especialitzats i segons els casos, amb recursos comunitaris, diürns o residencials, o amb altres recursos que siguin adequats.

Pel que fa a l'àmbit d'atenció social a la infància i l'adolescència, els serveis socials que componen la Xarxa Bàsica de Responsabilitat Pública són els següents:

- Serveis de centres oberts per a infants i adolescents
- Serveis d'atenció a la infància i a l'adolescència
- Serveis de centres d'acolliment
- Serveis de centres residencials d'acció educativa:

- a) Centres residencials
- b) Llars funcionals
- c) Pisos assistits per a joves de 16 a 18 anys

Els serveis de la Xarxa Bàsica han de ser regulats de forma unitària amb independència de l'administració competent en l'atenció específica, com a exigència de la igualtat de drets de tots els ciutadans i de la coordinació entre els tres nivells

d'administració pública concurrents. Amb aquesta finalitat, el III Pla d'Actuació Social (1997-2001) preveu l'elaboració del reglament de la Xarxa Bàsica de Responsabilitat Pública d'atenció social a la infància i l'adolescència, el qual aplicarà els pronunciaments generals que estableix el reglament general del Sistema català de serveis socials i concretarà la regulació dels serveis que componen la Xarxa Bàsica de Responsabilitat Pública, revisant i refonent la normativa vigent, tot respectant la potestat normativa dels ajuntaments i consells comarcals reconeguda per la legislació de l'Administració local.

L'objecte del reglament serà definir les obligacions públiques i les necessitats dels infants i adolescents que han de ser atesos mitjançant un dispositiu unificat que englobi la varietat de recursos utilitzables per dispensar els serveis compresos en l'article 11 de la Llei de serveis socials de Catalunya (DL 17/94).

1.2. Definició dels serveis dels centres residencials d'acció educativa i dels centres d'acolliment

Tal com es recull en l'esmentat Decret 284/96, aquests serveis tindran les característiques següents:

Serveis de centres d'acolliment

Definició:

Són serveis residencials d'estada limitada, que tenen per objecte realitzar l'observació i el diagnòstic de la situació dels menors atesos i llurs famílies, per tal d'elaborar la proposta de mesura corresponent, quan és necessària l'atenció immediata i transitòria de l'infant o adolescent que ha de ser separat del seu nucli familiar i, per tant, impossible de realitzar des de l'EAIA.

Els centres d'acolliment comptaran amb un projecte educatiu validat per l'organisme competent.

Objectius:

Observació, diagnòstic, guarda i educació en l'atenció immediata i transitòria en les situacions d'urgència dels menors en alt risc social.

Funcions:

- Guarda i educació
- Acolliment i convivència
- Descans i lleure
- Higiene

- Atenció psicològica, social i educativa
- Observació, avaluació i proposta de mesura

Destinataris:

Infants i adolescents en alt risc social

Personal:

Han de disposar d'un responsable sanitari, d'un equip multiprofessional amb titulació idònia en els àmbits psicològic, pedagògic i social i de personal d'atenció directa format per educadors socials amb una ràtio no inferior al 0,20 que es veurà incrementada fins al 0,33 en el cas d'infants de 0 a 3 anys.

Serveis de centres residencials d'acció educativa

Definició:

Són serveis residencials d'acolliment, per a la guarda i educació dels seus usuaris, mentre no poden retornar amb la seva família o se'ls troba una família acollidora. Tots els centres residencials d'acció educativa comptaran amb un projecte educatiu validat per l'organisme competent.

Objectius:

Guarda i educació

Funcions:

- Acolliment i convivència
- Allotjament i menjador
- Descans i lleure
- Higiene
- Atenció psicològica, social i educativa

Destinataris:

Infants i adolescents en règim de guarda o tutela de la Direcció General d'Atenció a la Infància.

Els centres residencials d'acció educativa podran especialitzar-se en funció de les franges d'edat que s'especifiquen a continuació:

- Centres per a nadons i primera infància: són centres per a menors de 0 a 3 anys. Disposaran d'una ràtio educador social/menor-resident no inferior a 0,25.
- Centres per a infants i preadolescents: són centres per a menors de 4 a 12 anys. Disposaran d'una ràtio educador social/menor-resident no inferior a 0,10.
- Centres per a adolescents: són centres per a menors de 13 a 16 anys. Disposaran d'una ràtio educador social/menor-resident no inferior a 0,10.

- Centres per a joves: són centres per a menors de 16 a 18 anys. Disposaran d'una ràtio educador social/menor-resident no inferior a 0,10.
- Centres verticals: són aquells centres que acullen menors de franges d'edats molt diverses, en atenció a la problemàtica que presenten els acolliments institucionals de grups de germans. Disposaran d'una ràtio de personal adaptada al nombre i edat dels menors residents.

1.3. Objectius

Aquesta proposta sobre la qualificació i el perfil professional de les persones responsables dels serveis dels centres residencials d'acció educativa i dels centres d'acolliment per a infants i adolescents es fonamenta en les aportacions del seminari que, sobre aquest tema, es va realitzar el dia 29 d'abril de 1997, amb la participació de 23 assistents que representaven diverses institucions públiques i entitats d'iniciativa social que treballen en el camp de la infància i l'adolescència i amb experiència en el funcionament dels centres residencials d'acció educativa i els centres d'acolliment, i també amb la participació de tècnics de la Direcció General d'Atenció a la Infància, del Departament de Justícia, i del Gabinet d'Estudis i Planificació, del Departament de Benestar Social. Posteriorment, els tècnics dels dos departaments esmentats han elaborat aquesta proposta que avui es presenta.

Aquest Comitè, amb funcions d'assessorament en l'establiment de perfils professionals adients amb les funcions dels serveis del Sistema català de serveis socials, ha d'incidir en la regulació de la capacitació professional dels responsables dels serveis dels centres residencials d'acció educativa i dels centres d'acolliment per a infants i adolescents per tal d'afavorir la qualitat de l'atenció i la garantia dels drets dels ciutadans.

La regulació de la corresponent capacitació professional implica:

1. Definir el perfil professional esmentat a partir de les funcions que ha d'exercir.
2. Proposar, a partir d'aquest perfil, la titulació mínima d'accés i la formació específica teoricopràctica per a aquests professionals.

2. DEFINICIÓ DE LES FUNCIONS DE LES PERSONES RESPONSABLES DELS CENTRES RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA I ELS CENTRES D'ACOLLIMENT

Abans d'enumerar les diferents funcions que han de desenvolupar les persones responsables dels centres residencials d'acció educativa i dels centres d'acolliment, cal considerar que existeixen les diferències següents entre els diversos centres pel que fa a aspectes "estructurals".

Diferències entre centres petits i grans

En els centres grans (per places i infraestructura), la persona responsable sovint delega moltes de les seves funcions habituals en altres professionals (per exemple, un administrador, un sotsdirector, etc.) davant la impossibilitat de realitzar totes les funcions i tasques alhora. Pel que fa als centres amb menys places o infraestructura, la persona responsable pot assumir directament totes les seves funcions.

Tant en un cas com en l'altre, tot i que es delegui una funció, el director/a del centre continua essent el darrer responsable de totes les funcions delegades.

Diferències entre centres propis de l'administració i els que tenen la gestió delegada o col·laboradors

Els centres amb gestió delegada sovint tenen tota la llibertat per triar el personal que formarà part de l'equip del centre, mentre que els centres propis mantenen una estructura més "funcionarial", fet que determina una major mobilitat dels components de l'equip (per concursos de trasllat, etc.). Això motiva que els equips de professionals dels centres amb gestió delegada estiguin més consolidats i siguin més estables (pel que fa a durada), però en canvi es poden presentar dificultats a l'hora de la integració de nous membres.

Les persones responsables de centre que van assistir al seminari van indicar la importància de la continuïtat dels professionals en els centres per mantenir una línia de treball coherent (revisada periòdicament i susceptible de millora d'acord amb tot l'equip) i per mantenir també l'estabilitat d'aquest equip.

Diferències segons l'edat de les persones usuàries ateses

El fet que els centres tinguin acollida la franja d'edat dels menors atesos, fa que hi hagi diferències en algunes funcions de la persona responsable en relació amb el funcionament d'aquests centres: per exemple, és diferent el funcionament d'un centre que intervingui en nadons o un que intervingui en adolescents.

Pel que fa a les diferents funcions que ha de desenvolupar la persona responsable dels centres residencials d'acció educativa i els centres d'acolliment per a infants i adolescents, cal indicar que hi ha les diferències següents pel que fa a les estructures i funcions dels dos tipus de centres:

	Centres residencials	Centres d'acolliment
Objectiu	• La guarda i acció educativa del/la menor a partir d'un diagnòstic previ d'un pronòstic de sortida	• La guarda, l'acció educativa, la protecció administrativa i el diagnòstic del/la menor (extensible a l'àmbit familiar i de l'entorn) per tal d'elaborar la corresponent proposta de mesura
Gestió	• Una persona responsable i un equip educatiu multiprofessional i interdisciplinari	• Una persona responsable, un equip educatiu i, a més, un equip interdisciplinari
Població	• Més estable	• Més canviant
Acolliment	• Determinat prèviament i, majoritàriament, sense caràcter d'urgència	• Immediat en qualsevol moment (admissió les 24 hores dia), sempre amb caràcter d'urgència, mitjançant ordre judicial o administrativa

2.1. Funcions pel que fa a l'organització del centre

- Responsabilització de l'acompliment de les funcions encomanades al centre.
- Organització de l'elaboració del projecte educatiu del centre (PEC) conjuntament amb tot l'equip de professionals del centre d'acord amb les directrius de la DGAI.
- Organització de la programació general (global i quotidiana) del centre.
- Establiment del reglament de règim intern, d'acord amb les directrius de la DGAI.
- Responsabilització de la memòria anual del centre.

- Planificació i responsabilització de la gestió econòmica i administrativa del centre, ja sigui delegada o no, en la figura d'un administrador (aquesta darrera figura pot formar part de l'equip de professionals del centre o també pot formar part de l'entitat gestora del centre).
- Exercir la representació del centre en les relacions amb altres institucions de l'entorn (ajuntaments, jutjats, departaments d'Ensenyament i Sanitat, món laboral, etc.) i les famílies.
- Avaluació periòdica del grau d'assoliment dels objectius inicials i de la programació anual.

2.2. Funcions pel que fa al personal del centre

- Responsabilització de l'acompliment de les funcions encomanades als professionals que treballen al centre.
- Responsabilització de l'organització, coordinació i supervisió de tot el personal (aspectes laborals i educatius), així com de les activitats del centre.
- Globalització i vistiplau, amb l'equip educatiu, del Projecte educatiu individual (PEI).
- Responsabilització del coneixement i del compliment per part de tot el personal del centre del reglament de règim intern.
- Seguiment i control del treball tutorial que es fa amb els menors.
- Supervisió i coordinació de les tasques de tots els professionals que treballen al centre, d'acord amb el projecte educatiu del centre.
- Motivació i suport de l'equip en el desenvolupament del model educatiu del centre.
- Afavoriment de la participació dels professionals en la seva tasca educativa.
- Coordinació del personal de serveis respecte del projecte educatiu del centre.
- Avaluació periòdica de l'actuació dels professionals del centre.
- Acolliment i integració dins l'equip dels nous professionals que intervenen en el centre.
- Acolliment i integració dins l'equip del personal suplent i del personal en pràctiques.
- Selecció del personal (en els centres amb gestió delegada o col·laboradors). Pel que fa als centres propis de l'administració, selecció del personal que realitza substitucions.
- Suport i seguiment pel que fa a la formació continuada i el reciclatge per a tot el personal del centre (tant professionals de l'equip educatiu com el personal de serveis).

2.3. Funcions pel que fa als infants i adolescents

En aquest apartat cal apuntar per separat les funcions de les persones responsables de cada tipus de centre:

2.3.1. Funcions generals de les persones responsables dels centres residencials d'acció educativa i dels centres d'acolliment

- Assumpció de la guarda dels menors.
- Responsabilització de l'acollida del/la menor i del seu expedient administratiu i educatiu.
- Coordinació amb els EAIA en els casos d'especial dificultat. En la resta de casos, vetllar per la coordinació entre el tutor i l'EAIA.
- Legitimació, en coordinació amb l'equip educatiu, del PEI del/de la menor i responsabilització que es faci el seguiment.
- Establiment de canals formals de tramesa d'informació.
- Facilitació de la coordinació entre els diferents serveis i equips que intervenen sobre el/la menor i facilitar que les indicacions tècniques es duguin a terme.
- Valoració i potenciació, en la mesura del possible, de la participació de la família en el projecte educatiu individual del/la menor.
- Responsabilització de la resolució dels incidents.
- Denúncia, si escau, dels possibles comportaments impropis del/de la menor (agressions, destrosses de material, fugues, etc.).
- Garantiment de la confidencialitat i la fiabilitat de la informació entorn els menors i les seves famílies.

2.3.2. Funcions específiques de les persones responsables dels centres d'acolliment

- Organització de l'acollida i el primer anàlisi d'informació sobre el/la menor.
- Organització de la primera intervenció de l'equip educatiu sobre el nou ingrés i coordinació amb l'equip tècnic.
- Enquadrament institucional a la família i al menor, i encarregar-se que les indicacions tècniques es duguin a terme, informant-los del funcionament del centre en relació amb les visites, trucades, etc.
- Convocatòria, assistència i coordinació de les reunions diagnòstiques als 15 dies d'arribada per tal de realitzar el diagnòstic interprofessional del cas del/de la menor.
- Responsabilització de l'establiment dels canals de tramesa d'informació entre l'equip educatiu i l'equip de suport tècnic.

3. PERFIL PROFESSIONAL I APTITUDINAL DE LES PERSONES RESPONSABLES DELS CENTRES RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA I ELS CENTRES D'ACOLLIMENT

3.1. Perfil professional

La titulació proposada per a aquesta figura professional és la de llicenciatura o diplomatura universitària, preferentment en l'àmbit de les ciències humanes i socials.

Pel que fa a les persones que actualment es troben fent les tasques de responsables dels centres residencials d'acció educativa i dels centres d'acolliment i no disposen de la titulació abans esmentada, cal cercar una fórmula per convalidar aquesta experiència com a alternativa a la titulació.

En aquest cas, aquesta acreditació només ha d'afectar les persones amb una pròpia experiència com a responsables d'aquest tipus de centres de més de dos anys dins els cinc anys immediatament anteriors.

Així mateix, cal insistir que aquesta darrera possibilitat d'acreditació d'experiència només ha d'afectar aquelles persones que actualment ja estan desenvolupant les funcions de responsable; en cap cas, aquesta via d'acreditació per experiència provada ha de servir com a entrada per a nous professionals, ja que aquests haurien de presentar la titulació proposada inicialment.

En qualsevol d'aquestes dues possibilitats -titulació universitària o experiència professional acreditada- cal recalcar la importància d'una formació complementària especialitzada en l'àmbit de la infància i l'adolescència.

3.2. Perfil aptitudinal

Es considera que les persones que assumeixin la responsabilitat de la direcció d'un centre residencial d'acció educativa o un centre d'acolliment han de tenir unes característiques personals que facilitin d'entrada la bona realització de les funcions pròpies d'aquest lloc de treball.

Si bé moltes de les característiques es poden adquirir, potenciar i millorar durant la formació, tant inicial com continuada, sempre és convenient tenir en compte el perfil aptitudinal previ a l'inici de la formació.

a) Capacitats en relació amb l'organització del centre

- Assumir la direcció del centre en tots els àmbits de la seva competència.
- Planificar, coordinar i avaluar les actuacions educatives del centre.
- Assumir la gestió administrativa i econòmica del centre, si escau.
- Afrontar nous reptes i adaptar-se a noves situacions.
- Resoldre problemes i prendre decisions de forma àgil i eficaç.
- Incorporar noves tecnologies aplicables a l'àmbit del treball del centre.
- Coordinar-se amb altres serveis i professionals externs implicats en el treball amb els menors.
- Actualitzar-se formativament per tal de millorar la seva intervenció com a responsable del centre.

b) Capacitats en relació amb el personal del centre

- Treballar en equip de forma interprofessional.
- Motivar els professionals (i, si escau, personal voluntari i en pràctiques) del centre vers el seu treball, tot establint relacions interpersonals, per tal d'aconseguir una implicació més positiva d'aquests.
- Establir canals de coordinació entre els professionals (i, si escau, personal voluntari i en pràctiques) que treballen al centre per dur a terme el pla de treball educatiu.
- Proporcionar suport als professionals del centre.
- Escoltar i ser receptiu davant les diferents propostes d'intervenció que es puguin efectuar respecte al funcionament del centre.

c) Capacitats en relació amb l'atenció als infants i adolescents

- Acollir els menors.
- Controlar i fer el seguiment del PEI dels infants i adolescents atesos.
- Fomentar l'educació integral dels infants.
- Motivar el col·lectiu d'infants i adolescents acollits en el centre dels quals és guardador.
- Actuar com a figura de referència del centre davant els usuaris i les seves famílies.
- Afavorir l'assoliment del màxim grau d'autonomia personal dels menors.
- Escoltar per a establir relacions interpersonals amb els infants i les seves famílies.

4. FORMACIÓ ESPECÍFICA TEORICOPRÀCTICA DE LES PERSONES RESPONSABLES DELS CENTRES RESIDENCIALS D'ACCIÓ EDUCATIVA I ELS CENTRES D'ACOLLIMENT

Cal assenyalar la importància de la formació en els coneixements que es detallen a continuació, però també cal incidir en la necessitat de situar-los en el context específic i amb la garantia de la seva aplicació a les diferents realitats dels centres. Les propostes temàtiques, agrupades per àmbits, són les següents:

4.1. Formació teòrica (200 hores)

a) Marc institucional, legal i administratiu de l'atenció a la infància i l'adolescència

(30 hores)

- El Sistema català de serveis socials. La Xarxa Bàsica de Serveis Socials de Responsabilitat Pública en l'àrea d'atenció a la infància i l'adolescència.
- Les institucions públiques i privades gestores de serveis socials en l'àmbit de la infància i l'adolescència.
- Coneixement actualitzat del marc jurídic del/de la menor
- Els processos legals generals referents als menors, pel que fa a la responsabilitat i als límits del centre, del director/a i també d'altres institucions o persones relacionades (jutjats, Sanitat, etc.).
- Els límits de la guarda legal del/de la menor.
- Les competències de la persona responsable del centre en el procés d'una denúncia.
- Ètica i deontologia en el treball amb infants i adolescents.
- Prospectiva de les noves problemàtiques emergents en la infància i l'adolescència.
- Directrius d'organització i gestió de centres d'atenció a la infància i l'adolescència.

b) Fonaments teòrics i pràctics de la intervenció amb els infants i adolescents

(70 hores)

- Psicologia evolutiva de la infància i l'adolescència. Els grups i les organitzacions.
- Psicologia d'organització respecte al funcionament del centre i els grups relacionals.

- Sociologia de l'entorn del menor: família, escola, barri, territori, recursos al seu abast...
- Pedagogia de la desadaptació social. Estratègies d'acció educativa.
- Entrenament en habilitats socials.
- Anàlisi i intervenció sobre el conflicte en relació amb els infants i adolescents
- Eines d'intervenció socioeducativa.

c) Teoria i tècnica de la planificació i gestió en recursos humans

(60 hores)

- Planificació, selecció i gestió de recursos humans.
- Supervisió, avaluació i control del treball del personal del centre.
- Direcció dels professionals i personal de serveis que treballen al centre.
- Motivació del personal i qualitat de vida laboral.
- Prevenció del desgastament i cremament psicològic (*burn-out*) del personal del centre.
- Delegació de funcions.
- Habilitats directives, conducció de grups i direcció de reunions.
- Treball en equip

d) Direcció econòmicofinancera i de recursos materials

(20 hores)

- La comptabilitat dels centres d'atenció a la infància i l'adolescència.
- Gestió de pressupostos.
- Gestió i administració del centre.

e) Disseny, planificació i avaluació del funcionament global del centre i de la intervenció educativa.

(20 hores)

- Instruments d'intervenció socioeducativa.
- Estàndards de qualitat dels diferents àmbits d'actuació.
- Construcció d'indlicadors.
- Avaluació dels programes.

4.2. Formació en pràctiques (50 hores)

50 hores a realitzar en centres residencials d'acció educativa i en els centres d'acolliment residencial.

S'han de realitzar a partir d'un pla d'objectius que reculli el disseny i l'avaluació dels apartats c), d), e) del punt 4.1. *Formació teòrica.*

Aquest pla d'objectius es desenvoluparà entre el centre docent i el centre d'atenció on tindran lloc les pràctiques, mitjançant tutories i fent un seguiment continuat de cada alumne per conèixer el grau d'assoliment dels objectius previstos inicialment.

Niños y adolescentes de las minorías étnicas en los centros de acogida de Cataluña: vidas y experiencias.

Jordi Garreta Bochaca (Universitat de Lleida).

1. Introducción

Los *Centres d'Acolliment* son un recurso destinado a dar una respuesta inmediata a casos que presentan un riesgo para la integridad física y/o psíquica de menores. En estos centros se realiza la acogida provisional y se atiende inmediatamente pero, eso sí, transitoriamente a estos usuarios. Estos centros, que dependen de la *Generalitat de Catalunya*, son servicios residenciales de estancia limitada que tienen como objeto realizar la observación y el diagnóstico de la situación de los menores atendidos. Por este objetivo, las funciones realizadas son de guarda y educación, acogida y convivencia, descanso y ocio, higiene, atención psicológica, social y educativa y observación y propuesta de las medidas a tomar.

Estos centros han servido, hasta muy recientemente, para la acogida de unos "nuevos inmigrantes" que han generado una preocupación social, y también de la administración que ha creado nuevas medidas para su seguimiento y acogida. Estos adolescentes, procedentes principalmente de África, representan un nuevo reto para los profesionales que hasta el momento que la prensa los detecta residían temporalmente en estos centros —generalmente hasta que se fugaban. También tendremos que considerar la posibilidad de que existan, y lo que supone la presencia en estos centros de niños y adolescentes descendientes de inmigrantes, es decir lo que generalmente se llama segunda generación. Por tanto, representaron un cambio para los educadores y otros profesionales, que han encontrado, algunos años más tarde que sus colegas profesores, un colectivo que les plantea una serie de dudas e inquietudes que no saben como superar.

2. Los Centres d'Acolliment: ¿qué son? y ¿a quién atienden?

Los periódicos de finales de septiembre y principios de octubre de 1998 pusieron sobre la mesa una situación que desde hace algunos años se está dando en Cataluña, concretamente en sus calles y que tiene su repercusión en unos centros que, como veremos, son los encargados de trabajar con el colectivo al que nos referimos: "los niños y adolescentes inmigrantes de la calle".

Que nos refiramos a Cataluña no quiere decir que no se de en otras Comunidades Autónomas, más bien al contrario ya que parecen situaciones más frecuentes en otras comunidades como la andaluza —donde, por ejemplo, Andalucía Acoge está, y pretende seguir actuando, para mejorar la situación.

La detección por parte de la prensa escrita de estos niños y, sobretudo, adolescentes comportó que la sociedad catalana se fijara en la situación que han vivido, y viven, jóvenes inmigrantes africanos que viajan solos o en grupo, sin ser acompañados por ningún adulto, que se instalan en las calles de las ciudades mayores de Cataluña, especialmente las de Barcelona. Ante esta presencia, conflictiva a veces, la Generalitat de Cataluña optó por ingresar estos adolescentes en los Centres d'Acollida¹. Estos son un recurso destinado a dar respuesta inmediata a los casos graves que se detectan, es decir en los que se observa un inminente riesgo para la integridad física y psíquica del niño o en los que la complejidad del caso dificulta o impide que sea evaluado de forma ambulatoria en el territorio. En estos centros se ejerce la acogida provisional y se da atención inmediata y transitoria con la finalidad de analizar su problemática a través de un estudio diagnóstico, interdisciplinar, que permita elaborar la propuesta más adecuada.

La titularidad de estos centros corresponde a la Dirección General de Atención a la Infancia (DGAJ) del Departamento de Justicia. La Ley 26/1985 define los Serveis Socials Especialitzats como el nivel de atención específica, dirigida al diagnóstico, tratamiento, apoyo y rehabilitación de los déficits sociales, de personas pertenecientes a colectivos caracterizados por la singularidad de sus necesidades². Según este mismo documento, la tipología que establece la Orden 15 de julio, que despliega dicha ley, en lo referente a la infancia en riesgo diferencia entre:

- Establecimientos de acogida diurna (prestan atención en horario diurno, durante el cual se realizan actividades de acogida, ocio y convivencia, apoyo comunitario y/o acciones preventivas de internamiento). Al mismo tiempo se puede establecer la siguiente división entre: establecimientos de servicios (centros que atienden de forma no continuada y

¹ A nivel legislativo pueden consultarse los siguientes documentos para profundizar: Decreto 162/1986, de 9 de mayo (DOGC de 16 de junio de 1986, núm. 700); Ley 11/1985, de 13 de junio (DOGC de 28 de junio de 1985, núm. 556); Ley 26/1985, de 27 de diciembre (DOGC de 10 de enero de 1986, núm. 634); Orden de 14 de marzo de 1988 (DOGC de 23 de marzo de 1988, núm. 969); Ley 37/1991, de 30 de diciembre (DOGC de 17 de enero de 1992, Núm. 1542). Una síntesis de gran parte de esta legislación, con el límite de la fecha de publicación, puede encontrarse en: Direcció General d'Atenció a la Infància (1992).

² Direcció General d'Atenció a la Infància (1990).

servicios que se pueden utilizar durante un horario fijado por el establecimiento) y establecimientos de día (se ofrece atención al usuario).

- Establecimientos de acogida residencial (tienen la función sustitutiva de la familia para aquellos niños y adolescentes que por diferentes motivos necesitan temporalmente una acogida residencial) que pueden diferenciarse entre: residencias de estancia limitada, son los centros de acogida, y Casas-residencia para la infancia y adolescencia, que pueden ser para menores de 5 años (Llars bressol); centros para un máximo de 12 menores de edad mayores de cinco años (Llars familiars); residencias infantiles para atender a un máximo de 20 usuarios con edad comprendida entre los 5 y 14 años (Residències infantils); residencias juveniles que atienden a un máximo de 20 adolescentes y jóvenes entre 14 y 18 años (Residències juvenils); centros residenciales para un máximo de 6 jóvenes de 16 a 18 años que necesitan, por su situación, acogida residencial (Comunitats de Joves); y centros de acogida para un máximo de 15 adolescentes de 12 a 18 años que requieren atención en un marco rural por su situación psicosocial y sus necesidades de aprendizaje prelaboral y laboral.

Por otro lado, no hay que olvidar la existencia de servicios de apoyo y otros recursos especializados, entre estos últimos destacaríamos el servicio de medio abierto y las familias acogedoras.

Los centros que nos interesan se han ido diferenciando de forma progresiva del resto de centros residenciales de atención a menores. Según la legislación vigente la definición de los Centros de Acogida es: son servicios residenciales de estancia limitada, que tienen por objeto realizar la observación y el diagnóstico de la situación de los menores atendidos y sus familias, con el objetivo de elaborar una propuesta para resolver la situación que los lleva al centro. En caso de que no sea separado del núcleo familiar, el trabajo sería realizado por el Equipo de Atención a la Infancia y la Adolescencia (EAIA)³. Por todo lo anterior, los Centros de Acogida tienen como objetivo general: observar, diagnosticar, guardar y educar en la atención inmediata y transitoria en

³ La Ley 26/1985, de Servicios Sociales de Cataluña, señala como una de las áreas de atención por el sistema de servicios sociales la atención, promoción del bienestar de la infancia y adolescencia con el objetivo de contribuir a su desarrollo personal, especialmente en los casos en que el entorno socio-familiar y comunitario presente alto riesgo social. Consecuencia de esta ley es el Decreto 338/1986 que regula la atención a la infancia y adolescencia y crea como servicios especializados los Equipos de Atención a la Infancia y Adolescencia (EAIA) (op. cit. Direcció General d'Atenció a la Infància (1990). Les necessitats socials de la infància i l'adolescència...).

las situaciones de urgencia de los menores con alto riesgo social. En cuanto a las funciones, estas serían: la guarda y la educación, la acogida y la convivencia, el descanso y el ocio, la higiene, la atención psicológica, social y educativa, la observación y propuesta de medidas a tomar.

De una forma más extensa, los objetivos de estos centros son:

- Dar respuesta inmediata y transitoria de acogida y protección a cualquier menor que se encuentre en situación de alto riesgo y que no quiera o no le convenga continuar con su familia biológica o en el núcleo que le supone riesgo.
- Observar las manifestaciones del menor con la finalidad de realizar un estudio y emitir un diagnóstico interdisciplinar de su situación personal, familiar y social, con la correspondiente propuesta de medidas a tomar (retorno a la familia biológica, acogida familiar simple o preadoptiva o acogida simple en un Centro de Acción Educativa).
- Analizar la situación de riesgo del menor a partir de la observación y la evaluación razonada de su estado físico, psicológico, afectivo, educativo y sociofamiliar.
- Ejercer adecuadamente la función sustitutoria temporal de la familia, es decir favoreciendo el desarrollo armónico e integral del menor, atendiendo a sus necesidades básicas de orden biológico, psicológico, afectivo, educativo, lúdico y social.

Los Centres d'Acollida tienen un Proyecto Educativo Marco que podemos sintetizar en los siguientes puntos:

1. Observación y acogida. En este punto se expone lo que es este tipo de centros, el personal que trabaja en él, el ambiente que debe encontrarse el menor, los espacios que definen el medio de observación (físico y material, temporal –diario, como de estancia máxima en el centro–, social –red de relaciones entre los diferentes agentes del centro–, normativo –normas de convivencia, derechos y deberes– y conceptual–conceptos técnicos en los que se basa la actuación profesional), etc.

2. El educador en los centros de acogida. En este punto podemos ver recogidas las funciones del educador: observar y conocer al menor e indirectamente incidir educativamente; observar las manifestaciones de los menores, recoger esta información e intercambiarla con el equipo educativo; responsabilizarse del Proyecto Educativo Individual del menor que se le ha asignado,

con todas la coordinaciones y observaciones que esto comporta; programar, responsabilizarse y motivar la realización de las actividades que realizarán los menores; posibilidad de adaptar el menor a las normas de convivencia, contener y canalizar adecuadamente las tensiones que puedan surgir; ayudar a que el menor conozca su situación y la medida que se propuesta; evaluar el trabajo realizado.

3. El equipo educativo. Este se caracteriza por un trabajo, unos objetivos y una metodología comunes y una coordinación que permite la elaboración, revisión y evolución del trabajo que se realiza. Para poder realizar estos objetivos los centros están compuestos, entre otros, por el siguiente personal: un responsable sanitario, un equipo multiprofesional con la titulación idónea en los ámbitos psicológico, pedagógico y social y educadores sociales para la atención directa (con una ratio no inferior al 0.20). Además debe contarse con la coordinación que realizan con otros profesionales externos, por ejemplo con el profesorado.

Los centros de acogida de Cataluña se reparten por su geografía, pero evidentemente son más numerosos en provincias más pobladas. De esta forma, como vemos en el cuadro siguiente, es la provincia de Barcelona la que tiene un mayor número de ellos.

Cuadro 1 Centros de Acogida existentes en Cataluña⁴.

Ubicación (población)	Nombre del centro	Plazas disponibles
Barcelona	Vilana	30
Barcelona	Els Il·limoners	27
El Masnou	Estels	25
Barcelona	D'urgències d'Infants	22
St. Salvador de Guardiola	Estrep	30
Lleida	Raimat	16
Tarragona	Residència Infantil Mare de Deu de la Mercè	34
Girona	Llar Infantil	-

Fuente: Elaboración propia a partir de datos facilitados por la DGAI.

Dependiendo de dos factores básicos, el ámbito geográfico y el intervalo de edad de los que son atendidos, se pueden diferenciar los siguientes tipos de Centres d'Acollida:

⁴ Aunque no està actualizado, también puede consultarse: Departament de Benestar Social (1993).

- A) Centre d'Acollida de adolescents: de 12 a 18 años con flexibilidad cuando se trata de grupos de hermanos;
- B) Centre d'Acollida de niños pequeños: de 0 a 12 años, con flexibilidad en casos de grupos de hermanos;
- C) Centre d'Acollida con el criterio de territorialidad.

Así, por ejemplo, el Centre d'Acollida Vilana está pensado para chicas de 12 a 18 años; el Centre d'Acollida Llimoners para niños de 0 a 12 años; el Centre d'Acollida Estels también para niños de 0 a 12 años; el Centre d'Acollida de Urgències d' Infants también para niños de 0 a 12 años; el Centre d'Acollida Estrep para chicos de 12 a 18 años; etc.

En estos centros, en función de la procedencia de sus internos, la presencia del colectivo de nuestro interés es diferente, de forma que encontramos centros en los que no tienen, y pocos han tenido, hijos de inmigrantes o inmigrantes adolescentes que vienen solos y otros en que son su población más frecuente. Así por ejemplo, en nuestro trabajo de campo, hemos comprobado esta diferente presencia. Centros como Centre d'Acollida d'Urgències d'Infants o Centre d'Acollida Estels o Centre Raïmat tienen una población menor en comparación a otros como Centre d'Acollida Estrep o Centre d'Acollida Mare de Déu de la Mercé y Girona que cuentan con un número importante de estos usuarios.

Los menores de origen extranjero acogidos en la Dirección General de Atención a la Infancia (DGAI) el mes de diciembre de 1998 son un total de 193. Los países de procedencia se pueden ver en el cuadro siguiente, pero destacaremos la importante presencia de marroquíes en comparación al resto de orígenes.

Cuadro 2. Procedencia de los menores extranjeros acogidos en la DGAI (diciembre 1998).

Alemania	3	Angola	1
Argelia	5	Bolivia	2
Bosnia	3	Camerún	2
El Salvador	1	Eslovenia	1
Filipinas	2	Francia	3
Gambia	4	Gana	4
Gran Bretaña	1	Guinea Ecuatorial	11

Honduras	2	India	3
Lituania	1	Marruecos	121
Países Bajos	1	Perú	5
Polonia	1	Portugal	6
República Dominicana	1	Rumania	1
Sahara	4	Santo Domingo	1
Servia	1	Sierra Leona	1
Chad	1	China	3

Fuente: www.gencat.es/bienestar/immigra/balanc.htm

La distribución de estos en los diferentes recursos que existen es: seis en acogida en familia extensa, treinta y tres en acogida en familia ajena, treinta y uno en acogida preadoptiva, cuarenta y seis ingresados en centros de acogida y setenta ingresados en centros residenciales. En la misma fuente se comenta que además de este colectivo existen menores indocumentados, en situación irregular, que no están acompañadas por ningún adulto y que rechazan la protección de las instituciones residenciales de atención a la infancia. Este colectivo de jóvenes, acostumbran a vivir de actividades ilícitas, de economía sumergida u otras. Al no tener domicilio ni familiares conocidos en Cataluña, la policía les pone a disposición de la DGAI. El número de menores incluidos dentro de esta categoría en el último trimestre de 1998 ha sido de 103, todos árabes y la mayoría marroquíes. Se trata de un colectivo con una importante rotación por determinadas ciudades europeas que tienen como localidades de referencia de destino y tránsito Barcelona, Marsella y Amsterdam. Para este colectivo el Departamento de Justicia está iniciando un programa de colaboración con los Ayuntamientos de Barcelona y Sta. Coloma de Gramenet y determinados centros abiertos con la finalidad de abordar su problemática desde el territorio, y no desde la institución residencial que rechazan. El objetivo principal es la tramitación de la documentación y conseguir que los menores colaboren con las instituciones de protección⁵.

⁵ Desde la Dirección General de Medidas Penales Alternativas y de Justicia Juvenil se ejercen sus competencias sobre la población de jóvenes inmigrantes (12 a 18 años) con las mismas condiciones que el resto de jóvenes infractores tienen, eso sí teniendo en cuenta las características diferenciales que garantizan sus derechos como regula la legislación internacional, estatal y autonómica. El número de inmigrantes extranjeros atendidos durante el 1998 fue de 224 jóvenes (de estos 166 eran de 12 a 15 años y 58 entre 16 y 18). El lugar de nacimiento de estos es diverso, pero como en lo citado anteriormente la mayor proporción es de árabes y marroquíes (entre los de 12 y 15 años el 6.6% es de Argelia y el 58.4% de Marruecos; y entre los de 16 a 18 el 12.1% es de Argelia y el 46.5% de Marruecos). Sobre el total los marroquíes representan el 54% y los argelinos el 8%. En el conjunto de estos menores las problemáticas más frecuentes son: grave retraso escolar de la mayoría de casos; un importante número de familias (93) viven en condiciones precarias (175 casos viven con su familia de origen);

Pero una de las primeras cosas que se debe diferenciar es los usuarios que provienen de familias instaladas en Cataluña y, propiamente los que son nuestro objeto de estudio, los inmigrantes adolescentes sin ningún apoyo familiar. Esta diferencia servirá luego para distinguir diferentes situaciones y necesidades que manifiestan los profesionales que sufren estos dos grupos de usuarios.

Cuadro 2. Presencia de extranjeros en los Centres d' Acol·lida el año 1998.

CENTRO	NÚMERO DE ESTRANJEROS O HIJOS DE PADRES ESTRANJEROS	PAÍSES DE PROCEDENCIA	SEXO
Vilana	10	Marruecos (6) Guinea (2) Filipinas (1) Bosnia (1)	
Els Llimoners	13	Marruecos (3) Alemania (2) Irán (2) Malasia (2) Senegal (1) Tunez (1) Bosnia (1) China (1)	6 Mujeres 7 Hombres
Estels	¿?	¿?	¿?
D'Urgències d'Infants	¿?	¿?	¿?
Estrep	¿?	¿?	¿?
Raimat	8	Marruecos (3) Argelia (2) Albania (1) Lituania (1) Bosnia (1)	8 Hombres
Residència Infantil Mare de Deu de la Mercè	27	Marruecos (14) Argelia (9) Sahara (2) Irak (1) No consta (1)	3 Mujeres 24 Hombres
Llar Infantil	¿?	¿?	¿?
TOTAL	¿?	¿?	¿?

Fuente: elaboración propia a partir de los datos facilitados por los centros.

conductas conflictivas con la normativa social (75 casos) y la relación con grupos marginales (60 casos); y incremento importante respecto años anteriores de consumidores de drogas, principalmente cannabis.

3. Inmigrantes en los Centres d'Acol·liment de Catalunya.

3.1. El proceso de entrada en el centro.

Las vías de ingreso en los Centres d'Acol·lida son dos: el circuito ordinario, que sería desde la Dirección General de Atención a la Infancia (DGAJ) y procedentes de los Centros de Urgencias y los EAIAs (recordemos, Equipos de Atención a la Infancia y Adolescencia) propios o delegados; y el circuito extraordinario que se realiza fruto de órdenes judiciales⁶.

"P: El procés d'entrada, en principi... quan arriben aquí venen del territori, la majoria, no tots els casos, normalment és l'EAlA qui ha intervingut, que és l'equip del territori, i detecta una situació fragant o de risc i demana a la Direcció General l'ingrés d'urgència al Centre d'acollida per tal d'aprofundir en el diagnòstic del cas i atendre els nans i treure'ls d'aquesta situació de risc, ja sigui per maltractament, o sigui per altres coses, apart que...

Ed: ...maltractaments... maltractaments físics, abandó, sexuals... tot el que representa maltractaments amb el sentit més ampli de la paraula. Aleshores les famílies...

As: Si la majoria la problemàtica que presenten és la toxicomania, pares amb problemes de salut mental i... El nivell d'aquestes famílies és socialment més aviat baix, també hi ha famílies, amb un percentatge no molt elevat, però que són d'un nivell socio-cultural mig-alt, en aquells casos en que hi ha maltractes greus, i a vegades de nens molt petits, on hi ha al darrera, hi ha una dinàmica familiar, doncs, força patològica també. No?" (B1P)

Como observamos, existen múltiples motivos por los que un menor puede ser ingresado. Los más frecuentes, y sobre los que nuestros interlocutores regresaron por tratarse de un punto importante en el proceso de internamiento, diagnóstico y tratamiento, son: malos tratos, problemas de adicción de los padres (a menudo pueden ir unidos a los malos tratos), problemas económicos familiares, etc. Dentro de esta tipología de ingresos, parece ser que los adolescentes inmigrantes son generalmente llevados a los Centres d'Acol·lida a través de los centros de urgencias que representarían el primer escalón⁷. La policía, en el momento que detecta a uno de estos

⁶ Aunque focalizado en los malos tratos infantiles, en el documento de la Direcció General d'Atenció a la Infància (1991, pp. 155-162) se puede encontrar el circuito de detección de los casos que generalmente se inicia a partir de los vecinos, las propias familias de los menores, la detección de menores en la calle, los hospitales, las escuelas, los servicios de Bienestar Social y los Mossos d'Esquadra y la Central de Policía de Menores (CEPOME).

⁷ **"P:** i de població, de tot tipus de població, centre d'acollida (...). lo altre són com centres a mig camí, ara s'han inventat la figura de Centre d'Urgències. Els centres d'urgències no surt a la normativa per enlloc, no existeix normativament un Centre d'urgències. S'han inventat els centre d'urgències, per donar protecció o acollida als nans que apareixen un bon dia i l'administració està tancada, m'imagino, no ho sé...

adolescentes en la calle debe llevarlos a los centros de urgencias que posteriormente, por su carácter más temporal, los derivará a otros centros donde pueden estar más tiempo y recibir una atención más específica.

"P: Arriben al centre a través de la Direcció General d'atenció a l'Infància (DGAI) que és qui fa (...) qui fa, qui ordena que un noi pot ingressar. També arriben casos, doncs, per ordre judicial, quan al jutge té coneixement d'una situació, i com a mesura preventiva ordena l'ingrés en un centre d'acollida, mentre es valora la seva situació, no? però la majoria doncs, venen a través de la secció d'urgències del DGAI.

(...)

Com arriben aquests nois immigrants al centre, via judicial, via policia, via administrativa?

P Per Urgències

Via urgències?

P sí, el fet d'haver-hi dos centres d'Urgències, aleshores aquest nano arriba pel seu propi peu, perquè la policia, és una situació que... no és dóna, en tot cas la policia ja sap que l'ha de portar al centre d'Urgències..." (M4).

La entrada en uno de estos centros supone una estancia de unos seis meses, eso sí siempre que la intervención que se realice evidencie una mejoría de la situación detectada en el momento de la entrada. En caso contrario, puede realizarse una propuesta alternativa. Por otro lado, en algunos casos la estancia con ánimo de cubrir los objetivos puede alargarse.

"Ps: Nosaltres ens trobem que hem de fer, quan els pares volen recuperar el nen, els hi hem de fer un pla de millora, que té una validesa de 6 mesos, per tant el mínim han d'estar sis mesos, des de què els pares signen aquest pla fins que s'acaba són 6 mesos. El que passa és que si són uns pares totalment negats i als tres mesos veiem que no hi ha possibilitat de retorn als tres mesos és pot fer una proposta, però la mitjana és de 6 mesos, 9...

Ed: ...endavant...sí, sí... També hi ha casos...

Ps: ...I després també...

Ed: d'aquells que són de 2 o 3 dies, una setmana que són els casos pues d'aquests àrabs o d'altres comunitats que s'escapoleixen es troben i els porten al centre d'acollida, nois escapolits d'altres centres, també...

Ps: ...sí..

Ed: ... nois que han tingut també baralles o conflictes amb la seva família...

Ps: ... adolescents...

Ed: ... adolescents sobre tot... passen per quins fins que es torna a treballar amb la família

Ts: ...o no hi ha places en el centre...

P: ...i no hi ha places en els centres... llavors hi ha un centre que és d'estada provisionalíssima, fina que no ingressen en un centre d'acollida, diríem de pre-acollida" (G3)

Ps: (...) també és té perquè s'ha fet la proposta però no hi ha recursos, fins que no troben un recurs o d'un centre o d'una família per adopció es troben que es poden quedar 4, 5 mesos més una vegada acabat l'estudi" (T2).

Pero lo cierto, como expresa el fragmento anterior, es que la estancia también se halla condicionada por la actitud que tome el adolescente. Por ejemplo, resulta frecuente encontrarse con que los inmigrantes adolescentes se fugan a los pocos días, por lo cual veremos que cualquier intervención o seguimiento es difícil.

3.2. Los usuarios de los Centres d'Acolliment

Como hemos dicho anteriormente, son acogidos menores de edad. Es decir, la franja de hasta dieciocho años. Pero no todos juntos ya que se diferencia entre niños (0 a 12 años) y adolescentes (12 a 18 años). Aunque esta división puede flexibilizarse en algunos casos: por ejemplo cuando se trata de grupos de hermanos.

P: "En principi, el centre abarca de 0 a 12 anys, això no vol dir que de vegades es pugui agafar de més grans si venen amb germans, o si són grups de germans, a vegades s'accepten nanos fins a 14 anys... alguna vegada aïlladament n'hem tingut algun de més gran, però vaja en principi és de 0 a 12 anys, el que passa és que si hi ha germans no se separen, no? El germà d'un de 14 amb d'un, s'accepten els dos" (B1).

Otra de las excepciones, además de los motivos familiares, es por tratarse de problemáticas muy concretas, aunque lo habitual es centrarse en las edades que el centro tiene asignadas. Así nos lo comenta una educadora:

Ed: "Alguna vegada també ens ha vingut un nano gran que venia d'una problemàtica molt concreta i llavors em pregunta que aquest és un centre (inhàbil) perquè, diguem, es baixa una mica el nivell, no?" (B1)

En cuanto a las familias, cuando estas existen, presentan perfiles diferenciados, como también lo hacen los usuarios. Eso sí, una constante parece ser el nivel cultural bajo o muy bajo. Aunque, como en un fragmento discursivo anterior y en el que transcribimos a continuación, últimamente algunos proceden de núcleos familiares que no cumplen este requisito ya que son de nivel cultural medio o alto. Hecho, en contra de lo que se pueda pensar, que algunos profesionales no consideran que les ayude en su labor.

P: jo voldria afegir aquí de la procedència de les famílies, en aquests 14 anys, que he dit abans d'ensenyament, si que encara que vinguin famílies, doncs, d'un nivell més alt, amb el que ha dit la meua companya, sobre els maltractaments que llavors es barreja amb salut mental, el nivell cultural és baixísim. Jo vaig veure un full que fan ells, que és diu la compareixença, un tant per cent elevat, quasi bé no sap ni escriure, li han d'escriure, les signatures, és a dir, perquè entenguin tot el que és, o sigui, el nivell, no solament econòmic, perquè tampoc de vegades doncs, diuen un sou i de vegades pot ser un sou de més de cent mil pessetes, que no que sigui molt elevat, però que tampoc es tan, però, el nivell cultural... no ha pujat gens, o sigui, és una data, que recullo i faig una reflexió sobre això. Inclòs ara una memòria que vam fer de centre, doncs, com a pedagoga hi vaig posar, com una coletilla que hi deia, "que si el departament de justícia, o sigui, no es pren en serio –jo estic en contacte amb d'altres països– lo que vol dir l'educació"(...) s'anirà repetint les cadenes aquestes. O sigui la manera de trencar una mica, ambdues generacions, perquè en una no hi és, és aixecar una mica aquests nivells culturals que són baixíssims. Perquè?, perquè agafes les compareixences i bueno, allò és...

Ed: Lo que ens hem trobat aquest darrers anys són aquests altres famílies, diguem-ne, amb uns percentatges molt baixos, però...

Ps: ...sí, també ens ha sorprès, clar...

Ed: ...perquè això és nou, és un fenomen nou...

Ps: ...d'un temps cap aquí no sé si es detecta més, o que passa realment, que n'arriben més facilitats, que no vol dir que abans no maltractés, penso que sempre hi hagut, en totes les famílies els maltractaments, no?. Però si que arriben que abans no arribaven, si que ens hem trobat, i si que és veritat que hi ha una dificultat molt més important per poder arribar a treballar amb aquestes famílies, d'un nivell cultural...

As: ...nivell més alt...

Ps: ...nivell cultural mig alt...

Totes: sí, sí

Ps: ... econòmicament, socialment notable, gent reconeguda, amb uns estudis, no? Clar, arribar a poder treballar amb aquesta gent, encara és més difícil, moltes vegades que amb gent amb un nivell cultural, que podriem dir que hauria de ser més fàcil.

Ed: més que res també perquè aquestes famílies d'un nivell cultural baix ja estan , normalment, més amb contacte amb...

Totes: ...amb els serveis socials...

As: ...amb centres, llavors estan més acostumats també amb...

P: ...diguem-ne que els pares ja són clients habituals...

Ps: ...i nosaltres també estem acostumats, pot ser a, a possessionar-nos, diguem-ne, a un tipus de gent, que no aquesta gent que ens trobem ara, no? això també és un reciclatge que hem de fer nosaltres...

As: ...clar, clar...

Ps: ...estàvem acostumats a trobar-nos parlant amb una persona que té un nivell cultural com nosaltres, i tot de cop ens trobem amb gent de tu a tu. Clar que són gent que estan molt malament i que ha maltractat greument als seus fills" (B1).

También es cierto que la población que los centros acogen depende de factores como el número de centros que existen en la provincia (criterio de territorialidad), así por ejemplo en Tarragona el hecho que no exista otro centro hace que deban acoger a todos los niños y adolescentes, independientemente del sexo, la edad o la situación por la que requieren la acogida. De esta forma, como puede verse a continuación en palabras de los interlocutores, les llega población por malos tratos, abusos sexuales, abandonos, situaciones de carencia económica familiar, inmigrantes adolescentes, etc. Este hecho comporta al mismo tiempo que a menudo se encuentren colapsados y tengan "lista de espera".

"Ps: Aquests és l'únic centre que hi ha en tota la província de Tarragona, no n'hi ha cap més, agafem tot el que és la província de Tarragona i tot ve a parar aquí

Ed: si

Ps: i de 0 a 18 anys, de totes les edats i dels dos sexes, masculí i femení.

Ed: L'únic és que estan separats en dos llars, la llar dels petits, que és de 0 a 3, i la llar dels més grans que és de 4 als 18. Pues la problemàtica és molt variada, molt". (T2)

Dentro de lo que podríamos definir como el objeto amplio de nuestro interés, inmigrantes, podemos hacer una primera distinción en dos grupos: los que hemos llamado y a los que generalmente muchos se han referido –aunque no sin polémica ante esta etiqueta– como segunda generación (aunque algunos, o muchos, ya han nacido en Cataluña) o inmigrantes adolescentes que llegan solos. Como iremos comentando, dentro de estos últimos encontramos los que emigran por motivos económicos, laborales (principalmente africanos), pero también jóvenes aventureros/as procedentes de Europa. Menores que buscando experiencias, en verano, se encuentran en la costa catalana y una vez que son internados en los centros se llama al consulado con la intención de informar a los padres y coordinadamente hacer el desinternamiento. Pero el volumen más importante es el de las dos situaciones primeramente citadas. Así en el centro de Girona nos debemos situar en un 25-30% de hijos de inmigrantes, siendo el resto de los que se encuentran en la ambigua categoría inmigrantes los adolescentes de los que hablábamos. Seguro que en otros centros existen otras proporciones, pero a menudo se resisten a concretar tanto su situación.

"P: eh!... bé anava dir perquè nois? Decisió institucional i després d'una crisi extraordinària que hi va haver-hi... que més? Procedència, els nois immigrants d'aquí ens estem trobant amb immigrants de 2na generació, podriem dir, eh!

Ps: si

P: Pocs però també pot ser un percentatge d'un 25-30%, pot ser? Dins del 100% del nanos immigrants, un 25% com a molt...

Ps i Ts: ...sí, sí...

P: ...i la resta són immigrants que acaben de passar l'estret, bé acaben de passar l'estret, són de primera generació pot ser far anys que purulent per aquí, Holanda, pim, pam d'un costat a l'altre, no?

Ps: si tu mires així, si, però en canvi, si ho comparem amb les famílies d'aquí, d'aquí, pot ser el percentatge pujaria, o sigui, els nanos que ingressen que tenen problemes familiars amb famílies instaurades aquí, quins són?... problemes familiars d'immigració de segona generació, el percentatge pujaria, pot ser, no?" (G3)

3.2.1 Los niños y adolescentes con familia en España.

La llegada de inmigrantes a España y específicamente a Cataluña ha comportado que algunos lleguen con su familia o parte de ella, o con el tiempo se reagrupen. Aunque la familia se lleve, cuando tienen unas mínimas garantías de subsistencia siempre puede derivarse a situaciones de marginalidad o mayor marginalidad que tendrán sus efectos en todo el núcleo familiar. Al mismo tiempo, la pareja puede buscarse o llevarse de origen, pero esta no es toda la verdad: ya que también se dan matrimonios en destino que pueden derivar a situaciones parecidas. Parece ser, a la luz de los discursos, que la pareja que encuentran en España, por su marginalidad, problemática concreta... supone un factor clave para entender la necesidad de protección por parte de un Centre d'Acollida.

"As: Però que aleshores, curiosament i com que alguna cosa ha passat amb la família, perquè ell a vegades és l'únic que ha sortit del seu país, i diu que ve aquí... i diu que és millorar la seva situació, però en el seu país, dintre del ens han explicat, que no coneixem massa com pot funcionar allà, diuen que han fet carreres o que han iniciat estudis universitaris. Del que expliquen de la seva situació "el seu pare era propietari de terres o de plantacions o..." i diuen que venen aquí per millorar la situació, quan allà, ben mirat tenien una situació millor que la que s'han trobat aquí. Això és el comentari de molts i que a l'arribar aquí estableixen relacions de parella, amb noies que tenen dificultats importants, ja sigui perquè són de nivell socio-cultural molt baix, o perquè estan ficats en el món de la droga o amb problemes de salut mental o noies que han patit problemes familiars en el seu si, per part del seu propi pare, es dona una situació d'aquestes" (B1).

Por eso no es de extrañar que encontremos en estos centros hijos de estas parejas que acusan situaciones de riesgo social que afectan a los hijos, especialmente a los menores. Situaciones que motivan, como hemos presentado, el ingreso en el centro: marginalidad económica y social.

"As Normalment, bueno, econòmicament es dediquen a tràfic o a la venda de roba, venda ambulant de roba, bàsicament, n'hi ha alguns que tenen antecedents penals per delictes en contra de la salut pública. I inclòs alguns d'aquests pares tenia una feina estable i ben remunerada, no?

Sí, sí...

As ...això sí que una mica, a vegades se situen, en quan a la relació amb els fills de forma molt perifèrica, molt pocs implicats com a pares, pensem que això és un fet cultural, amb la seva cultura, les dones són les que s'ocupen del fills, i per tant ells, doncs, no (...) gaire més.

Ed de tota manera els que han vingut quasi sempre al centre han sigut els homes, els pares, no? Hem tingut més tracte amb els pares d'aquests nens que amb les mares pot ser, no?" (B1)

Pero a veces las situaciones que llevan a ingresar en los centros se generan por las tensiones entre los padres y sus hijos adolescentes. Los requerimientos paternos no siempre observados por las nuevas generaciones pueden derivar a discusiones, dificultades de los padres para imponerse, conductas predelictivas o delictivas en los adolescentes, etc. Esta situación es vivida por los padres como una situación vergonzante, que deben esconder a los de aquí y a los de allí. De esta forma, la actuación de cualquier profesional resulta difícil ya que es vivida como una intromisión que puede suponer cuestionar aspectos de sus costumbres, tradiciones, en definitiva, de su cultura de origen.

"Ps: Són com models de famílies, quan tenen aquests fills adolescents que comencen a presentar problemes, problemes d'autoritat, problemes predelictius, de... del que sigui llavors, és clar, la família es sent molt agredida, ho ha d'amagar, perquè? tant la seva comunitat propera com la d'allà se'n assabentaria, i a ell l'hi ha costat molta suor, perquè porta molts anys lluitant per això.

P: és com un desprestigi

Ts: i l'ajut que és pot dur des d'aquí és viscut no com un ajut sinó com una intromissió (...) això

P: intromissió... perquè tampoc podem oblidar-nos de la manera que ells voldrien, respectant fil per randa una cultura, que toca, encara que no vulguem...

Ps: ..sí...

P: ...amb una normativa que estableix una manera de funcionar que tot va bé amb una cultura interfamiliar... que té conseqüències amb maltractament infantil o desprotecció infantil, com són absències escolars, interescolaritzacions, càstigs físics com a manera d'aplicar una mesura correctiva...violència familiar a vegades, com una distribució de rols entre home i dona, que després també afecta a la manera de criar i educar als fills" (G3).

A pesar de la colaboración que dicen tener en este Centre, también hay que considerar la dificultad de que entiendan algunos comportamientos que desde nuestra óptica son considerados

erróneos. Así, por ejemplo, resulta difícil que comprendan que no se debe pegar al hijo o a la hija para que estudie o cuando hace algo que no debería haber hecho. Eso sí, hay que recordar, como los mismos interlocutores hacen, que se trata de pocas familias las que presentan estas situaciones dentro del colectivo de inmigrantes que atienden. Existen otras situaciones menos conflictivas, pero que evidencian las diferentes percepciones: por ejemplo de roles. Así, el padre es el "cabeza de familia" con el que generalmente deben tratar los y las profesionales, respecto a estas últimas deben vencerse los prejuicios existentes aunque no siempre existen. En varios de los centros hemos detectado la presencia de chicas adolescentes que tienen su familia en Cataluña, pero que no han aceptado los requerimientos paternos en cuanto al seguimiento de la cultura de origen. Como nos han comentado, se da un conflicto generacional y cultural. Estas chicas, que han vivido entre dos modelos culturales, a una determinada edad se encuentran ante el requerimiento familiar que deben seguir, por ejemplo, la costumbre de buscarles un marido o vestir y comportarse de una determinada manera, y no todas lo aceptan (se han ejemplificado estas situaciones con casos de chicas que querían ir a un concierto y era el mes de Ramadán o querían fumar o salir por la noche y en su casa no lo consentían, encontrándose entre la exigencia paterna y la de la sociedad, y sobre todo el de las amigas). Una solución adoptada actualmente, por una minoría a nuestro parecer, es ir a uno de estos centros para esquivar las demandas paternas.

Ps: Sii, amb tots els que tenen la família aquí sí, amb els que tenen la família aquí sí, fem visita a domicili, fem entrevistes amb la família, si, si...

Ed: ...i la família també té visites aquí amb els seus fills, llavors totes les visites aquí són controlades...

Ps: ...les controla l'equip educatiu,

Ed: ...i llavors si, si tenim ocasió de veure com es relaciona amb la família...directament

Ps: ... amb els germans

Com es veu des del moment que ve una família immigrant aquí al centre

Ps: Comencen a parlar entre ells, ja, ja, ja i no ens enterem de res

Ed: normalment el pare domina la situació...

Ps: ...les dones callen...

Ed: ...les dones callen, estan a l'expectativa i prou afectuosos

Ps: si

Ed: Eh! Que sí?

Ps: molt, molt

I amb vosaltres?

Ps: Molt respectuosos, moltíssim, i això que la majoria són dones aquí, que treballem... i els que parlem són els homes, perquè les dones quan venen el pare i la mare, la mare es queda així sentada al darrera i el pare es posa així, davant... Hi ha una manera de posar-s'hi, no? i la mare es queda al darrera, a segon pla, i ell es posa al davant i ell és el que parla

Ed: sí

Ps: .. generalment o es troba amb l'equip educatiu que la majoria són noies, o amb l'equip tècnic que les tres són noies, no... i molt respectuosos

Ed: sí

Ps: molt, molt, molt... col·laboradors" (T2)

3.2.2. Niños y adolescentes abandonados por su familia.

Un segundo tipo de acogidos, siempre claro dentro los que hemos considerado protagonistas de nuestro estudio, son los niños y adolescentes con padres pero que circunstancias diferentes hacen necesaria su institucionalización. Distinguimos este grupo, como lo han hecho nuestros interlocutores, ya que aunque tienen algún referente familiar, no se puede contar con este. Así, ambas son situaciones que no tenemos inicialmente que diferenciar de otros usuarios que encontramos en los centros y que afectan a familias y/o usuarios procedentes de nacionales españoles, es decir en nuestro caso sobretudo catalanes, a no ser por que sus progenitores son inmigrantes procedentes del extranjero. Para no repetirnos, antes de referirnos a los verdaderos protagonistas, sólo diremos que las motivaciones de llegada a un centro de acogida no difieren de o que cuentan con el "apoyo" familiar a no ser por el abandono o ausencia de protección familiar.

"P: de segona generació hem tingut nanos que estaven vivint amb la família i hem tingut nanos que no, que la família, tampoc, no hi havia tanta responsabilitat i no se'n feien càrrec i llavors és diferent. Però els nois que tenien referent familiar, que estan vivint amb la família, són similars a nois que... d'aquí, no? que tenen la família aquí, que és veritat que hi ha diferències que... moltes coses que cal relativitzar-les que s... s'ha fet un esforç, no?... en pensar amb l'esforç que fa la família per adaptar-se aquí a una llengua, a una cultura diferent, a la situació del nano i els altres casos, que no... que no se n'han responsabilitzat tant, pot ser són similars, no? a nanos que no tenen família.

Perquè els casos de 2a generació quins serien els motius d'ingrés?...

P: en algun cas... hi havia sospita de maltractament físic, i en algun cas era més una manca de contenció, no?, nanos que... (...) la família no... nanos que estan en situació de risc. I dels nois que havien vingut que no se'n feia càrrec era més aviat (...) de és que jo ara no recordo... cap cas (...).

Ed: Casos de, bueno familiares, situación muy precaria y que no pueden encargarse económicamente del chaval... (...) los servicios sociales (...)

P: quan vaig arribar aquí la majoria (...) de la situació de risc en que poden estar..." (M4)

3.2.3. Inmigrantes adolescentes en los Centres d'Acolliment.

Finalmente, entre esta diversidad de usuarios de estos centros, encontramos el colectivo en el que tenemos la intención de focalizar nuestro interés, aunque sin olvidar otras situaciones que a lo largo de la investigación han aparecido y que hemos considerado que no debemos dejar de lado. Los inmigrantes adolescentes que encontramos en los Centres d'Acolliment, son adolescentes que deciden emigrar de su país, por razones que posteriormente presentaremos, y que se encuentran con una sociedad que no da respuesta a sus expectativas. No nos son desconocidas, desgraciadamente, situaciones de adolescentes o jóvenes que intentan llegar a Europa, "al paraíso", utilizando medios que no siempre acaban felizmente: en el fuselaje de los aviones, en huecos de los remolques de camiones, etc. Así, con un destino más o menos fijado encontramos en las calles de algunas ciudades de Cataluña grupos de adolescentes que "se buscan la vida". Algunos de ellos han pasado y pasaran por los Centres d'Acollida o de Urgencias dejando una breve huella de su presencia.

"Ed: (...) n'hi ha molts que venen sols, que van pujant, perquè aquí n'hem tingut molts que ho veus que saben desenvolupar-se bé en un centre... i llavors tu ho saps que han estat en algun d'Andalusia que ja els ha rebut, d'allí s'han escapat, han anat pujant i així...

Ps: han arribat aquí...

Ed: són normalment són de fora, nascuts aquí pocs

Ed: Jo per l'experiència que tinc, el primer que fan és que són molt recelosos, vull dir, ells medeixen les paraules que et diuen per no donar-te pistes, no els interessa mai dir, ni d'on són, ni que retrobin la seva família, ni... l'edat, què se l'amaguen, perquè n'hem tingut que són... després de fer la prova del

Ps: ...la prova del canell

Ed: són majors d'edat, vull dir que, expliquen poc i... i lo que expliquen no saps mai si és veritat o no" (T2).

Aunque, como se dice en el párrafo anterior, la duda (que lleva a menudo a realizar pruebas para verificar la edad) exista, muchos de estos adolescentes son ingresados en algún momento de su estancia en Cataluña en los centros de acogida. Estos, adolescentes sin ningún referente familiar y con pocas ganas de colaborar con los profesionales (hay que decir como muchos de los usuarios)

representarán con las anteriormente citadas una nueva realidad que se suma a la diversidad ya existente y como veremos, aunque bien recibida, no se sabe como afrontar.

3.3. Actuaciones que realizan.

Ya se ha presentado en el segundo apartado cuáles son los objetivos y actuaciones de estos centros por lo que nos centraremos en este punto a lo realizado con este colectivo. Con estos inmigrantes adolescentes una de las primeras cuestiones que los profesionales se preguntan, y con la cual rápidamente chocan, es su situación a nivel legal. Aunque existan, ya que conviven con ellos, no lo pueden hacer en este nivel, hecho que condicionará, valga la redundancia, toda su existencia. La documentación, es decir la regularización de su situación, que preocupa mucho a los inmigrantes adultos se convierte también en uno de los primeros objetivos que estos adolescentes quieren conseguir. Influenciados por informaciones obtenidas en origen y en destino, saben perfectamente que uno de los principales escollos es la obtención de papeles, convertirse en inmigrantes legales. Esto no sólo supone haber encontrado trabajo o tener mejores posibilidades de encontrarlo sino también no tener miedo cada vez que ven un policía o les pidan que se documenten.

"Ps: Nosaltres ens trobem que quan venen aquests, anem a parlar amb la policia, en principi, els hi diem quina possibilitat tenen de documentar aquests nois de buscar-los-hi un d'allò, i ells diuen que no, que no se'ls pot documentar. Ells, el primer que exigeixen són els papers: "jo vull papers, jo vull papers, jo vull treballar i vull papers i ser legal". Quan els hi dius que papers no n'hi pots oferir, doncs ja no els interessa... No els interessa.

Nosaltres davant dels àrabs que venen, sols, que ja hem comentat sense família i sense ningú, com equip tècnic ens veiem amb els braços lligats, molt limitats, és molt difícil fer un estudi d'algú que no vol que l'estudiem, que no et dona cap dada real, que el pesques amb 50 mil falsedats i no vol i no vol que sapiguem d'on és. Home és clar, és difícil fer un estudi de necessitats. A nivell educatiu, pues, es fan exactament el mateix que amb els altres, ja estan dintre..." (T2)

Pero como hemos visto en el fragmento anterior, estos centros no tienen ninguna posibilidad de ayudar en esta dirección, hecho que provoca el desinterés de los usuarios ya que no se les satisface una de sus principales necesidades. Además es muy difícil profundizar en sus vidas, necesidades, etc. por lo que la atención que se les puede prestar también se encuentra condicionada. En una situación así la atención individualizada es más difícil, por lo que se cae en la inclusión en actuaciones pensadas para otro tipo de usuarios.

"Ed: És que és molt difícil com a centre, nosaltres donar una resposta en aquests nanos, perquè és què, no tenen papers, no els pots portar a l'escola, no els pots portar a cap taller, no els pots ficar a treballar, no pots fer res

Ps: No existeixen, no existeixen, legalment no existeixen. És clar, nosaltres anàvem a la policia i ens deien, a veure, feu-los-hi algun paper, algo, algo per aquests nanos els hi puguem buscar feina, perquè n'hi ha que són majors de 16 anys i podrien buscar i sinó tenen alguna cèdula de identificació no ens els volen a cap lloc..." (T2)

De esta forma no sólo los profesionales no pueden dar respuesta a las demandas de estos usuarios (que deberían ir a centros residenciales pero que al no existir recursos suficientes o considerarse el paso previo se quedan un tiempo en estos centros de acogida), sino que estos últimos no ven ninguna salida a sus necesidades y peticiones, y por tanto no perciben estos centros, ni la institucionalización, como una forma de materializar sus expectativas. Hecho por el cual estos "servicios" son utilizados cuando les cogen o les interesa ser cogidos.

"Ed: Des del teu punt de vista el centre no respon a les expectatives del nano, doncs (...) gent així, no? que després busquen, els seus recursos fora de la manera que sigui.

P: Si, en aquest sentit hi hauria una semblança, si, si amb l'administració, però aquesta gent és la mateixa administració, no és el Govern Civil ni cap martingala d'aquestes, és la mateixa Infància que no té recursos suficients per donar sortida ràpida a nanos que tenen proposta de Centre Residencial que amb això estaria d'acord amb tu, si, si. Sempre hi ha de tota manera el coixí que tens família..." (G3)

Una de las estrategias que posteriormente valoraremos su eficacia, es la incorporación de educadores de los países de procedencia de estos usuarios o, al menos, educadores que conozcan la lengua y cultura de alguno/s de estos países aunque lleven tiempo residiendo en Cataluña o en España. Esta presencia parece que al menos se reduce algunas distancias lingüísticas y culturales, además de las propias que se generan de las imágenes mutuas preconstruidas.

"P: en principi, pot ser ha anat com ha anat, així com de memòria, sense les dades al davant, pot ser hi havien més nois del territori, poc a poc, és que ha tingut un (...) normal, no? que s'incorporeassin educadors, àrabs, que... es pogués fer un treball amb ells, al principi tot era com a més complicat no poder treballar amb els nens, per la dificultat de la llengua, eren més desconfiats i a part també han arribat a través dels diferents canals d'ingrés han arribat més nois immigrants, no? és que hi hagut (...)" (M4).

Pero esta distancia lingüística o cultural no sólo se da respecto a los acogidos (en este caso la problemática es menor ya que haber sido en parte socializado en destino garantiza un mayor dominio de la lengua y cultura de la sociedad de acogida) ya que cuando existe una familia de referencia esta comunicación también se ve condicionada por estos factores. Así, por ejemplo, toda la documentación que se envía a los progenitores es de difícil comprensión para muchos aunque sea en lengua castellana (y de momento no existe ningún traductor oficial, otra cosa es que con voluntad se intente solucionar con traducciones realizadas por estos educadores conocedores de la lengua materna de los padres, que no en todos los centros existen). ¿No genera esto una situación, una vivencia, de indefensión por parte de los padres? ¿cómo influye esto en la actitud que tomen ante la institución? ¿cómo implicar a unos padres en una intervención que en parte desconocen? ¿no existe también indefensión cuando uno no conoce la forma de responder jurídicamente a una situación como esta?. Evidentemente muchas cosas se preguntan y nos podríamos preguntar, y más teniendo en consideración que ya resulta de difícil comprensión para padres catalanes que, aunque no dominen los lenguajes administrativo y jurídico, si la lengua castellana o catalana, parece evidente lo que sucederá con alguien que esto último tampoco lo domina.

"P: Hi ha encara una qüestió més important que aquesta, que és que estem parlant d'un procés administratiu, amb suspensió de drets fonamentals, el diàleg que es manté amb pares és... a nivell escrit, és un diàleg, que ara mateix no hi ha traductor oficial, totes les informacions que se'ls hi envia als pares a nivell... a nivell escrit del que surt del centre, no hi ha una traducció, per tant és com a molt en castellà i estem parlant de pares que a nivell verbal, gairebé els hi costa seguir segons que els hi posis. Han d'enviar a fills seus que s'han escolaritzat en aquí, per exemple, perquè els hi tradueixin les cartes, estem parlant de pares amb un nivell cultural baix, estem parlant de pares, que potser, no tenen ni estudis, i estem parlant de pares que no coneixen... amb fluïdesa el que seria el castellà. Amb una (...) es proper el que seria nosaltres i ells, no? I estem parlant d'un procés administratiu que els ha comportat la pèrdua de drets fonamentals com és la tutela i els ha assumit l'administració. Per tant, jo em pregunto on està la satisfacció del que seria els drets que deuen tenir aquests pares per no generar-les-hi una situació d'indefensió. Jo tinc la sospita, bueno sospita, fins i tot la certesa de què molts pares tenen la situació d'indefensió, vull dir, que he de fer, no entenc res, tampoc hi ha facilitat de comunicació, se'n van a buscar al jutge per presentar (oposició) a la tutela, tampoc ho fan amb l'assessorament pertinent, no tenen traductors, bueno, etc... Cada vegada, cada vegada és més complexa

Ps: Són uns missatges que ja amb la gent d'aquí dediquem sessions a explicar-les-hi, treballar-les-hi, i els enviem les cartes... la gent que normalment intentem fer-ho, la gent que normalment el seu llenguatge familiar és el castellà, amb castellà, el que el seu llenguatge familiar és el català, amb català i nosaltres els hi expliquem quins són (...) si tenen advocat els hi fem que puguin venir amb l'advocat, perquè són termes molt complexos inclòs per la gent d'aquí, si a sobre hi estem afegint que són gent d'una altra cultura, bueno és clar

P: ...llavors el que hem fet, és una intentona que hem fet, però hem tirat endarrera, perquè és l'administració qui ha d'assumir aquesta responsabilitat, és amb el X, un bon dia, que és el

traductor, intentar traduir les cartes que nosaltres adrecem als pares, intentant-ho fent que siguin cartes estandaritzades per després personalitzar-les, deixant espais en blanc, etc. Sembla ser que és complexa, perquè ell ve a dir, això amb traducció literal, tal i qual i ho vam tenir que deixar en darrera, perquè ni ell és un traductor oficial, ja certes coses que no domina prou, i nosaltres necessitem sintetitzar i simplificar el màxim la carta adreçada als pares per facilitar la comunicació. I vivim en un context ara si que hom prioritzaria l'aspecte tècnic, on no hi ha demanda... els pares no fan demanda, ningú fa demanda de venir en aquí a portar el seu fill, llevat de que siguin casos d'abandonament, aquí el teniu, jo me'n vaig, no pas per necessitat" (G3).

La comunicación intercultural, hecho a tener muy presente después de la lectura anterior, integra competencias cognitivas y emotivas que facilitan o dificultan el establecimiento de relaciones entre individuos de diferentes culturas. *"El punto de partida que debería adoptarse es la toma de conciencia de que se pertenece a una realidad cultural concreta, lo cual supone una determinada orientación en la construcción de significados que dan sentido a la actuación social. Este aspecto es básico ya que permite, por una parte, una mayor flexibilidad a la hora de valorar perspectivas diferentes a la propia y, por otra, atribuye un carácter más simétrico a la interacción, ya que no se adopta el criterio de 'normalidad' único, e incluso a veces excluyente, sino que la comunicación pasa por la mutua comprensión"* (Del Campo 1999, p. 51). Según el autor, es innegable que compartir una lengua común facilita la comunicación, pero también hay que tomar en consideración el dominio que se tenga de esta. Pero no reduciéndolo sólo al lenguaje (o comunicación verbal –vocabulario, entonación, expresiones, silencios, códigos lingüísticos, etc.–), en la comunicación también hay que tener en cuenta la comunicación no verbal (paralenguaje, gesticulación, expresividad, contacto visual, estructura del espacio, concepción del tiempo, etc.). Ya que entre ambos construyen el "ambiente" o clima comunicativo que facilitará o dificultará las intervenciones. Para Barrete, Gaudet y Lemay (1993), existen una serie de habilidades necesarias para una buena comunicación intercultural. Con la intención que ya nos sirva de marco a lo que analizaremos en el apartado de formación, mencionaremos que estas habilidades son: conocimiento de uno mismo y de su propia cultura, interiorización de la relatividad de las culturas, saber reconocer una situación de comunicación intercultural y explicitar los códigos culturales respectivos, aprender a negociar (buscar similitudes más que diferencias, intentar sobrepasar las diferencias...), desarrollar capacidades de comunicación (claridad, precisión... explicar el lenguaje verbal y no verbal que se crea que puede no ser entendido o malentendido), tomarse tiempo para comunicarse (adaptación de ritmos respectivos, asegurarse de entender los mensajes...) y ser flexible. Visto lo anterior, nos parece que una de las actuaciones prioritarias, dejando de lado en este punto el tema legal, es crear un clima y la situación adecuada para establecer una verdadera comunicación intercultural (entre profesionales y usuarios, y entre los mismos acogidos) en los centros.

3.4. La migración de los adolescentes: ¿qué les mueve a desplazarse?

Antes de analizar la situación que encontramos en los centros, debemos introducir alguna referencia teórica que explique el motivo de las migraciones. Estos comentarios nos servirán de marco donde situar los motivos por los que estos adolescentes se desplazan. La decisión de emigrar puede ser adoptada como respuesta a factores de atracción del destino (pull factors) y de repulsión del origen (push factors) —es evidente que también existen factores neutros que producen indiferencia⁸.

"Los factores de expulsión determinan un estado de privación relativa o una incapacidad de retorno para satisfacer las necesidades de todos o parte de los componentes de la colectividad. Los factores de atracción ofrecen al migrante potencial la esperanza de hallar en el lugar de destino un mayor grado de satisfacción a sus insatisfechas necesidades o aspiraciones. En general, la decisión se adopta tras comparar, conscientemente o inconscientemente, las ventajas y desventajas de ambos polos, y el factor decisivo es la interacción entre ambos: diferencias salariales, posibilidad de mejorar de ocupación o simplemente de encontrar empleo, distancia, coste de desplazamiento, diferencias lingüísticas, culturales o étnicas entre los dos extremos, etc" (Arango 1985: 15).

Existen, pues, diferentes factores de atracción que incentivan el desplazamiento. Entre los principales destacan la ausencia de frenos legales, la distancia —no sólo física, sino también cultural, política, lingüística, etc.— y todo lo relacionado con las expectativas de mejora en el lugar de destino. Pero hay que evidenciar cómo, por ejemplo, Castles y Miller (1994) consideran este modelo esencialmente individualista y ahistórico: se toma la decisión según un cálculo de coste-beneficio, ignorando factores como las políticas gubernativas. En la actualidad, el papel del Estado y el control ejercido sobre los movimientos migratorios adquiere una notable importancia. Así, según Stephen Castles y Mark Miller (1994)⁹, considerar la migración como opción individual no se ajusta a la realidad: se trata de un fenómeno colectivo que debe ser

⁸ J. Arango destacaba en 1985 que el marco analítico de la "atracción-repulsión" (push-pull) era una de las aportaciones principales de las "leyes de migraciones" de Ravenstein

⁹ S. Castles y M. J. Miller (1994) distinguen cuatro etapas en el proceso migratorio. En una primera etapa se da una migración temporal de mano de obra masculina joven con notables vínculos con el lugar de origen. En una segunda etapa, después de residir en el lugar de destino durante un tiempo, se desarrollan las redes sociales basadas en el parentesco o el área común de origen, y aparece la necesidad de ayuda ante la nueva situación. En una tercera etapa, de reunificación familiar, la instalación en destino crece a largo plazo, la orientación se incrementa hacia ese mismo destino y las comunidades étnicas emergen con sus instituciones propias (asociaciones, talleres, cafés, agencias profesionales, etc.). En una cuarta etapa, de instalación completada, la dependencia directa de las políticas del gobierno y la conducta de la sociedad receptora conducen a una estabilidad/seguridad legal y a la ciudadanía o a la

analizado a partir del subsistema económico y político cada vez más global –dinámica transnacional capitalista.

Pero para hacer un análisis adecuado de la migración, debemos tomar en consideración la crítica al modelo de atracción-expulsión -realizada por A. Portes y Bach R. L. (1985), A. Portes y R. Rumbaud (1990) y A. Portes y J. Böröcz (1992)- por su incapacidad para explicar los flujos migratorios, por ejemplo entre países igual de “pobres”, o las razones por las que los puntos de origen tienden a concentrarse en determinadas regiones y no en otras dentro de los países emisores. Para Alejandro Portes y Jozsef Böröcz a pesar de que en apariencia la migración se debe a una serie de decisiones económicas 'racionales' de los individuos, en realidad, su origen fundamental son anteriores contactos económicos y políticos y las asimetrías de poder entre naciones emisoras y receptoras (Portes y Böröcz 1992). Los autores observan que los flujos migratorios se mantienen después de que los factores catalizadores hayan finalizado. En este sentido, destacan el papel realizado por las redes, que tejidas por el movimiento de contacto entre individuos en el espacio, crean microestructuras que dilatan el fenómeno en el tiempo. Así también, T. Sowell (1996), después de afirmar que las destinaciones no son aleatorias, es decir, que puntos particulares de destino se vinculan con puntos particulares de origen, subraya la importancia de la información para mantener las migraciones (migraciones en cadena). De este modo, más que el cálculo individual costes-beneficios, es la inserción en la red lo que ayudaría a explicar la tendencia a desplazarse y a mantener el flujo en el tiempo.

“(...) la migración laboral debería ser conceptualizada como un proceso de progresiva construcción de redes. Dichas redes conectan a personas y grupos distribuidos en diferentes lugares, potenciando sus oportunidades económicas mediante desplazamientos múltiples. La migración laboral es así un dispositivo por el que los trabajadores individuales y sus familias se adaptan a las oportunidades distribuidas de manera desigual en el espacio. Por tanto, la migración tiene una función dual: para el capital, es una fuente de mano de obra más abundante y menos cara; para los inmigrantes, es un medio de supervivencia y un vehículo de integración social y de movilidad económica” (Portes y Böröcz 1992: 24).

De lo anterior podemos concluir que en el análisis de la migración y lo que la motiva debemos tener en cuenta algo más que los factores de atracción-repulsión. Para A. Portes y R. Rumbaut (1990), los flujos migratorios pueden explicarse a la luz de tres modelos: el push-pull, el macroestructural y el microestructural, que es resultado de un ciclo migratorio que sintetizamos a continuación:

exclusión política, la marginación socioeconómica y la formación de comunidades étnicas permanentes.

1. Existe una historia de intervención externa y reestructuración interna de la sociedad receptora y de la cultura (este proceso culminaría con la reorientación de la economía, que juega un papel complementario al del país “dominante”).
2. Iniciado el proceso de reestructuración interna, es más fácil la potenciación de las migraciones laborales. Las expectativas de mayor ganancia y aspiraciones de consumo incentivan el desplazamiento, avalado por la experiencia positiva de los pioneros, que van confeccionando redes sociales que sostienen los contactos de origen y destino.
3. Individualmente, las consecuencias de esas fuerzas macroestructurales se traducen en una interrupción creciente de los estilos de vida tradicionales así como en un distanciamiento entre las aspiraciones de consumo y las posibilidades de conseguirlas.
4. En este punto la presencia de fuerzas microestructurales es decisiva. La probabilidad de que el individuo, influido o no por las decisiones familiares, opte por la integración se incrementa notablemente cuando los ocupadores fomentan el proceso utilizando incentivos —este reclutamiento intencionado puede activar la potencialidad de la emigración, pero es la consolidación de redes sociales lo que genera el carácter acumulativo y autosuficiente del fenómeno.

Acercándonos al análisis de la inmigración que recibe actualmente España, Ubaldo Martínez Veiga (1997) destaca tres elementos que incrementan la probabilidad de la emigración: la propia experiencia migratoria, la experiencia de otros miembros de la familia y la experiencia del pueblo o comunidad donde existan altas tasas de emigración. Los emigrantes están dentro de un conjunto de relaciones recíprocas que a menudo comportan obligaciones mutuas, por ejemplo de ayudar en la búsqueda de trabajo y vivienda.

“El conjunto de relaciones permite que la emigración tenga lugar y la emigración no sólo de los individuos sino de las propias redes, como decía Tilly, que trae consigo la reconstrucción en el país de destino de fenómenos de solidaridad étnica que aparecen como respuesta a la hostilidad del entorno. Esta hostilidad hace que las propias relaciones constitutivas de las redes se activen más y más dando lugar a nuevas formas de organización social desconocidas en el lugar de origen” (Martínez Veiga 1997: 136 y 137).

Ya refiriéndonos a nuestro estudio, hay que decir que unos centros, como Els Llimoners de Barcelona, tienen principalmente hijos de inmigrantes instalados en Cataluña, que por las vicisitudes de la vida se encuentran en la situación de que la Generalitat de Cataluña se hace cargo de sus hijos. Estos progenitores han emigrado principalmente por motivos económicos. Pero aunque generalmente la tendencia es al matrimonio con una persona (generalmente mujer al tratarse principalmente de hombres) de origen (Garreta 1999), el proceso de reagrupamiento no tiene porque darse en todos los casos, ya que existen matrimonios con autóctonos, como hemos visto anteriormente.

"As: la majoria, tots els que hem intervingut nosaltres han tingut els fills, un cop un de la parella ja s'ha instal·lat aquí, arregla la vida amb la parella

P: Parlem de pares que tenen 19 o 20 anys, motivats per millorar la seva situació econòmica, i això ja és com una contradicció, per les històries que ens expliquen, venen de famílies ben situades, allà, els casos que hem tingut nosaltres aquí.

Ps: després aquí empitjoren, aquí no se'n surten, no troben feina, no troben...

As: (...) i tenen de dificultat d'adaptació social

Ps: Busquen dones, que a la millor es podrien casar amb ells per regularitzar la situació, però són dones, les que es presten per això, són dones que estan molt deteriorades

Això és un tema

Ps: és un tema que... se'n fa (goteix) continuament, no? I clar van amb dones que clar lo que deïem són dones amb un estat de drogaaddicció de fa molts anys, problemes emocionals, clar són gent... fent prostitució, molts aspectes que... i clar els nens els tenen un cop estan aquí, els nans no ho saben, el màxim que et diuen és que" mi padre...-alguna en diu- era de l'Àfrica, però vivia en França" no? Vull dir, com a molt saben això.." (B1)

Una de las cosas que podemos constatar y a la cual deberemos referirnos también más adelante es el miedo que tienen los adolescentes a explicar como han llegado, donde han vivido, y, sobre todo, su vida pasada. Esto provocado por la desconfianza, no sabiendo como se puede utilizar esta información siempre existe la duda de que sea utilizada para descubrir "sus secretos" (edad y procedencia, principalmente) que pueden comportar el repatriamiento y, evidentemente, con lo que les ha costado llegar no quieren regresar a su país. Este hecho condiciona la información de la cual disponemos, aunque afortunadamente la estancia y el trato a veces genera la confianza suficiente para que algunos de los profesionales puedan conocer este tipo de información.

España y Cataluña en concreto, no parecen ser en muchos casos los objetivos finales de la migración. La atracción de países como Francia o Alemania parece ser una constante, y en su

imaginario estos países parece que pueden satisfacer mejor sus expectativas. Los motivos por los que emigran los adolescentes no parecen diferir en demasía con los de sus referentes adultos: buscar un trabajo (un mejor trabajo) ayudar a la familia, incluso tener una aventura parecen ser los argumentos más frecuentes. Otra cosa es que su proyecto migratorio se pueda realizar, ya no por su formación, su procedencia, por los trabajos que esperan a los inmigrantes africanos, etc. debemos aquí, en comparación con la inmigración adulta, sumar un nuevo factor: la edad. La edad que tienen, o dicen tener, no es acorde con la edad que necesitan para poder trabajar y para legalizar su situación, aunque ellos estos, a menudo, no lo comprenden ya que en su país ya podrían trabajar.

"Ed: Buscar feina, guanyar-se la vida i viure millor

Ps: qualitat de vida

Qualitat de vida

Ps: La majoria et venen explicant històries de peneta, no? Que estan sols, que a casa seva són molts germans i que hi hagut una guerra i s'han separat de la família vull dir, fent pena. Explicant drames...

Ed: Però ja et dic, molt, molt no parlen, a no ser que els has tingut més temps. Inclòs n'hi ha alguns que han entrat dues vegades, que tu saps que és el mateix, perquè te'n recordes, però que tens l'ordre del jutge amb diferents noms.

Ps: (riu)

Ed: Ha ingressat a lo millor tres cops, el mateix, però ve amb diferents noms, clar i diferents edats que s'ha posat, i... cada vegada que ve, pues t'explica una història diferent

Ps: una història diferent.

Ed: L'altre dia va ser, la setmana passada, em van ingressar un nano, el va portar...

Ps: ...la policia...

Ed: ...la policia, i a mi la cara em sonava, i li vaig dir, "tu ya has estado aquí, no? I em va dir "no, no" Ah! vale "bueno, pues sube para arriba y ponte a desayunar". La meva sorpresa va ser, que bum, bum, bum, va seure...

Ps: ...segur, i ja sabia com anava la casa...

Ed: ...(...) i va riure." (T2).

Todos los inmigrantes antes de iniciar camino se han creado unas expectativas, a menudo infladas respecto a la realidad. La información que circula en sus poblaciones de origen, sea por pioneros, por otros emigrantes (que evidentemente no llegan a origen explicando sus miserias) o por lo que ven en los medios de comunicación (sobre todo la televisión) hace que piensen que la emigración permitirá mejorar el nivel de vida, encontrar mejores trabajos, ayudar a la familia que se queda,

etc. En general las expectativas deben adaptarse a la nueva realidad, lo que se ha llamado aborción del proyecto migratorio y creación de un nuevo proyecto más realista¹⁰. Eso sí, siempre existen unos proyectos más realistas que otros. Así, también algunos creen que se convertirán en jugadores de fútbol profesional.

"Ts: Home hi ha un grup que si que surt del país, doncs, per aconseguir, doncs, una feina i enviar diners a les seves famílies. Però d'altres també surten del país, una mica, per buscar l'aventura, no? El somni també, Europeu, a través del (...), les fonts de la televisió, el que els hi expliquen els altres, volen venir... no ho sé.

P: Alguns si que arriben amb perspectives molt optimistes, encara que hi hagi nois que puguin ser molt conscients de les dificultats que poden tenir, això que t'explicava la Carme, no? O sigui en un projecte, no? d'ajudar a la família i això, hi ha d'altres nois que venen també amb irreals, no?

Com per exemple

P: com per exemple (riuen)

Ts: el meu nen, jugar a futbol, no? en un equip professional" (M4)

A pesar de tratarse de una fuente indirecta de información, no quisiéramos dejar de preguntar el papel de la familia en la migración. Así, se cree que hay diversidad de situaciones, pero es cierto que algunas familias depositan el proyecto de mejora en la migración de los hijos, que a falta de mayores de edad bien pueden ser estos adolescentes, para nosotros no cuentan con la edad para trabajar pero si la tienen y son potenciales aportadores de recursos para ellos. Como muestran diferentes estudios sobre inmigrantes adultos, la emigración puede formar parte de un proyecto familiar.

"I representa que s'han escapat de casa per arribar aquí?...

P: és difícil de dir, la seva família et diuen que sí, que no saben que volia marxar, altres sí que la família ho saben...

Ts: i altres que, una miqueta també els han empès (empujar), no? Ha sortir

Que la mateixa família ha impulsat que els nens marxessin

P i Ts: sí, sí

¹⁰ A veces no se da esta reducción de expectativas a pesar de que los medios que se ponen a disposición del inmigrante las hacen inviables. Son casos que puede optarse por otros medios para conseguir sus objetivos, es el caso de la delincuencia o del comercio de estupefacientes. Aunque otras veces estos comportamientos son debidos a la marginación que se vive y a la imposibilidad de subsistir (para ampliar se puede consultar Garreta 1996, donde se presenta un estudio realizado entre los internos extranjeros del Centre Ponent de Lleida).

Pot ser tu Salah que estàs més al costat d'ells?

Ed: Bueno hay una cierta complicidad de la familia en este hecho, por ejemplo cuando hablamos con la familia, a veces, bueno... te dicen que ellos no saben nada, que el chaval se ha ido, sin avisar i así, no sé como se llama?... Y cuando les preguntas a la familia si están de acuerdo que su hijo se quede en el territorio, te dicen que sí... Eso que hay un consentimiento también de la familia...

I altres casos, a part d'aquestes expectatives d'alguns molt europeistes, no? de dir, fer-se ric jugant a pilota, altres que has comentat tu, no? que venen a buscar... diners per enviar-los a la família, t'ho diuen explícitament, o manifesten que ells han vingut a treballar per buscar recursos per la família... o no?

Ts: sí, sí, hi han nanos que sí que t'ho diuen, no? I que venen aconseguir una feina, no? I que aquí s'ha de tenir 16 anys per poder treballar, pel nen, doncs, també, per ell és difícil entendre-ho, no? Que fins els 16 anys aquí la llei no permet que un nano treballi, no? Costa de vegades fer-los-hi entendre que hi ha aquesta normativa que ho impedeix..." (M4).

Por otro lado, queremos referirnos a las relaciones que se mantienen durante la emigración y lo que representan: apoyo, ayuda, información, etc. La migración no tiene porque hacerse solo, algunas veces van en pequeños grupos y se desplazan de esta forma y, como sucede con los adultos, buscan información y apoyo en sus compatriotas y por tanto tienen como destino ciudades donde saben que los hay (Barcelona, Santa Coloma de Gramenet, Amsterdam, Marsella, etc. Además, como pone de manifiesto la prensa, a menudo viven concentrados en grupos más o menos numerosos por los beneficios que obtienen de estos agrupamientos. Aunque a veces es una ventaja no se demasiados.

"Ps: la majoria, sí

Ed: N'hi ha molts que van cap a Barcelona, saps, jo, no ho sé de tu, però jo penso que el que volen, també és agrupar-se i normalment primer que sols, moltes vegades ja venen de dos en dos i sempre "oh, es que me voy a Barcelona, porque allí hay muchos árabes" o "que me voy a cualquier sitio porque me han dicho que allí hay muchos de Marruecos" intenten anar en llocs...

Ps: ...van buscant llocs...

Ed: ...on ja saben que allà els acolliran, o que es guanyaran la vida... per integrar-se... integrar-se...

Ps: ...no...

Ed: ...així treballar, estudiar..." (T2)

La información que circula, no sólo se refiere a los lugares donde se pueden encontrar otros inmigrantes de su misma zona de procedencia (Magreb o Subsahara), país, ciudad, etc. también

se refiere a los Centres d'Acolliment que se pueden visitar y donde pueden obtener alimento, limpieza, ropa (que por cierto, algunos prefieren de marca), etc.

3.5. Como ven la diversidad cultural los profesionales de los centros.

Ante la situación descrita que se encuentran estos profesionales, el incremento de la diversidad desde la vertiente cultural les lleva a realizar un análisis que les permita comprender la heterogeneidad con la que deben trabajar, en algún caso este análisis es simple, dicotómico, y en otros presenta una mayor complejidad. De esta forma se hacen tipologías donde se posiciona a los individuos, y a sus familias por extensión cuando estas existen, en ambos brazos de la balanza. Por ejemplo los que aceptan y abrazan el comportamiento, valores... llamados occidentales, es decir de la sociedad receptora, y los que rechazan y convierten en fuente de conflicto continuado la aceptación de estos. Esta dicotomía al mismo tiempo es reflejo de la elección que deben realizar estos niños y adolescentes, que se plantea a menudo como excluyente. Una de las dos preguntas que se realizan es: ¿cómo se podrá? y en concreto ¿cómo podrán articular las dos culturas?. Esta pregunta, trasladada a los mismos interesados, ya nos presenta la existencia de un tercer grupo de niños y adolescentes que dudan de hacia donde dirigirse, qué opción tomar o, incluso, si sólo existen estas dos opciones. Algunos de los interlocutores, uno en concreto hablando metafóricamente de una apuesta en uno u otro sentido, considera que el camino más fructífero, mejor... e incluso el más acertado es aproximarse al modelo dominante de la sociedad receptora. Esta opinión no es aislada, ya que se ha defendido la asimilación al menos en la esfera pública, cuando no asimilación cultural. En este punto nos situaríamos en el debate entre esfera privada y pública y monoculturalidad y multiculturalidad que no pretendemos desarrollar en este momento (ver por ejemplo J. Rex 1986 y 1996).

"Ps: en els nens, també alguna vegada ho hem comentat, hi hauria pot ser, com a dos processos; hi hauria nanos que fan com una negació de la seva cultura d'origen i s'adapten i adopten els valors occidentals com els ideals, com... això també ho hem vist amb alguns pares, que estan com a molt occidentalitzats i només veuran com a cultura, la cultura occidental, i en canvi hi havien els altres que hi hauria com un tancament en els valors de la seva cultura d'origen i com si necessitessin tot el que és occidental, pues, és dolent, no? Ens hem trobat, això sí, que...de vegades nanos que tenen aquesta tendència de què tot lo del centre és dolent, no? El menjar és dolent, tot, hi hauria com llavors molta queixa, no?... no sé podria ser-ho. Un procés de identificació del nano, clar que estem parlant de nanos adolescents que estan formant la seva identitat. A que s'han de... d'agafar, per no tenir una crisi d'identitat i poder continuar endavant a... alguna cosa s'han d'agafar.

P: d'això alguna vegada n'hem parlat, en l'avaluació de casos, parlàvem de nanos que tenen o podrien presentar una certa anòmia cultural, en el sentit que els hi és difícil possessionar-se, entre la família d'origen i entre l'entorn...

Ps: ...sí...

P: ...l'entorn planteja una escala de valors, un sistema de creences, una manera de fer, etc. I la cultura interfamiliar planteja una altra manera de funcionar, són els nanos, jo si que en diria nanos de segona generació, perquè ja aposten, alguns aposten i els que aposten em penso que tenen major pronòstic, pot ser perquè alguns diuen, jo amb l'occidental i aquí el gran repte serà dir, com resoldran el sentit de pertinença i d'identitat familiar que dona la família avui en dia, com ho resoldran? Però com a mínim aposten...

Ps: ...sí...

P: ...crec que hi ha una altra població que és el que està a mig camí, entre una cosa i l'altra que no sap, pot ser, cap a on cal tirar, que pot ser tirar cap occidental és una traïció cap els valors culturals familiars i per tant estan aquí al mig entre una cosa i l'altra. I jo en aquests nanos els hi veig un mal pronòstic, perquè, pot ser la importància, a vegades, és que comencin a apostar. Apostar per dir, l'occidental és... no és lo que em convé, em convé més la meua cultura d'origen, etc..., pot ser és una manera d'apostar, és una manera de... d'arrelar, encara que sigui dins d'una cultura minoritària, i intrafamiliar però arrelar, i en tot cas ja em posiciono fort, però ja és una opció. L'altre que es mou entre mig camí entre no sé que triar, perquè l'entorn em sedueix i la família m'exigeix unes maneres de fer que a l'entorn no es donen, on em situo jo, jo veig que aquests nois tenen més mal pronòstic. I aquí ens em trobat amb diferent tipologia, nanos que estan més al mig, en X, per exemple (el cas vago) que diuen, on me poso jo, o nenes estic pensant en nenes també, nenes que aposten més per l'occidental, i que fan un allunyament, per exemple, el cas de Y, no? Però que també diuen, al cap d'un cert temps et poden arribar a dir, "osti com em posiciono jo, davant de la família", no? "Me'ls estimo, però no vull ser com ells, perquè ells m'exigeixen un fer d'una determinada manera que jo no hi estic d'acord, prefereixo viure aquí"

Ps: Pot ser aquest ambivalència ens la trobem més amb les nenes, potser pel rol que els hi tocaria que... que no els hi agrada tant el rol que els hi tocaria per família i que poden..." (G3).

El valor de la diversidad cultural y lo que puede aportar a la sociedad, parece que además de un discurso de moda es una creencia de muchos de nuestros interlocutores, a pesar de que todos consideran necesario un mínimo de asimilación cultural (aculturación). De entrada ven como positiva la presencia de culturas diversas en los centros de acogida. Se considera que si se saben aprovechar las situaciones que esta diversidad crea, aunque sea en este contexto artificial, puede beneficiar el conjunto de los usuarios. La vivencia de una diversidad que existe en la sociedad es vista como positiva.

"P: Interessant jo crec que molt, no? per mi, a nivell personal com penso que per els nens ho és... Pot ser poden conèixer altres coses de... el que pots treballar amb ells és l'acceptació seva com de les altres, coses que es treballen encara que només siguin compartint la taula, més, que això, moltes vegades es busca, a nivell conscient no? de treballar tot això, fer-ho des de les

habilitats socials, o qualsevol altre taller, no? t'ho puguís treballar un objectiu. Per tant, pot ser és una situació artificial el estar en un centre d'acollida, el estar entre una població, o un número petit de tantes procedències, però quan tu surts al carrer tothom és diferent, no? És una avantatge per mi, no? El que pots buscar, lo que pots treballar és diferents si tots els nanos fossin d'una mateixa procedència, d'una mateixa ideologia, una mateixa... seria molt més difícil treballar tot aquesta acceptació.

Ed: yo creo que no hay, que a parte de ser una experiencia muy enriquecedora, no veo tanta diferencia, no sé...En el fondo, en el fondo, la cuestión de la cultura, sea una cultura, la cultura local o la cultura autóctona, como la llaman o otra cultura, o la religión, para mi son parecidas... no veo, no veo tantas diferencias... Hay diferencias pero para mi son diferencias... minimas" (M4).

Como vemos en las últimas líneas, esta distancia cultural se considera menor de la que perciben otros cuando hablan de educadores marroquíes (citamos este origen por ser el más frecuente). Por otro lado, este conocimiento e intercambio citados podrían ser de las pocas ventajas que se contemplan.

"Ps: Des de la nostra feina tècnica avantatges, no, a no ser que sigui conèixer d'altres cultures...o conèixer...

As: ...Exacte...

Ps: ... lo qual sempre és una ampliació... de la teva, això" (B1)

Esta diversidad, aunque represente una aportación positiva, supone una importante dificultad ya que requiere de un trato diferencial que no siempre pueden dar. Las diferentes percepciones de un mismo hecho, los frenos para que se de una fluida comunicación, la dificultad de comprenderlas y hacer entender las actuaciones del centro, dificultan su trabajo cotidiano y llevan a que el valor de la diversidad se relegue por los problemas que acarrea.

"P: ...el component cultural és el pal de paller, i llavors, sinó hi ha un diàleg interinstitucional entre les diferents institucions i les associacions d'immigrants, això no acabarà com no va acabar el tema dels Gitanos, fins que no hi va haver un diàleg institucional entre la comunitat gitana i la institució amb mediadors pel mig i amb un tracte diferencial, perquè la cultura (...) alhora de valorar els maltractaments i alhora d'afrontar la resolució d'aquests maltractaments...

Ps: sí...

P: ...això no tindrà fi, perquè ens estem trobant el que ens trobàvem abans amb els gitanos, no? Que els pares diuen, "no, no aquí vosaltres funcioneu com vulgueu però a casa meua és una república, les normes són diferents, la cultura és diferent, la manera de funcionar és diferent", i evidentment li has d'estar recordant que hi ha una normativa que s'està aplicant a tothom de manera indiferent, no?

Ps: sí, sí d'aquests casos, sobretot poder els que últimament ens estem trobant més, són això, els pares que han vingut, que els hi ha costat la suor establir la seva situació personal en aquí, després ve la dona amb els fills i quan aquests fills arriben a l'adolescència comencen a comportar problemes a casa, amb la pressió que això suposo per aquest pare, a nivell de la seva comunitat, no?" (G3).

El desarraigo de los inmigrantes, adultos u adolescentes, está presente en el discurso. Así, se afirma que no estaban integrados en origen (hecho que podríamos discutir) ni en destino (algo con lo que estamos mucho más de acuerdo), hecho que afecta a sus descendientes. Esta situación parece ser una nueva fuente de incertidumbre para los/las profesionales que deben tratar con usuarios que no pertenecen al cien por cien ni a una cultura ni a otra. Los diferentes modos de inserción en la sociedad por los que pueden optar o se ven obligados a optar genera un espectro de situaciones que convierten esta realidad en un caleidoscopio de difícil comprensión. De esta forma, por un lado hay que esforzarse en articular las actuaciones del centro (por ejemplo, las vinculadas a la religión católica) con sus demandas y, por otro, no se comprende que los progenitores sólo reivindiquen cuestiones "puntuales" (alimentarias) cuando su cultura es mucho más amplia (se preguntan si ¿igual esto es lo prioritario dada la situación?). Además se detecta en este punto la interpretación que hacen de esta reivindicación alimentaria, no como una demanda de reconocimiento de su cultura, sino como una forma de provocación y de presión.

"As: Ni en la seva pròpia cultura van estar integrats..

Ps: clar... no s'han integrat a la seva, ni a la d'aquí, llavors el nano es troba que tampoc no sap ven bé

As: ... i això de la vida quotidiana, això que deïam nosaltres aquí celebrem el Nadal, celebrem els Reis... no sé què.. i clar... ells clar que s'avenen no a celebrar-ho, sinó, a vegades. per comparar-ho o per poder donar-los'hi una relació, no entre el que fem nosaltres i lo que fan ells. Jo diria que hi ha un gran desconeixement.

Ps: Clar... però ens trobem, la realitat en la que estem parlant són de gent que ha vingut aquí i s'ha arrelat, o sigui s'ajunta aquí amb una gent d'aquí i volen viure aquí, neguen la seva procedència, saps que vull dir, són gent que no... i clar això no ho transmeten en els fills i els fills són nascuts aquí, no sé com explicar-t'ho, vull dir, que ens trobem amb una situació molt peculiar, no són gent que reivindiqui, en general, la seva cultura, les seves tradicions, anomenen qüestions molt puntuals, com la que "mi niño quiero que no le den cerdo" però...

P: ...no...

Ps: ..aquí està tota la cultura d'ells també..

P: ...és una manera de xinxar, de fer-se valdre...

Ps: ..exacte... que no te corten el pelo y...

Ed: com a amos del que tenim aquí que és el nen, un altre cosa...

Ps: sí, però no... aquí tampoc no reivindica la seva cultura, ni que els ensenyem els fill que tenim aquí, clar i aleshores nosaltres ens trobem en una situació, entre que desconexem i que ells tampoc ens hi ajuden, no?" (B1).

3.6. Situaciones que les crea esta diversidad cultural.

Como introducción a este apartado, hemos querido de nuevo referirnos a un texto quebequés que pone de analiza, entre otras cuestiones, la percepción de las dificultades de intervención en un contexto multiétnico o pluriétnico, como la autora indica. Nicole Cardinal (1995) distingue entre dos problemas o dificultades: los relacionados con la estructura y los relacionados con la formación necesaria para trabajar en un contexto así. Los problemas de naturaleza estructural se refieren particularmente a la concepción y a la realización de programas de servicios públicos elaborados demasiado a menudo en función del grupo mayoritario (en su caso, quebequeses de origen franco-canadiense). Ejemplos de lo citado pueden ser: formularios inadecuados, preestablecimiento del número de visitantes en un hospital, menús inadecuados en cafeterías y restaurantes, material didáctico inadaptado, etc. Por otro lado, en lo referente a la formación generalmente surgen de una comprensión unilateral por parte de los profesionales a las demandas que realizan las personas de las comunidades culturales y de la dificultad de adaptarse a una sociedad cada vez más pluriétnica.

"Les problèmes proviennent de barrières relationnelles, soit de la méfiance envers une clientèle inconnue, soit d'une confrontation avec des valeurs différentes qui mettent l'intervenant face à des choix qu'il ne sait pas faire. La travailleuse sociale confrontée aux corrections corporelles faites à un enfant par un parent peut servir d'exemple pour illustrer la nature de ce conflit de valeurs. Les attitudes de méfiance envers une clientèle inconnue -certains parlent de xénophobie- sont associées à la perception de soi négative de certains intervenants, à un positionnement difficile à l'égard de l'identité québécoise dans un contexte où les francophones québécois de vieille souche se sentent menacés. (...) Les problèmes de communication sont des difficultés auxquelles doivent faire face à la fois les bénéficiaires issus des communautés culturelles et les intervenants. Au plan de la communication verbale, les intervenants ne savent pas s'ils sont compris, ce qui est compris, à qu'ils parlent. La barrière linguistique, la piège des mots, sont source d'incompréhension non verbale, les codes non verbaux, la distance corporelle, les gestes, les signes et attitudes ne son pas toujours décodés adéquatement par les professionnels des services. (...) Par ailleurs, la méconnaissance des politiques gouvernementales et des ressources disponibles, comme les réseaux et organismes communautaires, freine l'intervention et limite son efficacité" (Cardinal 1995, pp. 406-407).

Aunque es una realidad frecuentemente comparada con Cataluña, sobretodo a nivel lingüístico, Quebec tiene muchas diferencias que debemos tener bien presentes (volumen de la inmigración, políticas de integración implementadas, discurso de valoración de la inmigración que se ha dado durante los años noventa...), pero al mismo tiempo la diversidad cultural que ha construido y construye esta sociedad puede servirnos de ejemplo de lo que sucede, lo que se puede y se debe hacer, etc. Como presentaremos, estas dificultades de intervención en contexto multiétnico no son tan diferentes como podríamos pensar con una primera impresión. De hecho, como desarrollaremos en este y en los siguientes apartados existen problemas a nivel de estructura y a nivel de formación, por decirlo aquí de una forma introductoria.

Relacionado directamente con el punto anterior (3.5), a menudo, han surgido a lo largo de la conversación con nuestros interlocutores los miedos y las incertidumbres que tienen los profesionales que deben enfrentarse con nuevas situaciones o con situaciones que a pesar de sus esfuerzos ven de difícil solución. J. Funes (1999, pp. 20-21) pone de manifiesto que puede significar esta distancia: *"Abans parlava de la necessitat de generar confiança i predisposició. L'assoliment d'aquest objectiu bàsic per ajudar aquests menors immigrants indocumentats a esdevenir ciutadans passa per perdre la por a l'estrany, a l'immigrant i al diferent; no només per part de tots els agents socials, perquè no són els únics que eduquen, ajuden i integren-, sinó per part de tots els ciutadans i institucions.*

Quan hi ha por vol dir que reconeixem que els altres són un perfil per a nosaltres i els projectem tot el pitjor de la nostra societat. Els altres, els diferents, els qui pertanyen a altres cultures són incívics, incultes i són els que roben i maten. Si els fem enemics no els podem ajudar com a amics. Si els tenim temor no aconseguirem, en el nostre cas, despertar la confiança necessària perquè es deixin ajudar. Confiança que, malauradament, perquè no els tenen por, molts dipositen en els seus veritables explotadors i perpetuadors de la seva marginació".

Como veremos, aunque es difícil de detectar, existen miedos y reticencias a lo desconocido o respecto a lo que acostumbramos a tener ideas preconstruidas. Una de las dudas que se exteriorizan como preguntas que se realizaban en voz alta es: ¿cómo nos posicionamos ante estas "otras" culturas que están presentes en nuestros centros? La actitud que debe tomarse ante esta presencia "extraña" o poco conocida es una de las preocupaciones que tienen, debatiéndose entre la necesidad de control, intervenir... y el miedo a no acertar, a ser presa de sus propios

estereotipos, y a recibir la crítica de que discriminan. El miedo a ser etiquetados como racistas está presente en los discursos de nuestros interlocutores:

"As: ...La majoria dels discursos que fan aquestes famílies, és bueno, com el motiu per el qual els hi hem tret el nen, diuen perquè com són immigrants, son d'una raça inferior i aquí som racistes per això els hi hem tret el nen, això ho fan anar molt, no?

Sí, sí

As: ... llavors ens veuen com a racistes i com a... persones que no acceptem cultures que venen de.. diferents de les nostres" (B1)

Este temor lleva a que a veces reconozcan comportarse más indulgentemente, hecho que a veces es percibido por otros usuarios y que no gusta.

Con la llegada de estos adolescentes la dinámica del centro se ve alterada, al menos en parte ya que en muchos casos se quiere tener en cuenta las diferencias alimentarias. Pero, como se ha mencionado, generalmente se desconocen sus antecedentes por lo cual la situación es integrarlos en la dinámica establecida. Pero muchos no se llegan a integrar (entendido generalmente como aceptación y seguimiento de lo que se hace en el centro).

"Ed: és que...

Ps: ... és que no s'arriben a integrar...

Ed: ... no, la via d'ingrés és la mateixa, perquè aquí sempre t'arriben de sorpresa

Ps: sí

Ed: normalment i llavors el centre també està molt acostumat a rebre gent continuament sense saber qui són i quina és la seva història, llavors.. des del punt de vista de l'ingrés...

Ps: ... és igual...

Ed: ... no ens modifica la dinàmica. El que passa és que bueno... els altres que hi ha sí que els hi... per l'ingrés, no?

Ps: ...sí, sí...

Ed: ... els hi modifica una mica la dinàmica, però ... nosaltres des del primer moment que arriben els integrem, vull dir, segueixen el mateix ritme que l'altre, l'únic que respectem, és clar, és els menjars, això sí que se'ls hi respecta i alguna costum que tinguin ells. Això sí, sempre..." (T2)

Parece generalizado considerar que estos adolescentes, como muchos de los otros usuarios, vienen con poco ánimo de colaborar con los profesionales del centro. La desconfianza con la que vienen

sólo parece vencerse con el tiempo y con el trato. Pero, por otro lado, en lo referente a los inmigrantes adolescentes una constante es que no pasen mucho tiempo en el centro motivo por el cual las situaciones conflictivas que podrían darse ya no llegan ni a producirse. Hecho que ya resuelve la situación. Pero deberíamos intentar ver cuales son las motivaciones, además de no estar controlados y dirigidos, que les llevan a fugarse. De entrada no comprenden los pasos que se realizan al ingresar. Todo lo que se pide con la intención de conocer su situación, evaluar su estado físico, psicológico, afectivo, educativo y sociofamiliar, además de ser considerado una intromisión, no es lo que esperan, quieren y exigen una respuesta adecuada a sus necesidades. En el momento que no ven que cumplirán sus expectativas van a satisfacerlas por otro camino, otra cosa es que estas se vayan cumpliendo.

"Ed: la majoria estan aquí és fugen al cap de...

P: els nanos no volen, d'aquestes característiques, els nanos no volen, perquè quan tu vols explorar a un nano, i li has d'explicar el que vols, el nano es queda una mica alucinat, preguntant de què li estàs parlant, és a dir, que no res a veure amb que jo vull, arregla'm la vida, regularitzem la situació, dóna'm una feina.

Ts: legalitza'm i dóna'm una feina

P: dóna'm feina, deixa'm, no em vinguis amb collonades d'aquestes que m'estàs dient, però clar, que fem nosaltres? Nosaltres si no hi ha cap variació... tampoc no hi ha la possibilitat per passar a seure i fer-ho de manera compartida i conjunta, institucional com s'aborden aquests casos? Entrem amb el que tenim protocolitzat, que és de la manera que abordem els casos de maltractament infantil, els casos de desprotecció infantil, no és aquest l'abordatge de què estem, que creiem que s'hauria de fer amb els menors immigrants, més, més àgil.

Ps: si

P: però també ens trobem (...) que infància vol informació, informació perquè aquest nanos probablement acabin en centres residencials.

Ps: sí

P: Un nano que no coneix l'idioma, un nano que tampoc no entén massa perquè volem tanta informació, però que necessitem per poder orientar els professionals que venen al darrera. I per justificar i documentar si és un desemparament o si és un no sé què i no sé quantos

Ps: sí, sí

P: per tant és un nano reaci, de pas, però a mesura que se li compleixen les expectatives és queda i a mesura que es va allargant massa fot el camp i probablement també tindria a veure amb nanos que són tant, tant de pas que... tant de pas cap a la frontera que els enganxen a la frontera i els porten cap aquí" (G3).

Lo que comentábamos de que no se da respuesta institucional a lo que esperan lleva a que algunos, conocedores de lo que los centros pueden y "deben" proporcionar, exigen recibir los

beneficios que el estado de bienestar les puede facilitar. Esta exigencia también se observa en las demandas de algunos padres, que se viven como un conflicto cuando van parejas con poca voluntad de colaboración. Nos encontraríamos, en estos dos casos, con el debate entre los derechos y los deberes de los usuarios y progenitores de estos.

"P: jo destacaria pot ser, em penso que alguna vegada ho hem comentat, el fet de que alguns nanos són una mica molt exigents, és a dir, a mi, "jo vull això perquè hi tinc dret"... com si fos aquí l'estat del benestar que ja no és, per tant com que pot ser la cançoneta que els arribat des del seu país d'origen, com que aquí hi "es lliguen gossos en llonganisses" pot ser a Suècia si que es lligaven, aquí no s'han lligat mai en llonganisses, en tot cas hi havia la pretensió, que la normativa sols estableix el que s'hauria de fer, però els recursos són totalment minsos. Llavors exigeixen molt, els nens, no? Alguns nens. I això contrasta, en tot cas, és curiós que hi ha uns certs pares que exigeixen molt...

Ps: ...sí...

P: ... estic pensant amb el pare de X que, l'exigència és anar, un pare no col·laborador, negació de problemes, etc., etc.. en canvi va als serveis socials a dir, demanda de llet, demanda de no sé què, demanda de... recursos materials, no? En canvi alhora de dir, a canvi, no? a canvi res, a casa meua no hi entres, a casa... Una qüestió molt més com... com buscar la subsidiarietat de l'estat, no? Jo no, a mi em toca això perquè hi tinc dret, és un dret fals, no sé si la legislació estableix que hi hagi uns drets a rebre un seguit de coses, llavors pot ser si, les Pirmis i aquestes coses, però d'altres?...tampoc i altres perquè els ajuntaments fan perquè hi ha (...) o el que sigui, no? Però aquesta actitud d'exigir perquè em toca, perquè és un dret, perquè vosaltres viviu, doncs, molt bé i lligueu ossos amb llongonissa, n'hi ha amb alguns nanos i amb alguns pares, s'ha de dir" (G3).

Diferentes conflictos pueden generarse, pero nos interesan especialmente los que surgen del recelo mutuo. La desconfianza de los acogidos hacia los educadores y otros profesionales y entre ellos mismos comporta que se den situaciones no deseables que hacen aún más difícil la convivencia y las actuaciones del centro.

" Ed: A més si et trobes problemes que no et trobes amb els altres, el que has dit tu, l'idioma, els costums, aquest recel que tenen, no? que has de traspasar-lo perquè ells es vulguin integrar, no tenim recursos, tampoc

Ps: no, i això als adolescents això que has dit del recel, que van amb por, que parles malament d'ells i que altres adolescents que pot ser parlen malament d'ells perquè no s'entenen, a vegades hi ha picabaralles.

Ed: si també n'hem tingut, sí. És que depèn molt del grup que et trobes aquí de nanos. Hi havia un grup d'adolescents també i després van vindre dos o tres àrabs, no? I llavors va ser una mica d'enfrontament entre...entre ells. Sí això també ens hi hem trobat" (T2).

3.7. Las relaciones entre profesionales y usuarios.

Influenciados por lo expuesto, y sin olvidar especialmente las situaciones que crea la diversidad, nos interesamos también por las relaciones que existen entre profesionales y usuarios, y la fluidez de estas. Primeramente, al tratarse sólo de un apunte, nos referiremos a las relaciones profesionales con progenitores, cuando estos existen. La anteriormente citada no aceptación de la pérdida de la tutela de los hijos lleva a que consideren nuestros interlocutores que la relación es "violenta", es decir fácilmente chocan ambas partes. En segundo lugar, otra barrera a vencer que antes mencionábamos con un ejemplo de un centro que no lo vive como un problema, es el género de los profesionales. El rol que jugarán no siempre es aceptado por algún padre. La explicación que se da para entender este comportamiento es que se trata de una diferencia cultural. Se considera que el rol femenino no lleva implícita la paridad en cuanto a tratamiento, y más cuando se manejan en situaciones en que la mujer asume el poder.

"As: L'entrada d'alguns d'aquests pares és més aviat violenta, això suposant que les visites que normalment els pares fan als seus fills en el centre s'hagin pogut fer a la Direcció general, amb el seu vist i plau. Això tampoc no és un fet que diferenciï tant per ser d'un altre cultura, perquè això també ens trobem amb famílies d'aquí, vull dir, que no sé si seria significatiu.

Ps: no el que passa és que, per exemple, una cosa si que, per exemple, si que com es posiciona davant de les dones, és molt difícil, no accepten, l'intervenció vingui des d'un tècnic, que sigui dona o que sigui home canvia molt la seva manera de relacionar-se. Els hi costa molt acceptar la figura de la dona, com que els hi pugui indicar coses o qüestionar coses o no, no volen

Ed: exacte, tenint en compte que aquí el 70% són dones

P: són dones

Ed: I això és una mica delicat.

Ps: aleshores això si que és un fet que els hi costa. I crec que a la comunitat negra, també, tot i que no... els hi costa la relació amb la dona, Jo crec, bueno deu ser cultural, m'imagino que no estan acostumats que se sentin qüestionats per una dona, o que els hi estigui demanant que es facin coses, no? Vull dir que no

Ed: Amb els nanos també és nota això, amb la relació amb els nens, nenes" (B1)

Por otro lado, los inmigrantes adolescentes que llegan, tampoco es que lo acepten de muy buen grado. De nuevo nos aparece en los discursos la dificultad de aceptar que la mujer, las profesionales, les pueda decir que deben y que pueden o no hacer. Esta diferente percepción de los roles masculino y femenino (que también existe entre nosotros aunque actualmente se ha ido

igualando) genera distancias y resistencias. Aunque también es cierto que poco a poco se va aceptando la situación, eso sí, si la estancia dura lo suficiente.

"Ed: dins d'un centre, a veure, hi ha.. d'entrada sembla que hi ha un cert rebuig cap a, bueno rebuig o... diferència de tracte d'ells, dels magrebins cap a les dones, no? Els hi costa acceptar les professores, els hi costa acceptar les educadores... Però jo crec que aquí hi juga un paper crucial. I penso que per part d'ells, o de la immensa majoria d'ells hi ha una disponibilitat d'adaptació molt gran, i llavors això, que fa acceptar aquestes diferències que hi poden haver entre ells" (G3).

La forma como llegan, a menudo de la mano de los mozos de escuadra, no facilita tampoco el trabajo posterior¹¹. Además, repetirnos en que buscan ganarse la vida y no verse controlados, limitados y tratados como menores adolescentes.

"Ed: Diuen "Yo no quiero estar en un centro, no quiero, no no quiero"

Ps: els ha agafat la policia els ha portat i...

Ed: "... nada. Ni quiero estar en un centro ni quiero normas ni quiero límites... yo quiero buscarme la vida y ganar dinero. Aquí me vas a pagar?" "No, no aquí vas vivir y te vamos a... vas a colaborar vas hacer como los demas, llevarás una normas, una convivencia..." "no, no yo quiero buscarme la vida"... la majoria, sols tenim dos excepcions (riuen) o és que no en sabem més (riuen)" (T2).

A la luz de los discursos no parece que existan conflictos importantes. La convivencia es buena, aunque debemos destacar dos tipos de adolescentes: los que se mantienen en el centro durante un tiempo (que aceptan más la normativa y que no generan más problemas de convivencia con los profesionales y usuarios que los que puede tener cualquier otro acogido) y los "transeuntes" que por sus expectativas no aceptan la vida en el centro y su único objetivo es marcharse de un lugar que no puede satisfacerlos.

"Ed: La convivència en general, hi ha una bona convivència, això no treu que puntualment no hi hagi... discussions, per un plat a taula, o per un partit o per... no voler assistir a l'aula o una cosa així. Coses puntuals però en general, la convivència és bona. La dificultat que hi ha és quan hi ha magrebins que no parlen espanyol i llavors és més difícil que convisquin en tots plegats perquè... sovint hi ha que parlen poc l'espanyol i lògicament busquen els companys, (...) els companys aquests que parlen com ells. Però jo veig que contractualment amb els que hi ha no tampoc és que

¹¹ "Quan em demanen si m'estimo més anar a buscar el menor a la Direcció General o que me'l portin en cotxe des d'allí o que ho facin els mossos d'escuadra, sempre m'he dit que era millor anar-lo a recollir, perquè per al menor tindrà un aire diferent i se sentirà acollit. Si es tracta d'un noi que s'ha trobat molt bé al centre d'on ve, mirem que vingui un dia a dinar amb el seu tutor, que vegi la casa i després fem un procés molt més lent. No és que tingui una vareta màgica, però una de les coses que jo procuro fer el primer dia que arriba el noi és que no em vegi ni amb un bolígraf ni amb un paper per anotar, perquè això podria generar-li la primera desconfiança. El que faig primer és començar a trencar el gel saludant-lo, interessant-me per ell i convidant-lo a prendre alguna cosa" (Marcó 1999, p. 39)

s'identifiquin massa, els veig molt independents, no? Un X, un Y... Z cadascú va una mica, entre ells s'entenen i... inclús a taula, que és on decidim de què tothom parli en espanyol, perquè estem barrejats i ens entenem tots, doncs entre ells inclús poden... estar trencant constantment aquesta norma (...) però alhora de recolzar-se mútuament no, no és tant fàcil, no? Entre ells, per exemple es critica bastant en Z, en Z va molt a la seva i l'X té molt clar el perquè ha vingut aquí i quin és el seu problema, que és arreglar la situació i llavors, en base això, aquest clar ja s'estabilitzen aquí, que també és diferent això, que tots els que estan aquí en el centre actualment volen arreglar la situació i això, doncs, els hi dona, ja una acceptació de la normativa del centre, de la convivència diferent a aquells que venen i pensen anar sols cap a França, cap a Itàlia o cap allà on sigui, no? Ens hem trobat per exemple, nois de 17, 18 o potser 19 o 20 anys, que passen per aquí i bueno les normes... no hi ha manera de què els hi entrin per cap costat, les normes del centre i llavors sí que hi ha més... una situació una mica més conflictiva i problemàtica. Però aquests que estan aquí, és bona, jo penso que la convivència que s'està donant per aquí és bona en general ... que s'integren... entre ells, tot i que les expectatives, com deïem abans, diferents de les que són d'aquí a les d'ells. Majoritàriament la d'ells és poder trobar... poder tenir papers, poder tenir un lloc de treball i poder enviar diners cap a casa seva. I molt dels problemes que poden sorgir a dins, ja t'he dit, motivats per coses molt puntuals" (G3)

Dentro del conjunto de las normas a seguir, los horarios, el tipo de alimentación (no olvidemos que muchos son musulmanes y quieren seguir el precepto alimentario)... y sobre todo el hecho que las normas están pensadas para adolescentes menos maduros, serían los puntos en qué se observa mayor distancia.

"Per exemple?

Ed: Per exemple, el que deïa abans dels calamars, no? Que, bueno, se'ls hi està donant sempre el mateix o per exemple, aquests més gran que ja tenen, possiblement algun d'ells més de 18 anys. Realment, encara que en els papers no consti així, no? Com a Mohamed, que se li està fent molt difícil, doncs, seguir la dinàmica del centre, d'anar a l'aula, descans, aula, descans, dinar... una vida...

Ts: ...no poder fumar...

Ed: ...no poder fumar, exacte, no poder sortir quan ells volen

Ps: tenen un nivell de maduresa que no correspon a...

Ed: ...exacte... que no correspon al tracte..." (G3).

3.8. Las relaciones entre los usuarios¹².

¹² En este apartado es interesante poner de manifiesto la diferente implicación de nuestros interlocutores según la temática que se trataba y su función en el centro. Así, en lo referente a las relaciones entre los usuarios son los educadores los que toman protagonismo. que como vemos en las transcripciones anteriores. había quedado en un segundo plano.

La institucionalización comporta también convivencia con otros niños y adolescentes con los que no siempre es fácil hacerlo. Por este motivo nos interesamos por conocer las relaciones que se establecen. Esta relación se encuentra condicionada por la aceptación de la dinámica del centro. Una vez llevan un tiempo e interiorizan la normativa (recordemos que es muchos casos no específicamente pensada para ellos) la convivencia resulta más fácil. Pero siempre existen conflictos entre adolescentes, algunos nos resultan especialmente interesantes por poner de manifiesto la percepción de su diferencia (a través de adjetivaciones como negro, moro... o gitano cuando hay en el centro) para indicarles su situación de inferioridad o sencillamente de que son diferentes. De esta forma podemos constatar la existencia de estereotipos.

"Ed: ... perquè és clar, al menys d'entrada, no poden ells acceptar-ho també, quan ja porten temps aquí, ja ho han introduït d'un altra manera. En quan a la relació amb els nens, entre ells, jo diria que és molt variada. És tant variada, podríem dir, si que es nota quan hem tingut, per exemple un nen de característiques... més àries, podríem dir d'alguna manera, perquè tampoc no és habitual aquí, que aquest nen si que ha fet prevaler això per dominar als altres, quan hi ha un noi roset i amb ulls blaus, cosa poc freqüent, doncs aquest si que ho fa prevaler i aquest és el que a vegades insulta als altres, doncs, dient "Negro de mierda" o... o el que sigui o coses així. Sobretot en moments i per possessionar-se a dins del grup, possessionar-se al menjador, i això si que ens hem trobat, dins de l'àmbit educatiu. Altres coses que ens hem trobat, doncs, és en quan a coses, per exemple, els hàbits, els hàbits tant d'higiene de les nenes que són unes nenes més reservades, en quan a exhibició en el moment del bany i això, amb els hàbits alimentaris, també hem hagut de canviar, de vegades menús perquè no accepten de cap de les maneres, doncs, menjar porc ni derivats i això se'ls respecta també, però si, que és clar, crea a vegades unes diferències, no? en quan als altres. I algun hàbit diguem-ne social que nosaltres doncs, podem tenir aquí, doncs clar ells s'adapten si els beneficia i si no els beneficia doncs, de vegades, el boicotegen, no? Els beneficia els Reis, com és una cosa que els beneficia, doncs, s'hi adapten ràpid...

riem tots

Ed: ... però de vegades si que hem hagut de mediar propostes que hem fet, de coses culturals nostres perquè aquests nens no ho entenen o no saben que és o... o es pensa que per no forçar aquests ja no es fa... una determinada activitat.

Jo diria que a part d'això, per lo altre no hi ha res...

Ps: Jo penso que són nens que els que venen aquí procedeixen de zones de Catalunya de Barcelona que ja hi ha la diversitat en el barri, als nens no els hi crida tant l'atenció, saps el que vull dir, no? Aquí tenim molta ètnia gitana, tenim nanos que viuen amb (...) barris...

Ed: ... Clar...

Ps: ... on també han vist l'escola, pues..." (B1)

En el centro se establecen grupos en función de diferentes variables como el sexo, la edad, simpatías, compartir juegos... pero en nuestro caso el factor procedencia, a pesar del

individualismo de algunos, y la lengua se convierten en claves para entender estos agrupamientos. Así, podemos encontrar dos grupos bien diferenciados, como nos dicen a continuación: árabes y cristianos (vemos en esta agrupación como se vincula ser árabe con el Islam y ser autóctono con ser cristiano).

"Ed: sí, sí dels que es queden naturalment... A nivell d'ells també hi ha... (...) bon funcionament, perquè és lògic que si tots parlen una mateixa llengua s'ajuntin i busquin els moments per parlar en àrab. Això porta en una situació moltes vegades del grup dels àrabs i dels cristians, i això es repeteix amb certa freqüència i en determinats moments, inclòs hi pot haver...

P: ...dos bándols...

Ed: ...com dos bándols, no? Fins i tot no hi hagut majors problemes en aquest sentit.

P: i aquests nanos que són fills de pares que estan instal·lats en aquí, tenen (una dèria) funciona una mica diferent, que d'alguna manera han tingut la possibilitat de contrastar en d'altres contextos, com l'escolar...jo que sé els cas d' X" (G3)

Esta diferencia que se crea se pone de manifiesto en algún centro que ya intenta trabajar y dar solución a estas situaciones. Por ejemplo como se puede leer a continuación, a través de talleres y tutorías. Estas se realizan teniendo presente que los estereotipos e imágenes preconstruidas existen desde las diferentes partes, y por tanto se debe trabajar con todos no sólo con las minorías. Ya que a veces lo que resulta incomprensible para un niño de Cataluña es que en alguno de los centros, por tener mayoría de inmigrantes o hijos de estos, tenga muy en cuenta su presencia en cuanto a alimentación, fiestas... y reaccione en contra de esto.

"Ed: hombre! teniendo en cuenta la edad de los chavales que son todos adolescentes...al principio... si me dijeseis ciertas dificultades de convivencia, problemas de convivencia, de comunicación, un poco de rechazo... que es normal... el diferente siempre... siempre esta ahí, entonces... eh!... se intenta poner siempre este obstáculo. Pero nuestra experiencia en el centro y el trabajo que estamos haciendo esto lo trabajamos, lo trabajamos en talleres que tenemos montados aquí en el centro, lo trabajamos en tutorías, yo creo que... este problema se va superando con el tiempo. O sea que al principio... los chavales sean del territorio o sea de otro sitio... el problema se encuentra en la dos partes, o sea que el rechazo es mutuo en principio, los problemas de convivencia son mutuas. Parte de nuestro trabajo con ellos, estos, todos estos problemas tienden a desaparecer y la situación y la relación va normalizándose poco a poco, y bueno yo creo que.

¿Cuáles son los principales motivos de conflicto entre ellos?

"Ed: A ver, un chaval, por ejemplo del territorio que ingresa, eh! Que ingresa y ve que en el centro la mayoría no son de aquí. El que esta en el taller con 4 o 5 chavales que están hablando un idioma extraño para él... entonces se siente incongruente... esto lo puede, quizás no lo manifiesta en el taller mismo... pero lo manifiesta en otro espacio, en el comedor por ejemplo... a veces se hacen comidas típicas, por ejemplo, del magreb y bueno... luego el chaval este... hay una cierta reacción hacia esto, que es eso? Pero se le explica y todo... y muchos chavales de aquí, pues acaban queriendo esto, pidiendo esto... el menú que se hace...y bueno en general es esto, donde

más se ven... los conflictos porque bueno... haber, en otros espacios, en las habitaciones, comparten habitaciones y todo, pues... a veces hay problemas, por ejemplo la música, un chaval que ponga música, por ejemplo, marroquí o argelina o lo que sea y hay otro que no la quiere escuchar para nada porque no esta escuchando música, se quejan, se quejan al educador, "estoy cansado de esta música" pero son cosas que se trabajan, esto sí, se trabajan con las dos partes" (M4)

3.9. ¿Cómo gestionan o actúan ante situaciones en que se debe considerar la diversidad cultural?

Una de las primeras constataciones, es la rapidez con que se han encontrado este cambio que les ha llevado a tener que recurrir a su bagaje, a formación complementaria y a diversidad de estrategias. Realidad o percepción, el hecho es que se ha dado un cambio en los últimos años en la composición de los centros, que ya de por sí atendían a diversidad de situaciones, que ha representado un replanteamiento y necesidad de adaptación.

"P: Jo crec que no, jo et diria una cosa, els canvis que vivim, culturals, d'ètnia, són tant ràpids que si tu ja estàs treballant, estàs treballant amb actiu o bé amb contacte amb els nens i amb les famílies, vas introduint, lo que sí, i això, si hi ha una persona que, per exemple, ha treballat ha deixat de treballar uns anys i es tornar a incorporar, doncs li és molt difícil, i això no passava tant abans...

Ed: ...per nosaltres?, no...

P: ...estic dient ...

Ed: ...creia que dèiem que per nosaltres...

P: ...per nosaltres no, et dic que la velocitat de canvi cultural i de coses... com que va arribant poc a poc, ja ho vas assimilant. Però sí que hi ha la suficient rapidesa perquè el professional a lo millor, ha acabat la carrera, ha treballat uns anys i després a lo millor no ha estat en servei actiu... ha notat el canvi

Ed: Ja, ja, ja

P: Per exemple, als serveis centrals i tornar anar a contacte directe, si que el canvi, doncs, es nota, però sinó no, perquè tampoc hi ha pas entre nosaltres ja ho sabem.

Ed: A part d'això que he comentat que de vegades pots fer un projecte, jo que sé, de tipus cultural i llavors doncs, la realitat és que... veus que hi ha nens que a lo millor allò no té cap interès, perquè no ho coneixien, doncs, depèn, de vegades...

As: ...t'adaptes llavors a...

Ed: ...t'adaptes a fer canvi o esperar, aquella proposta fer-la més tard... Diguem, jo per exemple, una de les coses que pot ser més em xoca és quan, no ho sé, a l'aspecte, a vegades, físic quan arriben, no? Venen molt bruts, o molt diferent als altres, o que no volen pas, que se'ls hi talla els cabells, per qüestions culturals, llavors això és l'únic que... me per qüestions higièniques que no per una altra cosa. I en quan a menjar i tot això, doncs... No he sentit mai a cap company ni a ningú que comentés res" (B1).

Como la misma actitud, lo que se hace en los centros para tener en consideración la diversidad cultural y los conflictos que pueden emanar de ella se encuentra condicionado por el volumen de esta presencia. No es lo mismo que haya unos pocos como que se trate de la mayoría. Aunque todos han tenido que mediar, es decir hacer propuestas para resolver las situaciones que se iban planteando entre usuarios y entre usuarios y profesionales. Así, en centros con importante presencia se hace un notable despliegue de recursos, eso sí con más o menos éxito, y se intenta tener muy presente la cultura y la religión de los acogidos. La idea es buena, respetando las tradiciones también se quiere dar a conocer a todos los niños y adolescentes la diversidad existente. La intención, como ellos mismo nos dicen, es el equilibrio.

"Ed: a ver por ejemplo en talleres, en talleres de (...), a través de material audiovisual, a nivel de tutorías...sí..., en taller de revista... en manualidades, también taller de manualidades, en general es esto... Las fiestas, a veces se organizan fiestas en Barcelona, fiestas de música magrebí y luego se organizan salidas... a Barcelona, entonces vamos todos juntos para ver las fiestas. Los chavales también tanto de aquí y de otros sitios pues participan celebran las fiestas que se hacen, que se hacen aquí en Cataluña, se hacen también la fiestas, por ejemplo de carácter religioso, el Ramadán por ejemplo, la fiesta del cordero... bueno es eso.

P: Sí, una mica, l'important és això, poder donar cabuda a gent, a nois que tenen unes altres creences unes altres i mantenir també les d'aquí, un mica és arribar a l'equilibri (...) per poder acceptar les altres tradicions i qualsevol excusa és bona perquè els uns coneguin als altres. I ara que està tan de moda això de la multiculturalitat hi hagut situacions molt maques, no? Algun número de la revista que en algun moment s'havia fet un treball, fins i tot aquí hi havia nois que es definien com skins, hi havia altres que es defineixen com punkings, hi havien nois immigrants del magreb altres que eren d'un país del Centre d'Europa, no? D'Amèrica, es va fer un taller molt maco una revista amb les diferents, jo em defineixo com a pijo... una mica treballar tot això, no? part de les nacionalitats, com es definien, no? I que han sortit situacions, pues molt maques per poder treballar, no? i per poder... I al cap i a la fi és el mateix, no? Perquè els interessos són similars, pot ser música àrab o pot ser el que sigui, no?" (M4)

En centros con menor presencia, la entrada de acogidos que distorsionan la dinámica habitual del centro se vive como una situación conflictiva y que afecta, no sólo al "buen funcionamiento", sino también a la percepción que se tiene de estos inmigrantes. En cambio cuando se trata de usuarios que se "adaptan" a la dinámica preestablecida o no interfieren demasiado en la misma, esta presencia se percibe más como una riqueza. A medida que otros centros van incorporando la presencia de culturas diferentes se ven con la obligación de dar respuesta a las situaciones creadas. Una de las más habituales, como se ha comentado, es la percepción de la diferencia, pero ya no sólo que los demás son diferentes sino verse como diferente, como parte de una minoría, en una sociedad que no es la propia. Así deben trabajar que la diferencia es algo normal y positivo, es decir sensibilización de todos los acogidos del valor y las ventajas de la diversidad cultural.

"Ps: suposo que n'hi ha... Un altre tret característic el que suposa això de la raça, no? Els nanos, si que hi ha un sentiment de diferència i que això els hi pesa molt, no? Sobretot als nens, quan fas el diagnòstic si que tots fan que voldrien ser blancs, no? Els que són de color, sempre diuen que els hi agradaria ser com els altres nens del centre, tots són diferents, no els hi agrada i voldrien ser com la gran majoria, no?. Però que és un tret que si que surt, no? i com integrem tot això?, el treball que han de fer els educadors respecte amb aquest nen. Que la diferència està bé. Això és un treball que si que clar, que tot això s'ha tingut d'anar incorporant a mesura que hem tingut diferents races, no?" (B1)

Pero resulta difícil trabajar estas cuestiones ¿cómo hacer que alguien que percibe su diferencia y que no la ve valorada por la sociedad cambie?, ¿cómo trabajar la autoestima?... Además ¿cómo explicar que no pasa nada si realmente pasa?. Si de hecho, ser extranjero, procedente de África, con unas características físicas que les delatan y adscriben, supone en muchos casos subordinación, marginalidad, exclusión, etc. En la sociedad no serán iguales, cada mañana deberán enfrentarse a esta con unas barreras y limitaciones que otros no tienen. De esta forma, es lógico que duden si lo que hacen da frutos y/o si es lo mejor que pueden hacer.

"Ed: home, clar, de la única manera que nosaltres ho podem treballar és parlant amb els nens i fent veure, doncs, que aquesta diversitat que ells, en un moment donat, estant menyspreant o estant aprofitant per ells, doncs... fruit-se d'alguna avantatge, doncs, que clar no té cap raó de ser, perquè els parlem que clar si ells es trobessin en el lloc d'aquests altres nens i estiguessin en un altre país o un altre lloc els hi passaria el mateix. Llavors el que treballem, doncs, això, que els nens tots són iguals, nosaltres els tractem exactament iguals, que nosaltres tant treballem per uns com pels altres... treballem sobretot això la igualtat. Llavors això, en quan al nen que en un moment donat, pot ser, diguem-ne l'agressor, en quan al nen que és víctima en aquest cas, víctima d'aquesta burla o d'aquesta...vaja, llavors també parlem amb ell, parlem entre nosaltres una mica de la seva autoestima, no? I dir-los-hi que això no té cap importància, que es trobaran amb això, perquè és una realitat, que s'hi troben. Perquè és clar, hi hagut inclòs nens que han negat, llavors, el seu aspecte físic. Trobant-se amb això, aquest rebuig, han negat, doncs, les seves característiques. La nena que parlàvem abans, doncs, va insistir, fins que se li va comprar un producte pel cabell, perquè se li estires el cabell, perquè es volia assemblar amb les altres, etcètera, llavors clar, nosaltres això ho fem però també se'ls parla i se'ls explica que això no té cap importància aquesta característica, però clar, vull dir, no deixa de ser una realitat que ells viuen i clar tampoc no els pots enganyar, és així" (B1).

Además no olvidemos que la estancia acostumbra a ser breve por lo que las intervenciones no pueden plantearse a medio o largo plazo, y no pueden dar respuesta a las necesidades de este colectivo que demanda: legalización y trabajo. Peticiones muy diferentes a gran parte de los niños y adolescentes que deben atender. Por último mencionar, cómo la necesidad de cumplimentar

formularios, de pedir mucha información, condiciona primero por la desconfianza que genera y después por el tiempo que implica que podría dedicarse, al parecer de algunos interlocutores, a otras actuaciones.

"Ed: la mayoría estan aquí és fugen al cap de...

P: els nanos no volen, d'aquestes característiques, els nanos no volen, perquè quan tu vols explorar a un nano, i li has d'explicar el que vols, el nano es queda una mica alucinat, preguntant de què li estàs parlant, és a dir, que no res a veure amb que jo vull, arregla'm la vida, regularitzem la situació, dóna'm una feina

Ts: legalitza'm i dóna'm una feina

P: dóna'm feina, deixa'm, no em vinguis amb collonades d'aquestes que m'estàs dient, però clar, que fem nosaltres? Nosaltres si no hi ha cap variació... tampoc no hi ha la possibilitat per passar a seure i fer-ho de manera compartida i conjunta, institucional com s'aborden aquests casos? Entrem amb el que tenim protocolitzat, que és de la manera que abordem els casos de maltractament infantil, els casos de desprotecció infantil, no és aquest l'abordatge de què estem, que creiem que s'hauria de fer amb els menors immigrants, més, més àgil.

Ps: sí

P: però també ens trobem (...) que infància vol informació, informació perquè aquest nanos probablement acabin en centres residencials.

Ps: sí

P: Un nano que no coneix l'idioma, un nano que tampoc no entén massa perquè volem tanta informació, però que necessitem per poder orientar els professionals que venen al darrera. I per justificar i documentar si és un desemparament o si és un no sé què i no sé quantos

Ps: sí, sí

P: per tant és un nano reaci, de pas, però a mesura que se li compleixen les expectatives és queda i a mesura que es va allargant massa fot el camp i probablement també tindria a veure amb nanos que són tant, tant de pas que... tant de pas cap a la frontera que els enganxen a la frontera i els porten cap aquí" (G3).

3.10. La formación: ¿existe la necesidad de una formación específica?.

La necesidad de formación específica es reconocida por todos. La novedad y las nuevas situaciones generadas, que a veces logran sobrepasarles, justificarian sobradamente esta necesidad.

Ed: la formación es importante y necesaria, es un trabajo que requiere, bueno un cierto mínimo de formación de conocimiento de este punto, es una formación pues te facilitara tu trabajo, lo la experiencia también, es muy importante también. Y vas, pues (...) te abres a otros campos. Es cuando estas en este trabajo te siente, no sé si, obligado, o otra cosa bueno, a investigar, a buscar a formarte. O sea que, no necesariamente una formación que pasa por una

universidad, pero bueno cursillos por ejemplo de duración que no sea larga, un cursillo de tres meses o de seis meses (...)" (M4)

La oferta de formación que existe actualmente les parece suficiente, eso sí muy concentrada en Barcelona por lo que no todos tienen fácil acceso. No para todos la distancia es un factor neutro ya que en comarcas un factor clave para no seguir algún curso o seminario que podría ser de interés es el desplazamiento que deben realizar. Y también que casi siempre deba realizarse en horario no laboral, suponiendo una carga más en su ya apretada agenda. Esto nos recuerda como esta presencia, en lugar de ser vista como riqueza (en relación al discurso que elaboran a los acogidos) puede comportar una carga más, una carga más o menos pesada en función de variables como la mayor o menor presencia de estos adolescentes y de usuarios en general, el tiempo de estancia de los primeros, la conducta que adopten, etc.

Uno de los primeros aspectos que todos dicen que deberían conocer mucho más es la *cultura de los países de procedencia* (ya que este punto es común a los que viajan solos o a los que han nacido aquí o ya tienen su residencia aquí con su familia). Los comportamientos, las tradiciones, los diferentes papeles sociales (sobre todo de género y edad), la educación que se imparte, las creencias religiosas... son aspectos básicos para intervenir e incluso acercarse a ellos. Además, conocer como se adaptan, viven y como han cambiado estos aspectos culturales en Cataluña, son referentes importantes que creen que deberían conocer. El desconocimiento hace que se caiga en errores o incomprensiones por ambas partes que interfieren en cualquier contacto interpersonal.

"As: Amb la forma de vida d'aquests països que... dels quals provenen els seus pares i els nens, no? De vegades si que estem una mica...

Ps: ...com si ho desconeixem...

As: ...sí... perquè a través d'ells pots jugar a saber com vivien, però no, tampoc és...

Ed: ... però són deduccions que fèiem...

P: ...perquè clar tampoc no...en general no..

As: ...no perquè diguis, mira la família es viscuda així, perquè a més, a lo millor tenim una idea d'aquestes cultures, més marxistes i així i a lo millor actualment, també s'han modificat els valors d'aquestes cultures, no?

Ps: Home si seria important poder, des d'on ... persones d'allà mateix, no? Si

Ps: d'aquests països ens poguessin venir a explicar, que és per a ells la família? Que és per ells tenir fills? Què significa?...

Ed: ...això...

Ps: ...la motivació?...

Ed: ...l'educació, totes aquestes coses que...

Ps: ...clar a vegades equipares motivació a no tenir fills..

Ed: ...exacte..

Ps: ...I no saps allà que significa, no? El fet de tenir un fill, saps el que vols dir des d'aquí, a vegades, no? Però des d'allà no saps ven bé que significa per ells, l'arrelament que hi ha de (...)

Ed: La nostra visió d'aquestes cultures des d'aquí és molt deformada...

Ps: ...molt...

Ed: ...perquè és clar sols els veiem (...) aquestes cultures i totes en general

Ps: ... arriben els casos greus i deteriorats i que són pobre per dir-ho d'alguna manera.. perquè és clar els magrebins, els argelins..." (B1)

Este discurso se reproduce y hace más evidente en centros que viven su presencia de una forma más conflictiva. Motivo por el cual, ponen más de manifiesto la necesidad de una formación específica más completa. Así, no creen suficiente conocer en general la cultura de algunos de estos países de procedencia si no que sería necesario profundizar en las diferencias étnicas, en las existentes entre campo y ciudad (rural y urbano), etc.

"P: i entre els magrebins també, hi han nanos que no en tenim ni zorra idea, una altra cosa és que aquí, ens han encolomat fer unes feines que les fèiem ja en l'altre centre, i a mi, vull dir, és que... que això, bueno, no hem sabíem massa, i aquí tampoc no és que en sapiguem massa, no sabem quina diferència hi ha entre un del nord i un del sud, si es poden veure o no un algerià i un marroquí i quins mals rotllos tenen, ho desconeixem tot això

Ts: desconeixem el fet de què (pegui) un senyor i la seva dona en la seva cultura està ben vist o no està ben vist.

P: que ho puguis comprendre, pot ser el bonic seria la falta de transmissió cultural, no?

Ps: n'hi ha que venen de poblets molt petits i es coneixent tots, n'hi ha que venen de grans ciutats, és molt diferent...

Ed: N'hi ha que venen parlant l'espanyol des d'allà, d'aquestes ciutats...(..)

P: (...)característiques personals". (G3)

Con diferentes grados de demanda de profundización, uno de los intereses más manifestados es el conocimiento en profundidad de las culturas de origen de los adolescentes como una posibilidad de que puedan anticiparse y evitar situaciones que sin querer creen distancias y conflictos. Además, cuando se dan cuenta los usuarios de este conocimiento, interés y valoración de lo suyo aceptan de mejor grado la relación con el profesional. También, sería necesaria una formación

especifica sobre la *situación legal, los recursos existentes y los pasos que se deben hacer para regularizar* (primero debería también clarificarse que solución dar a estos adolescentes) un inmigrante. Esto permitiría poder responder adecuadamente a muchas preguntas que hacen y retratar, desde un punto de vista jurídico, sin posibilidad de errores su situación y las opciones que tienen (que son pocas).

Ps: nosaltres reivindiquem fer un curset de.. perquè ens expliquin els costums d'aquesta gent, per poder comprendre'ls millor

Ed: Sí perquè són... tot ho hem après amb l'experiència... perquè cada vegada això és més freqüent i has pogut aprendre amb l'experiència... pot ser sí...

En veu molt baixa

Ps: No han fet algun curs?

Ed: sí sembla que sí

Que és un centre d'aquí, que en fa?

Ps: no aquí no n'hi ha cap de centre...

Ed: ...especialitzat, no només de ser l'X, no? Que existeix... També estem una mica perduts amb el tema legal quan et pregunten... les condicions, no? No saps, a vegades, quina resposta donar, o quines possibilitats tenen, una miqueta sí...

Ps: me'n recordo al principi, quan vam començar, fa tres anys, els primers que ens van arribar, nosaltres tot innocents, te'ls portàvem a la policia, ens digueren "no cal que ens els porteu més"" (T2).

La solicitud de completar la formación no es la única demanda que realizan, ya que a veces la posibilidad de, metafóricamente, *detener la marcha del tren para reflexionar y analizar las situaciones*, para ver como actuar ante ellas, es más prioritario. La exigencia de dar respuesta a las nuevas situaciones, que constantemente van apareciendo obliga a actuar sin reflexionar o al menos sin el tiempo de reflexionar que considerarían óptimo. Esta exigencia, más la necesidad de traducirlo todo en informes, parece generar, más en unos que en otros (en función de la dinámica del centro, es decir si se trata de un ritmo más frenético o algo más relajado), descontento o insatisfacción entre los profesionales. A veces a esto se le une la inestabilidad e inseguridad laboral que incrementa la situación de descontento y que se traduce en el plano formativo.

Ps: (...) hem set un equip tècnic que se'ns han anat fent moltes demandes i en cap moment hem tingut un temps per pensar com contestar aquestes demandes, ens hem hagut de reajustant a les modificacions de cada moment, ara un centre, ara un altre, ara un tipus de població ara un altra, de treballar d'un tipus de treballar una programació de centre, a treballar a una altre tipus de programació de centre, mai no hem pogut tenir el moment de reflexió, com a equip tècnic per

pensa amb la metodologia, per pensar amb el com i amb... quina manera, no? I per buscar, a més a més, també material... sempre només ens han fet demandes de rapidesa, de doneu explicacions de... per exemple, mai no hem pogut pensar el com donar aquestes explicacions, i el poguer contestar-les de manera correcta, no?... Això té a veure amb la formació, també té a veure amb el projecte de l'equip tècnic.

P: Home és clar aquí hi ha una formació, jo penso que si es dongués espais de coordinació tècnica, com podem anar a fer formació sinó tenim temps ni de... compartir la metodologia que hem desenvolupat que va desenvolupar aquí, no tenim temps de compartir i això, que és el mínim, per després anar a buscar formació específica en àmbits concrets, és que no hi ha ni espais per fer coordinació, per fer revisió de com ho estem fent. No hi han espais, els espais són de 30 a 40.

Ps: És com es modifica un decret, parla de treball interdisciplinar, que és el treball interdisciplinar? no tenim ni temps com equip de pensar amb això.

P: Tampoc hi ha criteris d'Infància que et diguin (**pica a la taula dos o tres cops**), tampoc hi ha un reglament desenvolupat que et digui així...

Ps: ...només doneu-nos respostes, doneu-nos respostes, informes, informes, propostes, propostes... jo que sé, no? Ens canvia la població, ens venen nanos magrebins indocumentats, informes, informes... clar, com ho fem per fer aquestes exploracions. Pues a nivell emocional, a nivell... a tots els nivells, no? Nivells de... social, clar, només se'ns fa demandes i no, no... se'ns dona un temps per com reflexionar, com per pensar com per com cobrir aquestes demandes..." (G3).

Pero además de la información/formación algunos han observado (generalmente en los otros) la existencia de prejuicios e imágenes preconstruidas de la cultura de estos inmigrantes. Aunque sea inconscientemente, existe una jerarquización del valor y el grado de "civilización" y "modernidad" de las diferentes culturas presente en la sociedad que condiciona el trato y las actuaciones que se realizan. El extremo, que no hemos observado, sería el menosprecio de la cultura de origen y el discurso claramente asimilacionista por tratarse de una cultura "inferior". Ante una situación como esta la realización de cursos de *sensibilización*, más allá de la formación, no parece una idea descabellada. La necesidad de valorar la diversidad (más allá del discurso socialmente e institucionalmente valorado y aceptable), relativizar las diferencias, ser conscientes de las propias posiciones etnocéntricas y de la jerarquización cultural que todos realizamos (en línea de lo que hemos llamado comunicación intercultural), etc. parece ser también un objetivo de futuro. Volviendo a un ejemplo anteriormente citado, y refiriéndonos al caso del Quebec que últimamente hemos estudiado, Nicole Cardinal (1995) ya consideraba importante entre las necesidades formativas para la intervención en contexto multiétnico las competencias adquiridas en cuanto a conocimientos, actitudes y habilidades. En concreto, en lo referente a la sensibilización (que también es un tema que ha preocupado en los últimos años a la administración educativa del Quebec, especialmente pensando en el profesorado de educación formal), la autora considera que las principales necesidades son sensibilizar sobre: la evolución y

la composición étnico-cultural de la sociedad; la experiencia migratoria de los inmigrantes (y nosotros incluiríamos también las otras minorías étnicas); la diferencia y los mecanismos de diferenciación étnica; de la propia adscripción cultural e identitaria; y la problemática del racismo.

La sensibilización no sólo debe realizarse con los profesionales, que ya de por sí se encuentran más sensibilizados, sino que también debe incluir, como Marc Laranga (1999) recuerda, a la sociedad. El barrio, la asociación de vecinos, etc., todos aquellos que conviven con estos adolescentes deben estar más sensibilizados de la situación que viven, de forma que no aparezcan situaciones de conflicto y hasta de violencia.

"Ts: desconfiança entre ells, també és dóna vers l'educador, vers la institució vers...

Ed: jo penso que en un principi sí que és dóna, no? I... sovint els retrets que tu et sents d'ells és que, nosaltres fem el que sigui, pels d'aquí però ells que es fotin.

P: (...)

Ed: I això és veu recolzat per determinades actuacions o pel mateix menjar, que ells no poden menjar porc i llavors, doncs, jo que sé, últimament hi han hagut calamars cada dia, calamars cada dia...

Tots: ...sí...

Ed: ...calamars a la romana, no?... sí i llavors diuen "ostras!!! Aquí ens estan tractant com a gossos, sempre ens estan donant el mateix" i tenien tota la raó del món...

I actituds? Jo penso que de vegades es donen de part dels mateixos educadors, perquè aquesta diferència cultural que hi ha, de vegades de... no ho sé... de cert atac o cert desprestigi de la cultura o dels costums o... més que desprestigi, falta d'atenció, de sensibilitat". (G3)

No debemos olvidar la dificultad de comunicarse con los usuarios que mencionaban, especialmente con los que además de ser adolescentes, como muchos otros, les distancia la cultura. Así, en general se ha considerado que les sería de mucha utilidad profundizar en *estrategias de comunicación* que les facilitara explicar la situación en que se encuentran y construir puentes que les permitan acercarse y ganarse su confianza.

"Ed: bueno lo fotut, per nosaltres és la comunicació amb ells, el tractar de... de què entenguin el que, on es troben i perquè s'hi troben... Quan això no funciona, doncs són les, però el fonamental és la comunicació i el treball que cada tutor fa amb els seus tutorats, no? Perquè...accepti la seva... compregui i accepti la seva situació" (G3).

En diferentes países, pero especialmente conocido por nosotros en el Quebec, se ha desarrollado una línea de trabajo que pretende mejorar la comunicación entre las diferentes culturas que conviven en una sociedad, nos estamos refiriendo a lo que se ha llamado la comunicación intercultural. El objetivo principal de ésta es facilitar la comprensión mutua entre grupos de culturas diferentes, permitiendo que cada grupo conozca los códigos culturales del otro. Pero hay que poner de manifiesto que este conocimiento no acostumbra a ser simétrico, ya que a menudo es la cultura de la minoría la que es estudiada, analizada, para que la mayoría comprenda su diferencia y la acepte. Con mucha frecuencia la cultura dominante se considera adquirida y escapa a su obligación de ser estudiada (Barrette, Gaudet y Lemay 1993). Los mismos autores citados consideran que los obstáculos a la comunicación intercultural en el grupo mayoritario son numerosos y se estructuran entorno a un repertorio de prejuicios y estereotipos que deben ser analizados para ser destruidos. Desde este planteamiento las habilidades básicas para que se de una real comunicación intercultural son: conocerse a uno mismo y a su propia cultura (por ejemplo siendo consciente de las costumbres, valores, actitudes, comportamientos...; ser consciente del etnocentrismo y de los prejuicios y estereotipos que se tienen; perder el miedo a la afirmación personal y cultural y explicar lo que se quiere decir; explicar las reacciones propias ante la expresión personal y cultural de los demás; poner de manifiesto lo que se ha entendido de los mensajes verbales y no verbales recibidos); interiorizar el relativismo de las culturas (evitando juzgar las situaciones que nos llaman la atención e intentar analizarlo a la luz de sus criterios y, si es necesario, tolerar la ambigüedad pasajera; tomarse el tiempo para comprender una situación; preguntar para comprender; abrirse al "otro", interesándose por éste y luchando contra las actitudes xenófobas y heterófobas); reconocer una situación de comunicación intercultural y explicitar los códigos culturales respectivos; aprender a negociar (buscando las semejanzas más que las diferencias; poner en evidencia estas últimas; y definir los límites hasta donde se puede llegar). Estas estrategias para mejorar la comunicación intercultural, aunque muy pensadas para la educación formal en el texto citado (ampliado en Gaudet y Lafortune 1997) se han dirigido, en estos últimos años, a otras instituciones que se encuentran con situaciones parecidas de multiculturalidad. En una sociedad como la quebequesa, donde la inmigración ha constituido la principal fuente de poblamiento, esta diversidad cultural se pone de manifiesto en cualquier institución que deba atender a los ciudadanos y no ciudadanos. Así, por ejemplo, la necesidad de una mejora en la comunicación intercultural se observa en hospitales, otros servicios sociales, policía, transporte, atención al público en la administración en general y cualquier otra organización donde la diversidad cultural puede crear conflictos (por ejemplo una empresa). Y,

por qué no en nuestro caso en los centros de acogida donde esta comunicación parece ser una dificultad añadida para su buen funcionamiento.

La *resolución de conflictos* es también una de las situaciones que deben afrontar con regularidad y que resuelven con la colaboración de todo el equipo y utilizando la formación que tienen, que no consideran insuficiente. Aunque profundizar en estrategias para la resolución de conflictos es, a la luz de lo que han dicho, una formación que creen puede comportarles beneficios. Esta propuesta no es espontánea, ya que en los últimos años han proliferado postgrados o cursos que versan sobre esta temática y que nosotros, situaríamos dentro de lo que anteriormente hemos llamado comunicación intercultural (aunque, si no sólo tenemos en cuenta nuestro objeto de estudio esto no es cierto, ya que los conflictos no son sólo culturales). *"El objetivo explícito de la resolución de conflictos no es otro que el restablecimiento de la armonía original, de la comunicación y la cooperación en las relaciones humanas. En la resolución de los problemas generados por errores o accidentes en las relaciones entre personas o grupos. Pero esta intervención implícita no es coercitiva ni dirigista, no pretende imponer nada, ni tan sólo la paz entre las partes, puesto que ello justificaría todo tipo de violencias. En todo caso, procura y facilita que las partes implicadas en un problema de relación, en un conflicto, encuentren por ellas mismas la manera de resolverlo de una manera efectiva y actuando sobre las causas que han originado el problema"* (Vinyamata 1998, p. 10). La intención es reconciliar, una forma de superar las ofensas, resentimientos y dificultades que se han podido generar. Como a menudo los conflictos surgen de la dificultad de expresarse y comunicarse que degeneran en malentendidos e incremento del temor hacia los otros o hacia el sistema en que se viven o se desarrollan nuestras actividades, se debe reinvertir el proceso, es decir desandar el camino erróneo.

En los centros los conflictos que deben resolverse y se hace, por ejemplo, incorporando la problemática a una asamblea o el grupo intentan dar respuesta a las situaciones que se presentan a través de diversas estrategias y, sobre todo se intenta prevenir que aparezcan estos conflictos.

P: de tota manera, el tutor participa, el tutor del nen participa, per exemple, clar, en general, no, no intervé per res, la resolució de conflictes la (resolt) el mateix centre, com els d'actitud, en el mateix centre, sigui amb assemblees, incorpora la problemàtica a l'assemblea amb els adolescents, sigui perquè hi ha una acció (...) sigui el que sigui. Ara bé, si que és cert que, si hi ha una situació que... en un moment determinat en una reunió de l'equip tècnic, el que pel que sigui, han emergit alguns, alguns indicadors de risc, si que hem... hem recomanat o hem comentat... la

necessitat que s'anotin les mesures que es creguin oportunes des del centre. Llavors si és fa o no és fa és una qüestió del centre tirar-ho o no endavant. La feina és en aquest sentit, recomanar que es tingui en compte, jo que sé, si hi han nanos que se confronten... -vaig a ser suau- si hi han nanos, per exemple, que davant una estratègies educatives, com pot ser, la sanció, confronten ràpidament amb l'educador... perquè ha tingut una manca de control d'impulsos o perquè respon millor al que seria... a una sanció raonada o negociada que no pas a una sanció estricta, perquè ho diu la normativa, doncs, si que ho recomanem, i això ho fem fins inclús a través d'informes d'assessorament que l'abordatge dels aspectes educatiu, per exemple, evitar això, no? Perquè passa en el centre que ho ha passat anteriorment...altres qüestions, jo que sé, un nano que tingui dificultats en habilitats socials, i que pugui, per exemple, l'ase dels cops i és el que rep una mica les garrotades de la vida diària, podem recomanar que es faci una... que s'iniciï un programa d'habilitats socials amb aquell nano en concret, perquè necessitat que se li millori, necessita adquirir-los i necessita consolidar-los, per exemple, no? Però en resolucions concretes de conflictes que apareguin, no?

Ps: el que si... ah! perdona, el que s'intenta fer és que tota la informació aquesta que té l'equip educatiu, s'integra en el diagnòstic interdisciplinar de l'equip tècnic, és a dir, el tutor, si és a nivell del grup educatiu el possible conflicte o aquestes observacions hi ha coordinacions tutor, psicòleg, que tot això, s'intenta tenir en compte alhora d'establir el diagnòstic individual d'aquest nano i a partir d'aquest diagnòstic individual, fer recomanacions, que són les que diria el X, ja siguin internes de vida quotidiana o externes, valorar si aquell nano ha d'estar derivat a un CAPIC, sigui lo que sigui, no?. A nivell d'aula aquesta coordinació, la faria més en X, el Pedagog, i també les observacions que donarien els mestres es tindrien... o les aportarien també en el diagnòstic més tècnic.

P: No és tant la resolució com la prevenció en resum. És a dir, si hi ha una resolució, el mateix centre s'ho fa, i nosaltres fem recomanacions, perquè es treballin qüestions deficitàries o déficits (...)

Ps: O pot ser falta un tipus d'informació i dir, mireu d'observar això, per acabar de... de... donar-li una visió més global, no? Intentem integrar-ho al màxim això, en, en el global de la persona, no veure-ho només com a personatge que ha provocat aquest incident. Sinó intentar donar-li el senti més ampli del que passa aquí, no?" (G3).

En definitiva, existe la necesidad de formación específica. Aunque cada vez hay más oferta, años atrás no existían tantos cursos ni publicaciones que pueden consultarse, la realidad cada vez más heterogénea con lo que les supone de dedicación, la carga fuera de horario que representaría esta formación, los desplazamientos excesivos... dificultan la posibilidad de su realización.

"Ts: Sobretot en aquest centre de llar, apart de si que hi ha població d'altres països que també requereix un esforç per poder entendre una miqueta també el funcionament de les famílies d'allà, de les seves formes de vida... ensenyar a tenir nocions de la seva cultura, per poder entendre moltes altres coses, no? Que si cas suposa un esforç doncs de buscar, llegir, doncs de...

P: de poder buscar eines, no? Que fins ara no tenia com... costa, no? Tot el tema de diagnòstic, les proves s'han d'adaptar i poder mirar, i poder relativitzar resultats. Ha sigut esforç, no?? i de fet quan vas a buscar una formació com molt més específica, no sé si hi és...

Ts: no l'ha trobes...

P: ...però costa molt de trobar-la i si que en algun moment l'haguéssim agraït, no? Fins i tot ara l'agrairia... Hi han coses que busques, no? Vas buscant, vas buscant i això si que hi ha coses. Ara pot ser estan començant a sortir més coses, que trobes més... més investigacions, més coses publicades, més coses, però va haver un moment que costava trobar-ho...

Tu t'apuntaries més a la recerca de material específic pel diagnòstic, pot ser?

P: Si, al diagnòstic i el que explicava X, de poder conèixer, clar tot ho has d'emmarcar, no? Has de conèixer la realitat on et bellugues... seria una mica les dues parts, que has buscat les dues, no? I (...) penso que sí que és necessari, no? Poder tenir una formació a l'abast. I això és una realitat que va canviant, perquè fa uns anys parlàvem tenir nens de Bosnia semblava impensable, no? I ara n'hi ha de Bosnia" (M4)

3.11. La institucionalización: ¿es una respuesta a las necesidades que plantean estos niños y adolescentes?.

Lo que dice Marc Laranga (1999) del Centre d'Acol·liment per Estrangers de Santa Rosa en Santa Coloma de Gramenet resulta particularmente interesante para introducir este apartado. "*(...) el que més ha fallat (...) són els recursos que hi havia plantejats per aquests menors. De la trentena de menors que nosaltres tenim al centre d'acolliment localitzats, amb el seu carnet , el 100% han passat per centres de l'Administració (Roure, Estrep, etc.). Si hi ha passat i no s'han quedat, si no han arrelat els programes que tenia la Direcció General d'Atenció a la Infància és perquè els programes no eren vàlids per a ells. Ja tenim un primer indicador de què aquesta estructura no ens serveix per aquest tipus de joves, però no hi ha hagut cap modificació d'aquests programes ni de les actuacions que s'han fet als diferents centres. Si realment volem donar una atenció vàlida, hem de començar a modificar programes, hem de començar a modificar esquemes de la Direcció General d'Atenció a la Infància"* (p. 25). La institucionalización, al menos en la estructura actual, no parece ser la respuesta más adecuada a las expectativas de estos adolescentes, y así lo ponen de manifiesto nuestros interlocutores que ven, fundamentándose en su experiencia, en esta un inevitable fracaso.

"Ps: Això és el gran interrogant que tenim

Ed: clar... lo ideal seria que no s'hagués d'arribar això, lo ideal seria aquesta gent, aquests nois, qui sigui, quan arriba al nostre país, pues arribar en condicions i, que pues no hi hagués aquesta diferencia d'opinió segons el tercer i el cinquè món i que la gent pogués anar d'aquí cap allà, però de viatge o de... no? I que en tot cas, bueno... a però això no...mira, ojalà no haguéssim d'internar nois del nostre país en els nostre centre...

...igual...

Ps: ...i no hi hagués familiars maltractants...

Ed: ...exacte i ojalà poguéssim fer prevenció, per tal que poguéssim atendre els nens a casa seva i evitar la institucionalització...

Ps: ...De tots...

Ed: ...i evitar el desarrelament...

As: ... Clar

Ed: ...Tant o pot patir o més un nen de la mina o de qualsevol barri de nens problemàtics, com ho pot patir

As: ...un nen de classe bien

Ps: ...clar, és el tema que ens trobàvem aquí, vull dir, són nanos que es venen a buscar la vida, són nanos, pues que venen amb una sèrie de.. no hem refereixo que venen amb una sèrie d'expectatives en aquest país i la resposta que es dona és institucionalitzar-los evidentment, el nen està abocat al fracàs... això és el que tenim sobre la taula,

clar

Ps: i com es soluciona això? Clar. Si aquests nois vinguessin aquí fent un intercanvi cultural, això (...) famílies normalitzades, que avui està de moda, anar als EEUU a passar un curs i fer un intercanvi cultural, forma part d'un altra situació" (B1).

La institucionalización no responde a lo que esperan encontrar. Un centro supone control, normas, seguimiento, posibilidad que de ser devuelto al país de origen... todo cosas que no tenían como expectativa. En los centros se encuentran niños y adolescentes con problemáticas muy diferentes. Se mezclan los que ingresan por causísticas muy particulares, por ejemplo por malos tratos físicos, abusos sexuales... con niños abandonados emocionalmente y con estos inmigrantes. Estos últimos, con una historia de vida que les diferencia por su independencia, recursos para buscarse la vida, etc. Además desconfían, en general, de la administración y en sus representantes en particular. La administración los ha engañado a menudo diciéndoles que se les dará solución y la única es repatriarlos. Los mismos pedagogos, psicólogos, educadores... no pueden hacer promesas que después no se pueden cumplir. Al hecho de no poder dar soluciones, no pueden ni quieren generar falsas expectativas. Este sería el caso de los comentarios y la generación de expectativas de que se les regulará la situación. Ante esto, unos no pueden dar soluciones y los otros no pueden creerse lo que se les dice, ya que casi nunca se cumplen. Así los Centres d'Acolliment se convierten en un hotel de tránsito con pocas posibilidades de ir más allá.

"P: i són, jo penso que són immigrants polítics que es volen venir a guanyar el pa i els foten aquí en aquest centre i no haurien d'estar aquí. Aquí estan barrejant nanos... - i no sé si em costarà el coll això, però m'és igual- nanos de maltractament infantil amb la casuística i la tipologia típica de maltractament infantil, des de maltractaments físics, abusos sexuals... i amb nanos amb maltractament emocional o abandó emocional...

Ts: ...abusos, etc. etc...

P: ...i nanos immigrants dels quals es desconeix tot, poden ser totalment refugiats polítics, però també poden tenir una història prèvia d'haver-se hagut de buscar-se la vida i per tant necessito sobreviure i per tant si he de sobreviure i he de fer un pal, el foto o nanos que tenen unes característiques personals de risc, perquè tenen, doncs unes... o símptomes o trastorns de personalitat, o clar, que és primer l'ou o la gallina? Amb manca d'informació, perquè no hi ha xarxa que els hagi atès abans i si hi és, és molt difícil contactar-hi i que et passin informació acurada, etcètera

P: no hi ha referents adults amb qui puguis contactar, estan indocumentats, no volen donar referències, han après a no donar referències. L'administració els ha enganyat molt sovint, suposo, que tots, més o menys, hem tingut que fer el paper de dir-li a un nano "tranquil que s'arreglaran les coses" i després li hem fotut una patada al cul, amb un entrepà sota el braç. I ara últimament si que l'Administració està dient que garanteix que aquests nanos se'ls hi regularà la situació administrativa. És veritat o és mentida, nosaltres no sé si ho arribarem a veure, perquè els nanos ja no seran al centre, això té un tràmit que ens diuen d'un any, i de (...) perquè Govern Civil, i totes aquestes patranyes... i per tant la tipologia és molt diferent els nanos que han vingut amb pares, que pot ser, fins i tot no serien de segona generació, pot ser serien nanos que han vingut amb pares, s'han instal·lat, dels immigrants, del menor immigrant, sense referències familiars, indocumentat que ve sol, que ve sol.

Ts: Aquest nano que ve sol, molt d'ells ja coneixent que es fa en un centre d'acollida i que suposa per ells, saben que això és un hotel per ells, és una possibilitat per ells de futur, ja venen amb aquesta informació, ja venen quan surten del seu país, vull dir, se'n refien d'això, això és important

Ps: Inclòs són nanos que poden haver vingut una o dues vegades i ja se'ls ha tornat al seu país i ho tornen a intentar, no? També n'hi ha que et diuen que és la segona o tercera vegada que ho estan provant i que estan venint cap aquí" (G3)

La estructura que existe en la actualidad difícilmente puede dar respuesta a situaciones tan diversas con las que se encuentran. En este mismo sentido se manifestaba Marc Laranga (1999) del Centre d'Acolliment para Extranjeros de Santa Rosa (organización no gubernamental), de Santa Coloma de Gramenet, *"Malgrat nosaltres els considerem infants, són joves que vénen a buscar-se i guanyar-se la vida. Amb la nostra mentalitat, els intentem encaixonar dins el grup d'infants i, per tant, defugen del tipus de solució que els donem (...) Això potser ens demostra que el que més ha fallat --i aquí enceto el tema de l'Administració-- són els recursos que hi havia plantejats per aquests menors. De la trentena de menors que nosaltres tenim al centre d'acolliment --localitzats, amb el seu carnet--, el 100% han passat per centres de l'Administració (Roure, Estrep, etc.). Si hi ha passat i no s'han quedat, si no han arrelat als programes que tenia la Direcció General d'Atenció a la Infància és perquè els programes no eren vàlids per a ells. Ja tenim un primer indicador de què aquesta estructura no ens serveix per aquest tipus de joves, però no hi ha hagut cap modificació d'aquests programes ni de les actuacions que s'han fet als*

diferents centres. Si realment volem donar una atenció vàlida, hem de començar a modificar programes, hem de començar a modificar esquemes de la Direcció General d'Atenció a la Infància" (pp. 23 y 25). Pero el autor de estas palabras no se queda con la crítica y realiza una propuesta interesante en caso de continuar con la estructura actual: la creación de una fase de tránsito, anterior al Centre de Acollida. En esta fase de tránsito el menor adquiriría una serie de hábitos, perdería el sentimiento de ser agredido, etc. A partir de la participación en actividades lúdicas deportivas y formativas, la posibilidad de tener una comida diaria, la posibilidad de ducharse, tener una documentación provisional, un referente adulto... podría comportar una mejora y una mejor adaptación posterior a los Centres d'Acollida u otras instituciones más flexibles pensadas específicamente para esta población. Además, deberían centrarse los esfuerzos en respuestas más próximas a sus expectativas de viaje: tener una documentación y trabajo. Así considera que se les debería dar una formación laboral, además de facilitar la alfabetización y conocimiento básico de la lengua.

3.12. Actuaciones específicas: ¿existe la necesidad de un centro específico para adolescentes inmigrantes? Y ¿un educador de su misma procedencia?

En este último apartado hemos querido profundizar en si es necesaria la creación de centros específicos para adolescentes inmigrantes y si es necesario tener educadores conocedores de la/s cultura/s de origen, y en concreto también procedentes de estos países. Parece, a la luz de lo que presentaremos, que lo más común es querer integrar en los centros existentes a estos adolescentes, eso sí buscando aproximar la necesidad de proteger y educar al menor y las demandas que este realiza. Por otro lado, la presencia de un educador conocedor de la cultura y sobretodo de la lengua comporta evidentes ventajas, eso sí como veremos esto no está exento de reticencias y problemas. Ante la cuestión de crear centros diferenciados para inmigrantes menores de edad una parte importante no está de acuerdo. La necesidad de integración justificaría esta respuesta, no se puede integrar iniciando el proceso segregando y reafirmando la diferencia. Pero no todos piensan lo mismo, hay profesionales que limitados por los recursos y sobrecargados por el trabajo, viéndose incapaces de afrontar situaciones tan diversas, verían con buenos ojos esta concentración siempre que significara al mismo tiempo mejora para los usuarios.

"Ed: suposo positivament, que ens afectaria positivament, perquè si són ingressos que nosaltres no tenim recursos, ni ells volen estar aquí, si van a parar en un lloc més especialitzat o més

adequat, més positiu per ells i per nosaltres, no?... Ara com és que aquests nois... Ara dubto que és quedessin tampoc... pues bueno a lo millor si, si veuen altres nois de la seva cultura, allí... hi ha educadors també penso que n'hi havia dos...

Ps: ...és que és molt poc gratificant, veure que ingressen els nanos i que no els hi pots fer res, no és deixen, no pots... clar no..." (T2).

La opinión contraria no difiere entre los que tienen mayor presencia de inmigrantes donde se cree también que la elevada concentración no favorece a la integración. Ya que con estos centros lo que se hace es segregar al colectivo, pero lo cierto es que trabajar con tal diversidad de situaciones personales se hace difícil si no existe mayor número de profesionales en los centros y de profesionales preparados para atender a este colectivo.

" **P:** A nivell personal prefereixo més que sigui, nois amb necessitat d'ajuda que no sigui nois immigrants, és veritat que els nois immigrants només necessiten determinades com regular la situació, de buscar recursos formatius, laborals... que són un altre esglai molt alt i un entrebanc molt important, no? El suport que els hi pots donar, però penso que el fet de tenir nois de diferents procedències, diferents problemàtiques és enriquidor llavors clar el fet de fer un centre sol amb una problemàtica té uns avantatges, és veritat que podria ser unes necessitats que serien similars, però penso que perds molt, no? Enriquiment. És personal.

Ts: Jo comparteixo la teva opinió

Ed: Yo no lo veo bien esto de crear un centro... especialmente para chicos inmigrantes, partiendo de la idea que la inmigración es un problema social, eh!... Entonces no veo la diferencia, entre un problema social que viene de fuera y un problema social que tenemos aquí, en el mismo territorio... Que al final son dos problemas sociales, no? Con ciertas diferencias... que se puede... se puede trabajar igual tiempo... de la misma, misma manera tanto con un problema social de aquí con un problema social de allá, de donde sea... son dos problemas sociales, nosotros nos dedicamos al trabajo social, lo tenemos que trabajar trabajar todo, todo lo que es social. De aquí pues, meter o crear un centro explícito para esta gente... personalmente no lo veo positivo... porque esto... no se, esto creará... reforzará... la... idea ya existente de la... la discriminación de de... de la guetización de la población... ya esta esto es todo" (M4).

Siempre chocamos con que la institucionalización supone control, control que estos adolescentes esquivan y evitan. De esta forma, para algunos se debería buscar una solución más acorde con sus demandas de forma que no modifique la dinámica de los centros de acogidos existentes. Sería necesario debatir cuales son las alternativas, pero deberían encontrarse entre la necesidad de proteger a un menor y educarle y las demandas particulares de estos menores inmigrantes que más parecen de mayores de edad. Las necesidades de los menores considerados en situación de riesgo son diferentes y hay que darles soluciones diferentes.

"P: i en cap moment ens han preguntat, que opineu vosaltres? que també heu atès originàriament (...) atendre magrebins? Ningú ens ha preguntat tècnicament, professionalment, doncs, com experta en la matèria si podíem dir-hi alguna cosa, si no podíem dir alguna cosa, jo penso que és un bestiesa, jo penso que els magrebins, el nens immigrants, que venen aquí amb un objectiu... per l'experiència que en tenim ja aquí i no diré més, i a dalt. No, jo crec que convé que tinguin un tracte diferencial. Quin tracte? No ho sé. la gent que decideix i que tingui una experiència tècnica s'han de seure a la taula començar a veure quines són les alternatives.

A nosaltres se'ns diu, per exemple que, algunes comunitats els nanos magrebins els hi han ofert un centre, ells mateixos s'organitzen i entren i surten quan els hi dona la gana, no sé si és cert o no és cert, tampoc t'ho puc afirmar. El nano que té una situació de desprotecció infantil, ha de ser un nano que ha de ser protegit, perquè hi ha una possible situació abusiva, un nano immigrant d'aquestes característiques, és un nano que té tota una situació d'expectatives que no se l'hi pot donar resposta de manera immediata i ell vol resposta de manera immediata, perquè pot tenir un encàrrec familiar, perquè necessita fer un projecte de futur viable, perquè té 16, 17 anys i per tant, li estem donant llargues i no li podem donar resposta clara i definida i dir mira permís de residència, treball.... tot són processos que s'allarguen molt i per tant, jo , per les dinàmiques que s'han establert, per la poca experiència que jo tinc, en aquest sentit, sóc molt poc expert, però tal com s'ha creat aquí jo seria partidari de separar les dues poblacions. No per qüestions culturals, sinó per qüestions de casuística, per motius de casuística, crec que hauria de ser un centre de protecció de menors però de nens que han patit o maltractaments infantils o que es troben en una situació... d'alt risc social perquè hi ha possibilitats de què generi maltractament infantil. Els magrebins també estan en situació de risc social, evidentment, hi ha una situació de desemparament de fet, perquè els referents no.. els referents familiars no són aquí, però clar si que és desemparament, però pot ser no és de desprotecció infantil. És a dir, pot ser desemparament, perquè la normativa diu que és desemparament, però no té perquè ser desprotecció infantil, perquè si la normativa digués que a partir d'ara, que el maltractament o els abusos sexuals no són desemparament, hauriem de dir amen, m'explico? És a dir, els criteris tècnics van per un cantó i els criteris administratius van per un altre. Al Paquistàn i aquí uns abusos sexuals són el mateix, al Paquistàn pot ser no és desemparament i en aquí sí. Al Paquistàn i en aquí pot ser una explotació laboral és tracta de manera diferent, administrativament. Allà es permet que els nens treballin perquè és un mitjà de subsistència familiar. Malgrat que en els (...) pot ser ho han de permetre, pot ser la normativa ni regula que no hi hagi explotació infantil, pot ser i, en canvi, tècnicament un ataca de cor és igual que a la Xina. És a dir, un homosexual és igual homosexual aquí que a la Xina, a (...) sectors culturals.

Ps: si , jo lligat amb això que deia en X, jo ho miraria des de l'altra... costat, és dir, quines necessitats tenen uns i quines necessitats tenen els altres?, són diferents les necessitats que tenen els nens... magrebins indocumentats o els nens que emigren i són diferents les necessitats que tenen els nens que detectem amb una possible situació de desprotecció infantil, per tant com que són necessitats molt diferents, s'haurien de cobrir de manera diferent. Però s'hauria de mirar des del punt de vista de les necessitats que tenen els menors, no des del punt de vista adultista, des del punt de vista de... que té l'adult per oferir han (...). Sinó quines necessitats tenen els nanos, com que són necessitats diferents, no es poden posar totes allà mateix, perquè les necessitats d'uns poden anar en contra de les necessitats dels altres, volem cobrir les necessitats dels immigrants, pot ser t'estàs carregant o estàs agredint les necessitats que tenen els nens que necessiten una protecció i al contrari, volem cobrir les necessitats dels nens amb una possible situació de desprotecció, estàs agredint als nens, les necessitats dels nens immigrants, perquè ells el que necessitarien respostes ràpides, i com que l'estàs fent passar, pel mateix, per la mateixa